

EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ

Svazek 10

1. vydání

2023

**EUROPEAN POLITICAL
AND LAW DISCOURSE**

Volume 10

Issue 1

2023

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1

Přístup redakce

Evropský politický a právní diskurz – mezinárodní časopis věnovaný mezinárodnímu právu, vnitřním právním předpisům evropských zemí, politologie, mezinárodním vztahům. Pro publikaci v časopisu přijímají se vysoce kvalitní články, což představují důležité inovativní, teoretické, koncepční, metodické a empirické příspěvky v příslušných oborech vědy.

V časopisu se uplatňuje systém anonymního recenzování pro ověření kvality vědeckých článků.

Evropský politický a právní diskurz má velký zájem zejména o interdisciplinární výzkumy v oblasti politologie a právní vědy, jsou to srovnávací analýzy nebo prozkoumání jednotlivých jevů. Zároveň vítáme jakékoliv výzkumy týkající se politických a právních problémů různých národních a mezinárodních institucí. *Evropský politický a právní diskurz* přijímá k publikaci jenom původní materiály a nebere v úvahu možnost zveřejňovat dříve tištěné články.

Redakční kolégie:

Boris Babin, doktor práva, Mezinárodní humanitární Univerzita (*Ukrajina*)

Olena Grynenko, doktor práva, Inštituce mezinárodních vztahů při Kyjevské Národní univerzitě Tarase Ševčenko (*Ukrajina*)

Marta Jacyšin, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Darja Kibec', PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Borys Kormich, doktor práva, profesor, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Volodymyr Kuzmenko, doktor práva, profesor, Nacionální Univerzita státní daňové služby (*Ukrajina*)

Tamara Latkovska, doktor práva, profesor, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Volodymyr Lysyk, PhD., docent, Lvovská národní Frankova univerzita (*Ukrajina*)

Lilija Nevara, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Bertrand Matieu, doktor práva, profesor Univerzity Pantheon Sorbonne Paris-I, Prezident Francouzské asociace ústavního práva, člen Vyšší Rady spravedlnosti (*Francie*)

Olexandr Merezko, doktor práva, profesor, Krakovská Akademia jm. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (*Polsko*)

Özgür Oguz, PhD v právu, docent Univerzity Anadolü (*Turecko*)

Anna Pišč, dr hab, profesorkyně, Katedra veřejného obchodního práva, Právnická fakulta, Univerzita v Bialostoku (*Polsko*)

Petra Joanna Pipková, PhD., JUDr., Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta, Univerzita Karlova (*Česká republika*)

Andreas Pottakis, Právnický zástupce (doktorský titul, Oxfordská univerzita), člen Vědecké rady ECCLE, zástupce ředitele Akademie evropského veřejného práva (*Řecko*)

Julian Roberts, doktor práva, profesor, Oxfordská univerzita (*Velké Británie*)

Sergey Sayapin, doktor práva, KIMEP univerzita, Almaty, (*Kazachstán*)

Ksenija Smirnova, doktor právnických věd, profesorkyně, Kyjivská Nacionální univerzita jm. Tarase Ševčenko (*Ukrajina*)

Leonid Tymčenko, doktor práva, profesor, Výzkumný ústav fiskální politiky, Univerzita státní fiskální služby Ukrajiny (*Ukrajina*)

Alina Zamula, PhD., JUDr., docent, Národní letecká univerzita (*Ukrajina*)

Olena Chaltseva, doktor politických věd, profesor,

Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa (*Ukrajina*)

Pavol Hrivik, PhD v oboru evropských a globálních studií, Trenčinská univerzita Alexandra Dubčeka (*Slovensko*)

Galina Kuz, doktor politických věd, profesor, Kharkivská Národní pedagogická univerzita G.S. Skovorody (*Ukrajina*)

Tetiana Krasnopolska, Ph.D, docent, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Daniela La Foresta, profesorkyně, Univerzita jm. Federico II ve m. Napoli (*Itálie*)

Mykola Lazarovych, doktor politických věd, profesor, Ternopilská Národní ekonomická univerzita (*Ukrajina*)

Arkadiusz Modrzejewski, dr hab, profesor katedry věd politických, Gdaňská Univerzita (*Polsko*)

Tetiana Nagorniak, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa (*Ukrajina*)

Marina Nakchum, PhD v oboru antropologie, Londýnská ekonomická škola (*Velké Británie*)

Mykola Poliovy, doktor politických věd, profesor, Doněcká Národní univerzita jm. Vasylia Stusa (*Ukrajina*)

Marek Rewizorski, dr hab, Gdaňská Univerzita (*Polsko*)

Eugene Tsokur, doktor politických věd, profesor, Zaporožská Národní univerzita (*Ukrajina*)

Olena Ivanova, PhD. v oboru sociálních komunikací, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Tatiana Kuzněcova, PhD. v oboru sociálních komunikací, profesorkyně, Národní univerzita «Odeská právnická akademie» (*Ukrajina*)

Tetiana Kamenská, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Natalie Kovalisko, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Lvivská Národní univerzita jm. Ivana Franko (*Ukrajina*)

Olena Lisejenko, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Jižně-ukrajinská Národní pedagogická univerzita jm. K.D. Ušinského (*Ukrajina*)

Vitalij Oniščuk, Doktor společenských věd, profesor, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Valentyna Podšyvalkina, Doktorkyně společenských věd, profesorkyně, Odeská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Administrativní redaktory:

Dilara Gadzhyieva, PhD v politických věd (*Ukrajina*)

Marina Kalashlinska, PhD v politických věd (*Polsko*)

Ilona Mishchenko, PhD in civil law and civil process, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)

Alina Polukhina, PhD v politických věd (*Ukrajina*)

Editorial Policy

The *European Political and Law Discourse* – international Journal of International Law, domestic Law of European countries, Political Science, Social Communications, International Relations, Sociology is a peer reviewed journal with blind referee system, which aims at publishing high quality articles that may bring innovative and significant theoretical, conceptual, methodological and empirical contributions to the fields.

The *European Political and Law Discourse* has a particular interest in interdisciplinary approaches to law, political science, social communications and sociology, whether through comparative or single case-study analysis, but by no means restricts its interests to these spaces, welcoming any relevant contribution from and about different parts of the World.

The *European Political and Law Discourse* accepts original articles which are not under consideration elsewhere at the time of submission.

Editorial Committee:

Borys Babin, Doctor of Laws, International Humanitarian University (Ukraine)

Olena Grynenko, Doctor of Laws, Institute of International Relations, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine)

Daria Kibets, PhD in Law, associate professor, National Aviation University (Ukraine)

Borys Kormych, Doctor of Laws, Professor, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)

Volodimir Kuzmenko, Doctor of Laws, Professor, National University of State Tax Service (Ukraine)

Tamara Latkovska, Doctor of Laws, Professor, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)

Volodymyr Lysyk, PhD in Law, associate professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Bertrand Mathieu, Doctor of Laws, Professor at the Université Panthéon, Sorbonne, Paris I, President of the French Association of Constitutional Law, member of the High Council for the Judiciary of France (France)

Oleksandr Merezhko, Doctor of Laws, Professor, Andrzej Frycz Modrzewski Cracow Academy (Poland)

Lilia Nevara, PhD in Law, associate professor, National Aviation University (Ukraine)

Özgür Oguz, PhD in Law, Ass.Prof, Anadolu University (Turkey)

Anna Piszcz, dr hab, Professor UwB, Faculty of Law, University of Białystok (Poland)

Petra Joanna Pipková, PhD, JUDr, Charles University Prague (Czech Republic)

Andreas Pottakis, Attorney at Law (D.Phil, Oxon), Member of Scientific Council at ECCLE, Deputy Director at Academy of European Public Law (Greece)

Julian Roberts, Doctor of Laws, Professor of Criminology, University of Oxford, a member of the Sentencing Council of England and Wales (Great Britain)

Sergey Sayapin, Doctor of Laws, Assistant Professor, School of Law, KIMEP University Almaty (Kazakhstan)

Kseniia Smirnova, Doctor of Laws, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Leonid Tymchenko, Major Research Fellow, Research Institute of Fiscal Policy, University of State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Marta Yatsyshyn, PhD in Law, associate professor, National Aviation University (Ukraine)

Alina Zamula, PhD in Law, associate professor, National Aviation University (Ukraine)

Olena Chaltseva, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine)

Pavol Hrivik, PhD in European and Global Studies, Alexander Dubcek Trencin University (Slovakia)

Galina Kuts, D.Sc. in Political Science, Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Tetyana Krasnopolska, PhD in Political Science, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)

Daniela La Foresta, Professor, Naples Federico II University (Italy)

Mykola Lazarovych, D.Sc. in Political Science, Professor, Ternopil National Economic University (Ukraine)

Arkadiusz Modrzejewski, dr hab, Professor UG, professor at the Department of Political Science, University of Gdansk (Poland)

Tetyana Nagornyak, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine)

Marina Nahum, PhD in Anthropology, London School of Economics (Great Britain)

Mykola Polovyi, D.Sc. in Political Science, Professor, Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine)

Marek Rewizorski, dr hab, University of Gdansk (Poland)

Evgen Tsokur, D.Sc. in Political Science, Professor, Zaporozhye National University (Ukraine)

Olena Ivanova, Doctor of Social communications, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University (Ukraine)
Tetiana Kuznietsova, Doctor of Social communications, Professor, National University "Odesa Law Academy" (Ukraine)

Tetiana Kamenska, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University (Ukraine)

Nataliia Kovalisko, ScD in Sociology, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Olena Liseienko, ScD in Sociology, Professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D.Ushynskyi (Ukraine)

Vitalii Onyschuk, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University (Ukraine)

Valentyna Podshyvalkina, ScD in Sociology, Professor, Odesa I.I.Mechnikov National University (Ukraine)

Administrative Editors:

Dilara Gadzhyyeva, PhD in political science (Ukraine)

Marina Kalashlinska, PhD in political science (Poland)

Ilona Mishchenko, PhD in law, National University "Odessa Law Academy" (Ukraine)

Alina Polukhina, PhD in political science (Ukraine)

The Journal is indexing by Index Copernicus:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=42760>

EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ

Evidenční číslo: MK ČR E 22311

Vydavatel: BEROSTAV DRUŽSTVO

Adresa: Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

Table of contents

INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Lada Tesfaie, Vadym Rakhlis, Oleksandr Bezruk, FACTORS INFLUENCING THE NEGOTIATION PROCESS IN INTERNATIONAL CONFLICTS	5
--	---

POLITICAL INSTITUTIONS AND PUBLIC ADMINISTRATION

Dmytro Yagunov, IMPACT OF THE 2022 MOSCOVIAN MILITARY AGGRESSION ON CRIME TRENDS IN UKRAINE (ANALYSIS OF CRIME PREVENTION POLICY IN THE LIGHT OF STATISTICS FOR 2013 – 2022).....	19
Nataliia Kovalko, CIVIL SOCIETY AS A CATALYST OF DEMOCRATIC CHANGES: THE EXPERIENCE OF THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP AND UKRAINE.....	89

PROBLEMS OF NATIONAL PUBLIC AND PRIVATE LAW

Maryna Deineha, APPROXIMATION OF NATURAL RESOURCE LEGISLATION OF UKRAINE TO EUROPEAN LEGISLATION AND ENVIRONMENTAL LAW	98
Ilona Mishchenko, PROBLEMATIC ASPECTS OF CUSTOMS VALUE ADJUSTMENT BY THE CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE: PREREQUISITES, CAUSES, SOLUTIONS	106
Andrii Pravdiuk, INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: INFORMATION INFLUENCE AND INFORMATION WARS	111
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in Czech)	122
REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in English)	127

INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.1

Lada Tesfaie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0480-1908>

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

Vadym Rakhlis, PhD in Pedagogy, mediator-negotiator

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2223-5196>

The Professional Association of Mediators in Bulgaria, Brovary, Ukraine

Oleksandr Bezruk, PhD in Political Science

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4963-5707>

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

FACTORS INFLUENCING THE NEGOTIATION PROCESS IN INTERNATIONAL CONFLICTS

The war crimes of the Russian Federation (thousands of civilian casualties, destroyed residential infrastructure) accompanying the large-scale invasion of the Russian Federation on Ukraine's territory and failed attempts of the two states to negotiate, justify a need to study the factors influencing the effectiveness of negotiations in international conflicts. Indeed, the West's support for Ukraine (economic sanctions against the Russian Federation, as well as military assistance to Ukraine) weakens the aggressor and allows the Ukrainians to continue defending their sovereignty. However, these commitments cannot replace the negotiation process and the peace deal.

The article presents the main characteristics of the modern international conflict and considers its structure, highlights a range of factors influencing destructive/constructive conflict resolution, and investigates the factors hampering conflict resolution. The main sets of factors that influenced the success of the negotiation process in the 20th century international conflicts have been identified. The role of public opinion as one of the key factors influencing the negotiation process in the context of an international conflict has been substantiated. An empirical study (sociological survey) of the Ukrainian's attitude to the military conflict between the Russian Federation and Ukraine has been conducted. Based on the analysis of the survey results, it has been found that the public opinion of Ukrainians is a factor that does not allow a diplomatic resolution of the international conflict between Ukraine and the Russian Federation. Possible ways of resuming the negotiation process between Ukraine and the Russian Federation have been proposed. The purpose of the article is to investigate and determine the factors influencing the negotiation process in international conflicts for their practical application.

Keywords: political communication, president, international conflicts, negotiation process
Relevance, political interaction.

The invasion of the Russian Federation (RF) into the territory of Ukraine and subsequent war crimes have become one of the most shocking political events of the 21st century and one of the most brutal conflicts in recent history. Breached international conventions, diplomatic law rules, and inhumane civilian casualties have put into question even the hypothetical possibility of resolving this conflict peacefully. The negotiation process that showed some progress in the early stage of the conflict (some experts assessed its prospects quite optimistically) was almost completely frozen. After unveiling the occupiers' atrocities in Bucha, Irpin, and Mariupol, the Ukrainian citizen's attitude towards the negotiation process with the Russian Federation's representatives has changed to highly negative. However, the latter are very skeptical about dialogue with Ukraine, preferring military actions and terror of the civilian population to a peaceful conflict resolution. In order to provide for the possibility of resolving the conflict diplomatically, the factors affecting international conflict resolution should be analyzed.

Since international conflicts, either wars or covert confrontation, impact the political, economic and social global processes significantly, they constitute an essential part of political science and conflictology scientific research. The fundamental scientific research that reveals the essence of the definition of “international political conflict” includes the works of Wright Q., Pfech F., Rowloff K., Rapoport A., Wilhelmsen L., Strand H. et al.

The research on major armed international conflicts is carried out by Kay G. D., Grant D. A., Emond E. J., Tillema H. K. et al. The works by these authors distinguish by their emphasis on the ambiguity of the international armed conflict essence, mainly from the standpoint of political realism. The authors emphasise the chaotic nature of international relations, the emergence of new threats, challenges and risks, especially in the context of hybrid war, the changing nature of traditional threats, particularly information security threats, and the emergence of new political phenomena and megatrends.

Hence, the success of the negotiation process in modern international relations is determined primarily by the negotiator’s ability to fully consider changes in the nature and structure of international relations, identify factors that affect the negotiation process, and be able to predict the consequences of making foreign policy decisions. A special place in the negotiation process in the context of an international conflict is occupied by political leaders of countries, presidents, foreign ministers, opinion leaders¹.

The purpose of the article is to investigate and determine the factors influencing the negotiation process in international conflicts for their practical application.

The main research methods include the comparative method – used for the comparative analysis of the degree of the factors influencing the negotiation process; sociological survey in the study of modern political discourse in Ukraine as a condition of the negotiation process for the international conflict resolution.

Main text

In modern political science, the definition given by Wright Q., the American scientist, has been widely recognized. Without making a clear distinction between international and interstate conflict, he defines international political conflict as “relations between states occurring at all levels and containing the following stages: recognized incompatibility; increased tension; pressure without the use of military force; war”². An international conflict is an aspect of international relations in the form of counteraction, which states enter into on the basis of various contradictions. A wide range of objective and subjective reasons may instigate international conflicts. Therefore, it is impossible to attribute a particular conflict case to any specific type of conflict. Thus, various accompanying reasons may reinforce and complement the underlying one. In all international conflicts, the socio-economic interests of the parties play a leading role. International conflicts are characterized by their relation to internal political conflicts and the transition of an internal political conflict into an international one. In this case, an internal political conflict within a country may serve as a reason for other states to interfere in its internal affairs or cause tension between other countries over this conflict. Examples include the Korean conflict in the late 1940s and early 1950s or the Afghan conflict in the 1970s and 1980s. An international conflict may become one of the reasons for the temporary settlement of an internal political conflict. For instance, during the Second World War, the French Resistance united in its ranks the representatives of the political parties conflicting in peacetime.

The relevance of studying the factors affecting the international conflicts settlement is also due to the changing of basic conditions giving rise to the conflicts:

- heightened conflict of the modern world system due to blurring the borders between foreign and domestic policy, strengthening of the interdependence of states, and the spread of regional and local conflicts;
- legitimized conflicts based on the principle of national self-determination;
- escalated conflicts related to radically oriented social institutions and small groups, the manifestation of national extremism and racial-ethnic terrorism;
- increased number of new generation conflicts, which are based on irreconcilable contradictions, most commonly of a religious nature. These are the “battle” type conflicts with only one possible winner, where no consensus may be reached.

¹ Bezruk, O., Tesfaie, L. (2022). Political leadership in the electoral process: the experience of the united states. *European Political and Law Discourse*, 9(1), 53-60. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2022.9.1.6>.

² Wright, Q. (2009). *The Role of International Law in the Elimination of War*. Manchester-New York: Manchester University Press-Oceana Publications Inc.

- Modern global political science does not provide a sufficient number of methods for predicting such conflicts. Neither does it present any practical ways of preventing them. It is possible to implement current theories of conflict resolution only partially.

- Political institutions and legislation do not fully meet the challenges of our time and do not have effective mechanisms for preventing and resolving international conflicts.

Fisher R., Ury W., Patton B.¹ propose to consider the following structure of the international conflict:

- Conflict participants and their characteristics – actors, parties to conflict relations (individuals, small or large groups, their position in the international structure, relevant characteristics).

- Reasons and sources of conflicts – contradictory goals and interests.

- Main parameters – objective (structural) and subjective, caused by differences in perceptions of conflict at the individual or group level. Interaction, i.e. all possible forms of conflict behaviour and participants' actions in the international arena to achieve their goals in the conflict. The scale of violent and non-violent actions – from conversation with open argumentation to war.

- Physical and social environment – the conditions in which an international conflict takes place (peculiarities and traditions, the level of the conflict participant's development, national background, crisis or success, extreme or peaceful conditions).

- The conflict consequences – depend on how the conflict proceeded, what were its reasons, conditions, severity, duration and scale. The main characteristics – destructive or constructive consequences.

Various fundamental factors influence the constructive or destructive nature of the conflict development. These include the nature of the problems affected by the conflict, characteristics of the conflicting parties, the degree of similarities and differences between the parties, factors of the situation, conflict management skills, and strategies of behaviour in the conflict. According to Deutsch M.², the problem's nature and severity, as well as the conflict magnitude are more critical for constructive or destructive conflict development than its specific content.

According to Burton J. and Dukes F.³, conflict development factors include attributive tendencies, need for power and control, personal cooperative or competitive orientation, an individual's ability to generate possible alternative solutions, etc.

Krisberg L.⁴ points out three main factors that make conflicts difficult to resolve:

- 1) the participants view their interests as mutually exclusive and perceive the conflict as a struggle;
- 2) different perceptions of the conflict essence relate either to the initial differences in the parties' values, or to the diverging interpretation of the essence of what is happening;
- 3) institutionalization of the conflict, thus "perpetuating" it in a certain way. As an example, the author cites environmental conflicts that escalate whenever a previously achieved equilibrium is disturbed.

Halperin E. and Bar-Tal D.⁵, summarising the results of various studies and practical experience, have identified the following factors that influence the process of successful international conflicts resolution:

- sufficient time for a decision-making process;
- participation of third neutral parties in the negotiation process;
- timeliness in conflict resolution, working with it at early stages;
- balance of forces with the relative equality of capabilities;
- high level of the general culture of the conflict participants;
- unity of values, agreement of the conflicting parties on an acceptable solution;
- experience of the conflict party or parties to solve the problems;
- well-established relations between the parties before the conflict.

¹ Fisher, R., Ury, W., Patton, B. (2011). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving*. New York: Penguin Books.

² Deutsch, M. (1994). Constructive Conflict Resolution: Principles, Training and Research. *Journal of Social Issues* 50(1).

³ Burton, J. Dukes, F. (1990). *Conflict: Practices in Management. Settlement and Resolution*. New York: St. Martins Press, XXIV, 145-146.

⁴ Krisberg, L. (1973). *Sociology of Social Conflict*. New York, XIV, 273-276.

⁵ Halperin, E., Bar-Tal, D. (2011). Socio-psychological barriers to peace making: an empirical examination within the Israeli Jewish society. *Journal of Peace Research*, 48(5), 637-651.

The degree of similarities and differences between the parties. This factor is usually interpreted through the socio-cultural context. The common context allows us to “speak the same language”, which facilitates the process of communication and understanding. It is thought that intergroup differences reinforce social contradictions.

Factors of the situation. These usually include the general climate that can ease or exacerbate the conflict; available social regulations; history of relations between the parties; participation of third parties interested in intensification or reducing the conflict.

Conflict management skills. In this context, conflictologists mainly refer to communication and decision-making skills, such as constructive methods and techniques of active listening, dialogue, the ability to distinguish positional requirements and primary interests, and perspective vision. Effective communication and a successful negotiation process are crucial tools for constructive conflict management.

Conflict management strategies. Traditionally, these strategies are described through cooperative or competitive dimensions, i.e. orientation of the conflict parties to their or third parties' interests and needs.

Lee S., Adair W., Seo S.¹ highlight such a significant factor as conflict maturity. By this, he understands a stage of conflict when all participants are ready to take their conflict seriously and want to do everything to stop it. Then follows what the author calls the “size of the bets”, i.e. what is the value of the participant's loss in case of an unsuccessful outcome of the conflict for them.

The structure of the parties is the next factor. In organizational terms, the conflict parties are represented by groups. The support of the opposing sides from the strong leaders is an essential issue in the context of ease or difficulty of conflict resolution². The degree of ease or difficulty of resolving a conflict situation is affected by the involvement of a neutral third party enjoying the trust of the conflicting parties.

The perceived progress of the conflict is the next factor. Is there a possibility of an equal “price” of the conflict for both sides, or does one of them feel more affected? The latter circumstance makes it difficult to find a way out. Concerning intergroup conflicts, which may extend to international ones, Zartman I.³ emphasises the importance of the below-mentioned factors for conflict escalation or de-escalation:

- 1) intra-group conditions related to the processes inside the group affecting the degree of the group member's agreement or disagreement on the key conflict issues;
- 2) nature of the parties interaction – their actions may be provoking and causing an intensification of the conflict or, on the contrary, mitigating the confrontation and reducing escalation;
- 3) involving the participants who are not its direct parties though are interested in its de-escalation or protecting their interests, which also affects the mitigation or aggravation of the conflict.

The psychological approach also focuses on creating optimal conditions for conflict resolution. Thus, Rakhlis V.⁴ provides the following list of necessary conditions in his research:

- the parties' representatives are sincere and open;
- the negotiators constantly maintain an emotional engagement;
- the disagreements are acknowledged;
- the both parties strive to achieve unanimity on some issues and come to mutually beneficial solutions;
- the conflict parties are open to dialogue;
- the negotiators are professionally competent;
- the both parties respect the dignity of each other.

Our analysis is based on the study “Successful Negotiation in International Violent Conflict” by Richard Jackson⁵, where the author provides data on the proportion of successful negotiations that ended with the signing of a settlement agreement among the total number of international conflicts in the period from 1945 to 1995. Having analysed the history of conflicts that took place in the second half

¹ Lee, S., Adair, W. L., Seo, S. J. (2013). Cultural perspective taking in cross-cultural negotiation. *Group Decision and Negotiation*, 22, 389-405.

² Jeffrey, Z. R. (eds). (1988). *Leadership and Negotiation in the Middle East*. New York: Praeger, 70-95.

³ Zartman, I. W., Faure, G. O. (2005). *Escalation and negotiation in international conflicts*. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511550584>.

⁴ Rakhlis, V., Pavlenko, O. (2020). *Negotiation and mediation: a textbook for training a professional negotiator*. Dnipro: University of Customs and Finance.

⁵ Jackson, R. (2000). Successful Negotiation in International Violent Conflict. *Journal of Peace Research*, 37(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343300037003003>.

of the 20th century based on the available data, the author identified groups of factors (number of fatalities, duration of the conflict, reason of the conflict, conflict management initiator), which in his opinion influence the negotiation process:

Table 1

Factors influencing the negotiation process (according to R. Jackson)

Group of factors	Percentage of successful negotiations, %	Total number of conflicts
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Number of fatalities		
0–500	2	304
501–1000	65	68
1001–5000	50	180
5001–10000	47	60
10000+	41	540
Issues in Dispute		
Sovereignty	47	649
Security	36	129
Self-determination	48	125
Resources	63	16
Ideology	51	101
Ethnicity	76	33
Timing		
1–2	44	62
3–12	42	159
13–16	53	191
36+	47	739
Conflict management initiator		
One party	41	656
Both parties	51	322
Third party	25	106

With regard to the military conflict between Ukraine and the Russian Federation, it would be appropriate to consider such factors as:

- the number of fatalities (according to various sources, the number already reaches tens of thousands and is growing every day);
- the concept of the conflict reason (to date, the parties have not reached a consensus on this issue and have conflicting views);
- the duration of negotiations (taking into account military and economic support from the West, Ukraine has every chance of full-fledged resistance to the actions of the Russian Federation, which may develop the conflict into a protracted one);
- a unilateral or bilateral initiative of the negotiation process, and the third party's involvement (since

Turkey has already attempted to mediate within the framework of this conflict and organised one of the rounds of negotiations on its territory).

Several authors emphasise that negotiations were an effective method for addressing such issues as ideology and ethnicity. Meanwhile, Licklider's¹ study on the settlement of hostilities found little difference between non-material issues such as issues of national identity and more tangible issues such as socio-economic ones. Harzell, who obtained similar results, suggested that adversaries in the identity conflicts and politico-economic conflicts face the same security issues related to their current relationship².

We fully agree with the opinion that if security problems are not resolved, it is unlikely that the negotiation process will be successful and sustainable. This is typical for all types of conflicts. Negotiation success rates declined sharply when the issue involved competing perceptions of security. Security is perhaps the most intangible issue of all in international conflict. Adversaries have to ensure their security and continue to interact in a lawless environment, which does not provide any guarantees. Unsurprisingly, negotiations over a party's sense of safety show the lowest success rates. These data indicate that identity conflicts are the most likely to be negotiated successfully, followed by conflicts over resources. However, low cell counts for these categories make it difficult to attach much significance to these results.

Thirdly, the development of the conflict into the protracted one, taking into account other circumstances, can positively influence the prospects of its resolution by diplomatic means. Based on the foregoing data, we can conclude that a conflict that lasts less than a year has lower chances of a successful negotiation than a protracted confrontation. On the other hand, in proportion to the increase in the number of fatalities in the conflict, the chances of a peaceful resolution decrease. This may be due to the influence of public opinion, which always reacts sharply to civilian casualties. In the context of the conflict between Ukraine and the Russian Federation, it is worth noting that after the terrorist attacks of the Russian army in the Ukrainian cities of Bucha, Irpin and Melitopol, diplomatic negotiations were no longer perceived as a potential way to resolve the conflict. It is evident that although this list contains the most important factors for conflict management, it is not exhaustive.

Another important factor in the effectiveness of the resolution of international conflicts in the information age has become public opinion, the perception of the essence of the conflict and the prospects for a peace agreement by the citizens of the countries participating in the conflict. Debs and Goemans³ present a model in which leaders' wartime choices are constrained by the effect those decisions have on their probability of retaining office, where the likelihood of losing office is determined by the type of audience they face at home. Similarly, Croco⁴ finds that the threat of punishment induces culpable leaders to continue conflict at differentially higher rates, while Beardsley and Lo⁵ suggest audience types may help account for why some countries intervene as third-party actors in ongoing conflicts.

While indicating that public opinion and especially public cohesion on matters of war are essential to actors at the negotiating table, many of these theoretical accounts largely assume that the public has some level of unified support of or opposition to conflict termination. However, empirical accounts⁶ make clear that the public is rarely unified in its preferences for negotiation; more often than not, the public becomes highly polarized on these issues, both across and within the groups that are party to the conflict.

In the context of Ukrainian realities, in wartime conditions, the influence of public opinion on government decisions becomes even more significant. According to Sychova V., current two types of worldview, two archetypes – authentic Ukrainian and Soviet or pro-Russian worldview polarize Ukraine, threatening its civil consolidation and social stability. In particular, the Soviet archetype manifests itself in the curtailment of democratic views during the electoral process and in extreme situations, particularly

¹ Licklider, R. (2003). The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993. *American Political Science Review*, 89(3), 681-690.

² Hartzell, C. (1999). Explaining the Stability of Negotiated Settlements to Intrastate Wars. *Journal of Conflict Resolution*, 31(1), 3-22.

³ Debs A. and Goemans H. E. (2010) Regime Type, the Fate of Leaders, and War. *American Political Science Review* 104(3): 430-445.

⁴ Croco SE (2011) The decider's dilemma: leader culpability, war outcomes, and domestic punishment. *American Political Science Review* 105(3): 457-477.

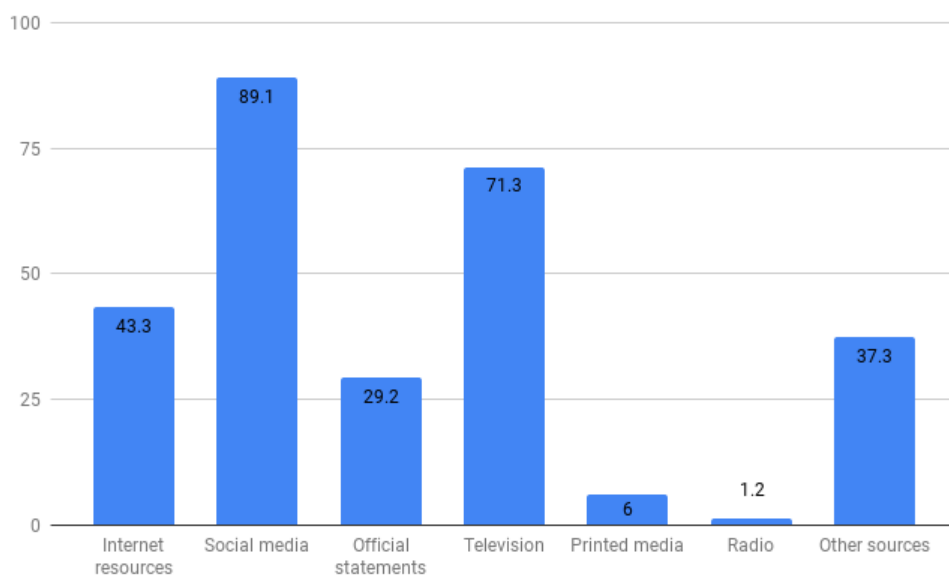
⁵ Beardsley, K., Lo, N. (2013). Democratic communities and third- party conflict management. *Conflict Management and Peace Science*, 30(1), 76-93.

⁶ Carlin, R.E., Love, J.G. (2018). Political Competition, Partisanship and Interpersonal Trust in Electoral Democracies. *British Journal of Political Science*, 48 (1), 115-139.

in the conditions of today's military confrontation with the Russian Federation¹. That is why we decided to investigate in more detail the public opinion of Ukrainians on the key issues of the confrontation between Ukraine and the Russian Federation, as well as to study how it impacts the prospects of the negotiation process.

In order to determine the current public opinion of the citizens of Ukraine regarding the key issues of the military conflict between Ukraine and the Russian Federation, the attitude of respondents to the resumption of the negotiation process and the resolution of the conflict by diplomatic means, as well as factors that have a major impact on the conflict resolution, we conducted an online survey (using the Google Forms resource) in the period from 3 to 23 June, 2022. The survey was associated with certain difficulties: inability to use traditional survey tools (face-to-face interviews), problem of forming a sampled population, complexity of interpreting the data obtained. However, this was the only opportunity to find out the public opinion of the citizens of Ukraine. The survey involved 1,000 respondents, aged from 18 to 70 years old, living in different regions of Ukraine (including those who were temporarily forced to leave their places of residence due to military operations). In order to form a general idea of the current public opinion on several key issues of the military conflict between Ukraine and the Russian Federation, it was decided to engage the respondents from eleven oblasts of Ukraine: Vinnytsia, Dnipro, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Kyiv, Lviv, Mykolaiv, Odesa, Poltava, Cherkasy and Kharkiv (the trend of internal displacement of citizens who suffered from the actions of the Russian Federation was also taken into account when choosing oblasts).

Based on the results of Richard Jackson's² research on how a conflict reason impacts the likelihood of its resolution by diplomatic means, it was decided to include in the questionnaire the question "What, in your opinion, is the reason of the conflict between Ukraine and the Russian Federation?." The results are shown in Fig. 1.

**Fig. 1. Distribution of respondents' answers to the question
"What, in your opinion, is the reason of the conflict between Ukraine
and the Russian Federation?"**

As the diagram shows, the overwhelming majority (73.4%) of respondents consider the desire of the Russian Federation to destroy the sovereignty of Ukraine as the main reason of the conflict. The remaining options, including ensuring the security of the Russian Federation (3.2%), the status of individual territories (3.2%), the competition for resources (10.3%), ideological contradictions and ethnic causes are practically not considered significant by Ukrainian society.

¹ Sychova, V. (2019). Soviet Archetype In Interaction Authorities And Political Opposition As Threat To National Security Of Ukraine. *Public management*, 3 (18), June (special edition), 444-460.

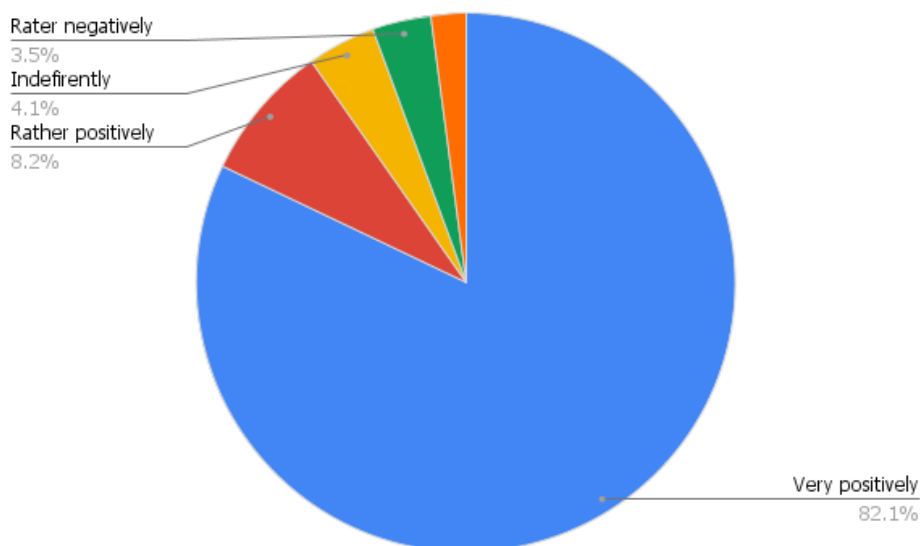
² Jackson, R. (2000). Successful Negotiation in International Violent Conflict. *Journal of Peace Research*, 37 (3). DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343300037003003>.

Conflicts of sovereignty are as old as the concept itself¹. According to Rawlings and other theorists of public and constitutional law², sovereignty is a political attitude based on an abstract and normative statement about where political authorities should be located. It is also worth mentioning that Ukraine is in an active phase of integration into the European political space, which is confirmed by obtaining the candidate status for EU membership. Therefore, the issue of its sovereignty acquires a special character.

Some politicians saw the complete overcoming of national sovereignty in the cooperation with Europe, and some researchers associated sovereignty with war, empire and political violence³. For the theorists of European integration, as well as for politicians, it was more common to think about a compromise: the integration may be beneficial only if some measure of national sovereignty is “shared” with the EU institutions. That is, only by abandoning “outdated” concepts, such as national sovereignty, the EU will be able to survive and prosper in the 21st century.

In an attempt to reconcile these positions by national elites, “EU policy has been progressively reframed as compatible with a modern and pragmatic conception of sovereignty”⁴. Most recently, French President E. Macron has made much of “European sovereignty”. By this, he means more European “strategic autonomy” in areas such as defence and digital technology⁵. Thus, the public opinion of Ukrainians about Russia’s desire to destroy the sovereignty of Ukraine as the main reason for the military conflict echoes the public opinion of citizens of many states, in particular, Europe.

To present a comprehensive picture of public opinion in Ukraine, it was necessary to find out the sources of information about the current political situation (Fig. 2).

**Fig. 2. Distribution of respondents’ answers to the question
“What sources do you use to get information
about the current situation?”**

Given the specifics of our research, it would be appropriate to argue the choice of the information sources that were given as options in the survey. Today, Internet resources can be represented as improved print media. Thus, a lot of reputable and popular publications (“Ukrainska Pravda”, “Holos

¹ Grimm, D. (2015). *Sovereignty. The Origins and Future of Political and Legal Concepts*. New York: Columbia University Press.

² Rawlings, R., Leyland, P., Young, A. (ed.) (2014). *Sovereignty and the Law. Domestic, European and International Perspectives*. Oxford University Press.

³ Eilstrup-Sangiovanni, M. (ed.) (2006). *Debates on European Integration: A Reader*. Basingstoke: Palgrave.

⁴ Jabko, N. (2020). Sovereignty Matters. The Mainstreaming of Populist Politics in the European Union. *Political Sociology*, 27, 149-173.

⁵ Macron, E. (2017). Discours du Président à la Sorbonne, texte intégrale. *Eu-Logos* <<https://www.eu-logos.org/2017/10/19/discours-de-la-sorbonne-demmanuel-macron-les-intentions-europeennes-devoilees/>> (2023, January, 18).

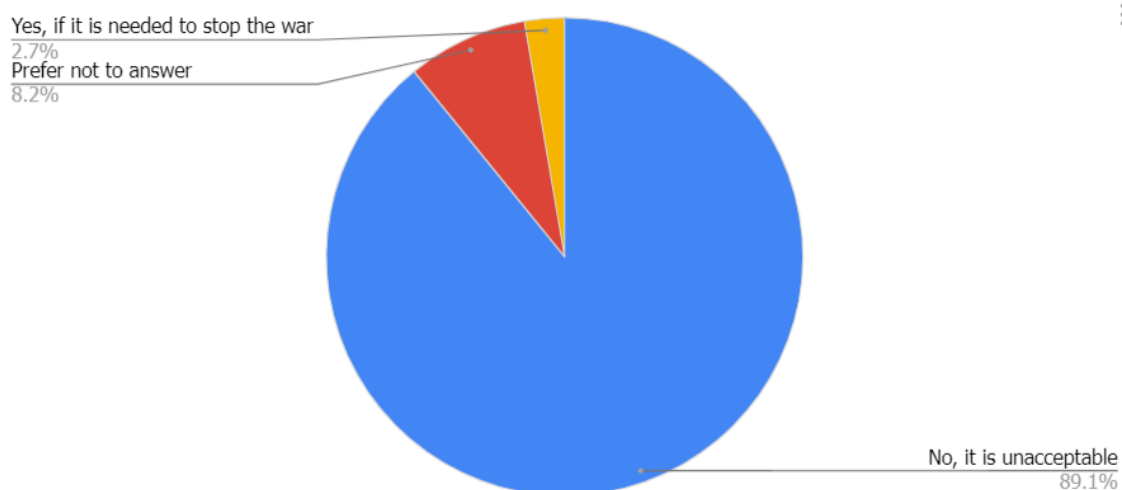
Krainy”, “Censor.net”) have their own online counterparts, where information is presented both in text form (interviews, analytical materials), as well as in audio (podcasts, interviews) and video (reports, video blogs) formats. Users also can leave comments to the news and exchange opinions on the current political events.

Social networks are a phenomenon of the information age being similar in form (also refer to the format of a site) but different in content. Spontaneous communication environment, instant delivery of information to the recipient (since the message’s author is the same user), and an expanded range of active tools with the information made messengers (Telegram, Viber) practically the primary source of information in wartime. It is worth noting that such a level of interactivity also predisposes to serious security risks and opens up opportunities for manipulation (including by the enemy).

The concepts of “media-political system” and “mediacracy” have become common in the modern world due to the close connection between politics and the media. Finally, giving importance or, on the contrary, distraction from any political events often occurs through the formation of a political “agenda”, which is recognised as one of the key functions of the media. Thompson J. in his work “The Media and Modernity”¹ describes the mass media as an institution that forms stereotypes of behaviour in a society, turning real politics and its integral parts into a set of constructed ideas and symbols transmitted within the information flow.

Although television is still very popular (71.3% of respondents indicated it as a primary news platform), social networks have already become the most optimal space for political communication and, as a result, a mechanism for shaping public opinion (89.1%). A distinctive feature of social networks is high interactivity and a huge number of feedback channels (comments, messages, video blogs, voting), as well as limited control (unlike the media) by the authorities. Thus, Donges² suggests considering social networks as a new format of political space. Besides the fact that it shapes the current public opinion, it also allows it to be actively expressed and conveyed to the country’s leadership, which in turn, impacts significantly the government decisions.

As discussed earlier, the authorities tend to make populist decisions that will translate into support from the population. Amidst the military conflict, this determinism becomes even stronger, and the decisions relating to the negotiation process are made with an eye to public opinion. In order to predict the prospects and possible ways to resolve the international conflict between Ukraine and the Russian Federation, we decided to identify the current level of public support for Ukraine’s foreign policy. The results are shown in Fig. 3.

**Fig. 3. Distribution of respondents’ answers to the question
“How do you assess the current actions of the central government
of Ukraine?”**

¹ Thompson, J. B. (1996). *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Stanford, CA: Stanford University Press, 336.

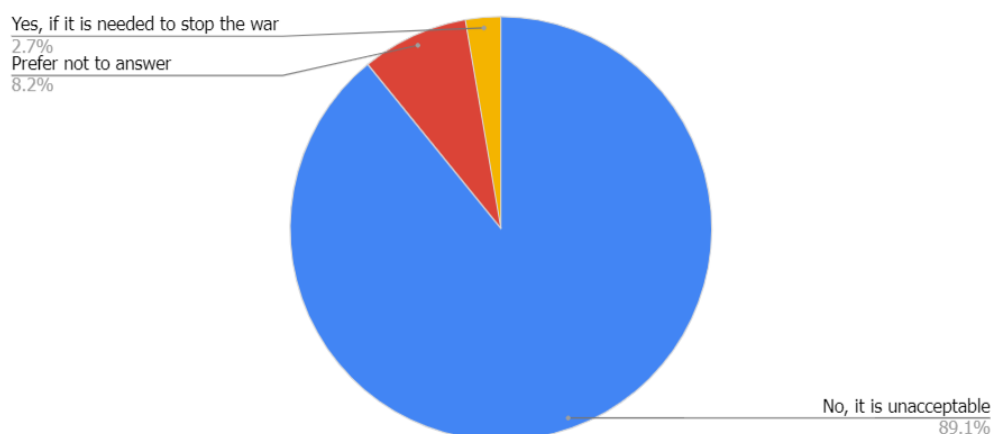
² Donges, P., Jarren, O. (2019). Differenzierung und Institutionalisierung des Medien- und Kommunikationssystems. *Medien Journal*, 43(3), 27-45.

As the diagram shows, the overwhelming majority of respondents fully support the foreign policy course of Ukraine. Active communication in the media, regular President's addresses to the people, as well as a considerable number of government representatives' pages on social networks and open political communication significantly increase the level of support for the central government by citizens of Ukraine. Unlike previous Presidents of Ukraine, Volodymyr Zelensky's political style is characterised by a high level of interactivity¹, which along with effective foreign policy (agreements on arms supplies, economic assistance to Ukraine and sanctions against Russia), provided him with a high level of citizen's trust.

To date, Zelensky V. demonstrates a confident and quite transparent rhetoric about the prospect of resolving the military conflict. Having analysed Zelensky's statements, we identified three main points upon which Ukraine's current position in the conflict with the Russian Federation is based:

- 1) the President does not doubt Ukraine's victory on the battlefield²;
- 2) allows the conflict to be resolved through diplomatic negotiations³;
- 3) insists that any territorial compromises are unacceptable⁴.

In terms of the political leader, this position proves effective for a democratic country ready to fight for its sovereignty. However, in terms of the conditions for effective negotiation process, such a position actually jeopardises a chance to resolve the conflict by diplomatic means. Thus, several scientists⁵ focus on compromise as a key principle of the negotiation process. In their work, Shelef, Nadav G., and Yael Zeira argue that territorial compromises, although painful, are one of the most effective tools for an effective negotiation process. However, the authors insist that they should be applied only if there is a high level of public support⁶. Therefore, we decided to find out the level of readiness of Ukrainian society for territorial compromises in the negotiation process with the Russian Federation (Fig. 4).

**Fig. 4. Distribution of respondents' answers to the question
"Do you consider Ukraine's territorial concessions
to the Russian Federation acceptable?"**

¹ Chester, J.; Montgomery, K. C. (2017). The role of digital marketing in political campaigns. *Internet Policy Review*, Alexander von Humboldt Institute for Internet and Society. Berlin, 6(4), 34.

² Liga.Net (2022). "Потрібна десятикратна перевага". Зеленський назвав умову перемоги України на полі бою <<https://news.liga.net/ua/politics/news/nujno-desyatikratnoe-prevoshodstvo-zelenskiy-nazval-uslovie-pobedy-ukrainy-na-pole-boya>> (2023, January, 18).

³ Liga.Net (2022). Зеленський про "мир в обмін на територію": Ми втратимо все, якщо програємо Росії у війні <<https://news.liga.net/ua/politics/news/zelenskiy-o-mire-v-obmen-na-territorii-my-poteryaem-vse-esli-proigraem-rossii-v-voyne>> (2023, January, 18).

⁴ Nv.Ua (2022). Зеленський: Буча – это закрытие возможности диалога с Россией <<https://nv.ua/ukraine/politics/peregovory-s-rossiey-posle-buchi-oslozhnilis-zelenskiy-50233971.html>> (2023, January, 18).

⁵ Shamir, J., Shikaki, Kh. (2002). Determinants of Reconciliation and Compromise Among Israelis and Palestinians. *Journal of Peace Research*, 39 (2), 185-202.

⁶ Shelef, N. G., Zeira, Y. (2017). Recognition Matters!: UN State Status and Attitudes Towards Territorial Compromise. *Journal of Conflict Resolution*, 61 (3), 537-563.

As the above diagram shows, Ukrainian society is consolidated around the issue that any territorial concessions are unacceptable, and Ukrainian authorities take it into account. Since the population sees the Russian Federation's desire to destroy Ukraine's sovereignty as the conflict reason, this position looks quite justified and understandable.

We also decided to find out whether the President's conviction of Ukraine's victory "on the battlefield" coincides with the Ukrainian's public opinion (Fig. 5).

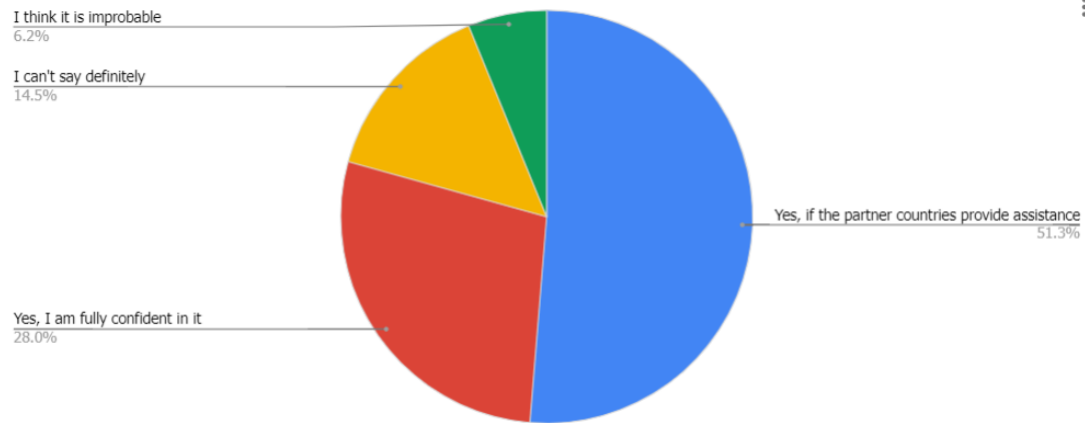

Fig. 5. Distribution of respondents' answers to the question "Do you think a positive military solution to the conflict is possible for Ukraine?"

The overwhelming majority of respondents (51.3%) are confident of Ukraine's victory provided the partner countries give us military and economic assistance, and 28% of respondents do not consider this factor to be a key one. This public opinion influences the decision-making of the Ukrainian authorities. Successful mobilisation (no problems with the size of the army), volunteering, fundraising on social networks significantly increases Ukraine's chances of winning a long-term conflict.

Thus, it can be concluded that Ukrainian society practically does not perceive negotiations as a real mechanism for a diplomatic solution to the conflict between Ukraine and the Russian Federation. For clarity, the statistics obtained by using the Google trends tool allows us to analyse the popularity of a selected query in the Google search engine within a certain area in a limited period of time. In order to see the dynamics of the public response caused by the topic of negotiations between Ukraine and the Russian Federation, we analysed the frequency of the request "negotiations" since the beginning of the war (Fig. 6).

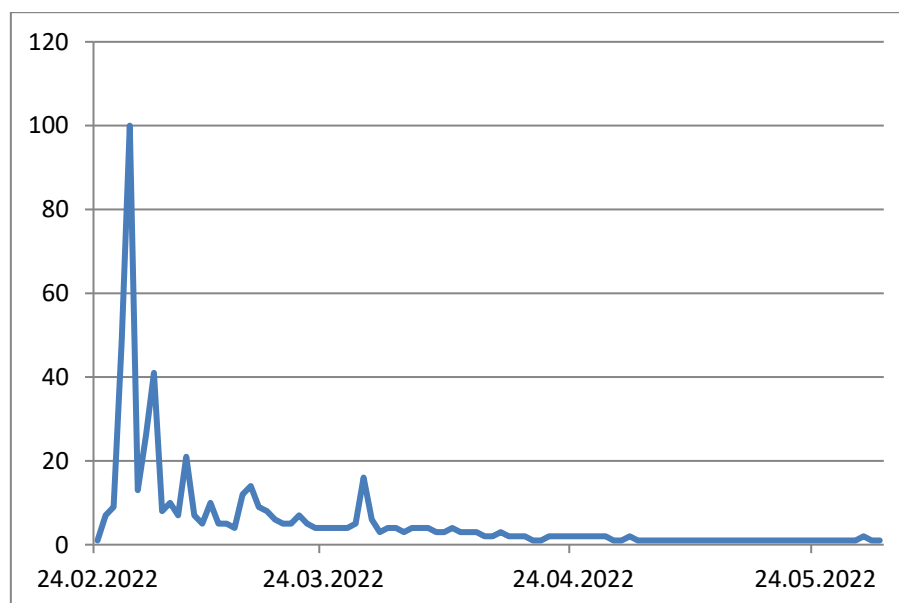

Fig. 6. Analysis of the frequency of the request "negotiations" among Ukrainian users according to Google Trends

As the graph shows, the peak of interest of Ukrainian Internet users in the negotiation process between Ukraine and the Russian Federation occurred on 28 February, 2022, when the first meeting of negotiating groups took place in Belarus. The second round of negotiations, which took place on 2 March, 2022, caused much less public resonance. The last surge of interest in the negotiation process was recorded on 29 March, 2022, when the last (to date) round of negotiations between Ukraine and the Russian Federation took place in Turkey. It seems that the main reasons for the decline in public interest in the negotiation process to almost zero level are as follows:

- Wide publicity of the war crimes committed by the Russian Federation in Bucha, Irpin, Mariupol and other Ukrainian cities, which leveled the potential of the negotiation process in the minds of Ukrainians (also noted by the President¹).
- The inefficiency of the previous rounds of negotiations and a significant degree of disillusionment of the population.

It is worth noting that the negotiation round on 22 March, 2022 was the only one that took place at a neutral venue, and which was marked by the first steps that seemed then to be the parties' rapprochement. The negotiating groups drafted guarantees of Ukraine's security and defined the procedure of discussions on the status of disputed territories². Although the negotiation process was then wholly suspended and the negotiating groups' achievements in Turkey were practically cancelled, the involvement of a mediator in the negotiation process was thought to be a possible way to settle the conflict between Ukraine and the Russian Federation.

However, a "third party intervention" into the international conflicts today leaves the researchers with many questions unanswered. Thus, scientists are wondering about the real results of involving third parties in international conflicts: what were the short-term and long-term effects of these interventions³? Is the "international community" doing its job effectively and are its actions really aimed at a peaceful resolution of the conflict⁴? What exactly should this intervention be in order to lead to a peace agreement⁵?

At best, mediation and peacekeeping procedures may be applied in order to reduce violent methods of influence in the conflict, which often leads only to its "freezing". Such procedures are carried out by international organisations (UN, OSCE, etc.), as well as individual states and non-governmental organisations. An example here is the work by Shtanski N. V., where the author considers the negotiations on Transnistria case settlement⁶.

It is noteworthy that this conflict had similar dynamics with many other conflicts, including those of the Cold War: the negotiation stage was followed by the stage of strengthening conflict relations. In this case, as in most other modern conflicts, negotiations are resumed with the mediation of external participants. Each party may have its own mediators. Thus, in the conflict between Great Britain and Argentina, called the Falklands War, over the Falkland Islands (Malvinas Islands) in 1982 the United States, represented by Secretary of State Alexander Haig, and then UN Secretary General Javier Pérez de Cuéllar, offered their assistance in mediation and good offices. For the United States, a military conflict between allied states, namely the NATO members and the Organisation of American States, meant the need to choose between them, which the United States sought to avoid. The UN was directly involved in the conflict, since Argentina's actions by that time had already been condemned by the Security Council. All UN member states were concerned about the current situation and realised the need to intervene in the conflict to further prevent hostilities⁷.

¹ Liga.Net (2022). Зеленський про "мир в обмін на територію": Ми втратимо все, якщо програвемо Росії у війні <<https://news.liga.net/ua/politics/news/zelenskiy-o-mire-v-obmen-na-territorii-my-poteryaem-vse-esli-proigraemo-rossii-v-voyne>> (2023, January, 18).

² Nv.Ua (2022). Зеленский: Буча – это закрытие возможности диалога с Россией <<https://nv.ua/ukraine/politics/peregovory-s-rossiey-posle-buchi-oslozhnilis-zelenskiy-50233971.html>> (2023, January, 18).

³ Regan, P. M. (2002). Third-Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts. *Journal of Conflict Resolution*, 46(1), 55-73.

⁴ Werner, S. (2000). Deterring Intervention: The Stakes of War and Third-Party Involvement. *American Journal of Political Science*, 44(4), 720-732.

⁵ Luttwak, E. N. (2001). The Curse of Inconclusive Intervention. In: Crocker, Ch. A., Hampson, F. O., Aall, P. (eds.) *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.

⁶ Shtanski, N.V. (2014). Features of the settlement of "identity conflicts". The case of Transnistria. *International processes*, 12 (1/2), 33-50.

⁷ Freedman, L., Gamba-Stonehouse, V. (1990). *Signals of War: The Falklands Conflict of 1982*. London : Faber & Faber.

In 1978, when a military conflict over the Beagle Channel between Chile and Argentina seemed inevitable, the Pope proposed Cardinal Antonio Samoré to be a mediator. In this case, the Vatican's involvement was explained by a potential war between Catholic states, as well as the fact that the Pope had been involved in the internal affairs of South America for five centuries. Thus, the prerequisites for the intervention of the Catholic Church in the settlement of disputes were of a historical and religious nature¹.

However, despite the mediation by a third party in the negotiation process has been recognised as highly potential diplomatic tool, it also has a number of disadvantages, which include high risks of conflict escalation, increased demands on the mediator, long duration of the mediation process, as well as the high professionalism of mediation specialists².

Conclusion

Thus, international conflicts in the modern world represent a complex system of a range of political, economic and social problems. That is why their resolution by diplomatic means is so difficult to achieve. The parties to the conflict often view their positions as mutually exclusive, and its essence may be associated with insurmountable contradictions. The military conflict between Ukraine and the Russian Federation today poses a direct threat to the sovereignty of Ukraine, which in fact, levels the possibility of restarting a negotiation process. A sociological survey conducted in 11 regions of Ukraine shows that the overwhelming majority of respondents (79.3%) are confident in Ukraine's victory (resolving the conflict with the Russian Federation) by military means; 89% are strongly against the territorial concessions. The public opinion of Ukrainians is a decisive factor that does not allow a diplomatic way to resolve the international conflict between Ukraine and the Russian Federation.

However, it is extremely important today to prepare for the negotiation process in the future, as well as to train mediation specialists who professionally solve negotiation issues and possess the skills and abilities to conduct negotiations at different levels. Despite the fact that the Ukrainian school of mediation originates and develops in the conditions of war, people without sufficient professional qualifications and motivation are involved in the negotiation process, changes in this area have a positive trend. An additional study on this topic is currently planned to consider the dynamics of attitudes towards a possible negotiation process.

References:

1. Beardsley, K., Lo, N. (2013). Democratic communities and third- party conflict management. *Conflict Management and Peace Science*, 30(1), 76-93.
2. Bezruk, O., Tesfaie, L. (2022). Political leadership in the electoral process: the experience of the united states. *European Political and Law Discourse*, 9(1), 53-60. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2022.9.1.6>.
3. Burton, J. Dukes, F. (1990). Conflict: Practices in Management. Settlement and Resolution. New York: St. Martins Press, XXIV, 145-146.
4. Carlin, R.E., Love, J.G. (2018). Political Competition, Partisanship and Interpersonal Trust in Electoral Democracies. *British Journal of Political Science*, 48 (1), 115-139.
5. Chester, J.; Montgomery, K. C. (2017). The role of digital marketing in political campaigns. *Internet Policy Review, Alexander von Humboldt Institute for Internet and Society. Berlin*, 6(4), 34.
6. Croco SE (2011) The decider's dilemma: leader culpability, war outcomes, and domestic punishment. *American Political Science Review* 105(3): 457-477.
7. Debs A. and Goemans H. E. (2010) Regime Type, the Fate of Leaders, and War. *American Political Science Review* 104(3): 430-445.
8. Deutsch, M. (1994). Constructive Conflict Resolution: Principles, Training and Research. *Journal of Social Issues* 50(1).
9. Diehl, P. F., Druckman, D., Wall, J. (1998). International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications. *Journal of Conflict Resolution*, 42(3), 33-55.
10. Donges, P., Jarren, O. (2019). Differenzierung und Institutionalisierung des Medien- und Kommunikationssystems. *Medien Journal*, 43(3), 27-45.
11. Eilstrup-Sangiovanni, M. (ed.) (2006). *Debates on European Integration: A Reader*. Basingstoke: Palgrave.
12. Fisher, R., Ury, W., Patton, B. (2011). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving*. New York: Penguin Books.
13. Freedman, L., Gamba-Stonehouse, V. (1990). *Signals of War: The Falklands Conflict of 1982*. London : Faber & Faber.

¹ Laudy, M. (1978). The Vatican mediation of the Beagle Channel dispute: Crisis intervention and forum building. In: Greenberg, M. C., Barton, J. H., McGuinness, M. E. (eds.) *Words over War : mediation and arbitration to prevent deadly conflict*. N. Y.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 293-320.

² Diehl, P. F., Druckman, D., Wall, J. (1998). International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications. *Journal of Conflict Resolution*, 42(3), 33-55.

14. Grimm, D. (2015). *Sovereignty. The Origins and Future of Political and Legal Concepts*. New York: Columbia University Press.
15. Halperin, E., Bar-Tal, D. (2011). Socio-psychological barriers to peace making: an empirical examination within the Israeli Jewish society. *Journal of Peace Research*, 48(5), 637-651.
16. Hartzell, C. (1999). Explaining the Stability of Negotiated Settlements to Intrastate Wars. *Journal of Conflict Resolution*, 31(1), 3-22.
17. Jabko, N. (2020). Sovereignty Matters. The Mainstreaming of Populist Politics in the European Union. *Political Sociology*, 27, 149-173.
18. Jackson, R. (2000). Successful Negotiation in International Violent Conflict. *Journal of Peace Research*, 37(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343300037003003>.
19. Jeffrey, Z. R. (eds). (1988). *Leadership and Negotiation in the Middle East*. New York: Praeger, 70-95.
20. Krisberg, L. (1973). *Sociology of Social Conflict*. New York, XIV, 273-276.
21. Laudy, M. (1978). The Vatican mediation of the Beagle Channel dispute: Crisis intervention and forum building. In: Greenberg, M. C., Barton, J. H., McGuinness, M. E. (eds.) *Words over War : mediation and arbitration to prevent deadly conflict*. N. Y.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 293-320.
22. Lee, S., Adair, W. L., Seo, S. J. (2013). Cultural perspective taking in cross-cultural negotiation. *Group Decision and Negotiation*, 22, 389-405.
23. Licklider, R. (2003). The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993. *American Political Science Review*, 89(3), 681-690.
24. Liga.Net (2022). "Potribna desyatokratna perevaha". Zelenskyy nazvav umovu peremohy Ukrayiny na poli boyu ["A tenfold advantage is required." Zelenskyy named the condition of Ukraine's victory on the battlefield] <<https://news.liga.net/ua/politics/news/nujno-desyatokratnoe-prevoshodstvo-zelenskiy-nazval-uslovie-pobedy-ukrainy-na-pole-boya>> (2023, January, 18). [in Ukrainian].
25. Liga.Net (2022). Zelenskyy pro "myr v obmin na terytoriyi": My vtratymo vse, yakshcho prohrayemo Rosiyi u viyni [Zelenskyy on "peace in exchange for territory": We will lose everything if we lose the war to Russia] <<https://news.liga.net/ua/politics/news/zelenskiy-o-mire-v-obmen-na-territorii-my-poteryaem-vse-esli-prograem-rossii-v-voyne>> (2023, January, 18). [in Ukrainian].
26. Luttwak, E. N. (2001). The Curse of Inconclusive Intervention. In: Crocker, Ch. A., Hampson, F. O., Aall, P. (eds.) *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
27. Macron, E. (2017). Discours du Président à la Sorbonne, texte intégrale. *Eu-Logos* <<https://www.eu-logos.org/2017/10/19/discours-de-la-sorbonne-demmanuel-macron-les-intentions-europeennes-devoilees/>> (2023, January, 18).
28. Nv.Ua (2022). Zelenskiy: Bucha – eto zakrytiye vozmozhnosti dialoga s Rossiyey [Zelensky: Bucha is the closure of the possibility of dialogue with Russia] <<https://nv.ua/ukraine/politics/peregovory-s-rossiy-posle-buchi-oslozhnilis-zelenskiy-50233971.html>> (2023, January, 18). [in Ukrainian].
29. Rachlis, V., Pavlenko, O. (2020). *Negotiation and mediation: a textbook for training a professional negotiator*. Dnipro: University of Customs and Finance.
30. Rawlings, R., Leyland, P., Young, A. (ed.) (2014). *Sovereignty and the Law. Domestic, European and International Perspectives*. Oxford University Press.
31. Regan, P. M. (2002). Third-Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts. *Journal of Conflict Resolution*, 46(1), 55-73.
32. Shamir, J., Shikaki, Kh. (2002). Determinants of Reconciliation and Compromise Among Israelis and Palestinians. *Journal of Peace Research*, 39 (2), 185-202.
33. Shelef, N. G., Zeira, Y. (2017). Recognition Matters!: UN State Status and Attitudes Towards Territorial Compromise. *Journal of Conflict Resolution*, 61 (3), 537-563.
34. Shtanski, N.V. (2014). Features of the settlement of "identity conflicts". The case of Transnistria. *International processes*, 12 (1/2), 33-50.
35. Sychova, V. (2019). Soviet Archetype In Interaction Authorities And Political Opposition As Threat To National Security Of Ukraine. *Public management*, 3 (18), June (special edition), 444-460.
36. Thompson, J. B. (1996). *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Stanford, CA: Stanford University Press, 336.
37. Werner, S. (2000). Deterring Intervention: The Stakes of War and Third-Party Involvement. *American Journal of Political Science*, 44(4), 720-732.
38. Wright, Q. (2009). *The Role of International Law in the Elimination of War*. Manchester-New York: Manchester University Press-Oceana Publications Inc.
39. Zartman, I. W., Faure, G. O. (2005). *Escalation and negotiation in international conflicts*. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511550584>.

POLITICAL INSTITUTIONS AND PUBLIC ADMINISTRATION

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.2

**Dmytro Yagunov, DSc in Political Science, PhD in Public Administration,
MSSc in Criminal Justice**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2822-2268>

Donetsk National University named after Vasyl Stus, Vinnitsa, Ukraine

IMPACT OF THE 2022 MOSCOVIAN MILITARY AGGRESSION ON CRIME TRENDS IN UKRAINE (ANALYSIS OF CRIME PREVENTION POLICY IN THE LIGHT OF STATISTICS FOR 2013 – 2022)

The paper focuses on the 2022 crime trends in Ukraine, subjected to deep changes due to the 2022 Moscovian military invasion of Ukraine. The paper stressed that the 2022 invasion is the first full-scale war in the centre of the European continent after World War II with the openly declared participation of the biggest European states, which has become a new and broad field for criminological research concerning the impacts of *contemporary wars on contemporary digital and technological societies*.

The author argues that crime trends in wartime Ukraine have become an interesting criminological phenomenon for a researcher due to the *dualistic nature* of such trends. On one hand, the number of crimes committed in Ukraine in 2022, exceeded the number of crimes committed in 2021 and 2020. On the other one, the number of criminal proceedings, with concrete suspects (with given notifications of suspicion) dropped almost 1,5 times as compared with 2021, which serves as an indicator of the *decreasing effectiveness* of the national criminal justice system.

The author points out that a traditional view on the wartime society as a *more criminogenic* one is partly refuted by Ukrainian crime statistics. The official crime statistics demonstrate a significant increase only in the numbers of those crimes, which are *directly concerned with the war* (crimes against human life, crimes against national security, war crimes and crimes against mobilisation).

The paper focuses on some *demographic trends*. It is found that the percentage of crimes committed in 2022 by offenders over 60 has increased to a large extent which can be partly explained with the involvement of such persons in collaboration by Moscovian occupiers before and during the 2022 War.

The author explains a rapid increase of crimes of intentional homicide, other crimes against human life and health, as well as crimes against will, honour and dignity of a person and offenses against military service (military crimes), which is explained by the impact of the 2022 Moscovian invasion.

In contrast, it is found that *property crimes* demonstrated a rapid decrease, although one could have expected that many citizens would commit more property crimes in light of the deep ruin of traditional social and economic relations caused by the War. Generally speaking, the statistics of 2022 demonstrate a significant decrease in thefts and other property crimes (excluding crimes of fraud).

As far as *drug-related crimes* are concerned, the analysis of their trends gives more grounds in favour of the previously shaped the author's argument that the 2022 War '*bared*' a *real social and political nature* of drug-related criminality in Ukraine. The author proves that the crime drug market is strictly controlled by the police, where the police use potential drug offenders as a permanent source of illegal (corruptive) income. Being deprived of other traditional corruption incomes during the 2022 War, the police have reacted to the challenges caused by the 2022 War with a '*deeper attention*' to *petty drug offenders*.

The author has found that for the whole period of 2013 – 2021 there had been registered only 854 *war crimes*. In 2022, 62128 *war crimes* were registered, which clearly demonstrate the difference between pre-war Ukraine and wartime Ukraine.

It is also pointed out that the number of *sex crimes* decreased significantly, as could be expected from wartime society.

The author argues that the 2022 Moscovian military invasion had brought a serious increase in the numbers of *crimes in the sphere of protection of state secrets, inviolability of state borders, provision of conscription and mobilization*.

At the same time, *crimes against justice* have mostly gone into the shadows in Ukraine. Official crime statistics demonstrate a rapid decrease of crimes against justice (more than two times as compared with 2021) although we tend to analyse such a decrease in the light of a factual sabotage of the LEA in registering such crimes.

A significant decrease in *crimes against public services* points to the fact that most of such crimes have also gone into the shadows. Crimes of receiving a bribe had also gone to shadow. A crime of bribery reflects a *dualistic trend* – a decrease in registered ‘white-collar’ crimes and an increase in the ratio between registered crimes and the number of notifications of suspicion in related criminal proceedings.

Reduction in *family violence* could be explained by different factors like the mass migration of many potential victims to other European countries and participation (both voluntary and compulsory) of many *potential* perpetrators in military actions. In any case, the traditional social basis for family violence was minimised to a large extent with the 2022 War.

The author analyses the crime of *smuggling* and *smuggling of drugs*, which had occupied a permanent segment in the general structure of the Ukrainian crime statistics until 2022.

It is also stressed that crime trends in Ukraine for the last ten years are a good example to explain a common social nature of *THB crimes* and ‘*satellite*’ (*‘shadow’*) *crimes*, where indicators of all the mentioned crime trends are changing almost the same way.

Keywords: crime, crime prevention policy, crime trends, crime statistics, criminology, the 2022 Moscovian aggression against Ukraine, the police, policing, law enforcement agencies, drug-related crimes, crimes committed with the use of firearms, minor crimes against human health.

Introduction

This paper aims at research of the crime trends in Ukraine in the period of 2013-2022 where the focus is made on the *impact* of the 2022 Moscovian military aggression (*the 2022 War*) on criminality in Ukraine and national crime prevention policy.

In addition to the previously developed and published author’s research and conclusions, this paper is focused on the issues of the *personal characteristics* of offenders where special attention is paid to trends in personal and social characteristics of offenders that occurred during wartime.

This paper is based on the previous author’s papers focused on crime trends in Ukraine in different periods of 2022 (Yagunov, Dmytro (2022). *Crime prevention policy in Ukraine in the light of crime statistics for the period of eight months of 2022. Bulletin of the Vasyl' Stus Donetsk National University. Series Political sciences. Volume 4, P.p. 28-45*; Yagunov, Dmytro (2022). *Criminal justice system of Ukraine in the wartime: impacts and challenges. European Political and Law Discourse. Volume 9, Issue 4, P.p. 33-51*; Yagunov, Dmytro (2022). *Impact of the 2022 Russian military aggression on crime trends in Ukraine (analysis of crime prevention policy in the light of crime statistics for ten months of 2022). European Political and Law Discourse. Volume 9, Issue 6., P.p. 35-80*).

Terminology

According to Article 276 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, notification of suspicion shall be necessarily issued in the following cases: 1) apprehension of an individual at the scene of a criminal offence or immediately after the commission of a criminal offence; 2) enforcement of a measure of restraint against an individual as prescribed by this Code; 3) availability of sufficient evidence to suspect a person of having committed a criminal offence.

Therefore, in this paper, we describe the current crime trends in Ukraine on the basis of two main indicators of the Ukrainian criminal justice system: 1) the general number of criminal proceedings opened and registered by the Ukrainian law enforcement agencies; 2) the number of criminal proceedings where concrete suspects were given the notifications (notes) of suspicion.

In corresponding tables and diagrams, we use the term “*notifications*”, which reflects the number of criminal proceedings where there are concrete suspects (the number of notifications of suspicion).

Crime Rates

For the period of twelve months of 2022, the Ukrainian law enforcement agencies (*hereafter – LEA*) registered 362636 crimes with corresponding criminal proceedings where the above-mentioned numbers reflect both criminal proceedings with concrete suspects and so-called “*factual*” criminal proceedings (without concrete suspects).

It should be noted that the number of registered crimes even for the period of ten months of 2022 almost reached the level of 2021 (a whole year). Consequently, the number of crimes committed in Ukraine for the whole period of 2022 exceeded the number of crimes committed in 2021 (321443 crimes) and the number of crimes committed in 2020 (360662 crimes) (*Figure 1*).

The above-mentioned facts seem to be of a great importance due to the general presumption that negative social and economic consequences of the War would lead to increasing crime trends in Ukraine.

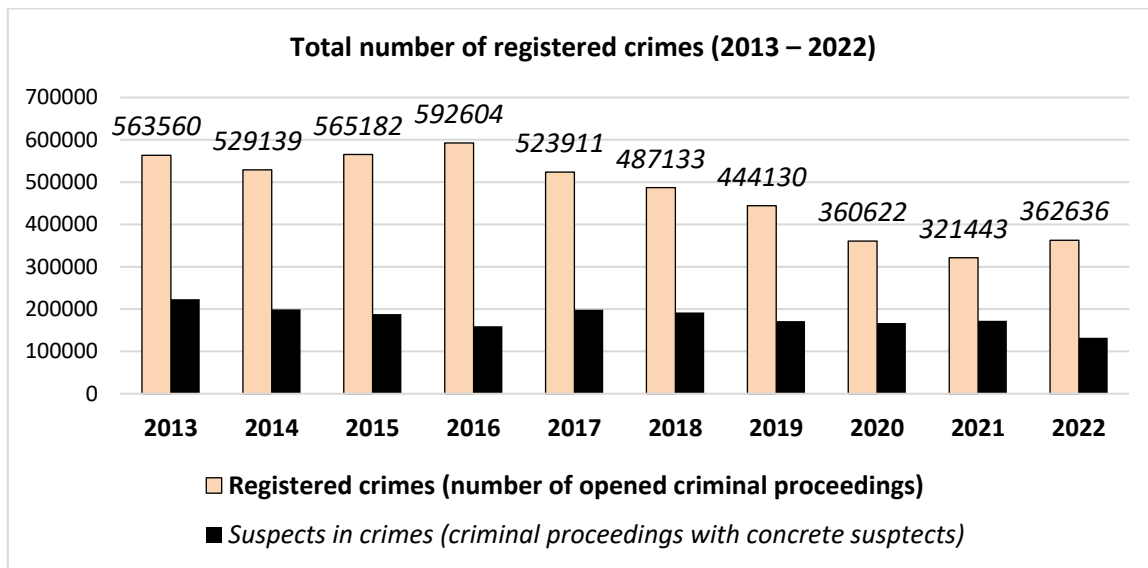

Fig. 1. Total number of registered crimes (2013 – 2022)

At the same time, as official crime statistics demonstrate, the number of criminal proceedings *with concrete suspects* dropped almost 1,5 times as compared with 2021 which serves as an indicator of the *decreasing effectiveness* of the national criminal justice system.

It could also be noted that the *ratio* between a general number of criminal proceedings and a number of criminal proceedings with concrete suspects has had a stable trend towards decreasing until the 2022 Moscovian military invasion.

As a result, the criminal justice system of Ukraine has demonstrated one of the highest ratios in the last ten years (*Figure 2*).

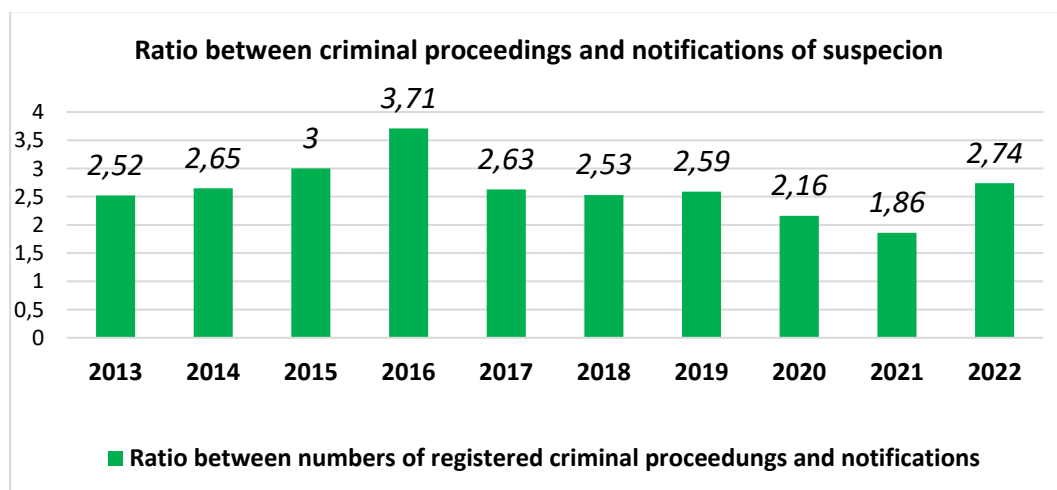

Fig.2. Ratio between registered crimes and notifications (2013 – 2022)

Official crime statistics also demonstrate that crime rates increased every month after the beginning of the 2022 War, having achieved the highest point in August 2022, with further decreasing to the level of January 2022.

Geographical Distribution of Crime

One of the main conclusions from research into crime trends in Ukraine for the period of twelve months of 2022 is that the 2022 War made criminality in Ukraine *more rural*, although the difference is *not* so sufficient.

In 2013, the ratio between crimes committed in urban and rural areas was 4,04.

At the same time, in 2022, the same ratio decreased to the point of 3,45 (Figure 3).

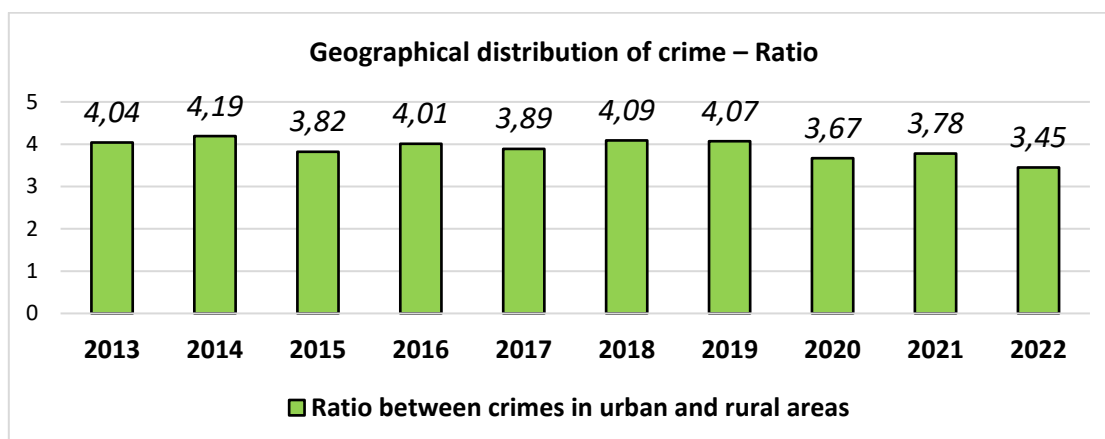

Fig. 3. Geographical distribution of crime (1)

In the period of 2013-2021, urban crimes occupied 77-78% in the general structure of criminality in Ukraine (Figure 4).

2022 has brought the minimum level of urban crime (74,14 %) and maximum level of rural crime (22,97 %) for the last ten years of national history of crime prevention. It seems that such changes have resulted from the 2022 Moscovian military aggression where many crimes were committed by Russian soldiers and officers in *rural* areas (Figure 4).

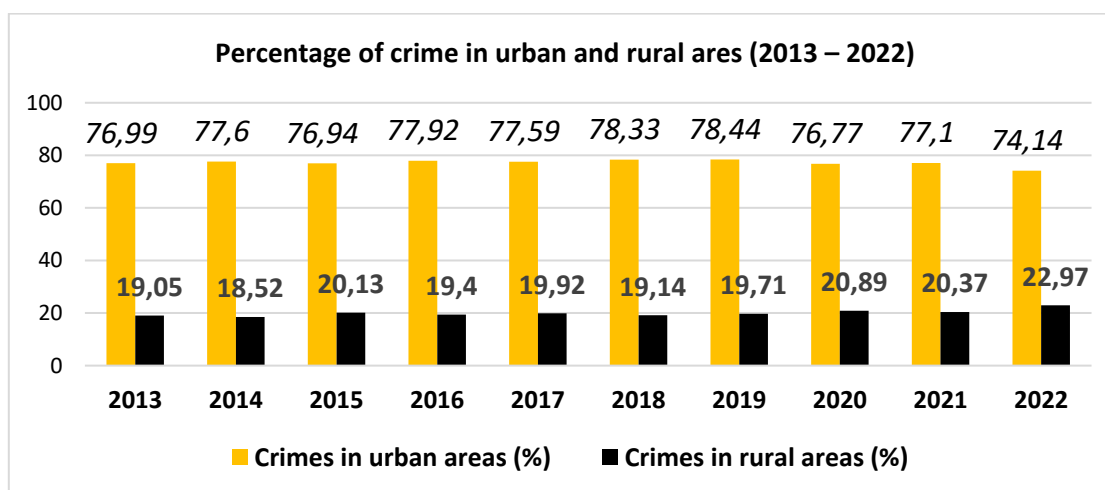

Fig. 4. Geographical distribution of crime (2)

Nationality

As previously, the statistics of crimes committed by foreign nationals in Ukraine occupy an *insignificant* segment in the general structure of criminality.

It can be concluded that crimes of foreigners occupy only 0,3-0,4% (Figure 5).

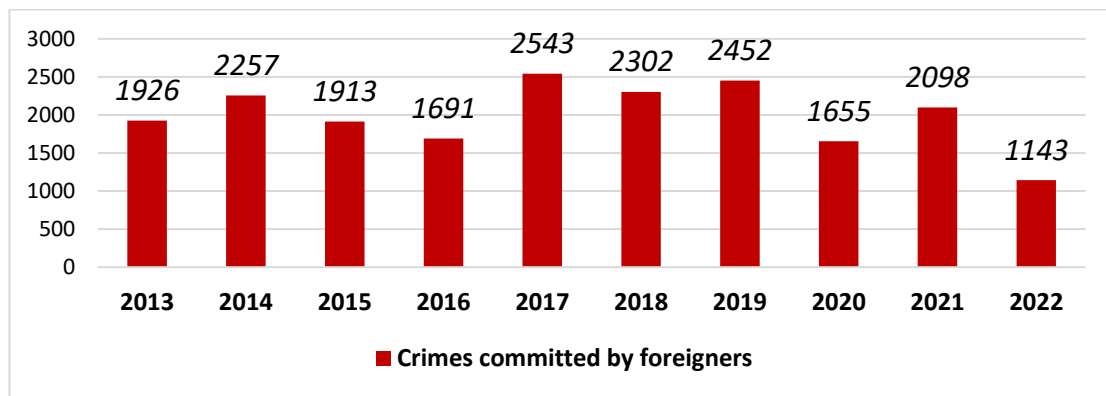

Fig. 5. Crimes committed by foreigners

At the same time, the 2022 War has led to a significant reduction in crimes committed by foreign nationals (*Figure 6*). Probably, official crime statistics for 2022 do *not* cover crimes committed by Moscovian military agents during the 2022 War. Nevertheless, there is *no* reference in the official crime statistics of the Office of the General Prosecutor that the mentioned indicator does *not* cover crimes committed by Moscovian occupiers.

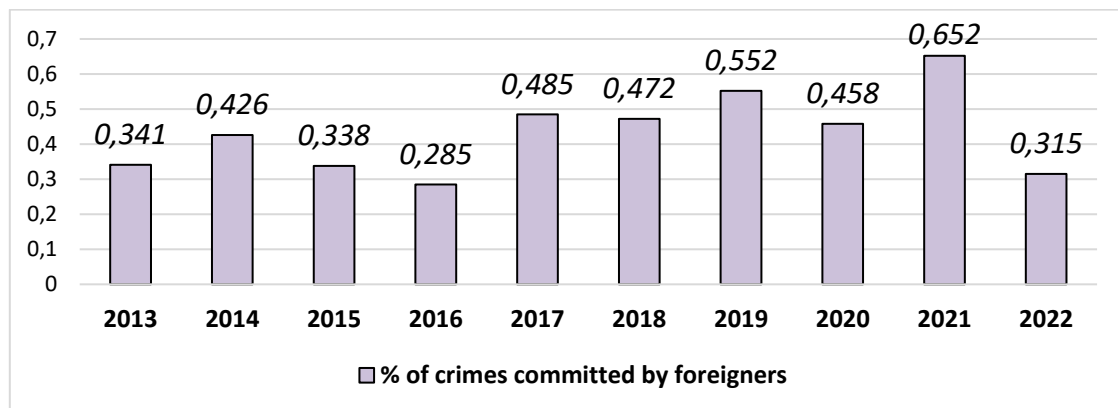

Fig. 6. Percentage of crimes committed by foreigners

Age

One of the surprising conclusions drawn from official crime statistics is that the percentage of crimes committed by persons at the age of 18-59 years has *not* changed significantly since 2021.

In other words, the 2022 War has *not* led to significant changes in the percentage of crimes committed by adults under 60 years (*Figure 7*).

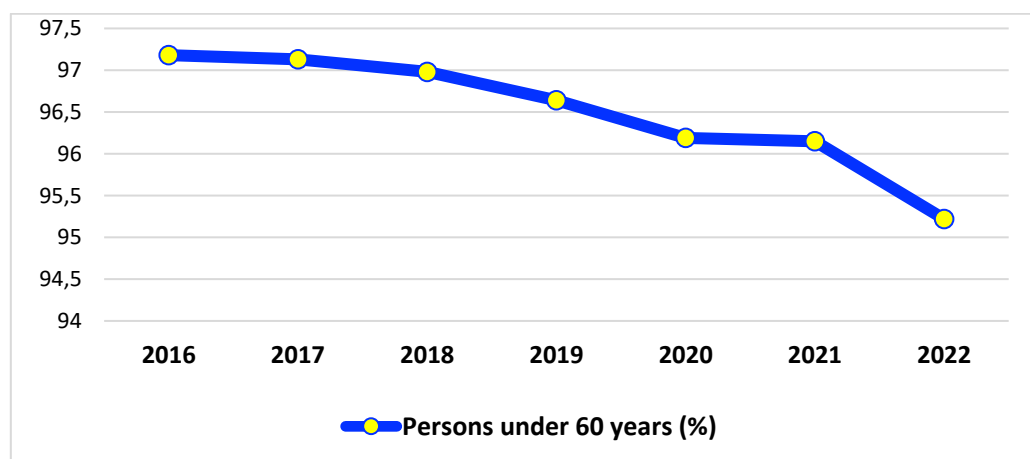

Fig. 7. Percentage of crimes committed by persons under 60

At the same time, the percentage of crimes committed by offenders over 60 has *increased* to a large extent which can be partly explained by involvement of such persons in collaboration with Moscovian occupiers before and during the 2022 War (*Figure 8*).

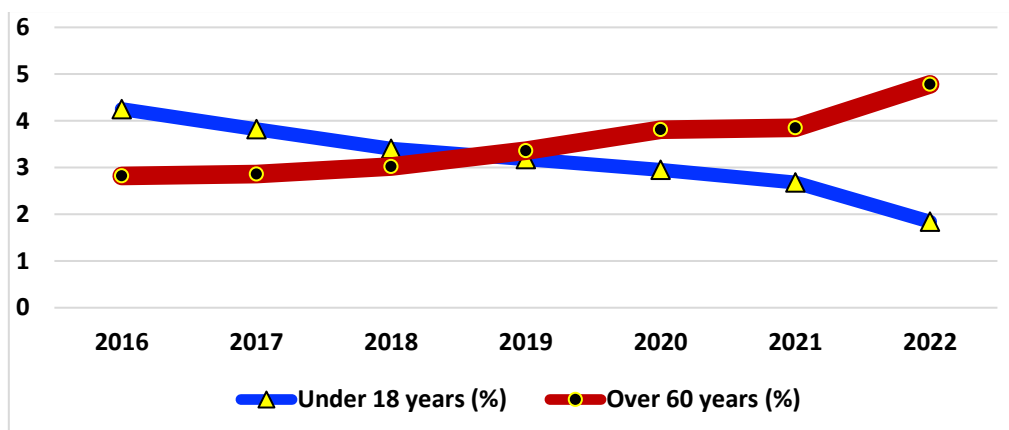

Fig. 8. Percentage of crimes committed by persons under 18 and over 60

For example, official crime statistics demonstrate a serious *decrease* in involvement of persons over 60 in crimes against life and health, against property, against public security (including illegal keeping of firearms) or drug-related crimes (*Table 1*).

Table 1

Offenders at the age over 60 (2016 – 2022)

<i>Persons over 60 committed crimes</i>	Against national security	Against life and health	Property crimes	Against public security	Drug-related crimes	Against justice	War crimes
2016	8	846	723	173	535	22	0
2017	13	858	924	338	610	17	1
2018	7	935	1120	313	380	14	0
2019	16	997	1129	295	409	25	0
2020	8	1098	1124	271	487	32	5
2021	13	1125	1160	239	388	33	3
2022	188	1083	753	197	353	24	201

At the same time, for the period of twelve months of 2022, offenders over 60 committed many more *crimes against national security* as compared with the whole period of 2016-2021 (the ratio is 2,89).

Likewise, for the period of ten months of 2022, persons over 60 committed many more *war crimes* as compared with the whole period of 2016-2021 (the ratio is 22,33) (*Table 2, Figure 9*).

Table 2

Offenders at the age over 60: general numbers

<i>Persons committed crimes</i>	Against national security (all offenders)	Against national security (offenders over 60)	War crimes (all offenders)	War crimes (offenders over 60)
2016	95	8	2	0
2017	107	13	20	1
2018	113	7	4	0
2019	117	16	6	0
2020	101	8	21	5
2021	111	13	35	3
2022	1455	188	679	201

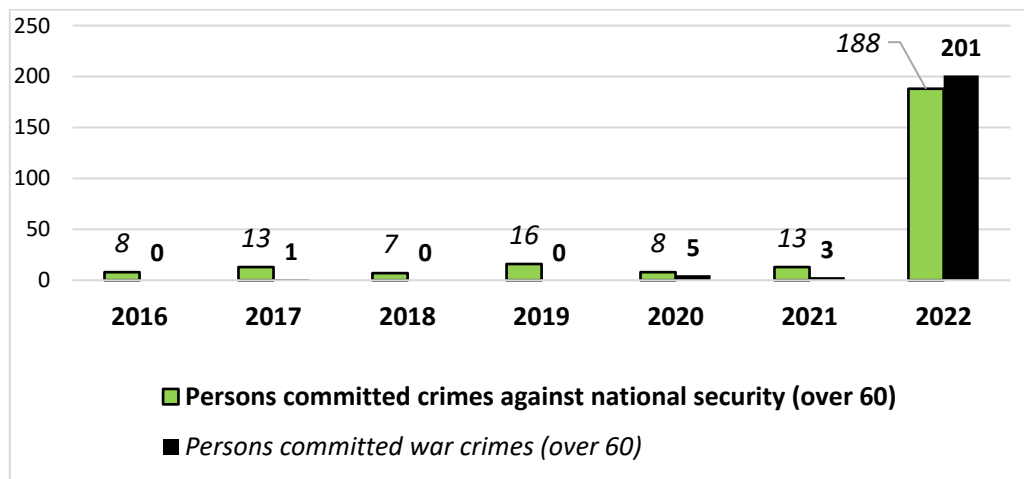

Fig. 9. Number of offenders over 60 committed war crimes and crimes against national security

Figure 10 demonstrates statistical data concerning the percentage of persons over 60 who committed crimes against national security and war crimes.

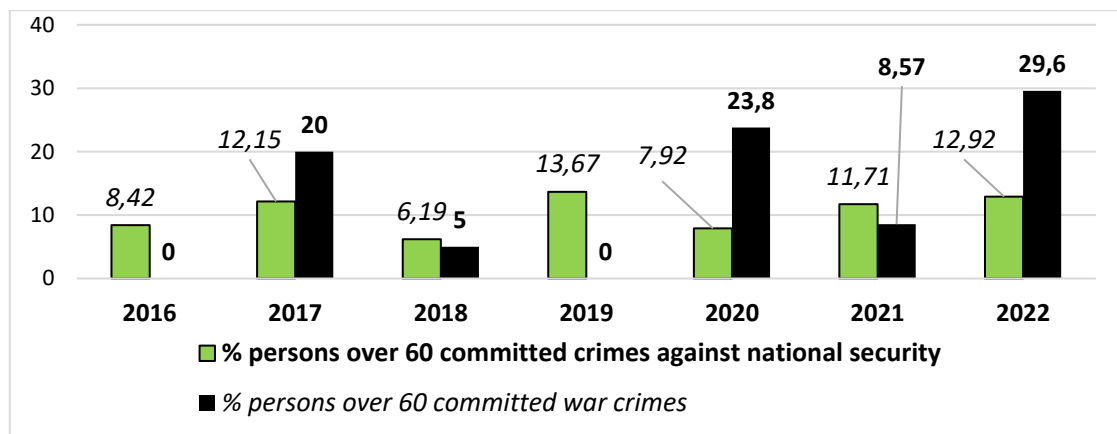

Fig. 10. Percentage of offenders at the age over 60 committed war crimes and crimes against national security

Crime statistics demonstrate that in relative numbers, persons under 60 committed many more crimes against national security and war crimes as compared with other types of crimes (Table 3, Figure 11).

Table 3

Percentage of offenders in the over 60

	2021	2022
<i>Crimes against human life and health</i>	5,39	7,13
<i>Crimes against property</i>	2,38	3,01
<i>Crimes against public order</i>	2,44	6,17
<i>Drug-related crimes</i>	3,35	2,79
<i>Crimes against public services</i>	8,40	8,96
<i>Crimes against justice</i>	1,59	2,16
Crimes against national security	11,71	12,92
War crimes	8,57	29,60

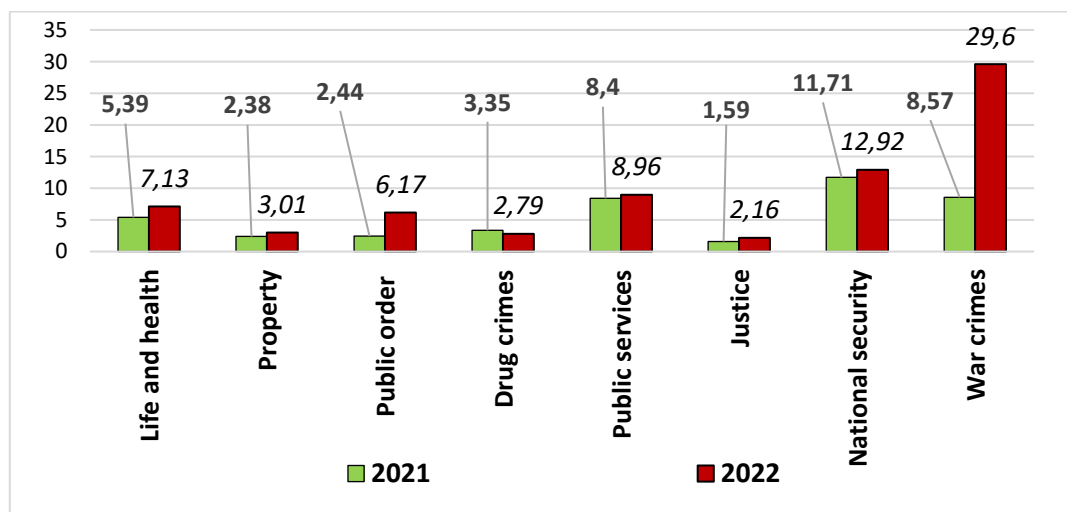

Fig. 11. Percentage of offenders in the over 60

Offenders under 18

Official crime statistics show that the number of offenders under 18 having committed property crimes had reduced until 2022. Moreover, the number of such crimes *dropped* significantly in 2022 as compared with 2021.

The number of offenders under 18 who committed crimes against human life and human health has also reduced (*Figure 12*).

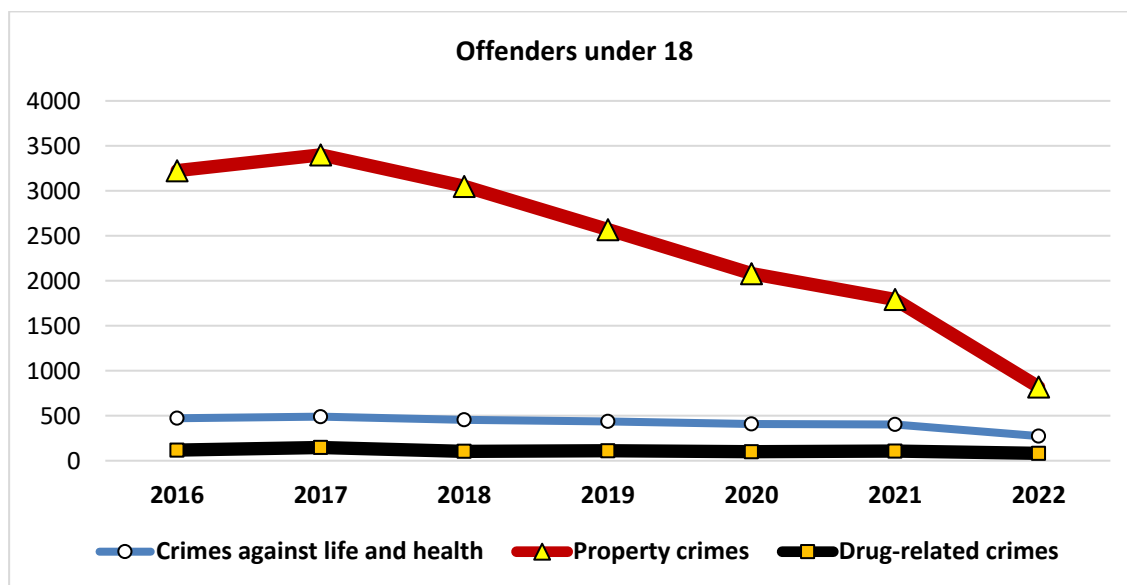

Fig. 12. Number of offenders under 18 committed crimes against life and health, drug-related crimes and property crimes

In contrast, the number of offenders having committed drug-related crimes does not show such rapid trends to the decrease, which can prove a hypothesis that the 2022 War had *no* influence on the illegal drug market, which is mostly controlled by the police (*Figure 13*).

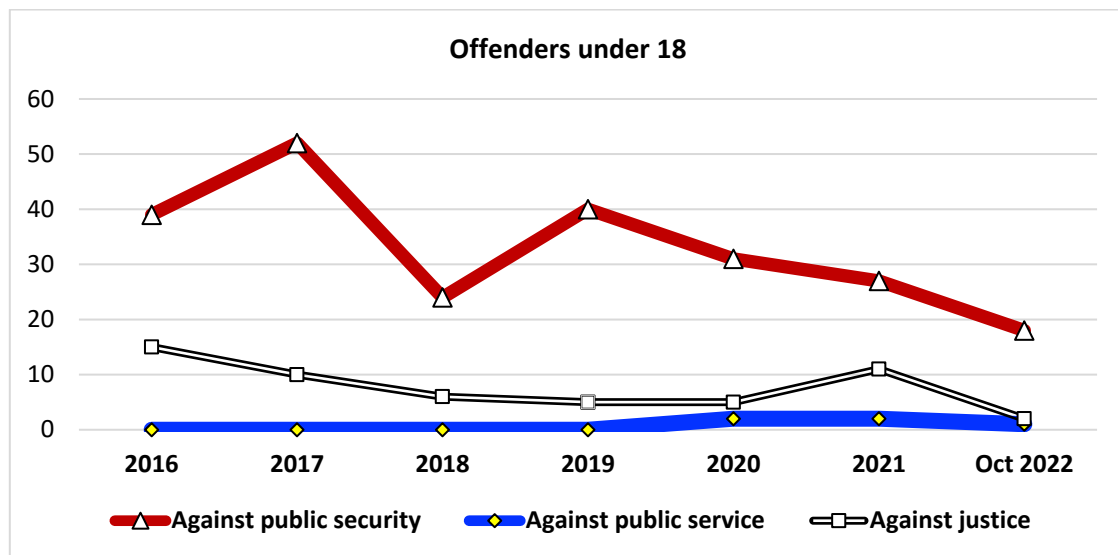

Fig. 13. Number of offenders under 18 committed crimes against public security, public service and justice

Offenders at the age 18-28

Crime statistics show that the number of offenders at the age of 18-28 years having committed property crimes has also had a trend to reduce until 2022. Moreover, the number of offenders dropped significantly in the twelve months of 2022 as compared with 2021.

The number of offenders having committed crimes against human life and human health has also reduced (*Figure 14*).

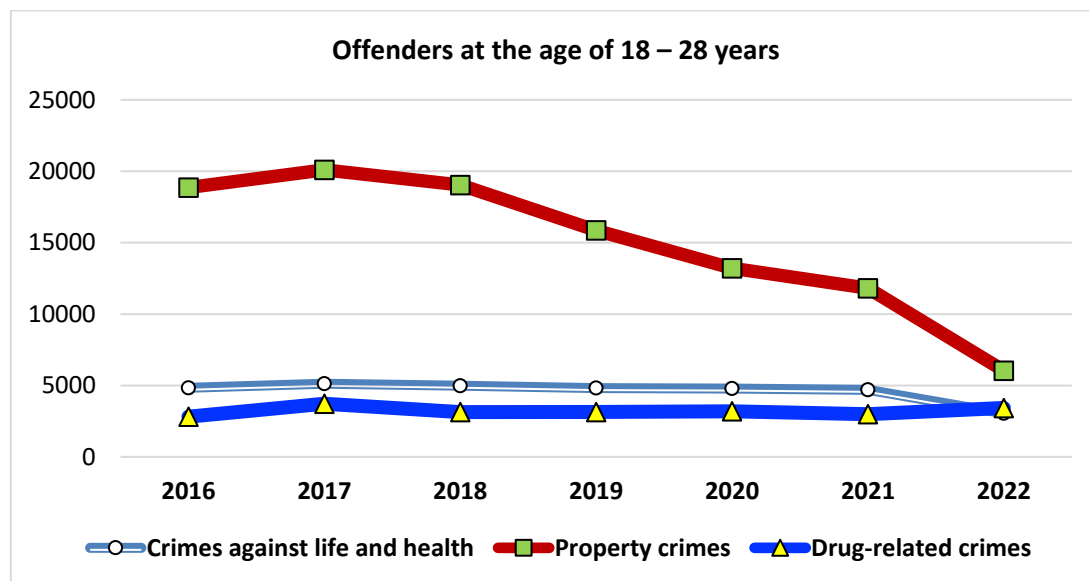

Fig. 14. Number of offenders at the age 18-28 committed crimes against life and health, drug-related crimes and property crimes

As in previous example with drug-related crimes committed by persons under 18, the number of offenders at the age of 18-28 who committed drug-related crimes does *not* demonstrate such rapid trends towards the decrease, which can also prove the hypothesis that the 2022 War had *no* influence on the illegal drug market, which is mostly controlled by the police (*Figure 14*).

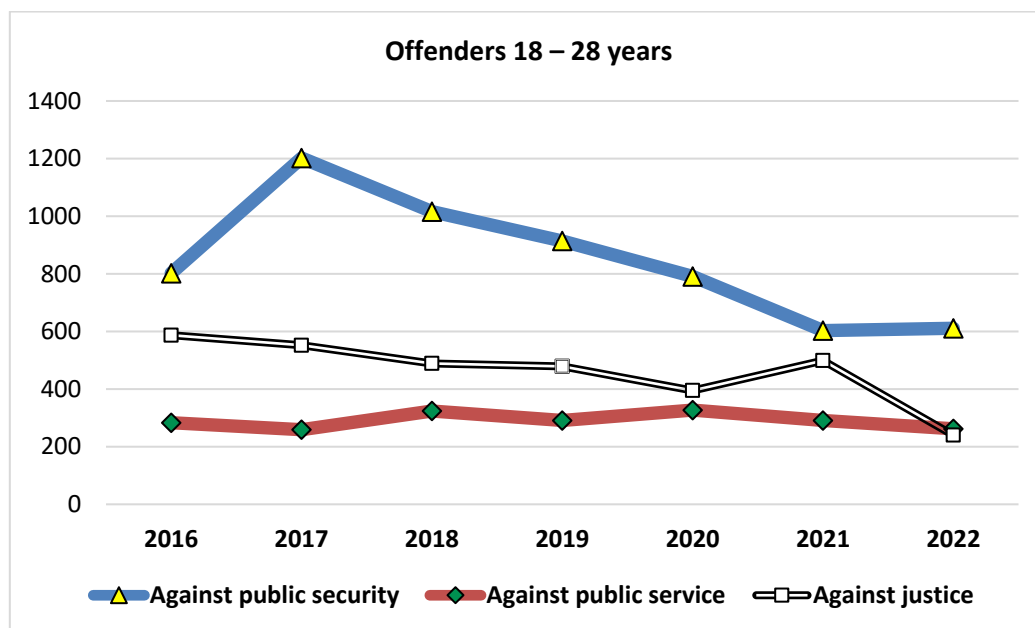

Fig. 15. Number of offenders at the age 18-28 committed crimes against public security, public service and justice

Offenders at the age 29 – 39

As far as offenders at the age of 29-39 are concerned, the corresponding crime rates reflect the general crime trends typical for Ukraine.

We can also point to reduction in persons at the age of 29-39 who committed crimes against human life and human health (*Figure 16*).

At the same time, numbers of drug offenders seem to be *not* influenced by the 2022 War, which gives us additional grounds to argue about the illegal control of the police over the illegal drug market and its 'customers' (*Figure 16*).

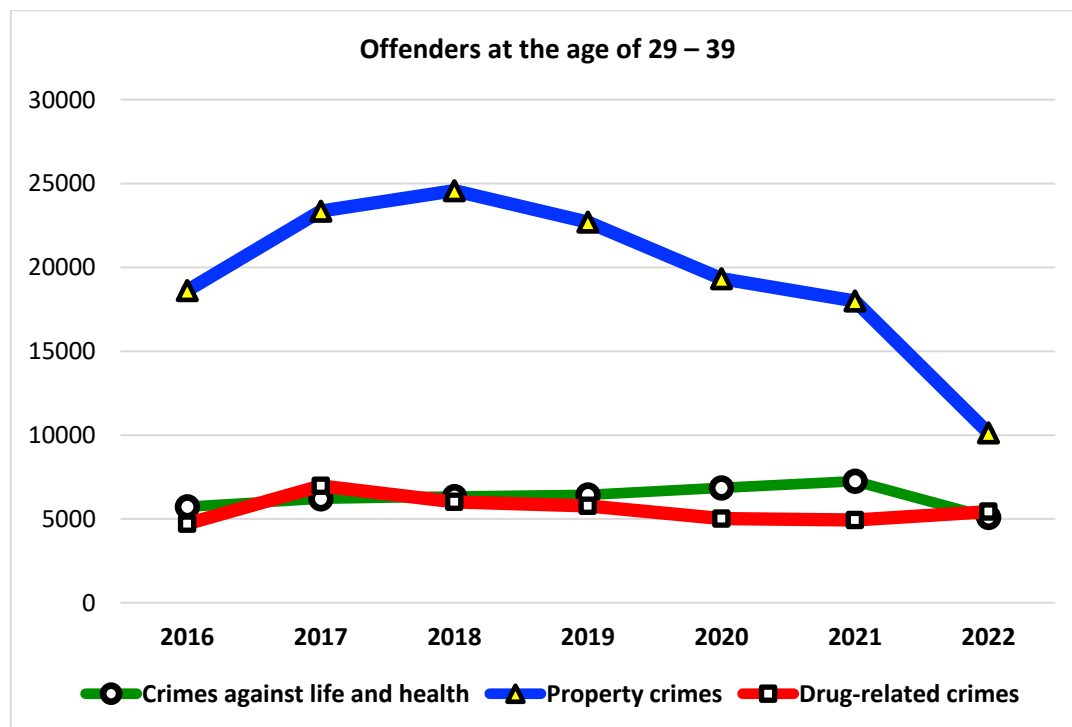

Fig. 16. Number of offenders at the age 29-39 committed crimes against life and health, drug-related crimes and property crimes

As far as crimes against public security, against public service and against justice are concerned, the number of offenders at the age of 29-39 having committed the above-mentioned crimes dropped significantly, which can also be explained with the impact of the 2022 War on normal life of Ukrainian society (*Figure 17*).

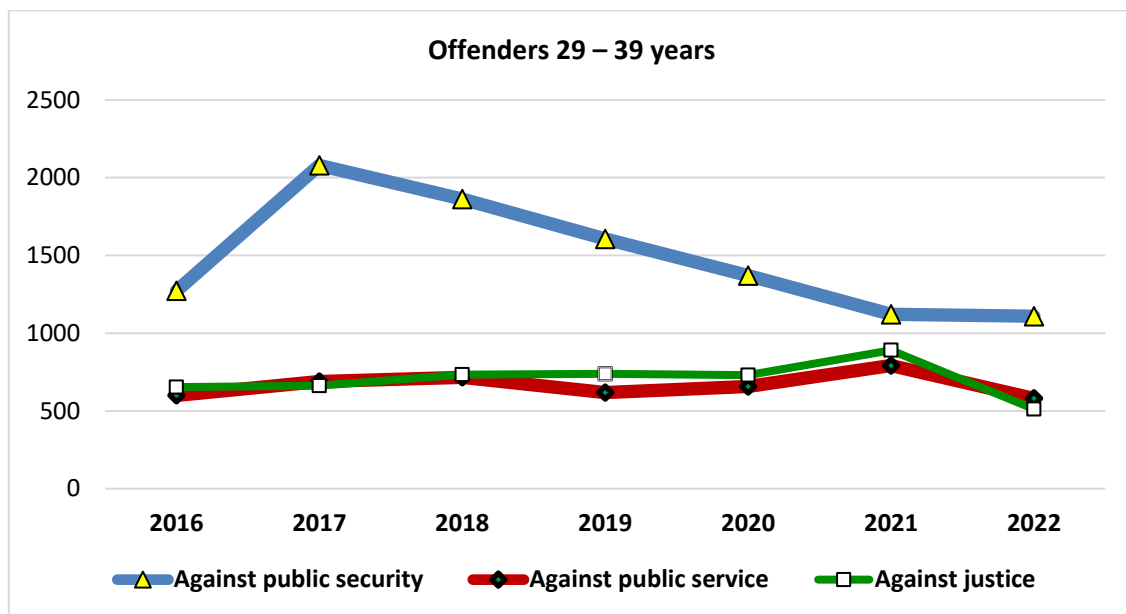

Fig. 17. Number of offenders at the age 29-39 committed crimes against public security, public service and justice

Offenders at the age 40-54

The conclusions presented above could also be used in relation to offenders at the age of 40-54: rapid reduction in crimes against human life and human health, as well as serious reduction in property crimes (*Figure 18*).

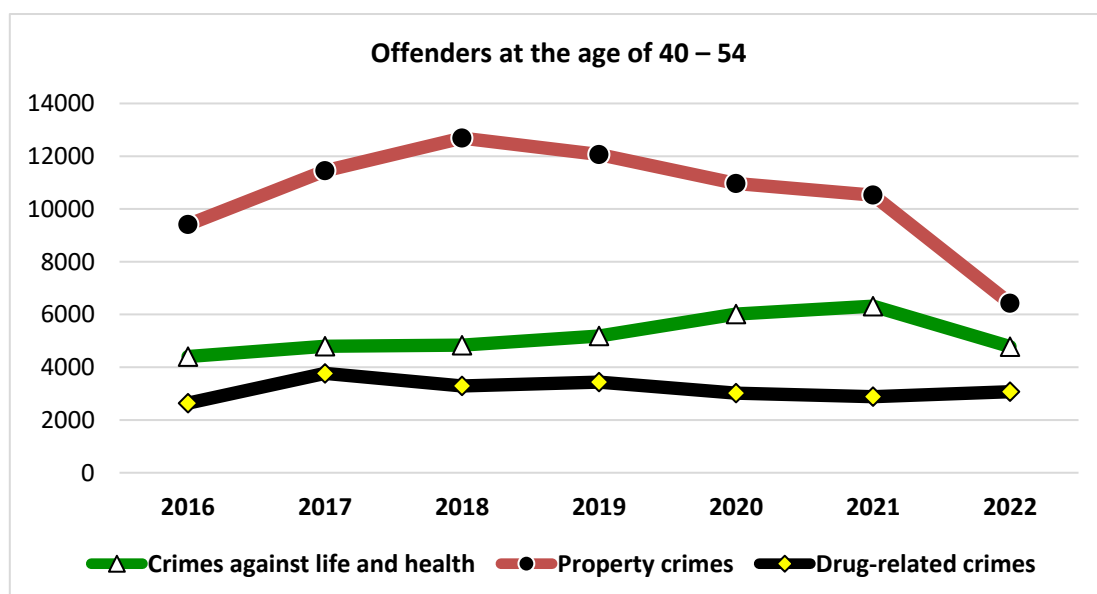

Fig. 18. Number of offenders at the age 40-54 committed crimes against life and health, drug-related crimes and property crimes

In line with previous conclusions, it is not surprising that the number of persons at the age of 40-54 committed drug-related crimes had *increased* (*Figure 18*).

In contrast, the number of persons committed crimes against public security, public service and justice had decreased (*Figure 19*).

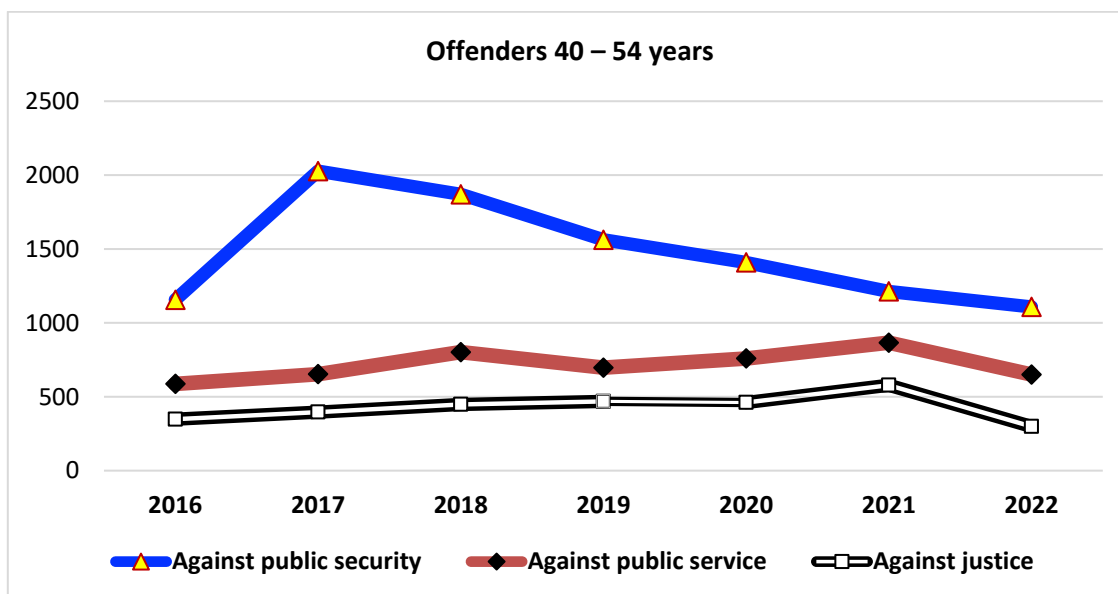

Fig. 19. Number of offenders at the age 40-54 committed crimes against public security, public service and justice

Offenders at the age 55-59

The same conclusions could be drawn from the crime statistics in relation to offenders at the age of 55-59 (*Figure 20*).

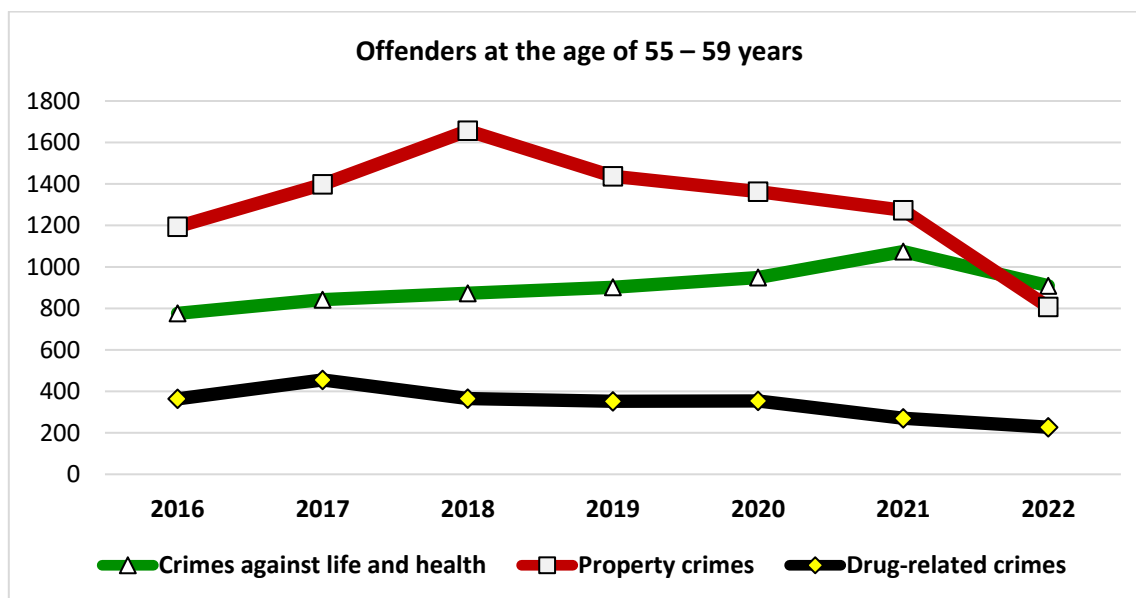

Fig. 20. Number of persons at the age 55-59 committed crimes against life and health, property crimes and drug-related crimes

At the same time, as was argued before, the crime trends of drug offenders seem to be *not* influenced by the 2022 War, which gives us additional grounds to argue about the control of the police over the illegal drug market (*Figure 20*).

In contrast, the number of persons having committed crimes against public security, public service and justice has decreased (*Figure 21*).

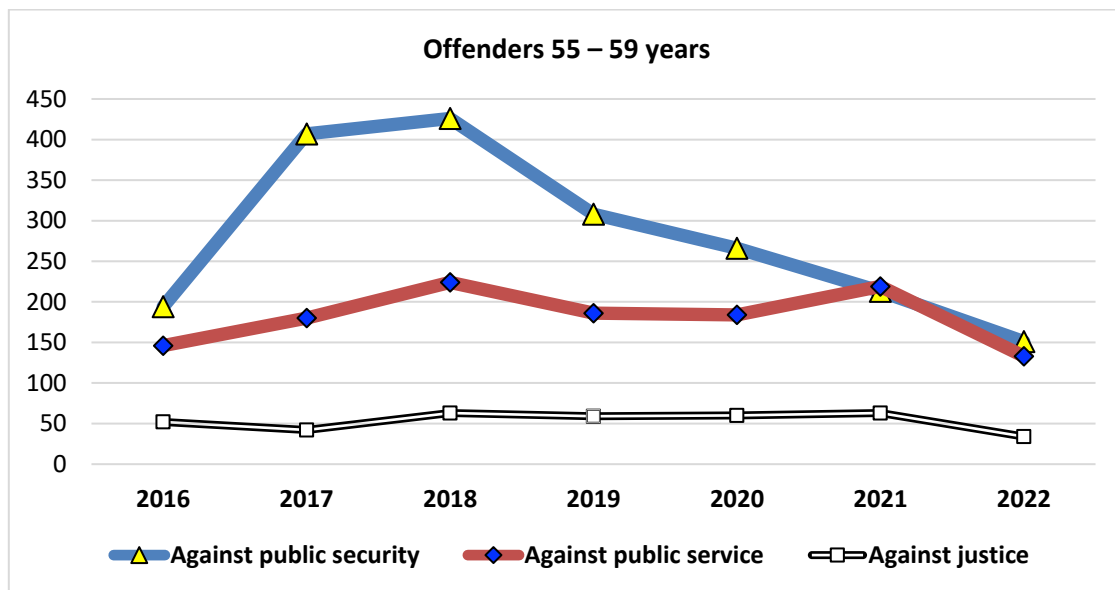

Fig. 21. Number of offenders at the age 55-59 committed crimes against public security, public service and justice

Offenders over 60

Finally, the number of offenders at the age over 60 years who committed crimes against human health and human life decreased significantly after the 2022 War started (*Figure 22*).

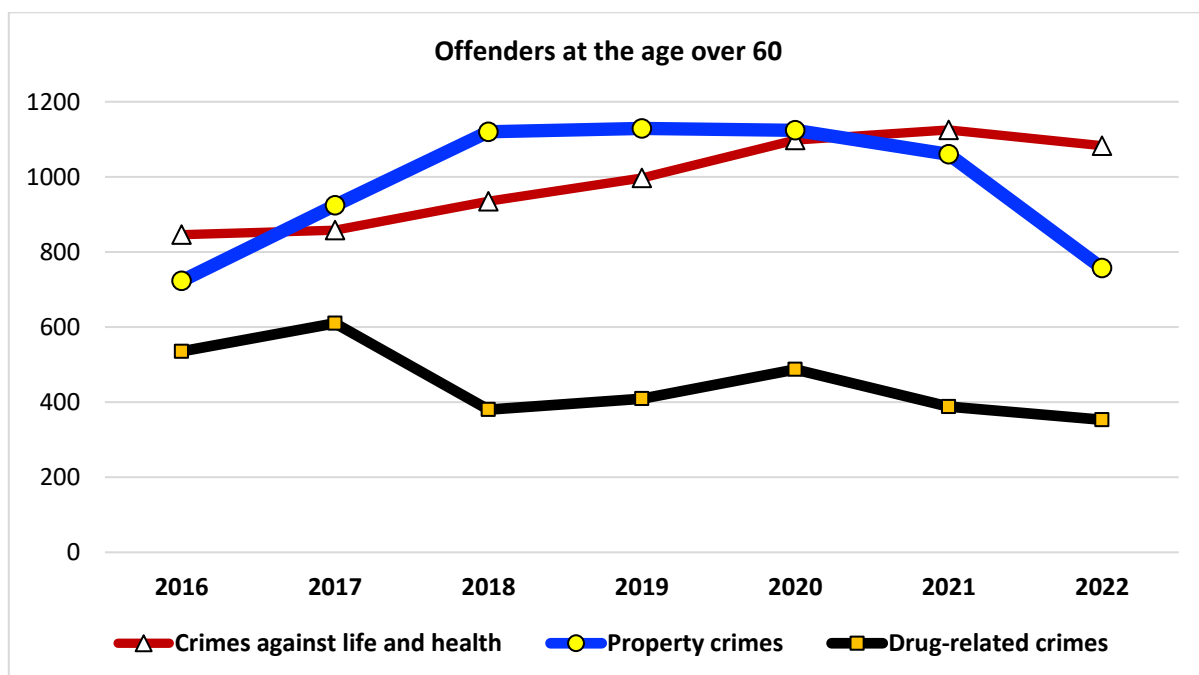

Fig. 22. Number of offenders over 60 committed crimes against life and health, drug-related crimes and property crimes

The number of persons who committed drug-related crimes, as could be predicted in the light of previously drawn conclusions, has *not* changed significantly (*Figure 23*).

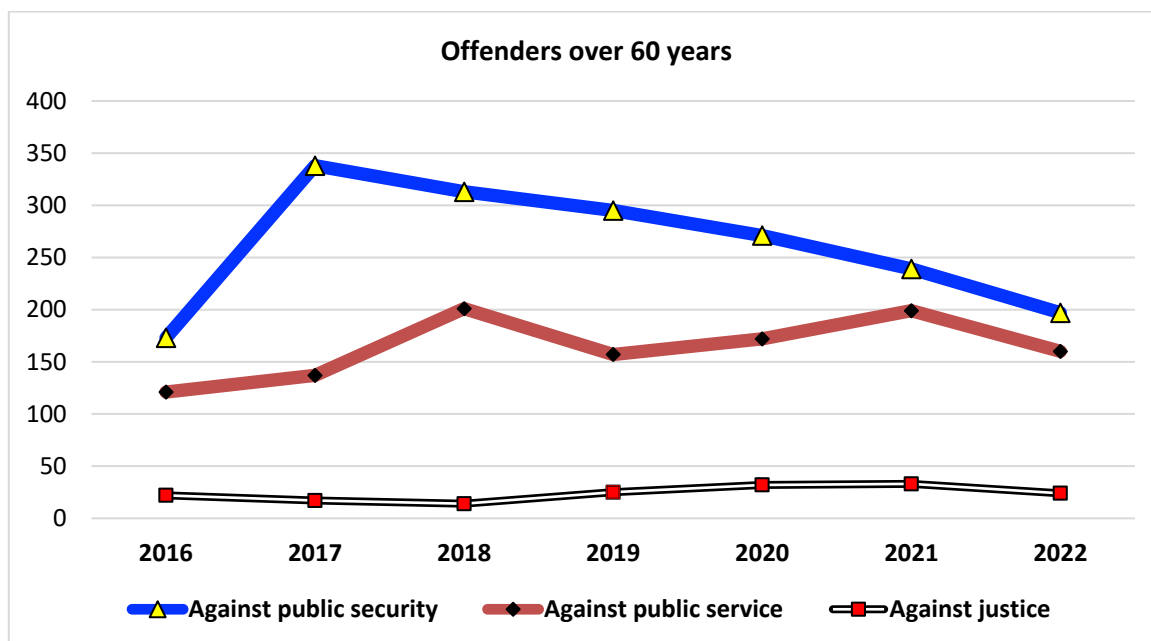

Fig. 23. Number of offenders over 60 committed crimes against public security, public service and justice

As far as we have paid special attention to offenders having committed drug-related crimes, we have decided to present the numbers of the above-mentioned offenders graphically in a separate Figure (Figure 24).

Here, we can observe the numbers of offenders of the mentioned category for the period of 2016-2022.

If we exclude the pick of such persons at the age of 29-39 registered in 2017, we can conclude that there had been no rapid changes in this number.

In other words, the 2022 War has *not* significantly impacted the number of such persons.

As far as offenders at the age of 18-28 and offenders at the age of 40-54 are concerned, there is an obvious conclusion that the 2022 War has *not* impacted the numbers of detected drug offenders.

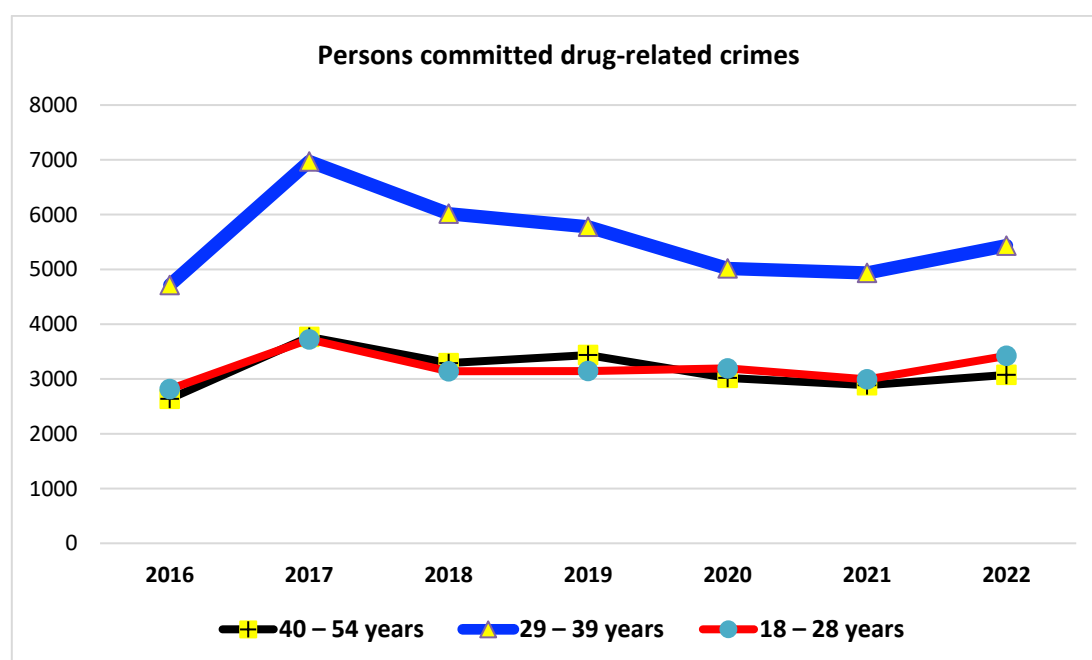

Fig. 24. Persons committed drug-related crimes (1)

The same generally could be said in relation to drug offenders under 18 years and drug offenders over 55 years. It is obvious that the 2022 War has impacted to a *little extent* the numbers of drug offenders but such an impact was *not* sufficient (Figure 25, Table 4).

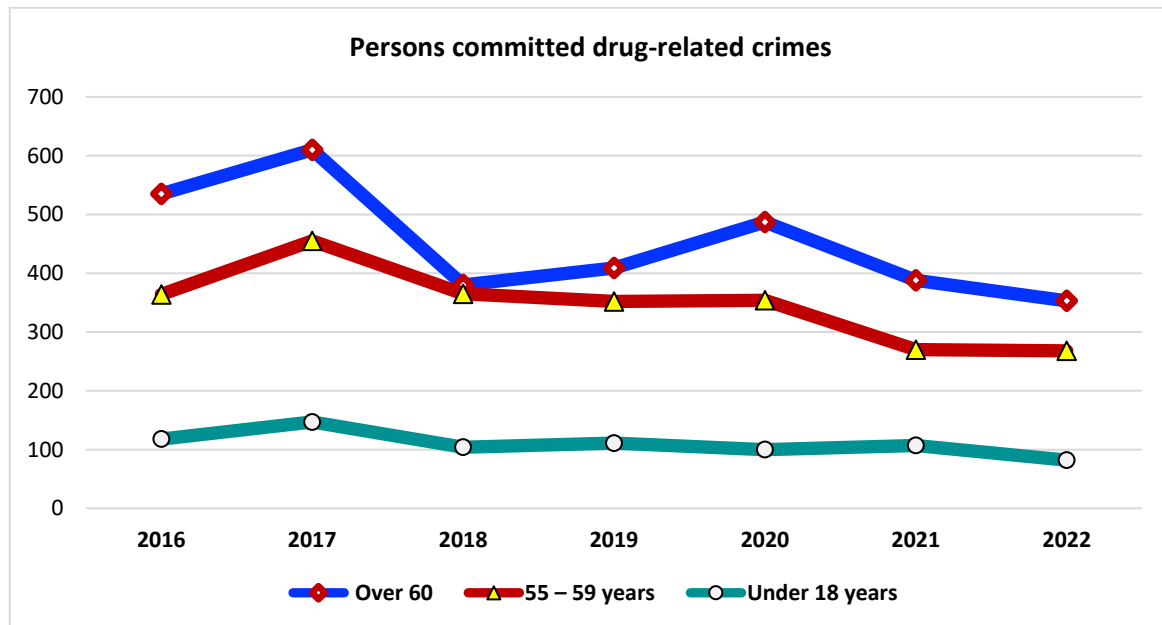

Fig. 25. Persons committed drug-related crimes (2)

Table 4

Age of persons committed drug crimes

Age of persons committed drug crimes	Over 60	55-59	40-54	29-39	18-28	Under 18
2016	535	364	2638	4715	2814	118
2017	610	455	3767	6970	3722	147
2018	380	365	3290	6016	3140	104
2019	409	352	3437	5777	3145	111
2020	487	354	3 019	5018	3193	100
2021	388	270	2886	4935	2993	107
2022	353	368	3074	5434	3422	82

With an aim to compare trends in numbers of offenders having committed *drug-related crimes* (Figure 24, Figure 25), we can demonstrate the same figures but with offenders having committed *property crimes* (Figure 26, Figure 27).

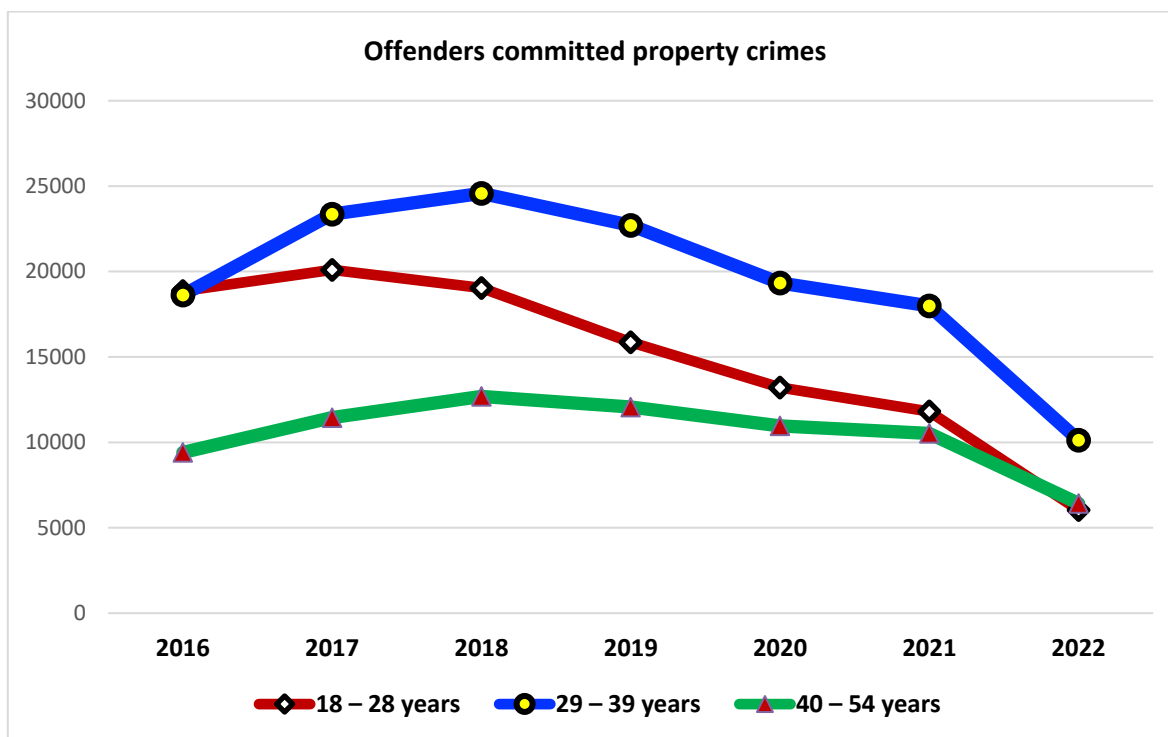

Fig. 26. Number of offenders committed property crimes (1)

Here, we can note how the 2022 War significantly impacted the numbers of *property offenders* where the number of such persons dropped to a large extent (Figure 26, Figure 27, Table 5).

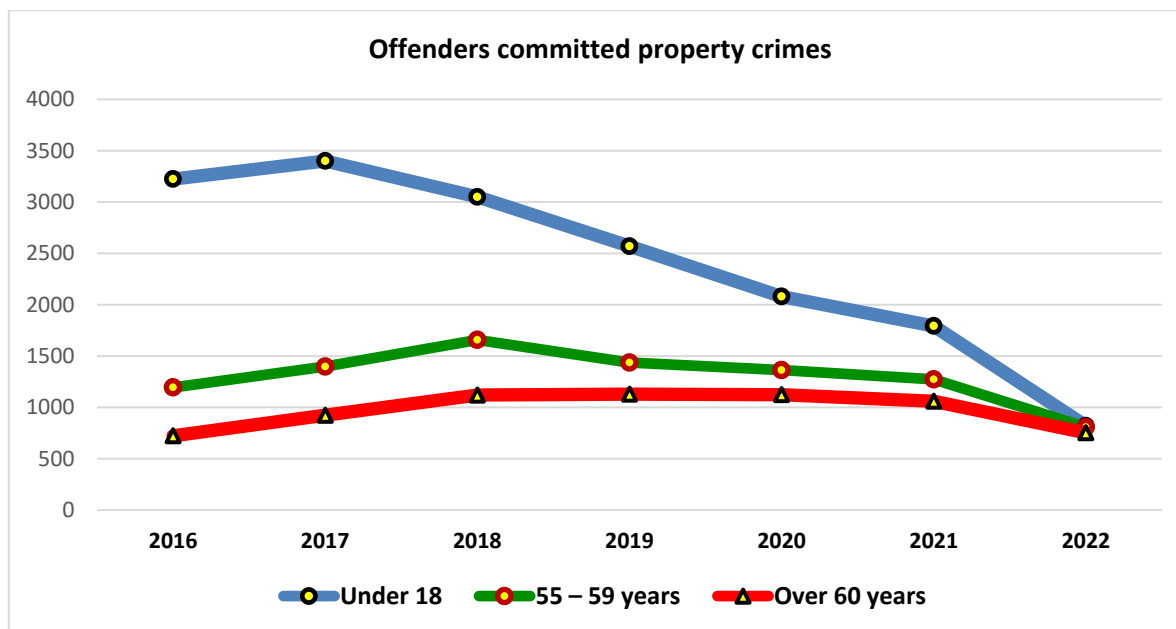

Fig. 27. Number of offenders committed property crimes (2)

Table 5

Offenders in different age groups

<i>Offenders committed property crimes</i>	Under 18	18-28	29-39	40-54	55-59	Over 60
2016	3224	18858	18623	9409	1194	723
2017	3400	20098	23358	11447	1398	924
2018	3050	19035	24576	12687	1657	1120
2019	2570	15861	22703	12063	1437	1129
2020	2080	13209	19329	10963	1363	1124
2021	1793	11808	17994	10524	1273	1060
2022	820	6037	10130	6424	807	753

Educational Background

The wartime period has put on the agenda an interesting aspect concerned with *educational background* of offenders (Figure 28, Table 6).

The percentage of offenders with *professional (technical) education* for the period of twelve months of 2022 was the same as compared with 2021 while the percentage of offenders with a *university degree* increased to the level of 13,73 % (Figure 28, Figure 29, Table 6).

Moreover, for the period of 2016-2022 there was a trend of increase in the proportion of offenders with a *university degree*.

In contrast, for the period of 2016-2022 there was a trend of decrease in the proportion of offenders with *no education*.

Table 6

Educational level of offenders

	University degree	Technical education	Secondary school	No education
2016	9,21	24,39	63,33	3,06
2017	9,74	24,09	63,18	2,98
2018	9,33	24,32	63,72	2,63
2019	9,71	24,45	63,39	2,45
2020	9,99	22,45	65,24	2,32
2021	10,67	18,71	68,63	1,98
2022	13,78	18,05	66,69	1,48

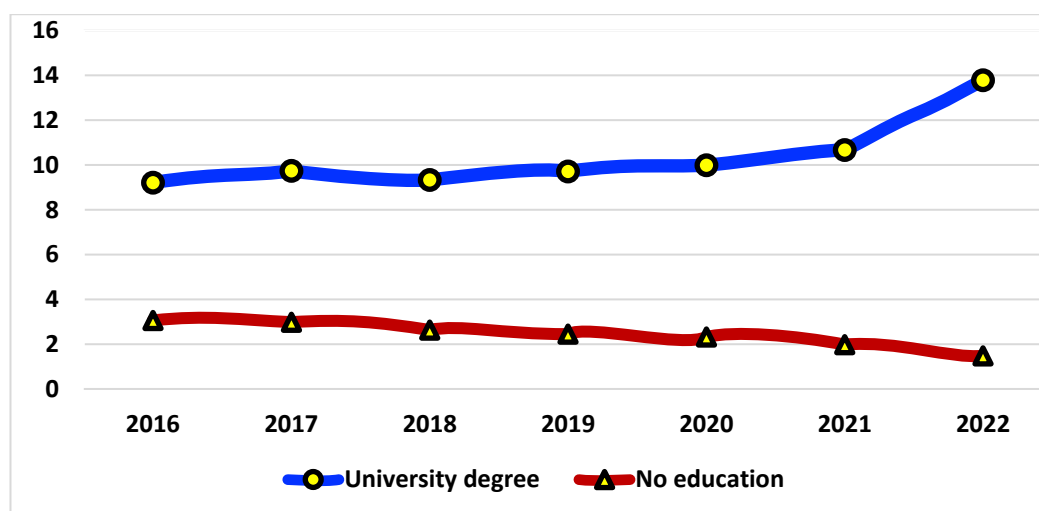

Fig. 28. Percentage of offenders with university degrees and with no education

As far as offenders with technical education are concerned, the 2022 War has not impacted insignificantly on their percentage in the general number of offenders (18,71 % in 2021, 18,05 % in 2022) (Figure 29, Table 6).

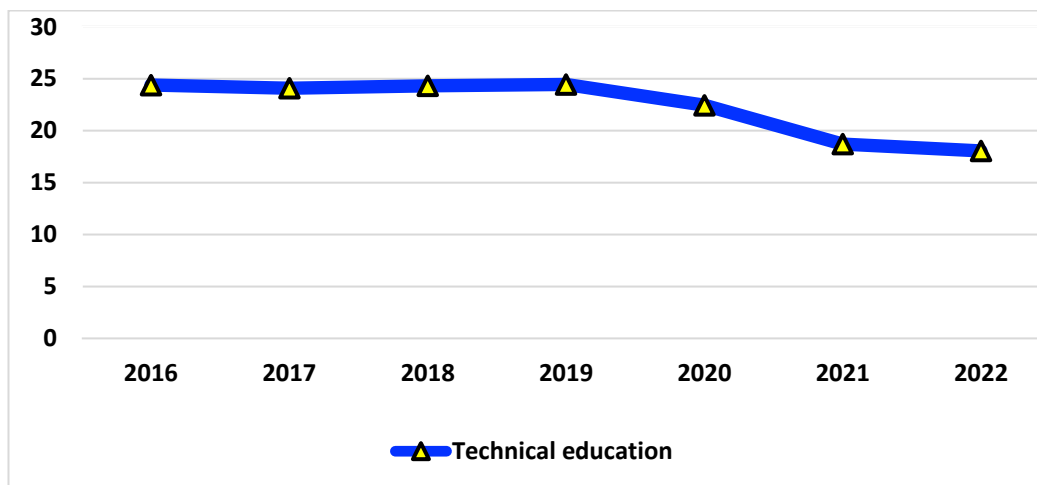

Fig. 29. Percentage of offenders with technical education

As far as offenders with secondary school education are concerned, the 2022 War has decreased their percentage in the general number of offenders (68,63 % in 2021, 66,69 % in 2022) (Figure 30, Table 6).

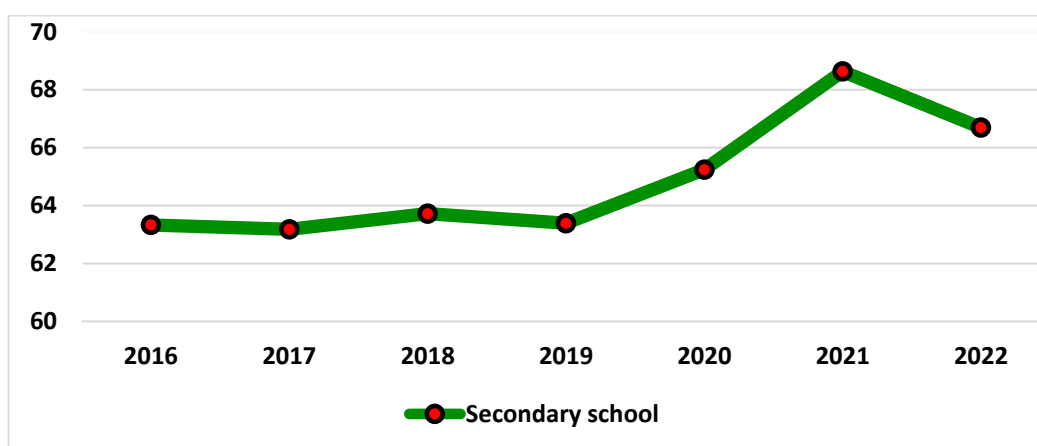

Fig. 30. Percentage of offenders with secondary school education

Crimes against Human Life and Health

For the period of twelve months of 2022, more than 43,2 thousand *crimes against human life and public health* were committed.

At the same time, notes of suspicion were given only 16,5 thousand criminal proceedings.

We can observe how the 2022 War “cut” the number of *detected* crimes against human life and health in March 2022 because of the reasons mentioned above.

As a result, in July 2022, the number of crimes against human life and health, previously dropped seriously in March 2022, has reached the level of January 2022 in July 2022 and in almost in November 2022 (Figure 31).

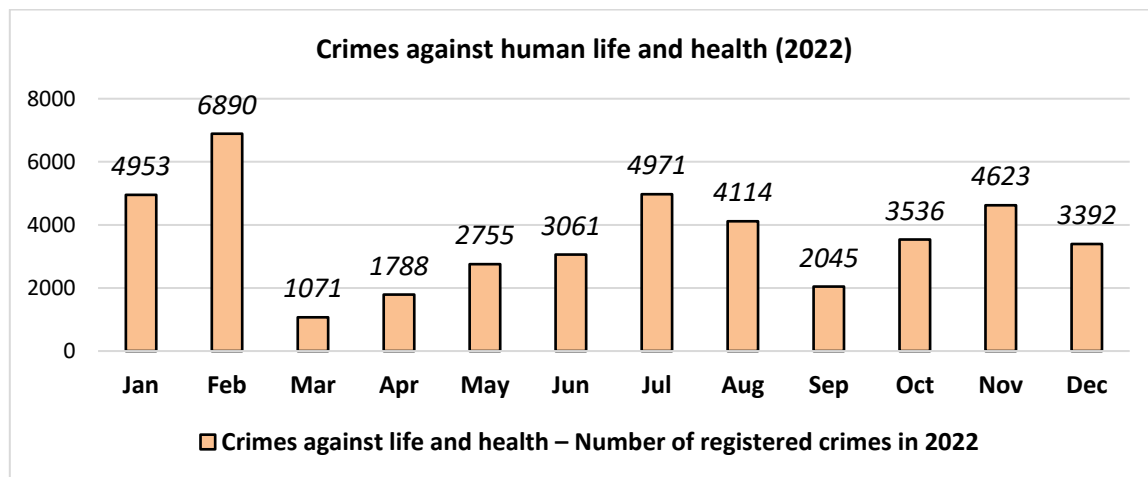

Fig. 31. Crimes against life and health (by month)

Intentional Homicide

A special attention should be paid to the statistics on *intentional homicides* where, as it was stressed earlier, numbers of intentional homicides committed by Russian soldiers and officers were incorporated into the general numbers of all crimes of the same type.

Figure 32 presents the number of registered intentional homicides registered in 2021 and 2022.

At the same time, having approximately the same number of suspects each year, we can point to the fact that in 2021 38,3% of perpetrators were detected having committed these gravity crimes (Figure 32).

In contrast, only 5% of perpetrators were identified in 2022 that indicates an obvious operational weakness of the national criminal justice system in wartime (Figure 32).

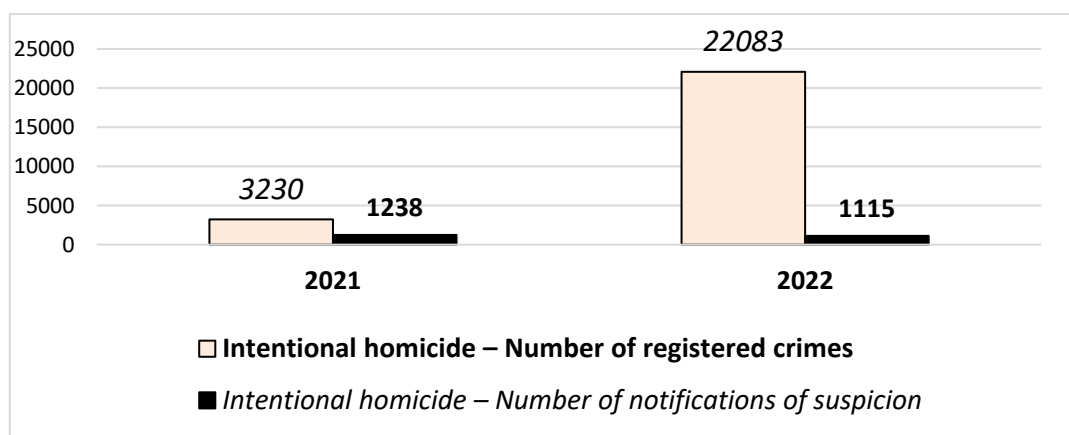

Fig. 32. Intentional homicide: crimes and notifications (2021, 2022)

One most important conclusion from the above-mentioned comparison is a big difference in numbers of intentional homicides, which is obviously concerned with the 2022 Moscovian invasion of Ukraine. At the same time, it is difficult to separate the number of murders committed by Moscovian *military* agents from those which were committed by Ukrainian '*civilian*' criminals.

Minor Crimes against Human Health

As far as interaction between victims and the LEA is concerned, after the 2022 Moscovian military invasion, Ukrainians applied much less to the LEA with claims of minor injuries (Figure 33).

These trends can also be explained by that people generally understood the priorities of the law-enforcement system in the wartime period, where the police officers would probably be expected to *sabotage* registering minor crimes and minor offences.

Here, we present crime statistics of all minor crimes against human health committed in 2013-2022 (statistics of 2020-2022 include data on minor crimes and minor offences against health, according to Article 12 of the Criminal Code (“*Classification of criminal offences*”)).

Another important conclusion from the above crime statistics is that the Ukrainian criminal justice system has adapted to the wartime conditions and challenges and “*swum out*” from the deep crisis. At least, the fact that the police have turned back again to registering minor crimes and minor offences against human health can be considered as a normalization of the police routine (*Figure 33*).

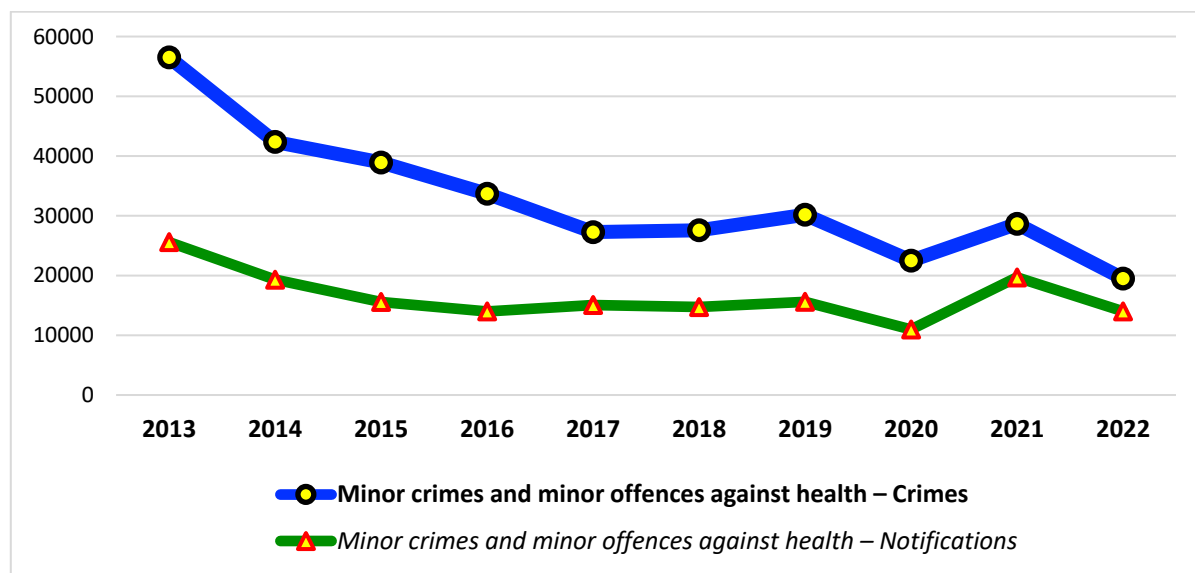

Fig. 33. Minor crimes and minor offences against health (Jan 2013-Dec 2022)

The number of registered minor crimes and minor offences against human health in 2022 reached the minimum level for the period of 2013-2022 (*Figure 33*).

Zero registered minor crimes and minor offences against health in March 2022 proves more than persuasively the priorities of the Ukrainian criminal justice system in the first weeks of the 2022 Moscovian invasion (*Figure 34, Table 7*).

Table 7

Minor crimes and minor offences against human health (2022, by month)

	Minor crimes and minor offences against human health – Crimes (2022)	Minor crimes and minor offences against human health – Suspects (2022)
January	3774	1109
February	2848	860
March	0	204
April	509	601
May	1383	986
June	1834	1423
July	2539	1367
August	2623	1550
September	1159	1563
October	1977	1557
November	1308	1456
December	0	1367

According to official crime statistics, in October 2022 the police registered 18648 minor crimes and offences against health, 19954 minor crimes and offences in November 2022, and 19498 minor crimes and offences in December 2022.

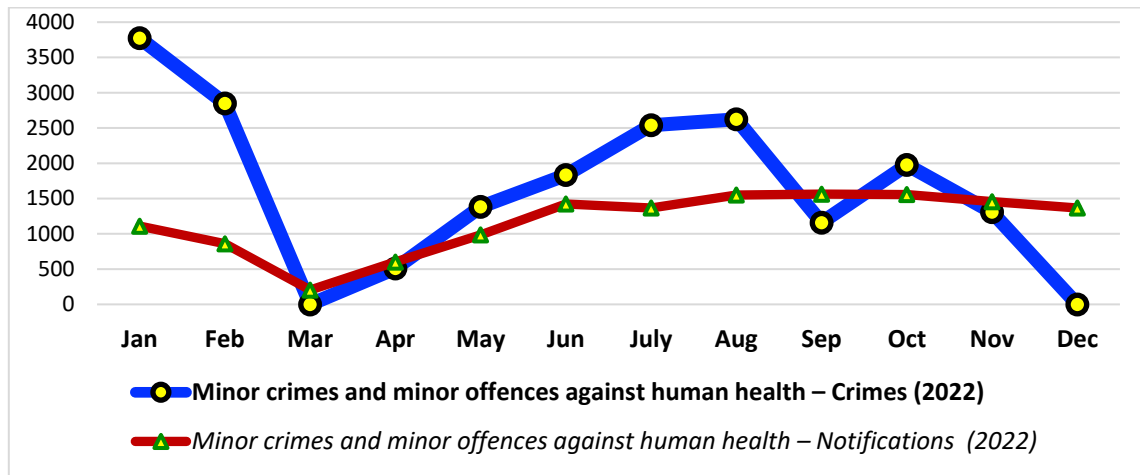

Fig. 34. Minor crimes and minor offences against health (by month)

It is obvious that official crime statistics did *not* even reflect the number of minor crimes and minor offences committed in March 2022 for the above-mentioned reasons.

The fact that the number of minor crimes and offences against health in December 2022 appeared less than the number of minor crimes and offences against health in November 2022 allows us to point at the zero number of minor crimes and offences against health registered in the last month of 2022 (Figure 34, Table 7).

Crimes against Will, Honour and Dignity of a Person

At the same time, the number of *crimes against will, honour and dignity of a person* has increased significantly – from 782 crimes in 2021 to 1535 crimes in 2022.

At the same time, the number of criminal proceedings where offenders were informed on suspicion dropped significantly – from 412 criminal proceedings (2021) to 207 criminal proceedings (2022) (Figure 35).

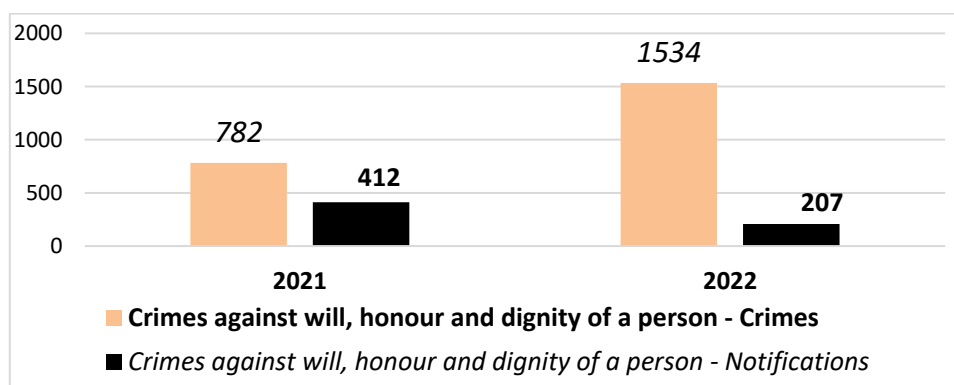

Fig. 35. Crimes against will, honour and dignity of a person (2021, 2022)

The highest indicator of crimes against will, honour and dignity of a person was registered in 2014 which could be explained with the political and social consequences of the 2014 Revolution of Dignity when people were regularly arbitrary deprived of their freedom (Figure 36).

What is more important is the fact that after the 2022 Moscovian military invasion, the average level of such crimes has doubled as compared with any year for the period of 2016 – 2021 (1535 crimes in 2022, 782 crimes in 2021, 712 crimes in 2020, 981 crimes in 2019, 939 crimes in 2018, 918 crimes in 2017, 734 crimes in 2016) (Figure 36).

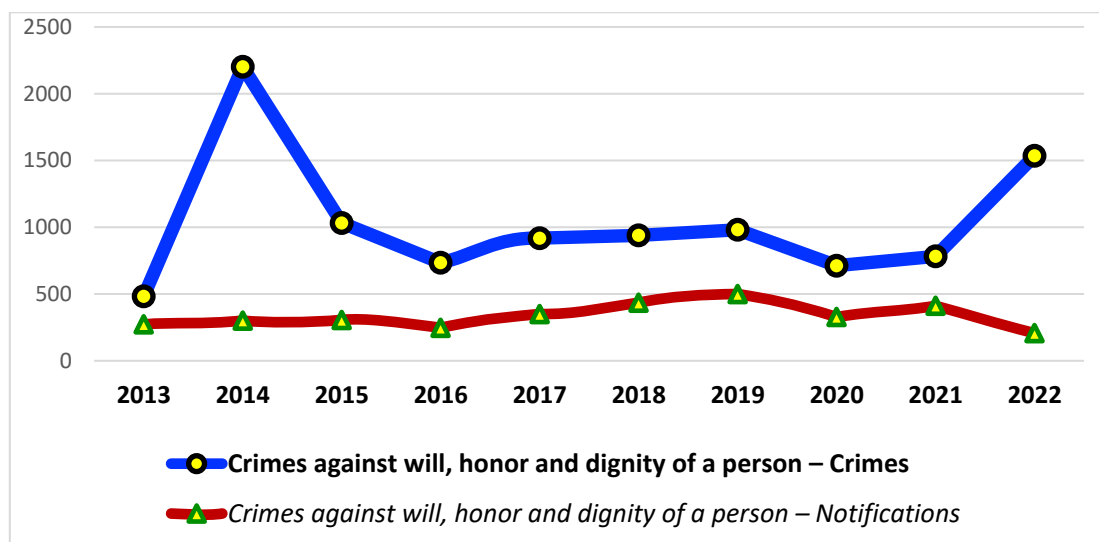

Fig. 36. Crimes against will, honour and dignity of a person (2013-2022)

It should also be stressed on the detection level of such crimes.

Even though the general number of such crimes in 2022 was less than in 2014, the ratio between the number of registered crimes and the number of notifications of suspicion in 2022 is even bigger as compared with 2014, not talking about other periods (7,31 in 2014 and 7,41 in 2022)

Drug-Related Crimes

The situation with *drug-related crimes* partly refutes the thesis that the 2022 War ‘cut’ all indicators of crime statistics. The number of many crimes stated in numerous Chapters of the Criminal Code of Ukraine, which was registered in March 2022, decreased sharply for completely understandable reasons. Many types of crimes that *might have been* expected to increase after the start of the 2022 Moscovian military invasion saw a sharp drop.

Nevertheless, it appeared that drugs, drug offenders (especially petty offenders) and drug-related crimes (especially minor crimes) were *absolutely another matter*.

In 2022, more than 34 thousand drug-related crimes were registered in wartime Ukraine (34398 criminal proceedings in general, 22678 criminal proceedings with given notifications of suspicion) (Figure 37).

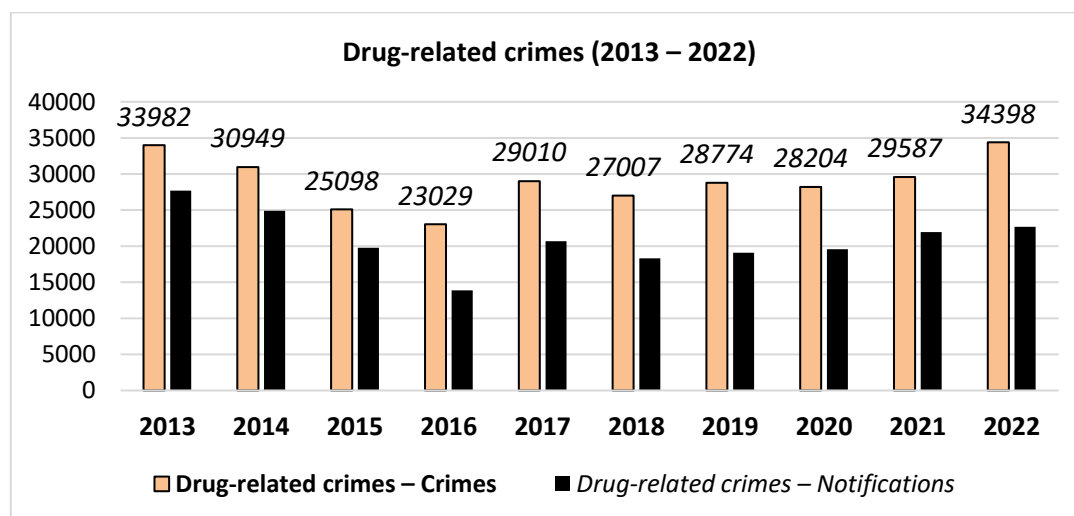

Fig. 37. Drug-related crimes

No less interesting is the fact that the ratio between the general number of registered criminal proceedings and criminal proceedings with given notifications of suspicion in 2022 appeared one of the highest for the last ten years (the exclusion is 2016 with ratio 1,66) (*Figure 38*).

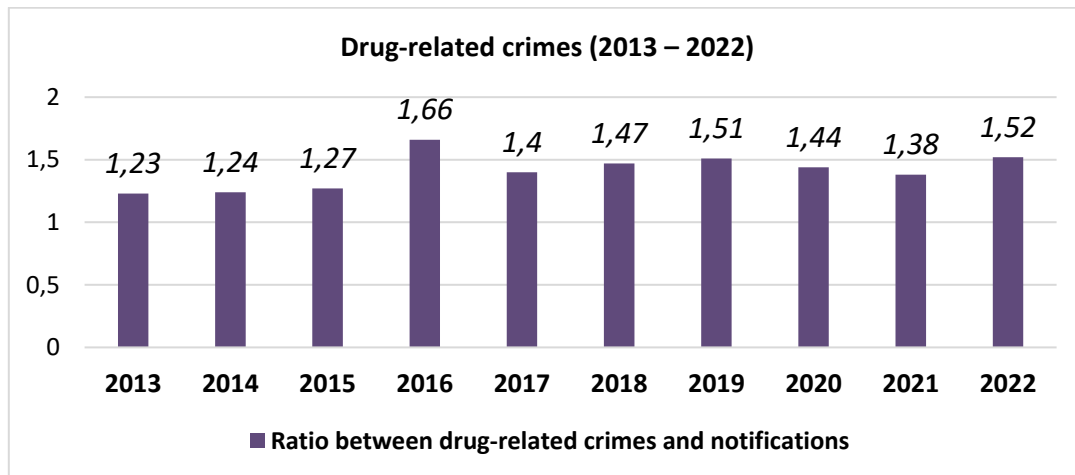

Fig. 38. Ratio between drug-related crimes and notifications

Yes, the indicators of drug-related crimes in March 2022 are lower than for January 2022 and February 2022 (*Figure 39*).

However, already in May 2022, the indicators of drug crime have almost caught up with the pre-war indicators, and in July 2022 they significantly exceeded them (*Figure 39*).

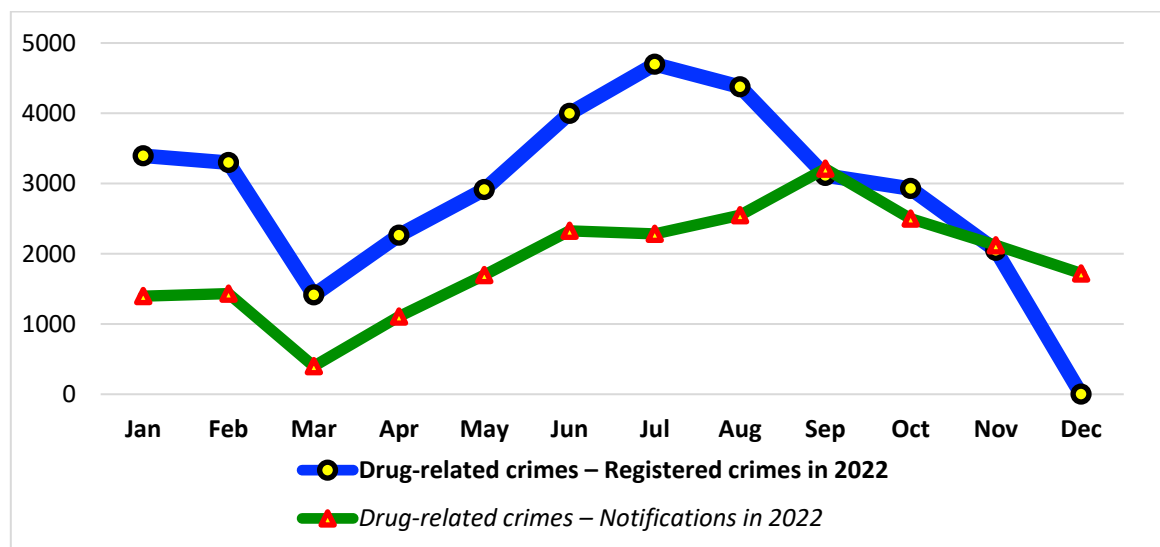

Fig. 39. Number of drug crimes and notifications

It could also be noted that in 2022, the general number of criminal proceedings in minor drug-related offences and drug-related crimes increased rapidly (*Figure 40*). At the same time, the general number of criminal proceedings in grave and special grave drug-related offences decreased, but not significantly (*Figure 40*).

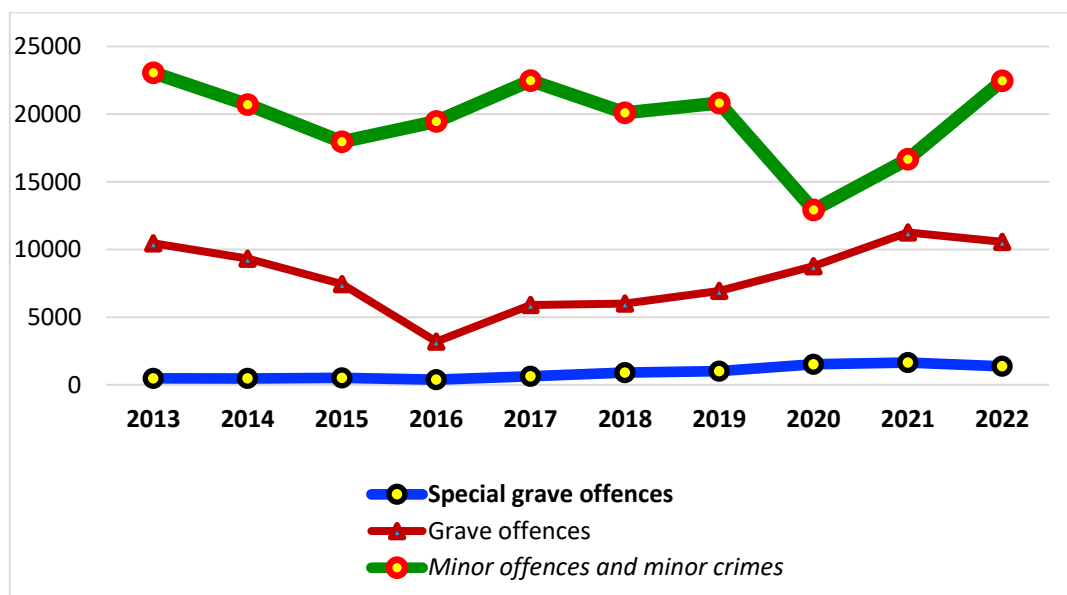

Fig. 40. Drug-related crimes: distribution (2013-2022)

Accordingly, the general number of criminal proceedings with suspects in minor drug-related offences and drug-related crimes increased (*Figure 41*). The general number of criminal proceedings with suspects in grave and special grave drug-related offences and drug-related crimes decreased, but not significantly (*Figure 41*).

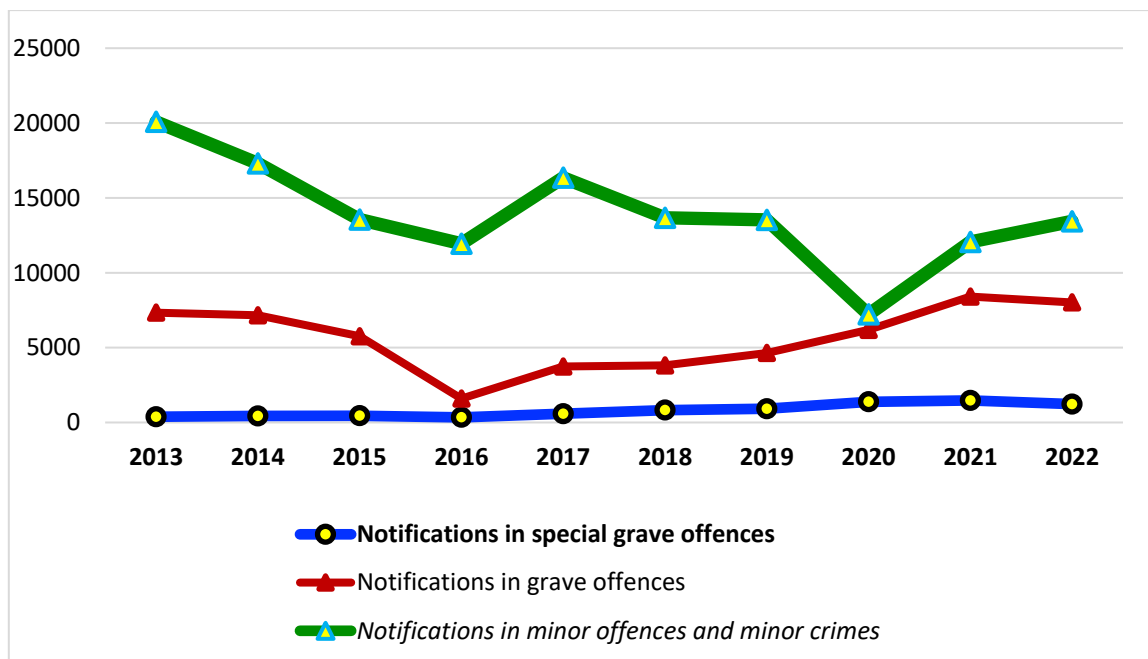

Fig. 41. Notifications in drug-related crimes: distribution

It can be concluded from observing *Figure 42* that not only the biggest number of minor drug-related offences and drug-related crimes was registered in 2022 (for the period of 2014-2022).

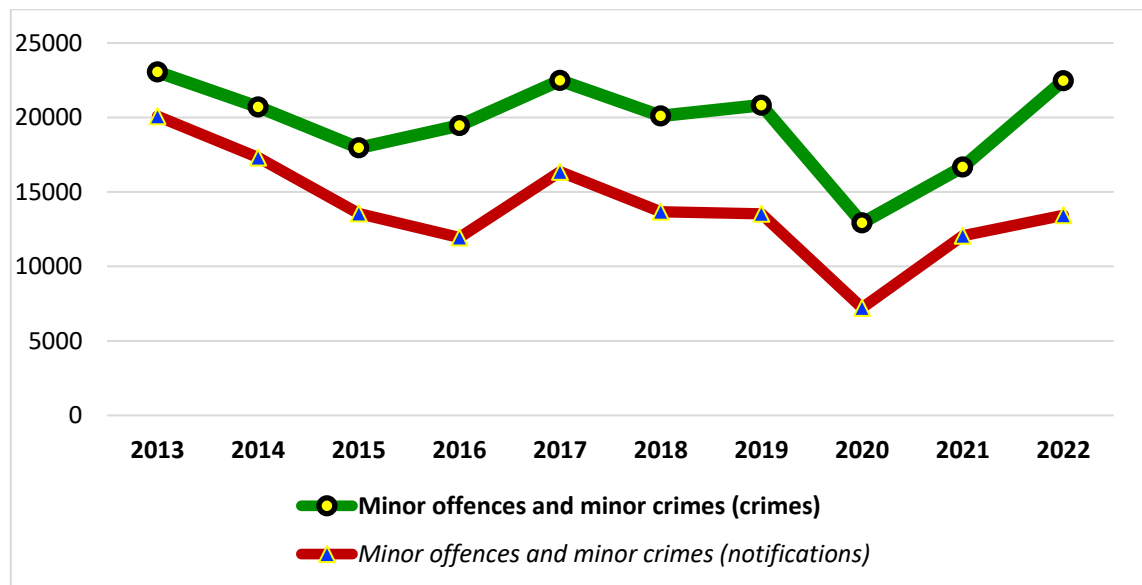

Fig. 42. Minor drug-related crimes and offences and notifications

It could also be noted that in 2022 there was one of the biggest gaps between crimes and suspects (Figure 42, Figure 43).

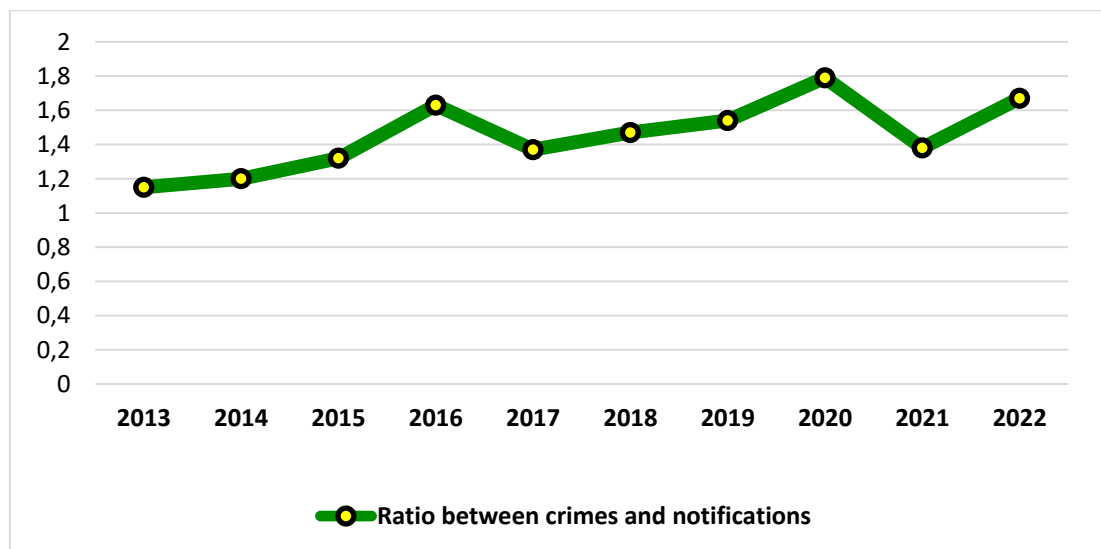

Fig. 43. Ratio between the number of criminal proceedings in minor drug-related crimes and offences and notifications

Here, we would like to draw some conclusions.

The 2022 crime statistics demonstrate that 34398 drug-related crimes have already been committed in 2022 (Figure 37).

The importance of the fight against drug crime *cannot* be underestimated.

However, the main question here is: *does the National Police of Ukraine effectively manage its personnel's potential under wartime conditions?*

The question is on the surface: drug-related crimes are mostly the crimes of *peacetime*. Considering closed borders, border checks, curfews and roadblocks, the number of *registered* drug-related crimes should theoretically have decreased, not the other way around.

It seems that the mechanism of an artificial '*market*' for drug-related crimes, where criminals are very often victims at the same time, and where police officers know *who*, *where* and *under what conditions* will commit the next 'crime', '*should not stand idle*' even during the 2022 War.

Offenses against of Military Service (Military Crimes)

Expectedly, the number of offenses against military service (*military crimes*) has also increased significantly in 2022.

Unfortunately, the increase took place due to purely ‘wartime’ Articles of the Criminal Code of Ukraine such as Article 407 (“*Abandoning a military unit or place of service*”), Article 408 (“*Desertion*”) and Article 402 (“*Disobedience*”).

Figure 44 demonstrates that increasing the personnel of the Military Forces of Ukraine expectedly led to an increase of crimes committed by Ukrainian military officials.

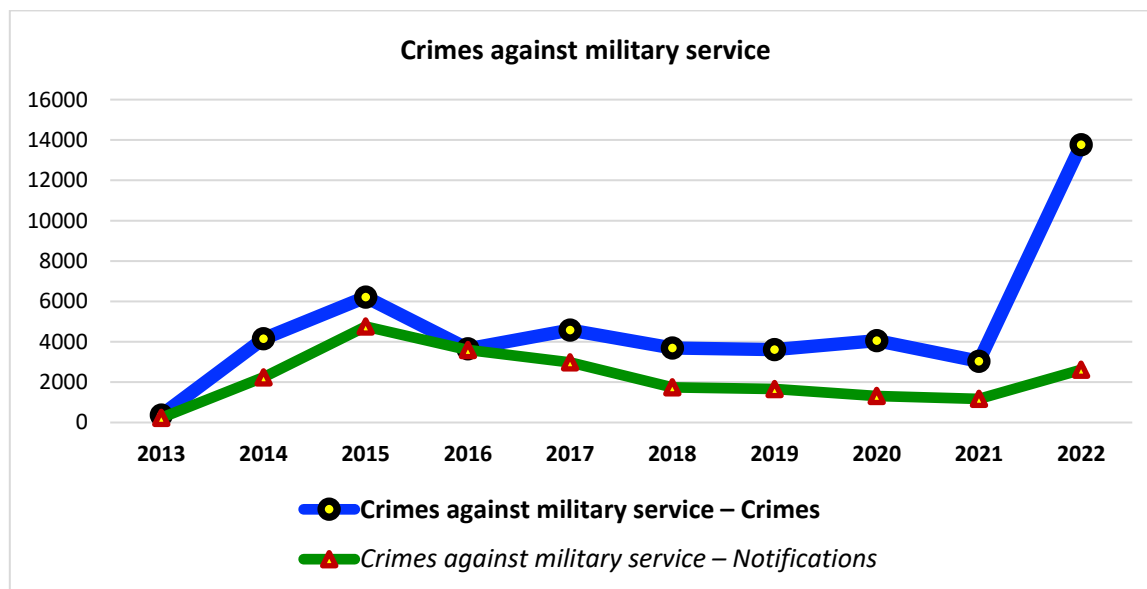

Fig. 44. Crimes against military service

It can be noted that crimes against military service during the period 2016-2021 were within reasonable limits, with a slight downward trend in 2021. It is quite expected that in 2022 the number of crimes against military service “jumped” sharply, which cannot be said for the number of criminal proceedings in which the suspicion was reported.

In general, it was in 2022 that war crimes mostly became “*factual*”, which raises the question of the *effectiveness* of military justice.

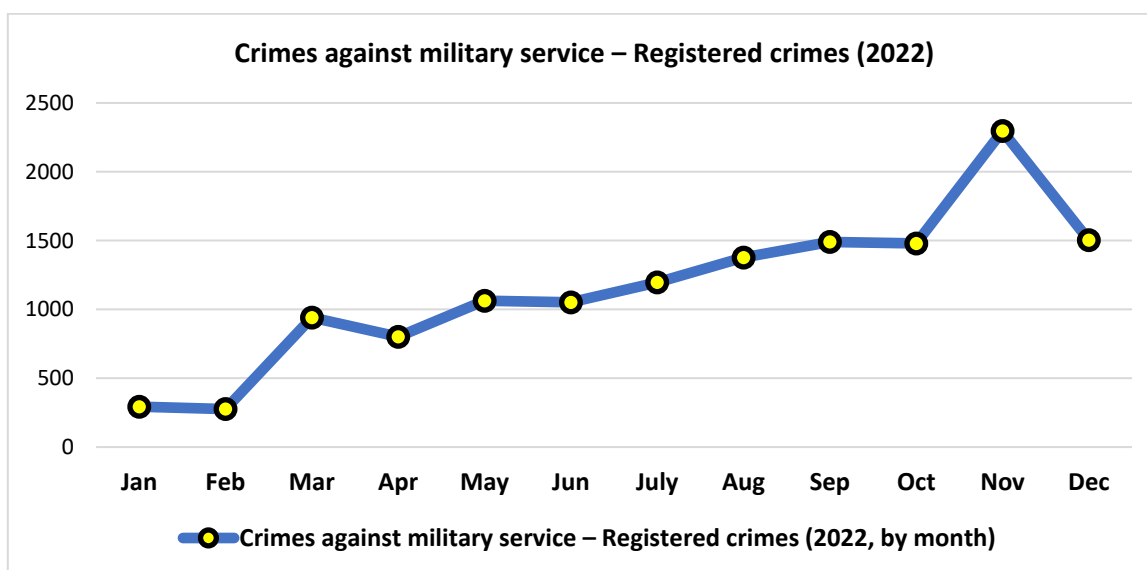

Fig. 45. Numbers of registered crimes against military service (by month)

A special attention is paid here to the number of crimes of *absence without leave from a military unit or place of service* (Article 407 of the Criminal Code of Ukraine).

The main conclusion here is that the number of registered crimes has increased (although *not* significantly; see the data, for example, of 2015) in parallel to the decrease of identified suspects in corresponding criminal proceedings (*Figure 46*).

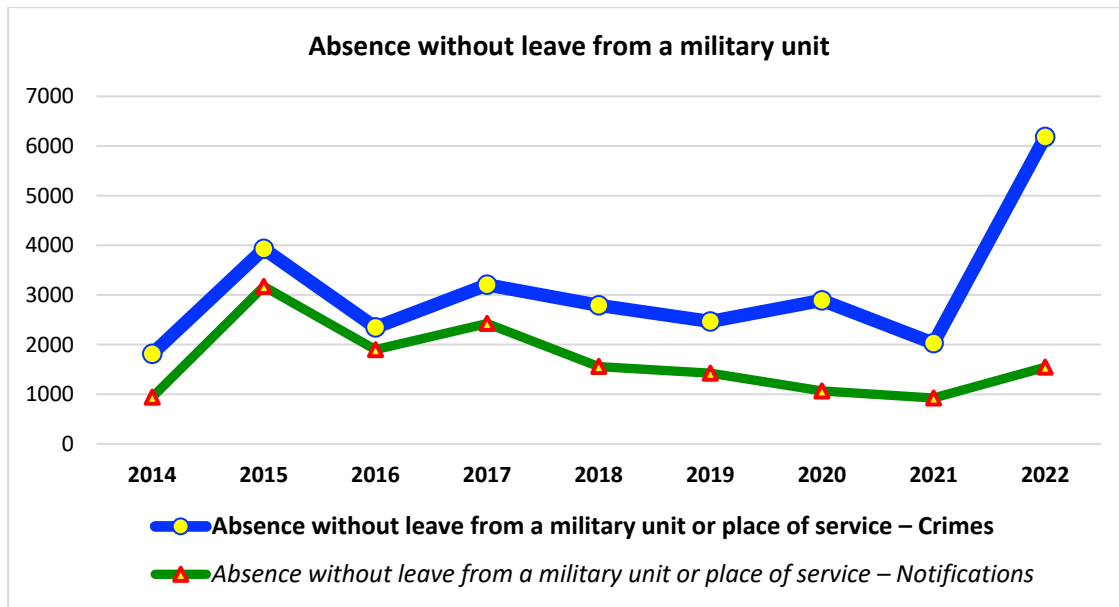

Fig. 46. Absence without leave from a military unit

Partly the same could be said about a more serious crime – *desertion* (Article 408 of the Criminal Code of Ukraine). If, in 2021, 117 crimes of desertion were registered, the number of these crimes in 2022 increased up to the level of 3214 (*Table 47*).

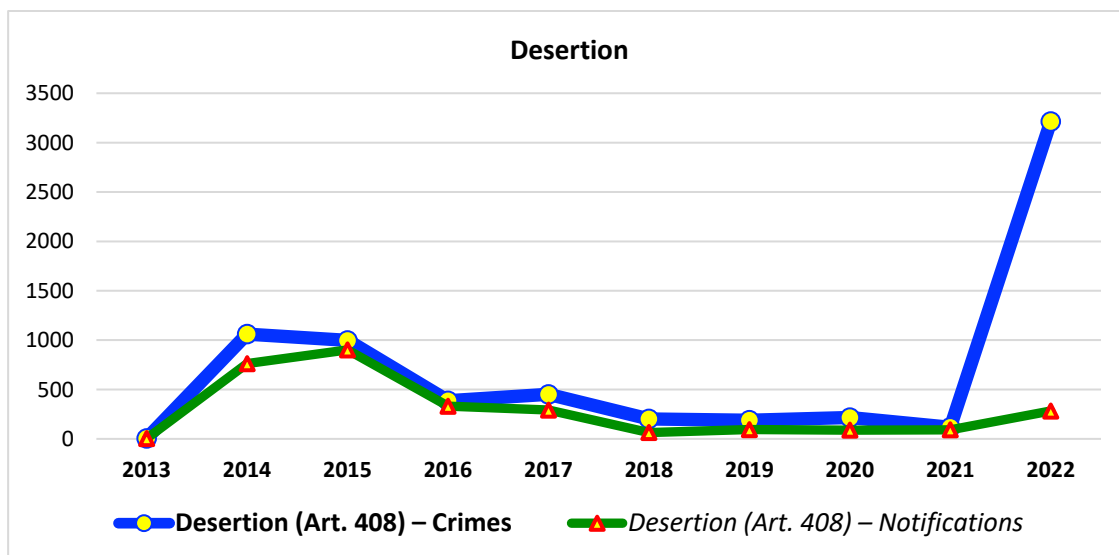

Fig. 47. Desertion: registered crimes and suspicions

Here, we should mention that in 2014, the ratio between the number of registered crimes (*total number of criminal proceedings*) and the number of suspects (*criminal proceedings with notifications of suspicion*) was 1,4 (*Figure 37*).

In 2015, the same ratio was 1,1.

As far as 8 months of 2022 is concerned, the same ratio was 11,6.

As far as 9 months of 2022 is concerned, the same ratio was 11,2.

As far as 10 months of 2022 is concerned, the same ratio was 12,2.

As far as 12 months of 2022 is concerned, the same ratio was 11,4.

So, the main conclusion here is that the criminal justice system of Ukraine is mostly oriented now on the *quantitative* indicators rather than on the qualitative ones.

No fewer interesting criminological conclusions could be drawn from the analysis of crime foreseen by Article 426-1 of the Criminal Code (*Excess of power or official authority by a military official*). While in 2016, 65 crimes were registered with 17 suspects, in 2022, we can observe the increase in the distance between the number of crimes and number of suspects (*Figure 48*).

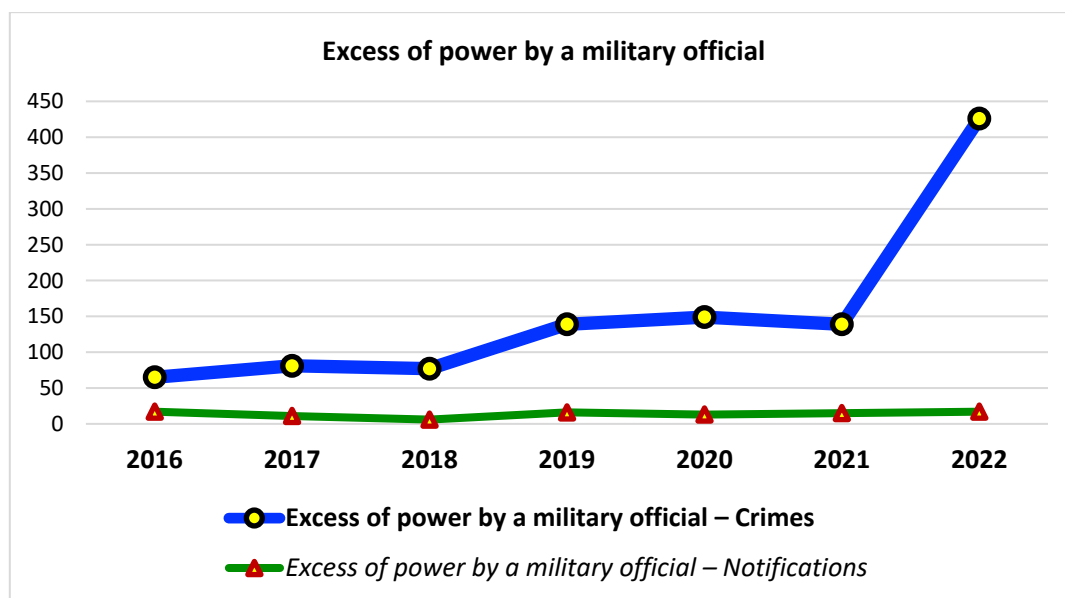

Fig. 48. Excess of power by a military official

As in the previous example with a crime of desertion, the ratio between the number of registered crimes (*total number of criminal proceedings*) and the number of suspects (*criminal proceedings with notifications of suspicion*) was 9,3 in 2021.

In 2022, the same indicator increased to the level of 21, which also raises an issue of effectiveness of the military justice system (*Table 49*).

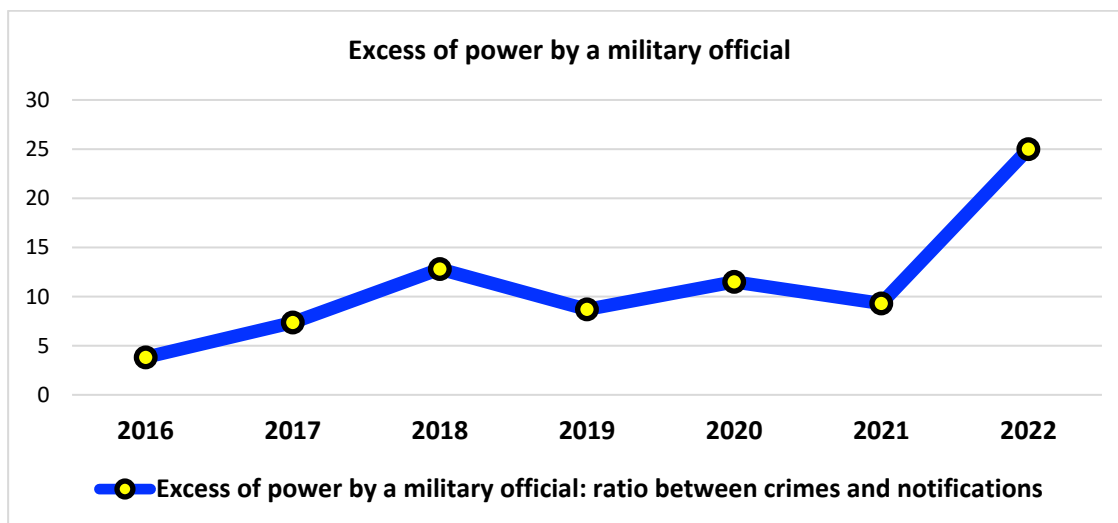

Fig. 49. Excess of power by a military official: ratio between crimes and notifications

The 2022 Moscovian military invasion brought serious changes to practices of bringing military men to criminal liability for the offence of *unauthorised leaving of a battlefield or refusal to use weapons*. For the whole period of 2013-2022, only 2 criminal proceedings were registered (including 1 criminal proceeding with a given notification of suspicion). In 2022, the LEA registered 150 criminal proceedings (6 criminal proceedings with given notifications of suspicion) (*Table 50*).

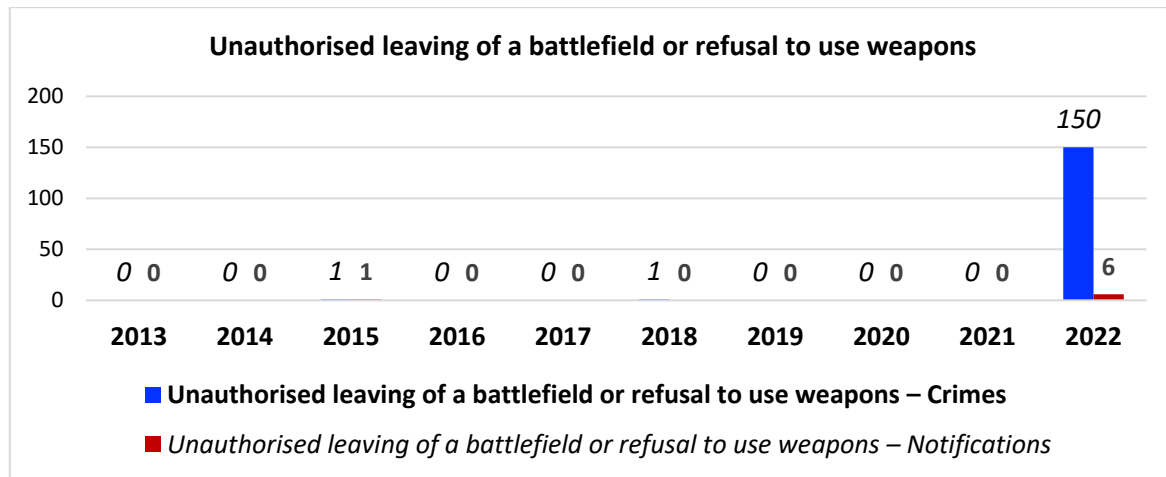

Fig. 50. Unauthorised leaving of a battlefield or refusal to use weapons (Art. 429)

The 2022 Moscovian military invasion brought serious changes to practices of bringing military men to criminal liability for the offence of *voluntary rendering oneself prisoner of war*.

For the whole period of 2013-2022, zero criminal proceedings were registered. In other words, this Article of the Criminal Code was absolutely “dead” from the practical point of view. In 2022, the LEA registered 16 criminal proceedings (with no concrete suspects) (*Table 51*).

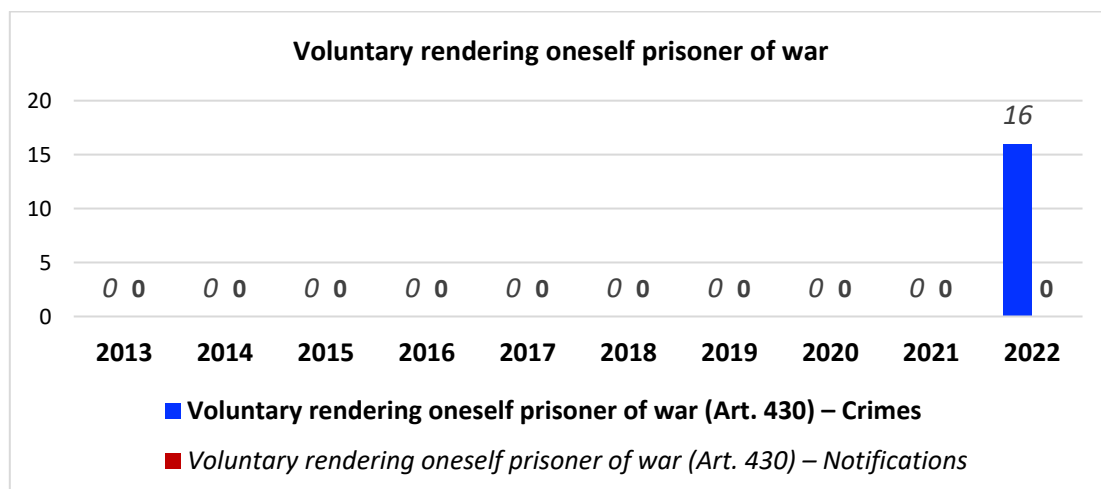

Fig. 51. Voluntary rendering oneself prisoner of war

No less “dead” was Article 243 of the Criminal Code (*Marauding*).

For the whole period of 2013-2022, only 2 criminal proceedings were registered with zero suspects (one criminal proceeding in 2014 and one criminal proceeding in 2022).

Property Crimes

While considering *property crimes* in wartime Ukraine, the first hypothesis appears that the absence of well and properly organized policing *would* lead to a serious increase of the number of property crimes.

Nevertheless, the number of recorded property crimes has in fact significantly *decreased* (Figure 52, Figure 53).

For example, in January 2022, the police registered 18078 property crimes in Ukraine.

In February 2022, 14922 property crimes were registered.

Immediately after the 2022 Moscovian military invasion, the number of property crimes dropped: 141 property crimes in March 2022 and 514 property crimes in April 2022 (Figure 52).

At the same time, this number should be analysed together with the fact that the number of indictments in property crimes sent to court decreased by 56% (data for the six months of 2022).

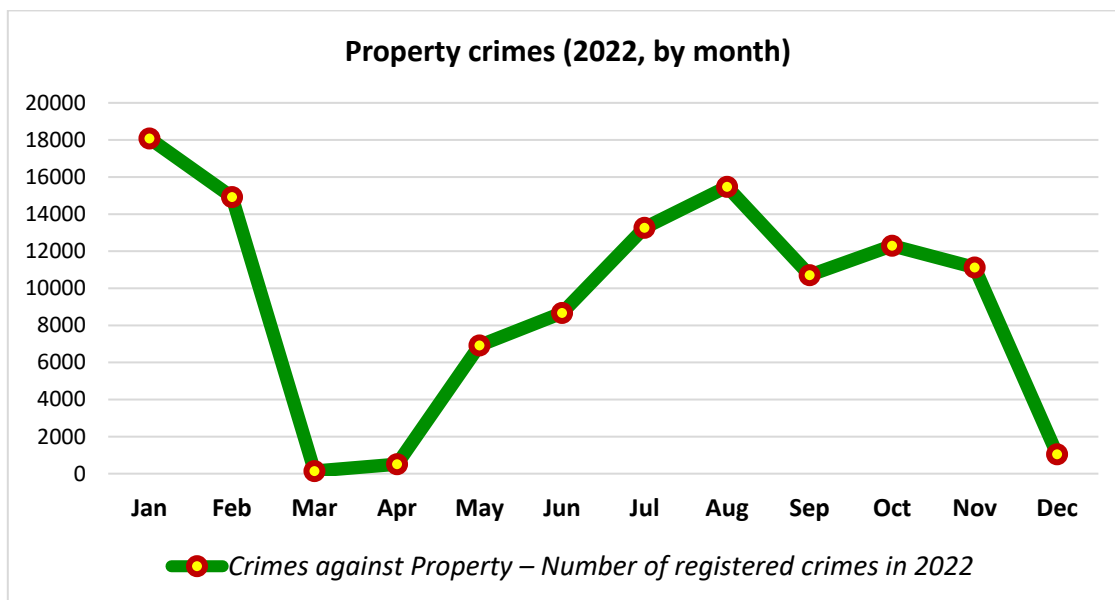

Fig. 52. Property crimes (by month)

The impact of the War on property crimes is more than obvious: 158729 property crimes in 2021, 113137 property crimes in 2022 (Figure 53).

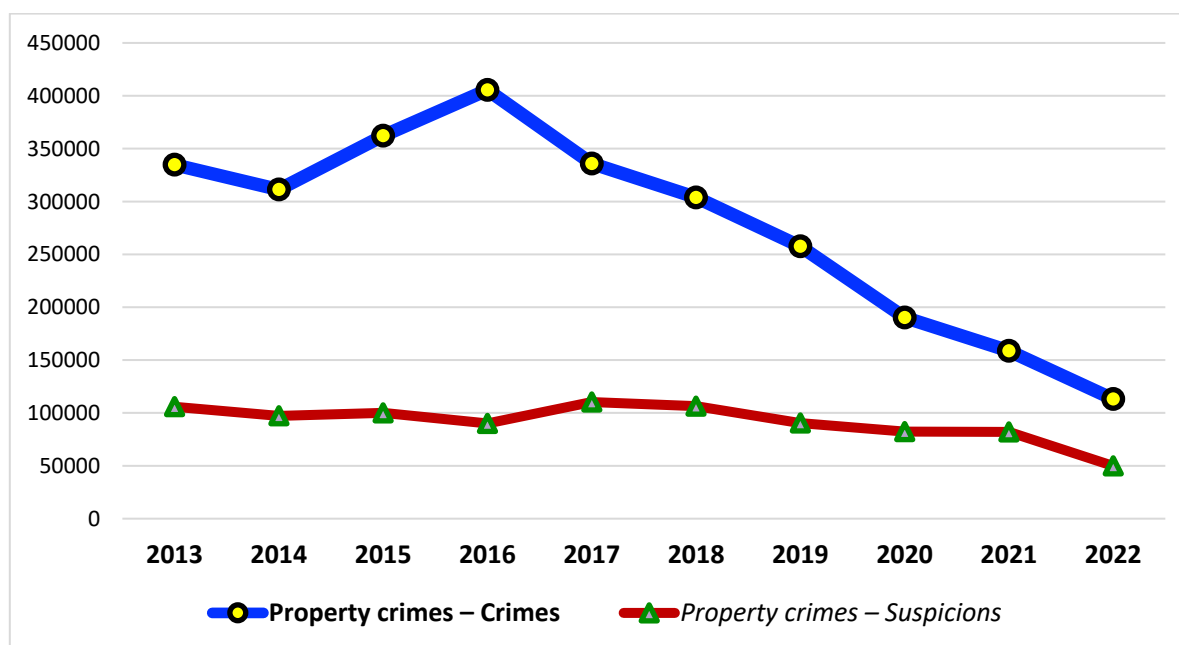

Fig. 53. Property crimes

The same way the War impacted the practices of crimes of *theft*: 113517 thefts in 2021, 69496 thefts in 2022 (*Figure 54*).

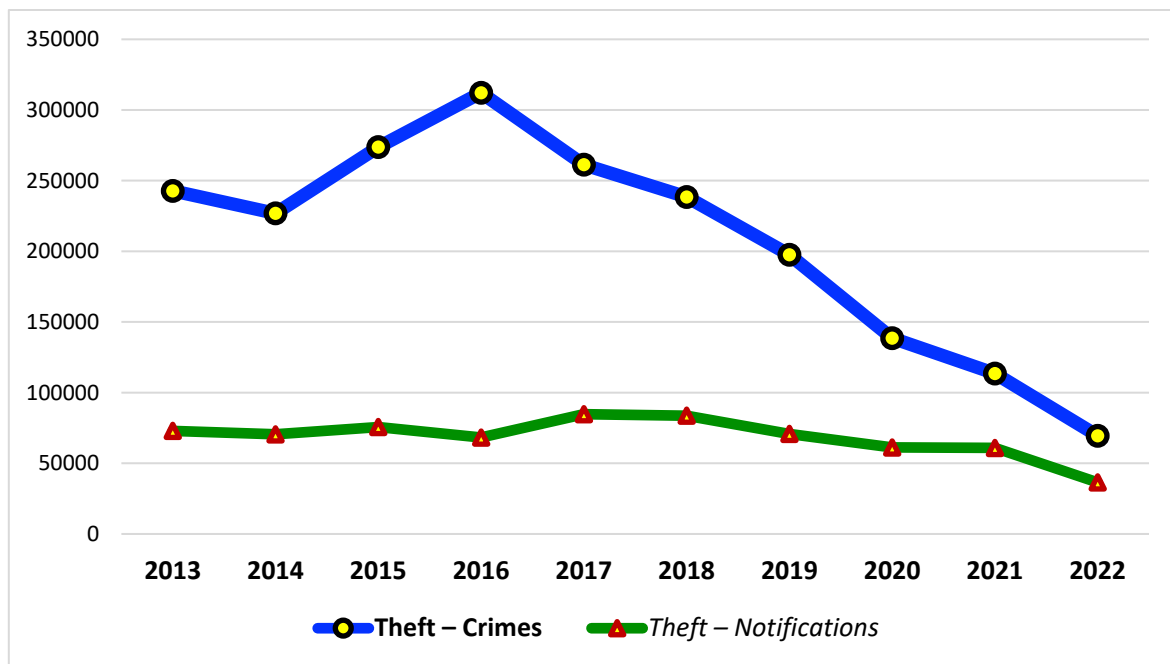

Fig. 54. Theft

The same way the War impacted the practices of *car thefts*: 5571 car thefts in 2021, 2001 car thefts in 2022 (*Figure 55*).

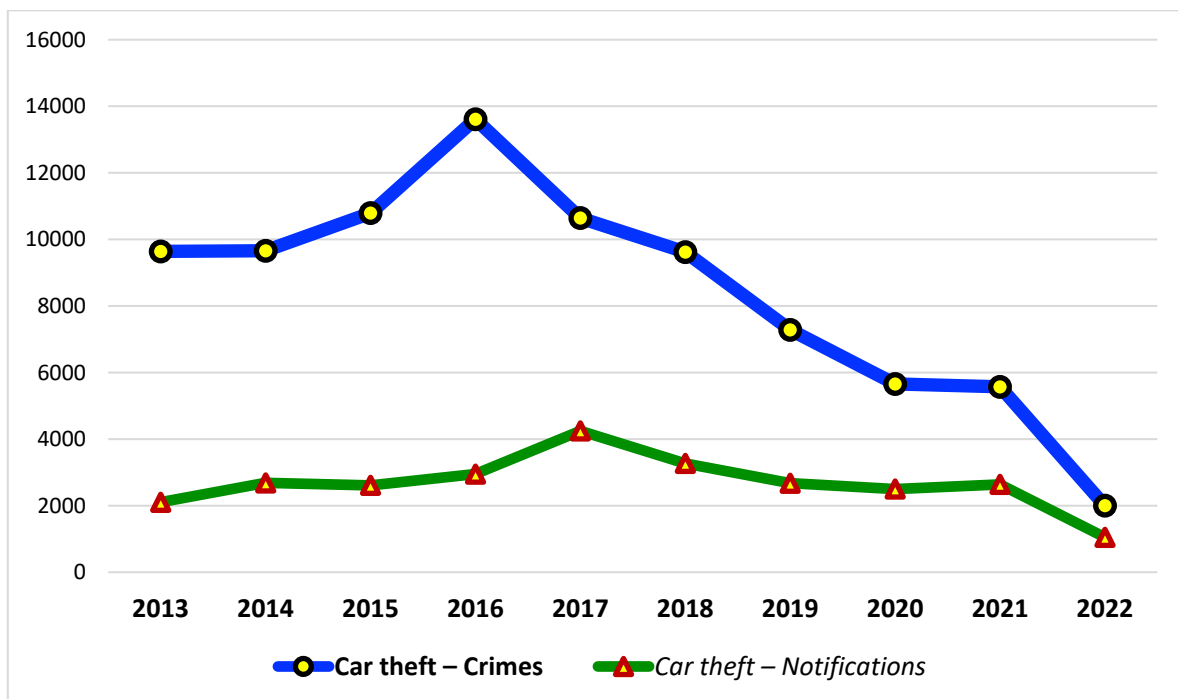

Fig. 55. Car theft

The same way the War impacted the practices of *robberies*: 4846 robberies in 2021, 2205 robberies in 2022 (*Figure 56*).

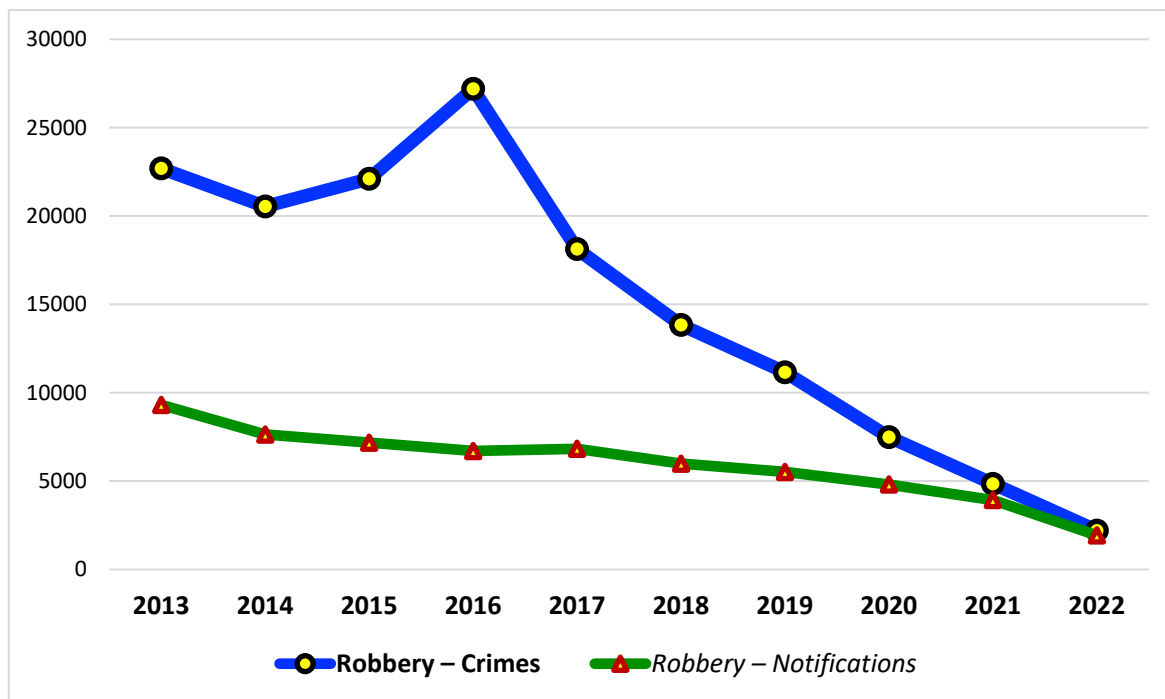

Fig. 56. Robbery

The same way the War impacted the practices of *aggravated robberies*: 952 aggravated robberies in 2021, 492 aggravated robberies in 2022 (*Figure 57*).

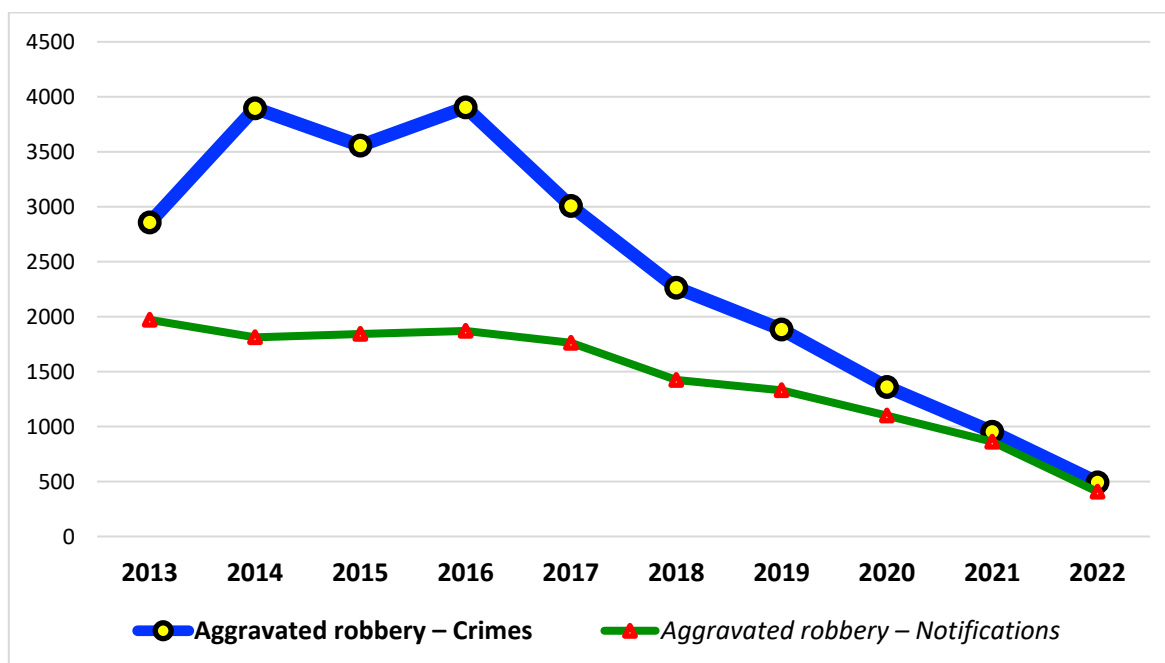

Fig. 57. Aggravated robbery

The same way the War impacted the criminal practices of *racketeering*: 606 crimes of racketeering in 2021, 366 crimes of racketeering in 2022 (*Figure 58*).

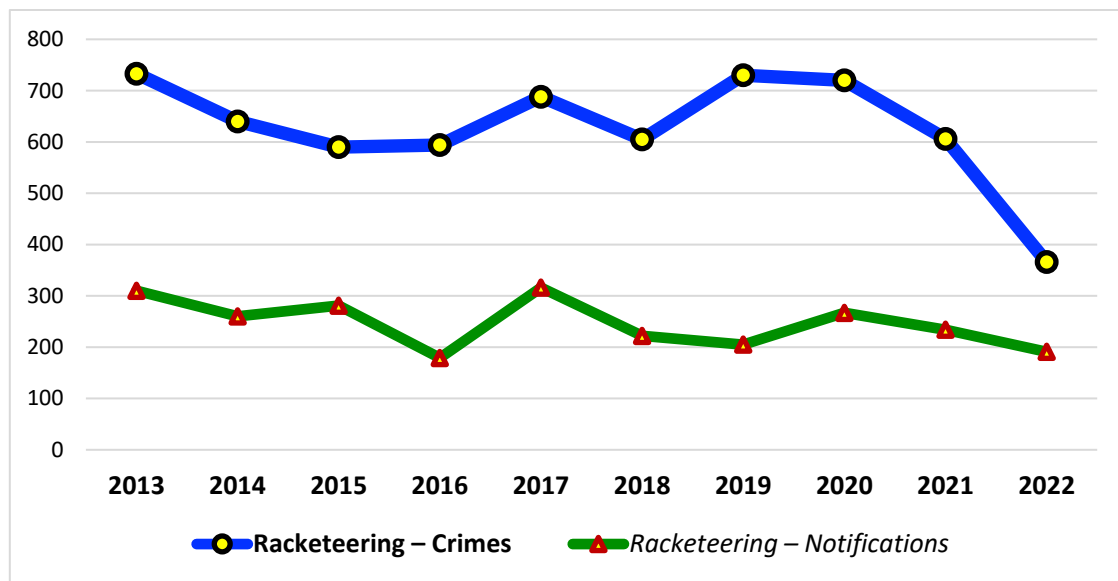

Fig. 58. Racketeering

Surprisingly, crimes of *fraud* in 2022 demonstrated absolutely another trend: the number of crimes of fraud in 2022 (32086) appeared much bigger than in 2021 (23847) (*Figure 59*).

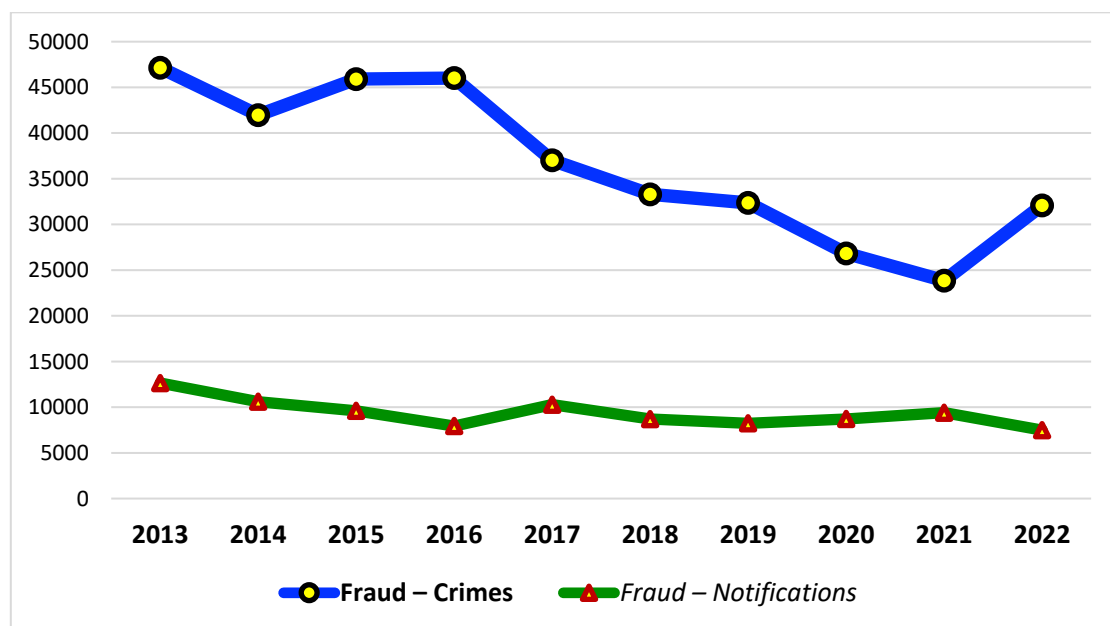

Fig. 59. Fraud

Here we can mention that in February 2022, many Ukrainians tried to restore order by themselves in conditions of the War chaos through demonstrative corporal punishment of marauders. Namely, “*there is a War here, and they are making money here*”. Many Ukrainians supported such inhumane methods, and what is important, among these “*many*” there were lawyers.

Almost one year has passed, and crime statistics have proven that, it turns out, the problem of Ukrainian society during the War was completely *different*, and official statistics convincingly proved the existence of the problem of *moral and ethical foundations of Ukrainian society* during the 2022 War: 1) during the 2022 War, criminal behaviour was considered as *less permissible* by individuals who belonged to the “*criminally*

addicted” strata of the society; 2) criminal behaviour was considered as *more permissible* by individuals who were considered less inclined to commit crimes due to the presence of higher education, higher ‘social status’ and greater social adaptability (Figure 60).

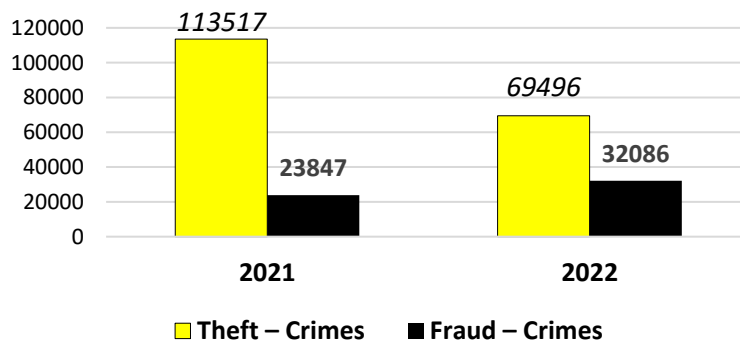

Fig. 60. Theft and fraud: criminal proceedings

Moreover, this trend is partially confirmed by the latest corruption scandals at the highest levels of government, which proves that the War is by *no* means a guarantee of the quasi-elites' understanding of the society's problems, where the *moral demand* of “*the water law of the jungle during a drought*” comes first (Figure 61).

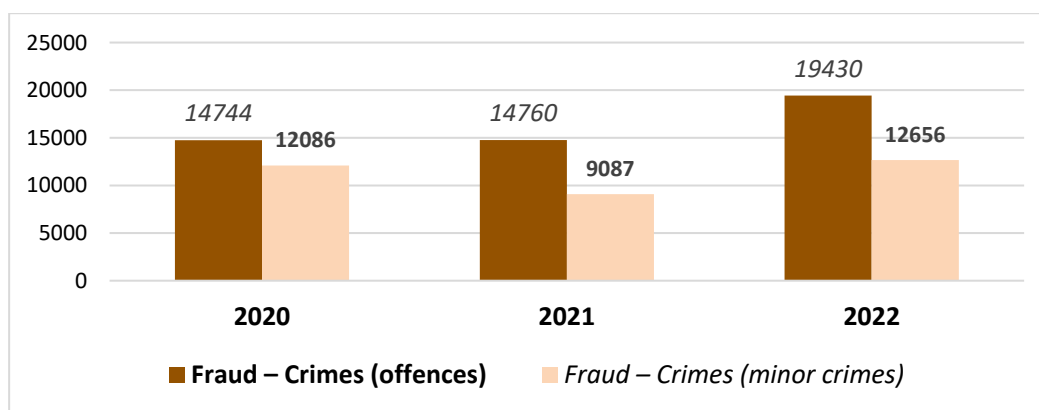

Fig. 61. Fraud: offences and minor crimes

Yes, be that as it may, the statistics of 2022 demonstrate the violation of, using Rudyard Kipling’s expression, the “*water truce in our jungle*”, namely: 1) a significant decrease in thefts (although, on the other hand, the tendency to decrease thefts existed even before the beginning of the war); 2) an explosive increase in cases of frauds; 3) a sharp decline in real estate fraud, which can be attributed to the war's impact on the real estate market.

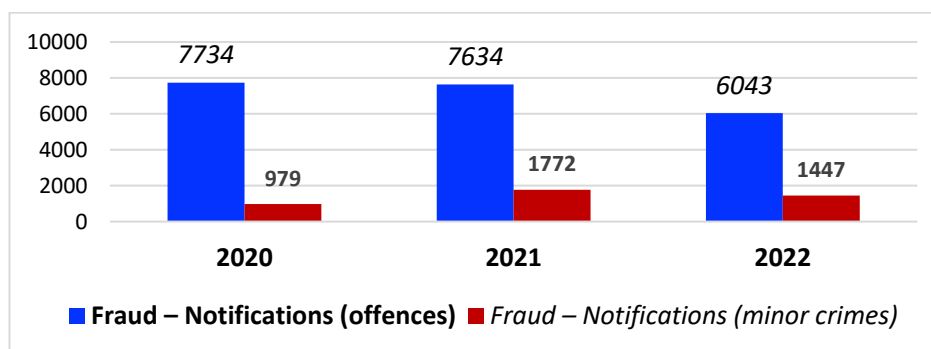

Fig. 62. Notifications in fraud: offences and minor crimes

Considering the fact that the real estate market during the War stopped in fact, it is not surprising that the number of crimes of *real estate fraud* decreased rapidly (1312 crimes in 2020, 1356 crimes in 2021, 798 crimes in 2022) (*Figure 63*).

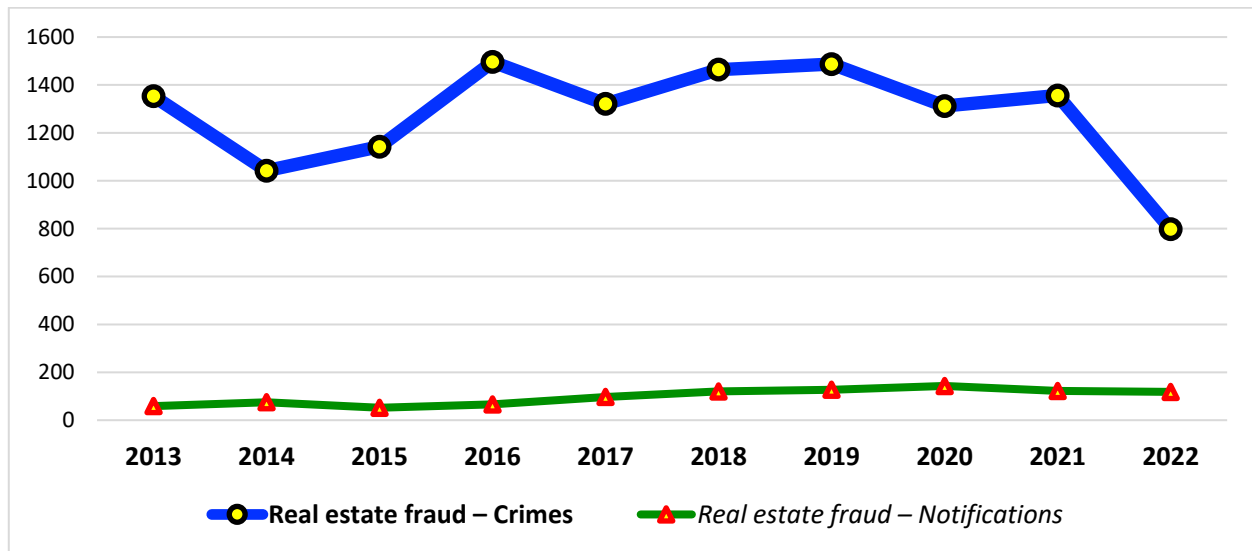

Fig. 63. Real estate fraud

Economic Criminal Offences

It was predictable that the number of economic criminal offences would be also decreased: 5469 crimes in 2021, 3414 crimes in 2022 (*Figure 64*).

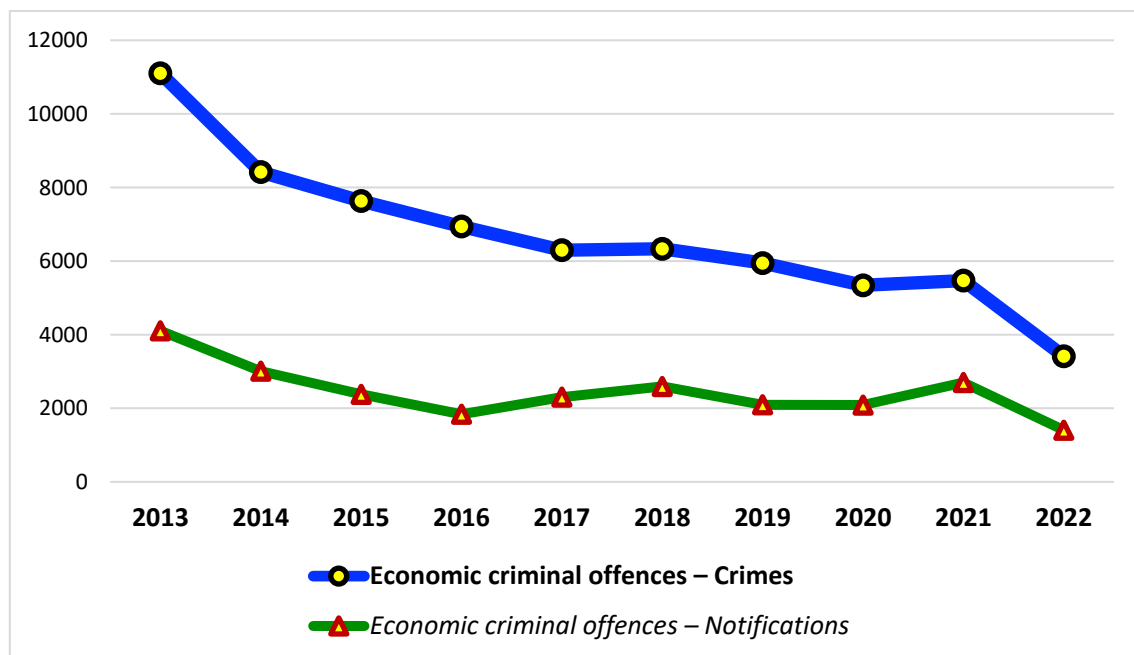

Fig. 64. Economic criminal offences

A much more interesting conclusion concerning economic criminal offences is that the ratio between the general number of criminal proceedings in economic crimes and criminal proceedings in economic crimes with notifications of suspicion remained mostly the same as in previous years (*Figure 65*).

In 2022, this ratio increased insignificantly to the point of 2,4 from the level of 2 in 2021 (the same ratio of 2,4 can be found in 2018) (*Figure 65*).

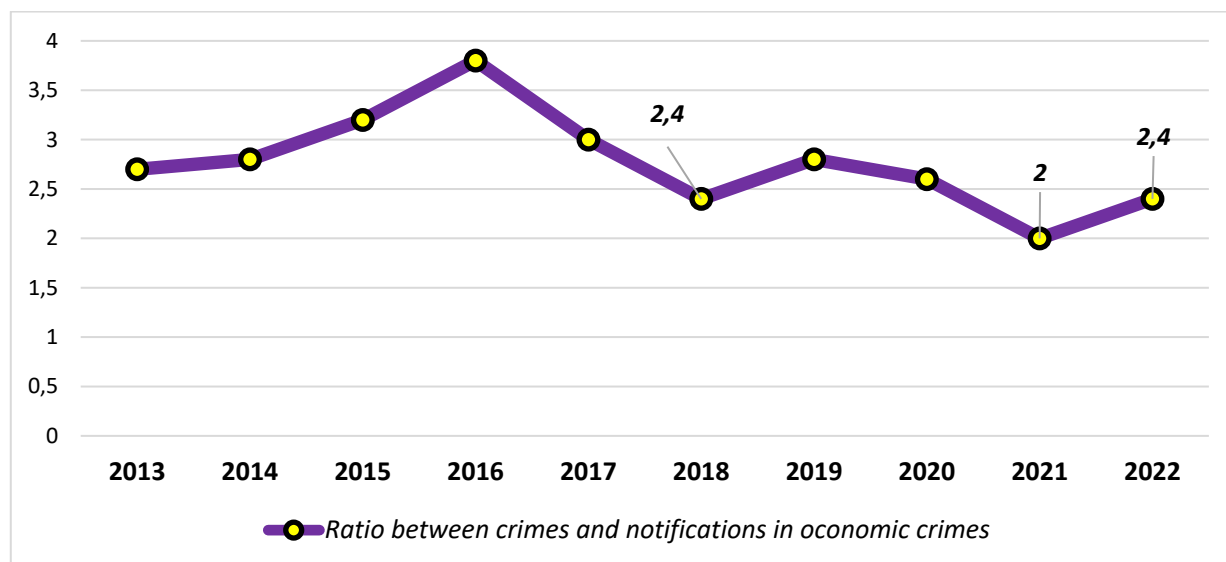

Fig. 65. Economic criminal offences: ratio between crimes and notifications

Criminal activities concerned with *the use of counterfeit money, government securities, state lottery tickets, excise tax stamps or holographic security features* (Art. 199) were also impacted with the War and reduced (859 crimes in 2019, 686 crimes in 2020, 494 crimes in 2021, 215 crimes in 2022) (Figure 66).

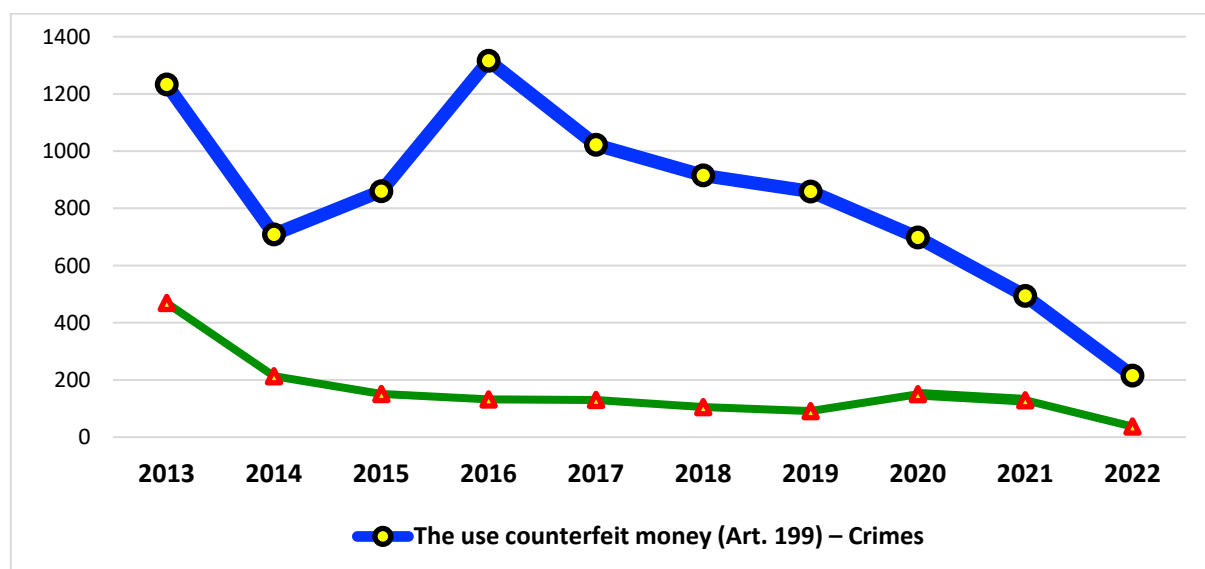

Fig. 66. Manufacture, storage, purchase, transportation, shipment, import to Ukraine for use in the sale of goods, sale of counterfeit money, government securities, state lottery tickets, excise tax stamps or holographic security features

The same could be said about *illegal actions in respect of remittance documents, payment cards and other means providing access to bank accounts, electronic money and equipment for their production* (Art. 200): 1577 crimes in 2021, 933 crimes in 2022.

On the other hand, it is surprising that the number of registered crimes of such a category did not decrease more, as could be expected (Figure 67).

There were 724 crimes in 2022, 711 crimes in 2019, and 609 crimes in 2018.

If we exclude the 2021 indicator, the number of crimes committed in 2022 was the biggest one for the period of 2013 – 2022 (Figure 67).

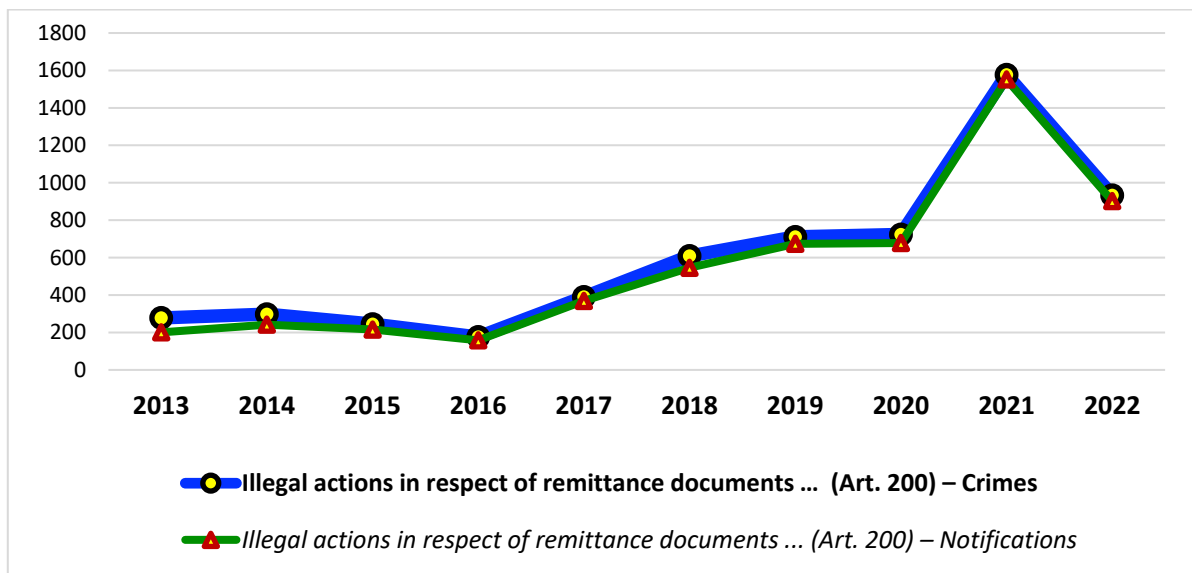

Fig. 67. Illegal actions in respect of remittance documents, payment cards and other means providing access to bank accounts, electronic money and equipment for their production

In 2022, in contrast, the number of crimes of *legalisation (laundering) of property proceeding from crime* (Art. 209) increased: 348 crimes in 2020, 395 crimes in 2021, and 437 crimes in 2022 (Figure 68).

It could also be said that the number of these crimes has been stable in its increase since 2018. The 2022 Moscovian military invasion, as it could be found, did not impact such a trend (Figure 68).

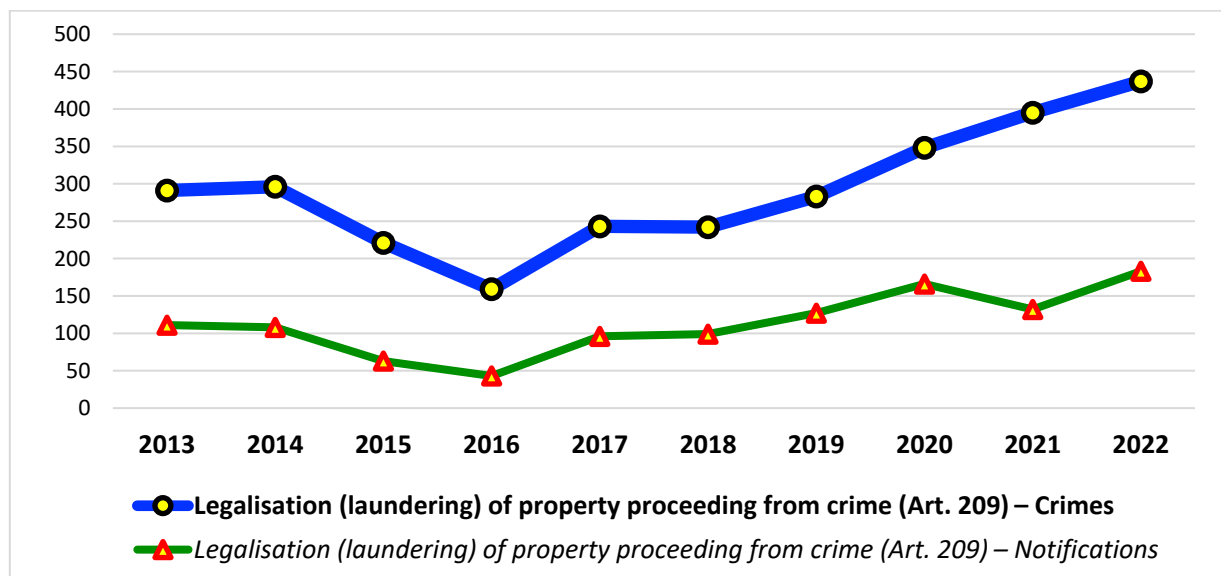

Fig. 68. Legalisation of property proceeding from crime

In 2022, crime of *financial fraud* (Art. 222) demonstrated a rapid reduction. In fact, the 2022 War led to zero indicators of such crimes in Ukraine (*Figure 69*).

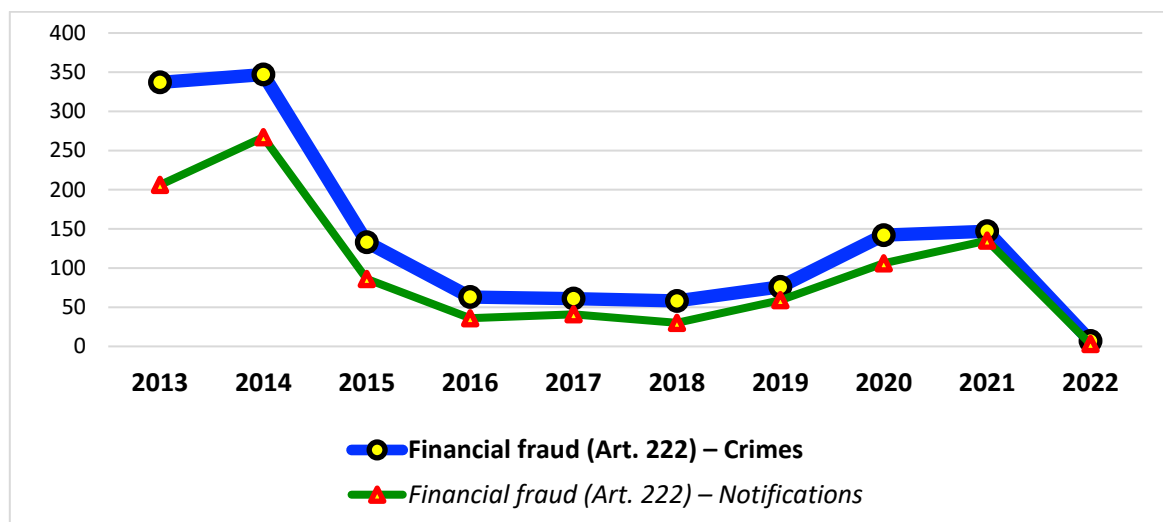

Fig. 69. Financial fraud (Art. 222)

Crimes Committed with Firearms

While analysing *crimes committed with firearms*, it could be expected that crime rates resulting from *illegal use of firearms* would extremely rise after February 2022.

Nevertheless, official Ukrainian crime statistics from the Office of General Prosecutor *partly* refute such a presumption.

Yes, it is obvious that the number of crimes with weapons has seriously risen for the twelve months of 2022 compared with 2021 or 2020.

On the other hand, Ukrainian history knows examples when the number of crimes with weapons was *higher* even in peacetime (for example, in 2014).

At the same time, it should also be noted that the number of crimes committed with the use of firearms in 2015 (in the period of the continuing Moscovian invasion to Eastern Ukraine) was less than even for twelve months of 2022 (*Figure 70*).

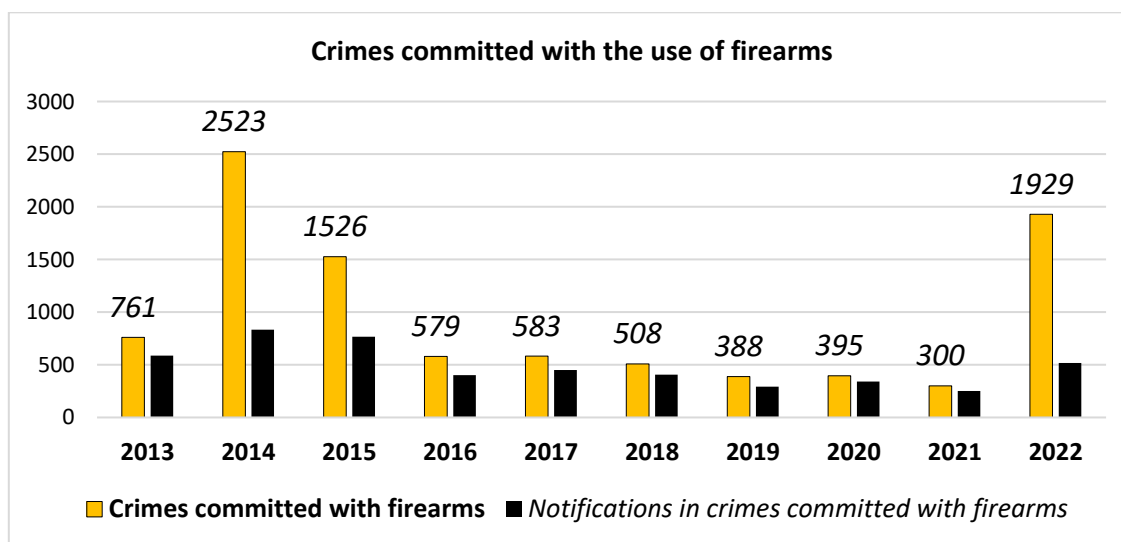

Fig. 70. Crimes committed with the use of firearms

Additionally, it should be noted that in 2022, alongside an increase in the number of crimes committed by the use of firearms, the number of suspects in the same criminal proceedings decreased, which could also raise an issue concerning the effectiveness of LEA activities.

Official crime statistics of 2022 demonstrate to which extent the number of registered *intentional homicides committed with the use of firearms* has risen.

In 2021, there were 36 intentional homicides committed by the use of firearms.

In 2022, the same indicator increased to the level of 247 crimes (*Figure 71*).

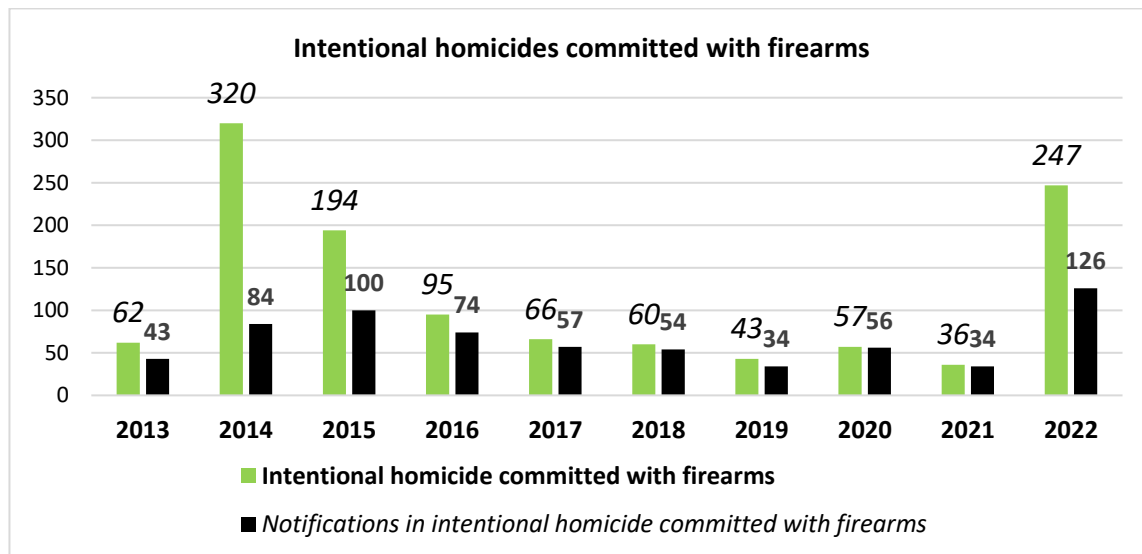

Fig. 71. Intentional homicide with the use of firearms

The same could be said about *intentional serious bodily harm committed with firearms* (*Figure 72*).

Here, it should be noted that, on one hand, 2022 has brought a bigger number of such crimes.

On the other hand, the 2014 data shows the same numbers of crimes even in the absence of open Moscovian military aggression (*Figure 72*).

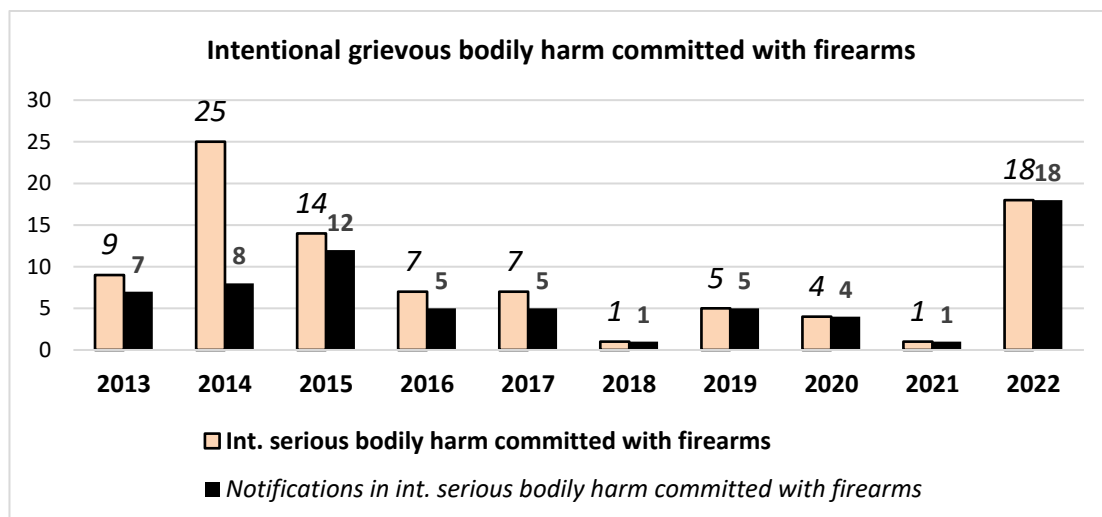

Fig. 72. Intentional grievous bodily harm committed with the use of firearms

Figure 73 demonstrates the number of *aggravated robberies* committed with the use of firearms and numbers of suspects in corresponding criminal proceedings.

On one hand, we can observe a significant increase in *aggravated robberies* committed with the use of firearms as compared with 2021.

On the other one, official crime statistics for 2013, 2014, 2015, 2016 and 2017 demonstrate much bigger numbers of *aggravated robberies* even when Ukrainian society was not so deeply saturated with firearms as in 2022 (*Figure 73*).

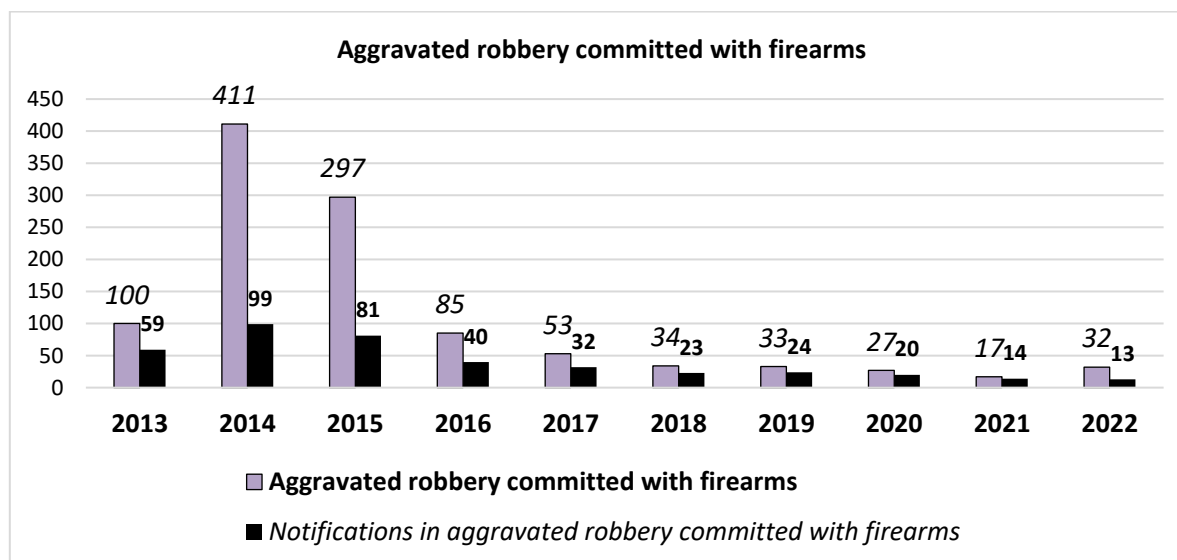

Fig. 73. Aggravated robbery with the use of firearms

Figure 74 demonstrates data on the number of *crimes committed with the use of explosives* and the numbers of suspects in corresponding criminal proceedings (Figure 74).

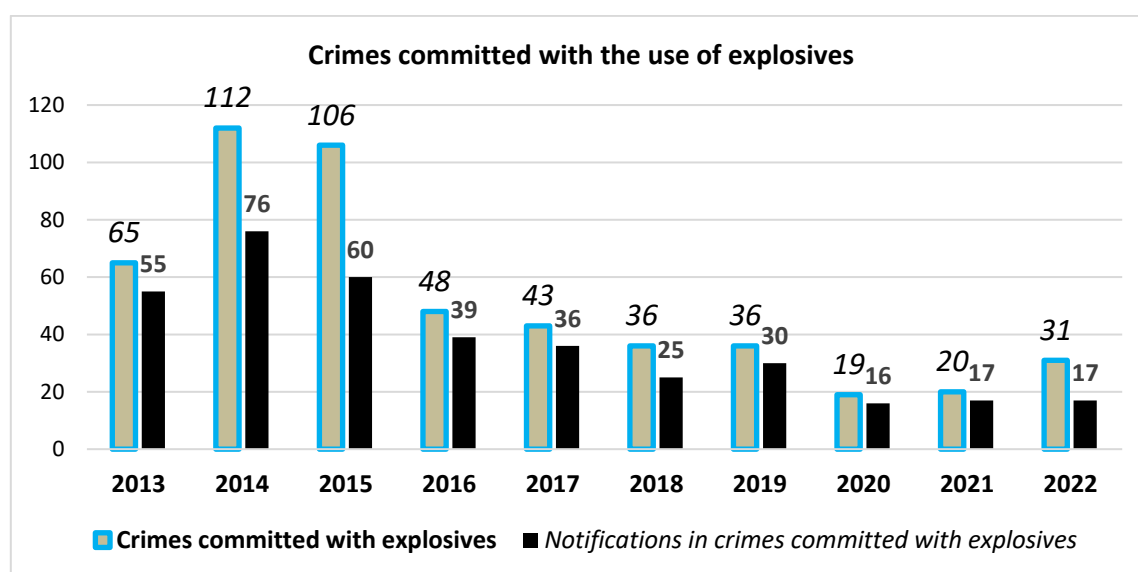

Fig. 74. Crimes with the use of explosives

The saturation of Ukrainian society with firearms and an increase in the numbers of military men in the country is used by organized crime groups which commit crimes not only with the use of firearms but also with the use of military or police uniform.

Here, it should also be stressed on one aspect of post-war life of any state. It is not only about social rehabilitation of former soldiers who directly participated in military actions but also potentially possible criminal activity of persons with post-war traumatic disorders where some of them will not find themselves in post-war society.

The danger from illegal firearms in Ukraine is *not* concerned only with firearms with *Ukrainian origins*. Due to so-called “*partial mobilization*” declared in Russia, many Ukrainian citizens forcibly taken into the so-called “*peoples’ militia*” of the so-called “*Donets Peoples’ Republic*” and “*Luhansk Peoples’ Republic*”, received unregistered firearms following deserting from “*the militia*”.

Figure 75 demonstrates trends in different crimes committed with firearms and explosives in comparison.

Here, we can conclude that if crimes with the use of explosives and aggravated robberies with the use of firearms increased to a large extent (in absolute numbers), nevertheless, the vast majority of crimes committed with firearms are *intentional homicides* (Figure 75).

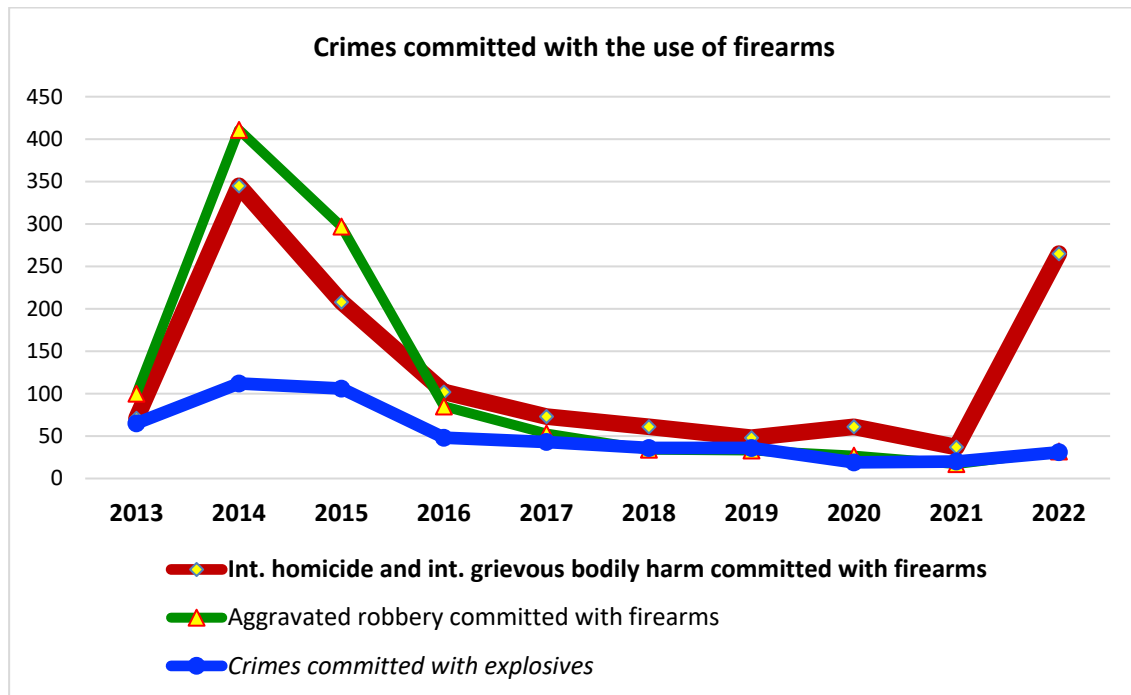

Fig. 75. Different crimes committed with the use of firearms

Crimes against Peace, Security of Mankind and International Legal order (War Crimes)

According to official data of the Office of General Prosecutor, as of 7 August 2022, the Ukrainian authorities were investigating almost 26,000 cases of suspected war crimes committed after Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022 (Figure 76).

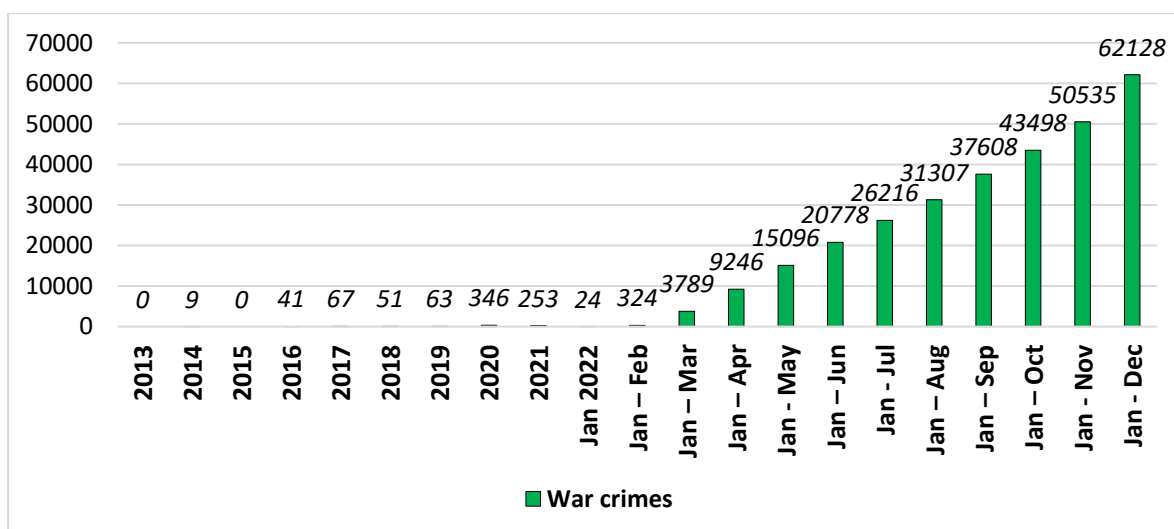

Fig. 76. War crimes; number of registered criminal proceedings

Sex Crimes

As far as *sex crimes* are concerned, the number of mentioned crimes decreased significantly, as could be expected from wartime society (Figure 77).

At the same time, we have the lowest level of sex crimes in the ten-year history of crime prevention in Ukraine (Figure 77).

Moreover, in December 2022, there were only 2 sex crimes registered in Ukraine: 621 sex crimes for the period of eleven months of 2022, and 623 sex crimes for the period of twelve months of 2022.

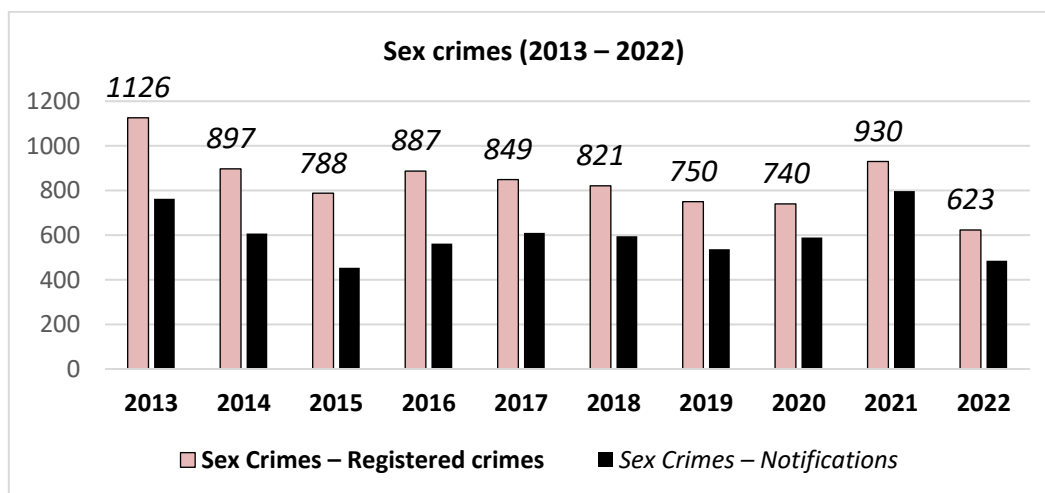

Fig. 77. Sex crimes

It is obvious that 2021 brought many restrictions concerned with the COVID pandemics which led to the closing of all nightclubs, discos and restaurants where sex offences were often committed. Nevertheless, the number of sex crimes registered in 2021 was one of the highest in the previous ten years of crime prevention.

At the same time, restrictions imposed due to the wartime period led to a rapid decrease in the crimes of rape in Ukrainian society (Figure 78).

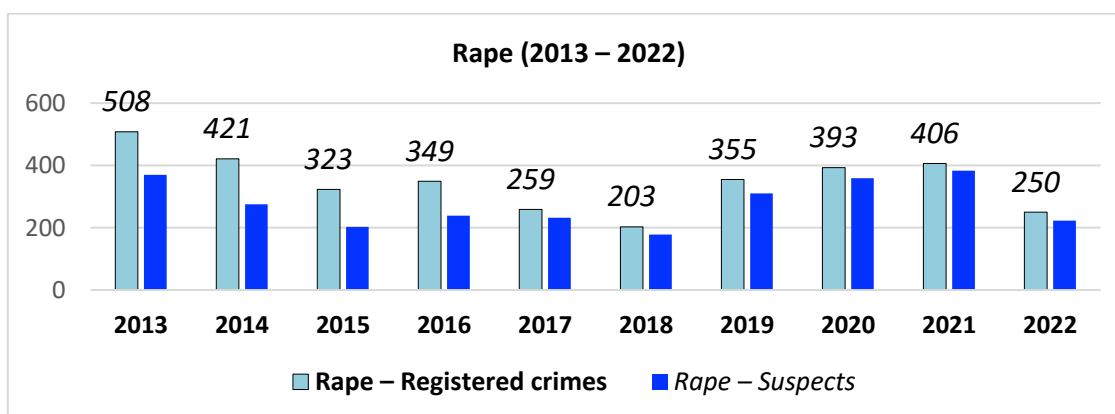

Fig. 78. Rape

Crimes against National Security of Ukraine

No less interesting is official statistics of *crimes against national security* for 2013-2022

In 2013, as many as 8 crimes against national security were registered, in which only *one* criminal proceeding had a *concrete suspect*. The rest were so-called “*factual*” criminal proceedings.

That is, the ratio between all cases and cases with concrete suspects was 8.

Here, we have visual additional – current *criminological* – evidence of the *anti-state orientation* of the political regime in Ukraine that was overthrown in 2014. A big country in the centre of Europe with great potential, having a dangerous neighbour to the East, could not have such performance indicators of the Security Service of Ukraine and other LEA.

Immediately after the 2014 Revolution of Dignity, the annexation of Crimea, the occupation of Eastern Ukraine by Russia and before the start of a full-scale military invasion of Russia in 2022 – and regardless of which President was in power – both the number of registered crimes and the number of criminal proceedings with suspicion had the same ratio (Figure 79).

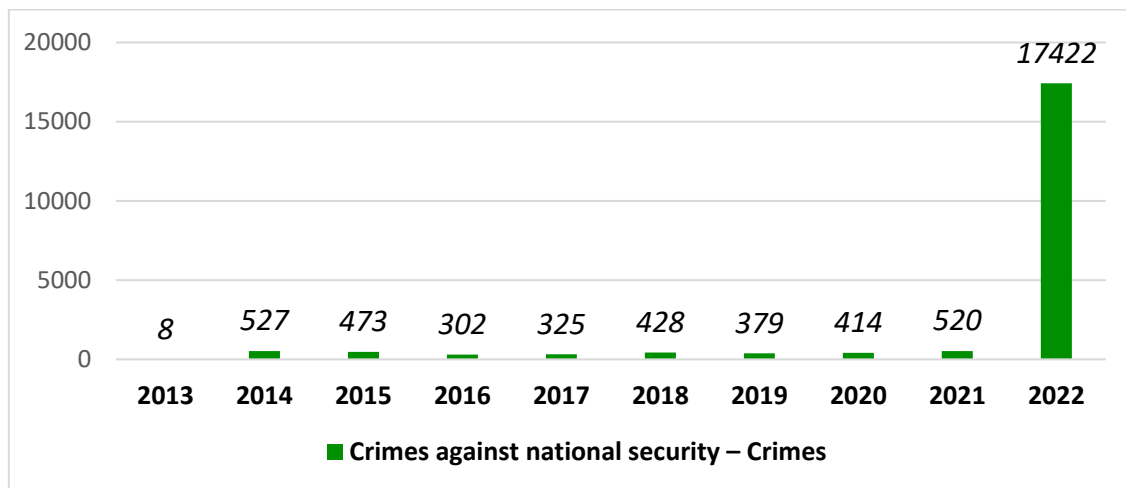

Fig. 79. Crimes against national security

At the same time, official crime statistics demonstrated contradictory data concerning the numbers of crimes against national security registered in 2022.

So, for example, 18748 crimes against national security were registered for the period of ten months of 2022.

18887 crimes against national security were registered for the period of eleven months of 2022.

17422 crimes against national security were registered for the period of eleven months of 2022.

Such an illogical reduction in the number of registered crimes could probably be explained that in the end of the year, law enforcement agencies tried to focus more on quality than quantity in this area. Nevertheless, the ratio between the total number of criminal proceedings and the number of criminal proceedings with suspicion remains the highest in 10 years. The situation when only *eight* criminal proceeding has a judicial perspective raises an issue of the effectiveness of the LEA in the field of combatting crimes against national security (*Figure 80*).

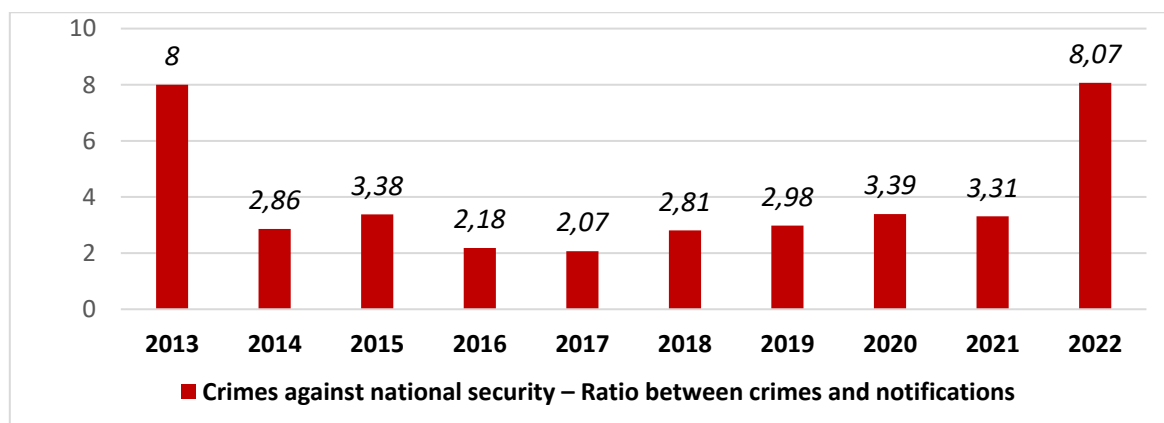

Fig. 80. Crimes against national security: ratio between crimes and notifications

Crimes in the Sphere of Protection of State Secrets, Inviolability of State Borders, Provision of Conscription and Mobilization

It was clearly expected that the 2022 Moscovian military invasion would bring a serious increase in the numbers of military forces of Ukraine and transportation of military units within Ukrainian territory.

Consequently, it was clearly expected that the 2022 Moscovian military invasion would bring an increase in the numbers of *crimes in the sphere of protection of state secrets, inviolability of state borders, provision of conscription and mobilization*.

As a result, as we can observe, the number of the above crimes in 2021 is 2,5 times bigger as compared with 2021 (*Figure 81*).

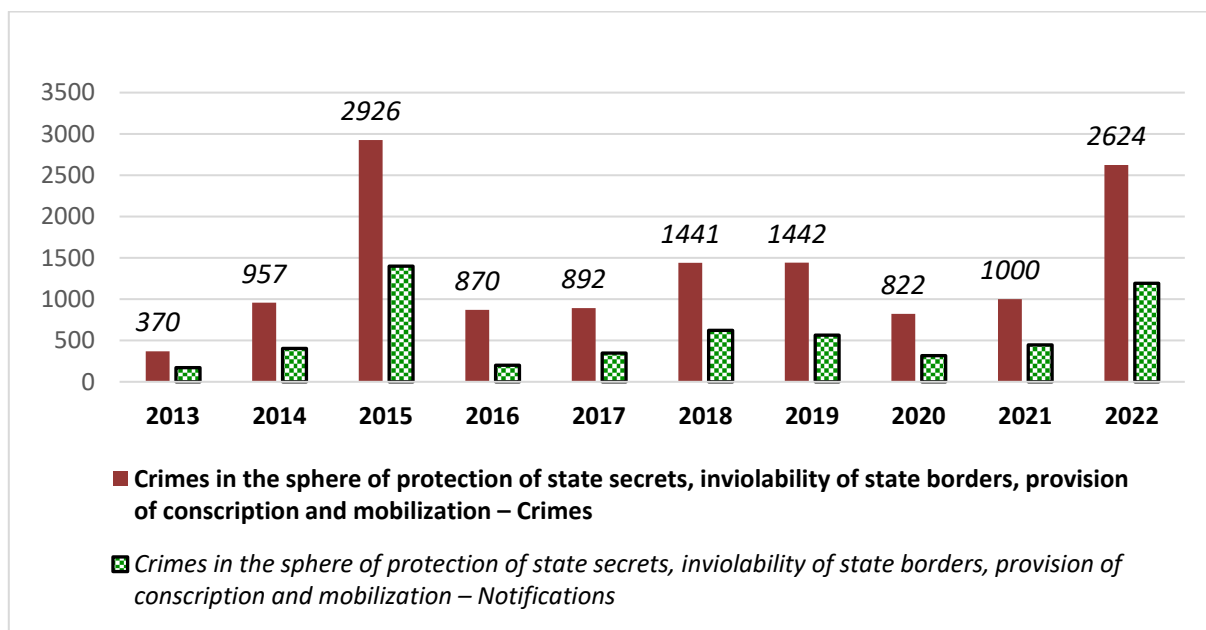

Fig. 81. Crimes in the sphere of protection of state secrets, inviolability of state borders, provision of conscription and mobilization

Crimes against Justice

During the 2022 War, *crimes against justice* have mostly gone into the shadows in Ukraine.

Official crime statistics demonstrate a rapid decrease in crimes against justice (more than two times as compared with 2021) although we tend to analyse such a decrease in the light of factual sabotage of the LEA in registering such crimes: 7198 crimes in 2021, and 2626 crimes in 2022 (*Figure 82*).

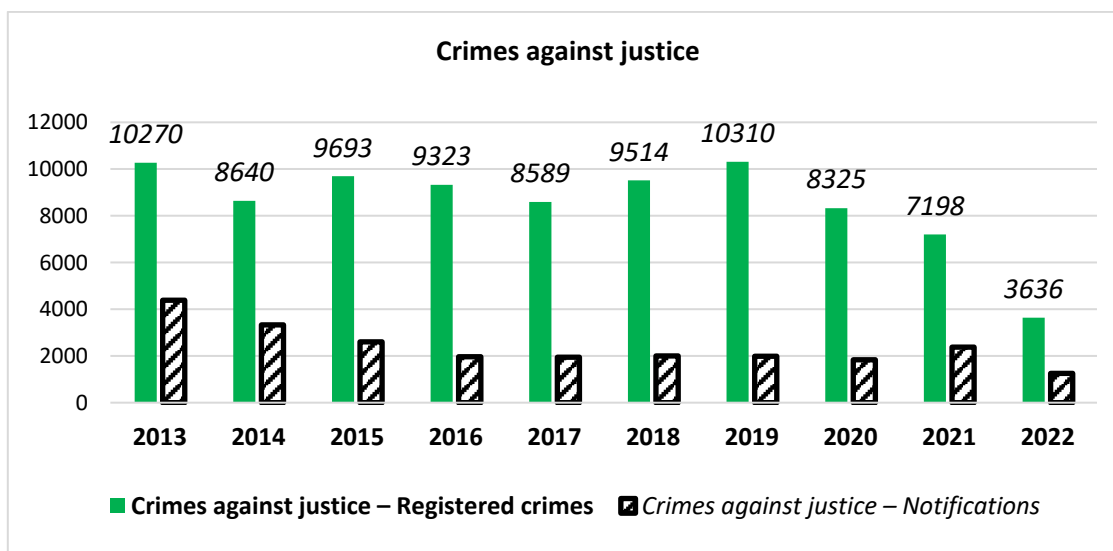

Fig. 82. Crimes against justice

At the same time, the ratio between a number of crimes against justice and the number of suspects in related criminal proceedings decreased (*Figure 83*).

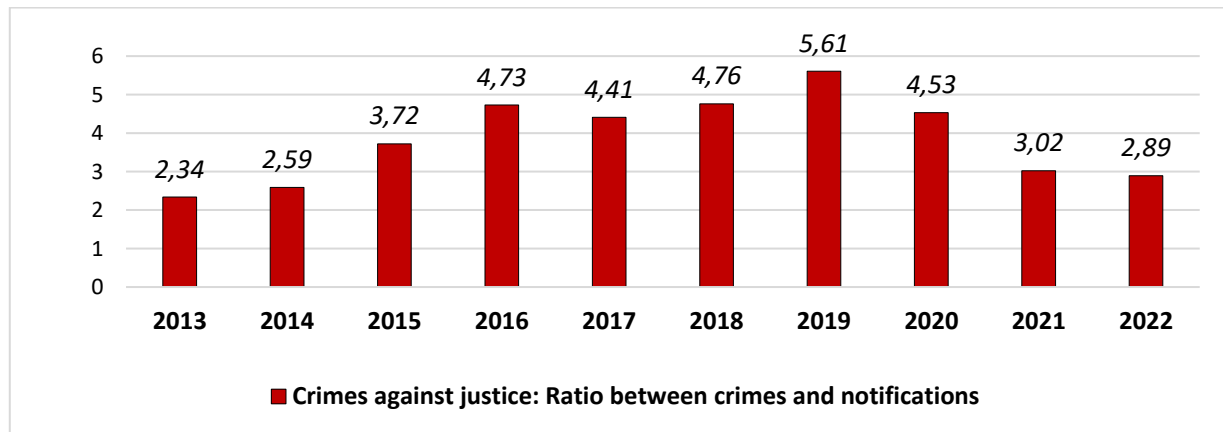

Fig. 83. Crimes against justice: ratio between crimes and notifications

Intentional Non-Execution of the Court Decisions

Non-execution of court decisions remains a chronic problem of the Ukrainian justice system, which was repeatedly noted by the Council of Europe and the ECtHR.

If 2021 was an exception, then during the entire period of 2013-2022, the number of criminal proceedings opened under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine, fluctuated at approximately the same level, having reached the highest position in 2019 (4212 registered crimes against justice), after which the number of registered crimes against justice of the mentioned type started to consistently decrease.

On the other hand, applying the classic approach that crime within certain limits (both upper and lower) is a *normal* social phenomenon, one can conclude about the extent to which the 2022 Moscovian aggression has *hit* the justice system in Ukraine, significantly destroying what had been worked on for years both Presidents of Ukraine, legislators, executive power, international and national experts, international and national NGOs (*Figure 84*).

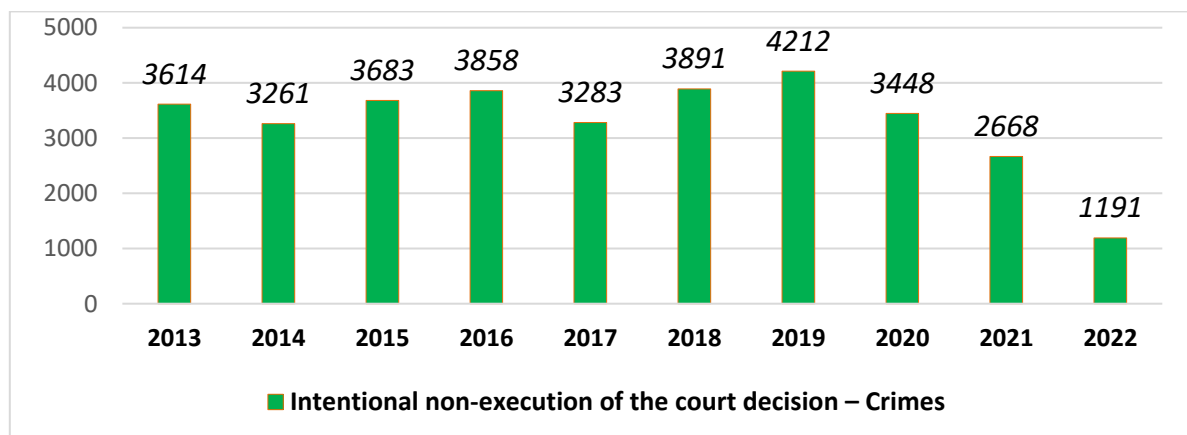

Fig. 84. Intentional non-execution of a judicial decision

However, the number of crimes registered in 2022 indicates the objective and obvious priorities of wartime society, and here we have a *dualistic trend*.

On the one hand, we have a record low number of registered crimes under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine, where such a few registered crimes do *not* at all indicate an improvement in the situation in the field of execution of court decisions.

On the other hand, we have an interesting situation.

Thus, since 2017, there has been a consistent trend of decreasing the ratio between the number of registered crimes and the number of criminal proceedings with concrete suspects. That is, there were reasonable suspicions, and we assume that there were grounds for them. That is, the criminal justice system began functioning better.

Since 2022, there has been a sharp upward jump in this indicator, which reflects how deeply destabilized the Ukrainian justice system has become due to the escalation of the Moscovian military aggression against Ukraine (Figure 85).

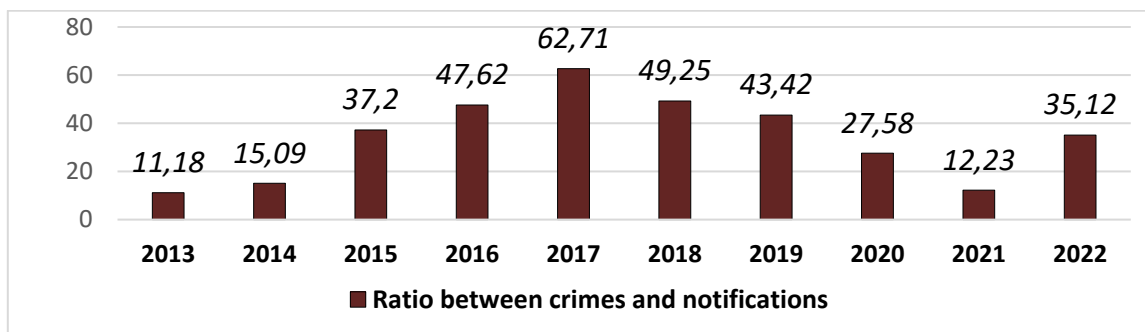

Fig. 85. Intentional non-execution of a judicial decision: ratio between crimes and notifications

Registering crimes under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine has become *much easy*, and even in already registered criminal proceedings, as crime statistics prove, there are *no* prospects. Crimes under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine has become much *more latent*.

‘White-Collar Crimes’ (Crimes against Public Services)

Here, we provide an analysis of crime statistics related to Section XVII of the Criminal Code of Ukraine (“*Criminal offences in the area of official and professional activity related to the provision of public services*”), which are following: abuse of authority or office (Article 364), abuse of power by an official of a legal entity of private law, regardless of the organizational and legal form (Article 364-1), excess of authority or official powers by a law enforcement officer (Article 365), abuse of power by persons providing public services (Article 365-2), forgery in office (Article 366), neglect of official duty (Article 367), accepting an offer, promise or receiving an improper advantage by an official (Article 368), (unlawful enrichment (Article 368-2), bribery of an official of a legal entity of private law, regardless of the organizational and legal form (Article 368-3), abuse of influence (Article 369-2), provocation of bribery (Article 370) and others.

A significant decrease in *crimes against public services* points to the fact that most of such crimes have gone into the shadows (Figure 86).

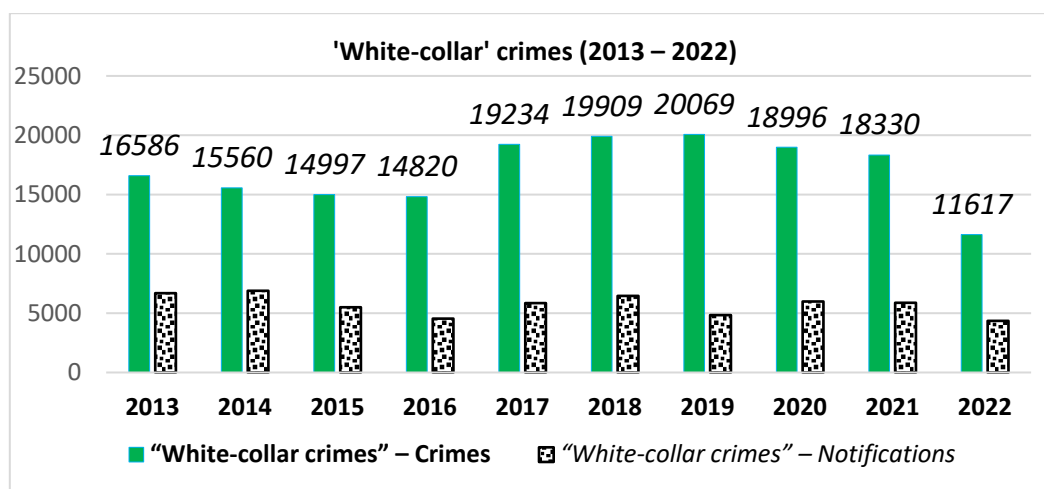

Fig. 86. ‘White-collar’ crimes

Crimes against public services are very latent ones by nature but the 2022 Moscovian military invasion made them *less* latent, which is surprising (Figure 87).

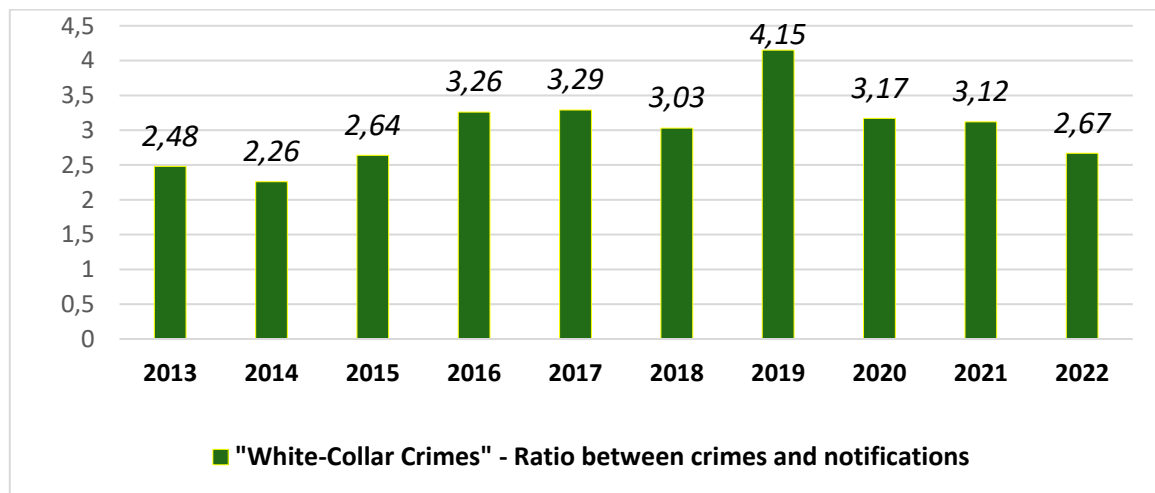

Fig. 87. 'White-collar' crimes: ratio between registered crimes and notifications

Crimes of receiving a bribe have also gone into the shadows: 1566 registered crimes in 2021, and 988 registered crimes in 2022 (*Figure 88*).

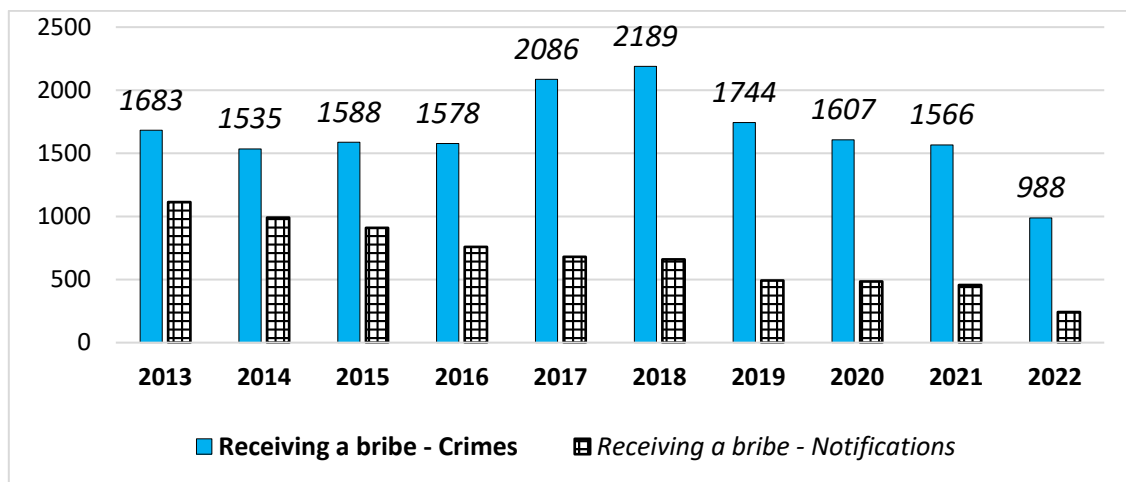

Fig. 88. Receiving a bribe

A crime of *bribery* reflects a *dualistic trend* – a decrease in registered 'white-collar' crimes and an increase in the ratio between registered crimes and the suspects in related criminal proceedings (*Figure 89*).

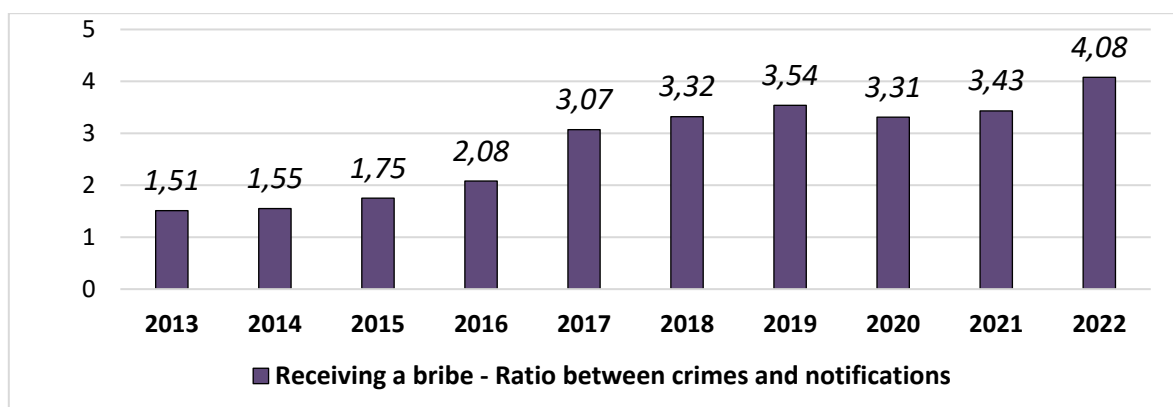

Fig. 89. Receiving a bribe: ratio between registered crimes and notifications

Corporate Raiding

In the general structure of criminality in Ukraine, a special place is occupied with crimes concerned with *corporate raiding*.

Here, we focus attention on two articles of the Criminal Code of Ukraine: *obstruction of legitimate economic activity* (Article 206) and *illegal seizure of property of an enterprise, institution, or organisation* (Article 206-2).

Firstly, it should be stressed that the mentioned articles are *not* concerned only with activities of big corporations. Moreover, as practice shows, they are used for the aims of prevention of illegal “conquests” of *small legal entities*.

Secondly, it should be stressed that Ukraine is a big agricultural country, which supplies food to many states of the European Union. Ukraine is one of the three largest exporters of agricultural products to the EU (the USA and Brazil occupy the first places). According to the European Commission’s statistics, Ukraine has supplied production to the EU by 7 billion euros.

Therefore, the EU is interested in a *transparent and stable agricultural market* in Ukraine, which is important from the point of view of safety of products and minimizing money-laundering in the agricultural sector. At the same time, one of the most dangerous problems both for Ukrainian justice and the agricultural market is the problem of *corporate raiding*.

Of course, this is an issue *mostly* of *peacetime*, but at the same time, the 2022 War also exacerbates this issue as much as possible. If, in peacetime, national and local *quasi-elites* were highly interested in the existence of the *permanent* phenomenon of corporate raiding in Ukraine, then during the 2022 Moscovian military aggression this phenomenon hid even more in the twilight.

Every year the spring-summer-autumn news from Ukraine demonstrated numerous examples of corporate raiding of lands, fields, enterprises, utility premises, agricultural machinery, plants, factories etc., which is often “supported” by violent actions and the use of firearms.

But what about official crime statistics?

Unfortunately, official crime statistics say *nothing* about corporate raiding in Ukraine. As a result, it *seems* that there is *no* corporate raiding in Ukraine.

Instead of corporate raiding, there is only a Soviet-style shaped ‘*unauthorised action*’ (Article 356 of the Criminal Code of Ukraine) which provides punishment for “*unauthorised action, that is doing anything contrary to the rules established by law, where the lawfulness of such acts is challenged by an individual citizen, an enterprise, institution or organisation, and where such acts caused any substantial damage to the interests of a citizen, state and public interests, or interests of the owner*”.

Let us analyse an issue of the corporate raiding in Ukraine in the light of official crime statistics.

Crime statistics from the Office of Public Prosecutor for the last 10 years indicate that, on average, for the period 2013-2021, notes of suspicion were handed in almost 40% of *all* criminal proceedings open in Ukraine.

The same indicator for 2022 is 36,5%.

At the same time, the same indicator under Article 206 of the Criminal Code for the period of 2013-2021 is 3,64%. The same indicator for 2022 is 3,57%.

A similar indicator under Article 206-2 of the Criminal Code for the period 2014-2021 is 10,04% and 6,66% for the period of twelve months of 2022.

Having analysed the percentage of criminal proceedings under Articles 206 and 206-2 of the Criminal Code of Ukraine (in light of the total number of criminal proceedings), we receive *disappointing* conclusions, especially considering that, firstly, these crimes are *not* latent (because of the activities of the victims), and, secondly, the police investigators and prosecutors ‘*drive*’ the most crimes of corporate raiding under simple ‘*unauthorised action*’.

Here, we have another clear example that the presence in the Criminal Code of Ukraine related prohibitions does *not* guarantee that *quasi-elites* will be interested in restricting themselves in the use of such an illegal source of income.

As a conclusion to this part of our criminological analysis, we should point out that the problem of corporate raiding is a ‘*face*’ of a broader problem of *corruption* in the field of justice and LEA activities (Figure 90, Figure 91).

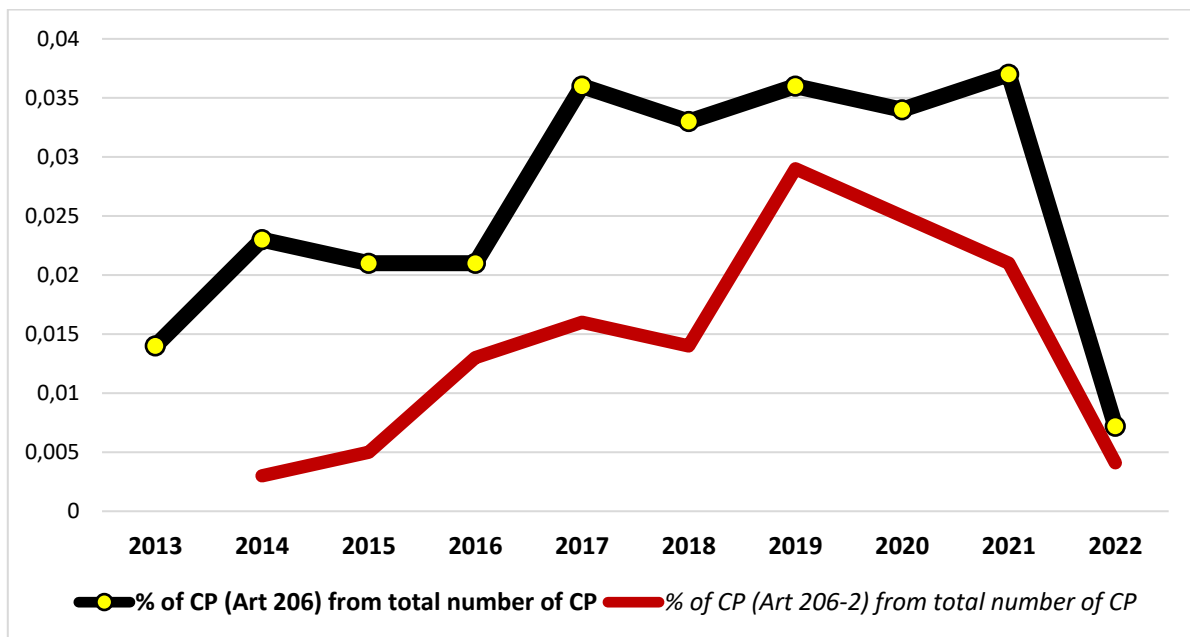

Fig. 90. Corporate raiding: percentage of criminal proceedings from total number of related criminal proceedings

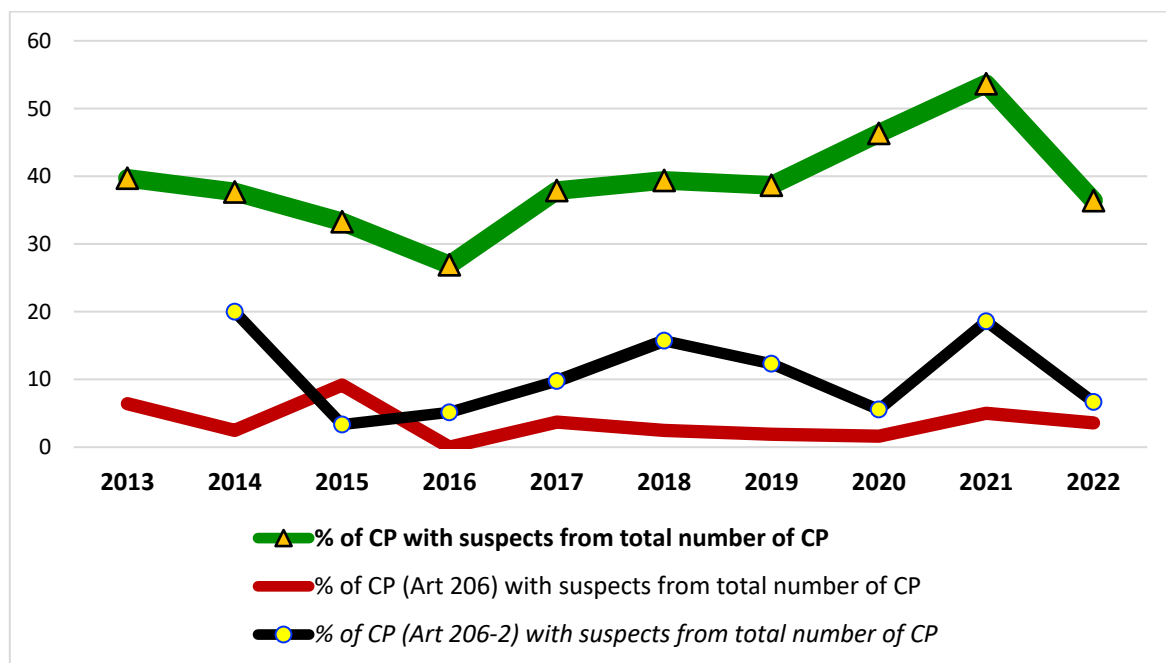

Fig. 91. Corporate raiding: percentage of criminal proceedings with suspects from total number of criminal proceedings with suspects

Family Violence Crime

In recent years, *family violence* has become an object of special attention by the Parliament, the Government and Ukrainian society in general. Moreover, on 1 November 2022, the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (*the Istanbul Convention*) came into force for Ukraine (signed in November 2011, ratified in July 2022).

Therefore, family violent crimes could be a very attractive object of criminological research in the context of the impact of the 2022 War on Ukrainian society.

As the crime statistics show, 4800 family violent crimes were registered in 2021.

After ten months of 2022, 2808 family violent crimes were registered in Ukraine.

After twelve months of 2022, 3360 family violent crimes were registered in Ukraine.

Such a reduction could be explained by different factors like the mass migration of many *potential* victims to other European countries and the participation of many *potential* perpetrators in military actions. In any case, the *traditional social basis* for family violence was minimised to a large extent with the 2022 War (Figure 92).

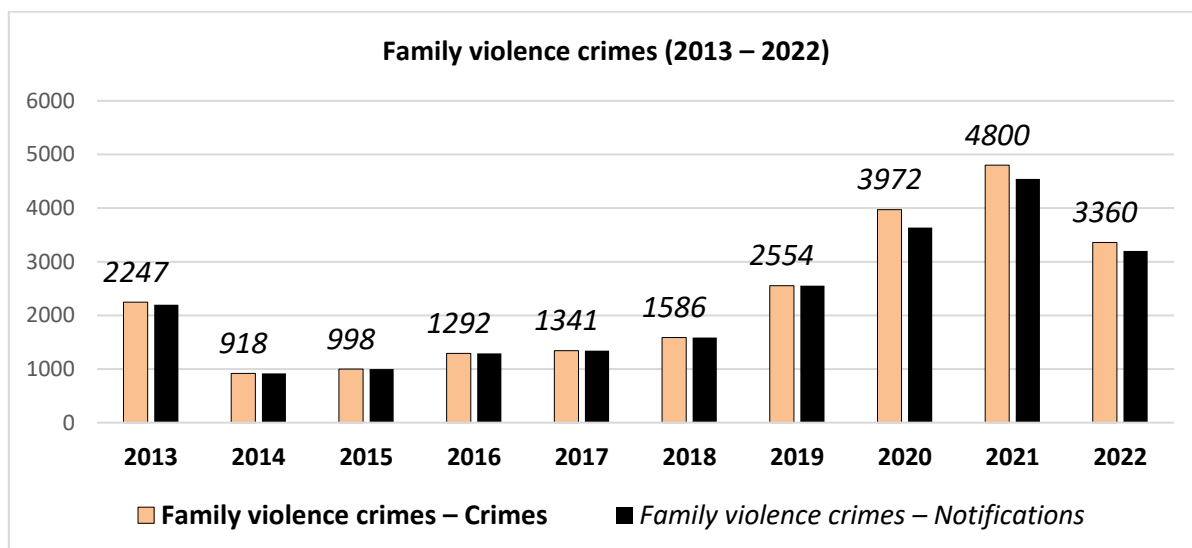

Fig. 92. Family violence: registered crimes and notifications (2013 – 2022)

As far as family violence is concerned, two interesting facts are drawn from the analysis of official crime statistics: 1) the number of family violence crimes in 2022 decreased 1,42 times as compared with 2021; 2) the number of family violence crimes in 2022 is 1,7 times higher as compared with an average number of the same crimes in the period of 2012-2021 (Figure 93).

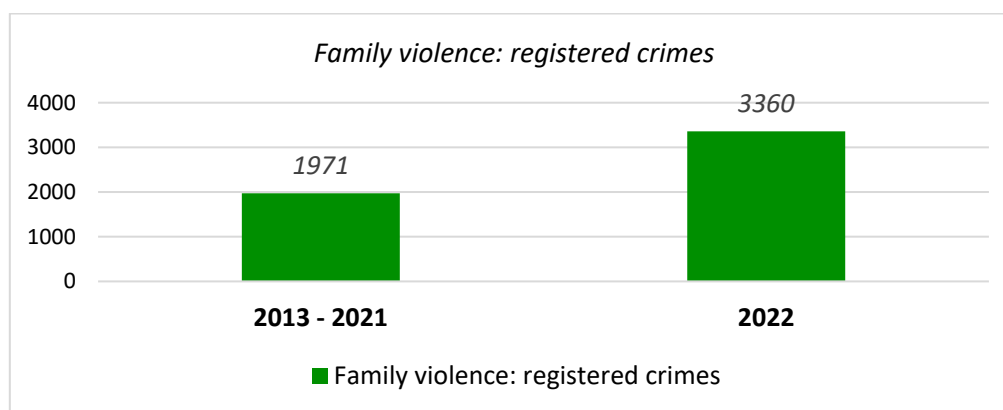

Fig. 93. Family violence: registered crimes (2013 – 2022, 2022)

On the other hand, crime statistics demonstrate that family violent crimes, having become latent at the beginning of the 2022 War, went out later from the shadows and became *less latent*. At the same time, many Ukrainian women returned to Ukraine after several months of forced escape (Figure 94).

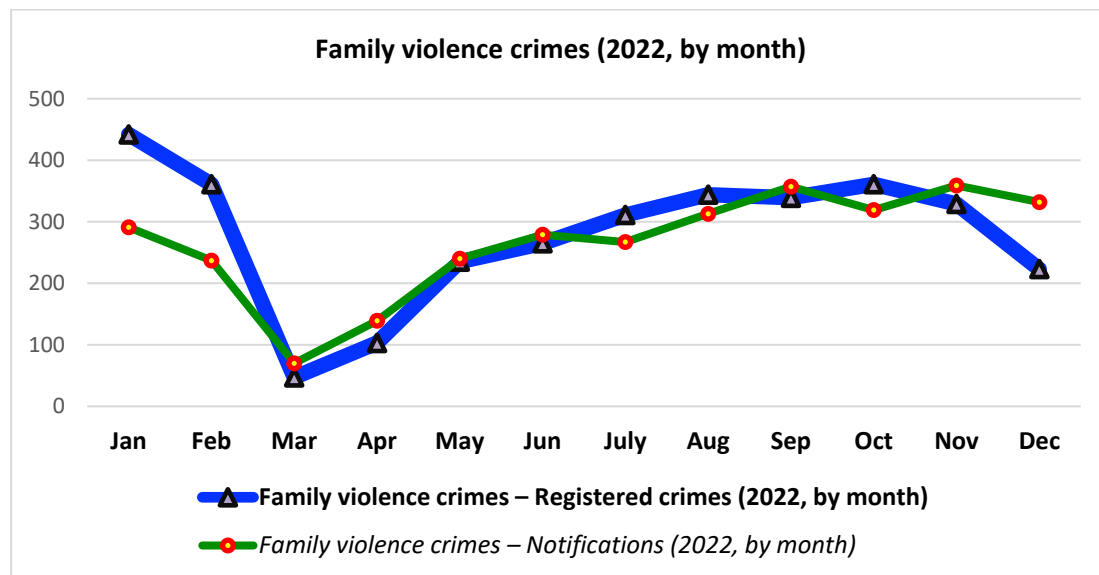

Fig. 94. Family violence: registered crimes and notifications (by month)

Hooliganism

No less interesting for the aims of the analysis of the criminological situation in Ukraine is the crime of *hooliganism* (according to Article 296 of the Criminal Code of Ukraine – “a serious disturbance of public order based on motives of explicit disrespect to community in a most outrageous or exceptionally cynical manner”) which can be used as an example of impacts of harsh wartime restrictions with curfews, military and the police patrols as well as roadblocks on *normal* social life.

Generally concluding, criminal acts of hooliganism have had a permanent trend to decrease for the last ten years when the 2021 restrictions resulting from the COVID pandemic should also be noted.

In 2022, a particular decrease of acts of hooliganism should be considered as a consequence of the next Moscovian military invasion. If, in 2021, acts of hooliganism were widely prevented by closing public spaces (shopping centres, cinemas, public transport etc.), the COVID pandemic was almost ‘*forgotten*’ by the general population at the end of February 2022. Accordingly, the end of February 2022 has led to harsher physical restrictions on *possible* actions aimed at violation of public order (*Figure 95*).

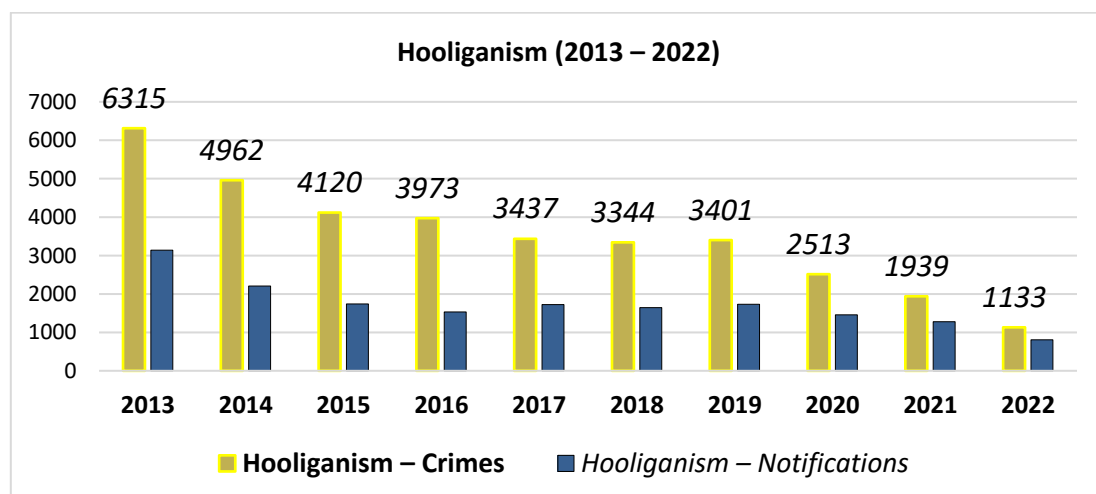

Fig. 95. Hooliganism: registered crimes and notifications

On the other hand, the number of acts of hooliganism almost disappeared from social life in February – March 2022, has appeared again in April 2022 with a trend to further increase.

Correspondingly, such a trend should be considered an indicator of a partial *stabilization* of social life in Ukraine, mostly in areas more or less far from the front line.

Certainly, the last two months of 2022 will prove (or not) such a hypothesis. At least data for 2022 has given reasonable grounds to shape it in the above form.

On the other hand, one more conclusion could be drawn from the above situation described. Yes, a number of acts of hooliganism dropped to a particular extent due to the harshest social control measures in Ukrainian history. For example, comparative analysis of crimes of hooliganism for ten months of 2021 and 2022 shows that the number of detected acts of hooliganism decreased.

Nevertheless, the drop was not too insignificant to make a statement that the harshest police restrictions have resulted in decreasing such acts to a minimum level that could be expected from a point of view of proponents of harsher police control over society (*Figure 96*).

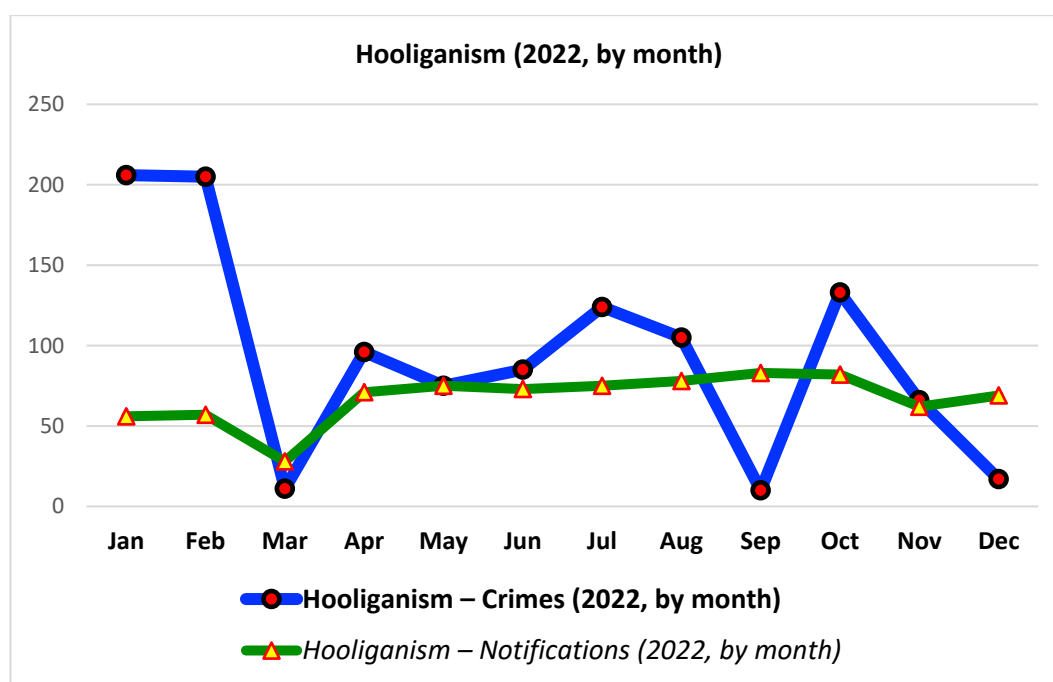

Fig. 96. Hooliganism: registered crimes and notifications (by month)

Smuggling

Smuggling from Ukraine to the rest of Europe has been an obvious problem for the stability of public order in the EU for a long time. Therefore, *crimes of smuggling* are no fewer interesting cases for researching the impact of the 2022 War because they reflect the state of *protection of the borders* of Ukraine, which, in its turn, reflects the general potential of the *State* to keep its territory safe.

Accordingly, Europol has paid enough attention to the issue of smuggling from Ukraine. For example, in April 2017, over 578 firearms and 776 pieces of ammunition were seized as part of a joint operation targeting the illegal movement of firearms, explosives, chemical, biological, radiological and nuclear material through the Ukraine – Moldova border.

From the perspective of the EU – Ukraine relations, the issue of smuggling is becoming more topical in light of the Moscovian military aggression because of the large number of firearms and explosive materials in the zone of military actions. On July 11, 2022, the EU Home Affairs Commissioner announced a hub in Moldova to battle crime, particularly arms smuggling from war-torn Ukraine.

Later, in its official statement of July 22, 2022, Europol said that “*a potential threat observed in war zones in the past is that firearms can fall into the wrong hands. Regarding the war in Ukraine, Europol has warned that the proliferation of firearms and explosives in Ukraine could lead to an increase in firearms and munitions trafficked into the EU via established smuggling routes or online platforms. This threat might even be higher once the conflict has ended*”.

Official Ukrainian crime statistics show that the crime of smuggling had occupied a permanent segment in the general structure of the Ukrainian crime statistics until 2022.

In the period of 2016-2021, there has been an increase in detected crimes of smuggling with its highest point of 151 crimes in 2021 (*Figure 97*).

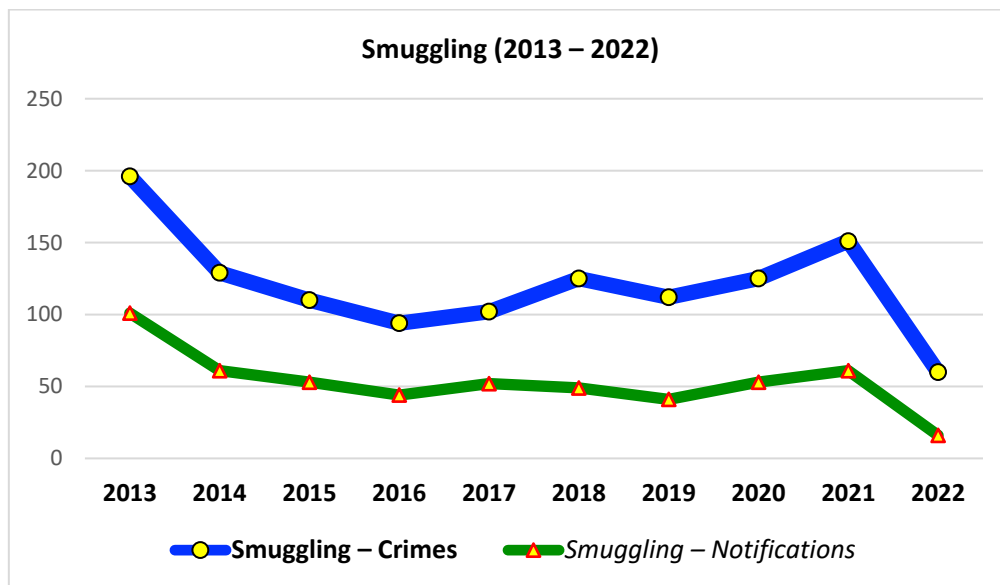

Fig. 97. Smuggling: registered crimes and notifications

It seems this trend could have continued even in 2022 if the 2022 Moscovian invasion did not occur. In fact, in 2022, the number of crimes of smuggling dropped significantly in February-March 2022 with further increase to the pre-war indicators.

Comparative analysis of the crimes of smuggling for twelve months of 2022 (60 registered criminal proceedings) shows that the number of detected crimes decreased 2,5 times as compared with the same period in 2021.

Correspondingly, the number of suspects in smuggling for the same period decreased more than 3,8 times (16 criminal proceedings with suspects in 2021).

On the other hand, the sharp shock caused by the 2022 Moscovian invasion and that resulted in a decrease in detected crimes of smuggling seems to disappear soon, considering the rapid increase of detected crime of smuggling in the middle of 2022. Moreover, the number of crimes of smuggling in July 2022 overwhelmed the same indicator for January 2022. Later (August-December 2022), as we can see, the number of detected crimes decreased again (*Figure 98*).

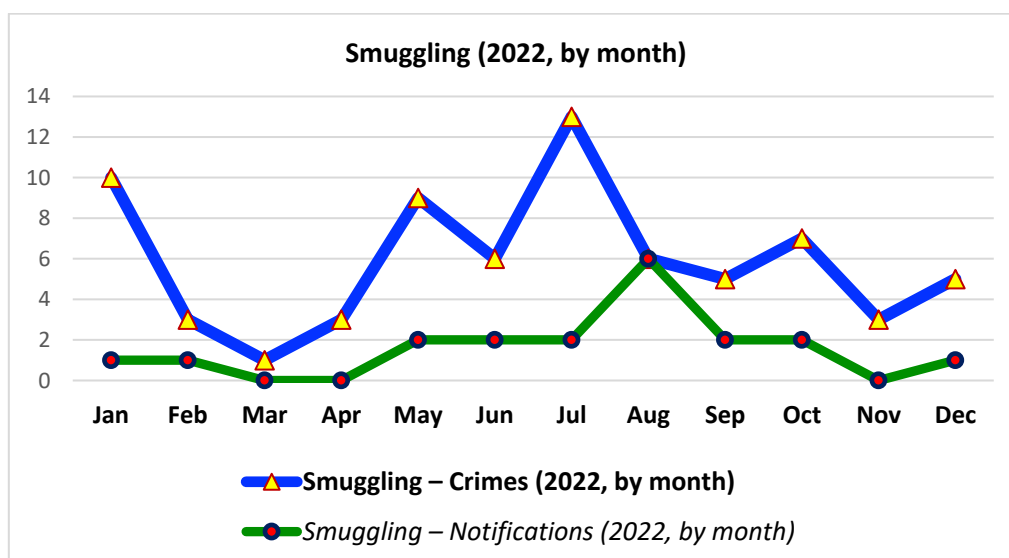

Fig. 98. Smuggling: registered crimes and notifications (by month)

Here, it should be noted that in 2018, the Criminal Code of Ukraine was supplemented with Article 201-1 according to the Law “*On the introduction of amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the preservation of Ukrainian forests and the prevention of the illegal export of unprocessed timber*”

which has stated a criminal liability for *smuggling of timber*. Therefore, in this paper, data for 2020-2022 also reflect the numbers of both crimes of smuggling – the ‘classical’ one and the *smuggling of timber*.

Additionally, we would like to make a conclusion that seems to be of great importance in the context of analysis of smuggling in a broader context of Ukrainian criminality.

For the period of 2013-2021, the average ratio between all detected crimes of smuggling (including so-called ‘*factual cases*’) and criminal proceedings with concrete suspects was 2,25.

In 2022, the same indicator increased to 3,74 (that is 1,7 times higher).

Considering the fact that crimes of smuggling are often concerned with concrete persons who are crossing the border with smuggled goods, such a state of things poses reasonable questions concerning the effectiveness of the LEA.

Moreover, in the wartime period when all law-enforcement bodies operate in a state of a heightened alertness, such a gap between the mentioned indicators seems to be of an *artificial nature* (Figure 99).

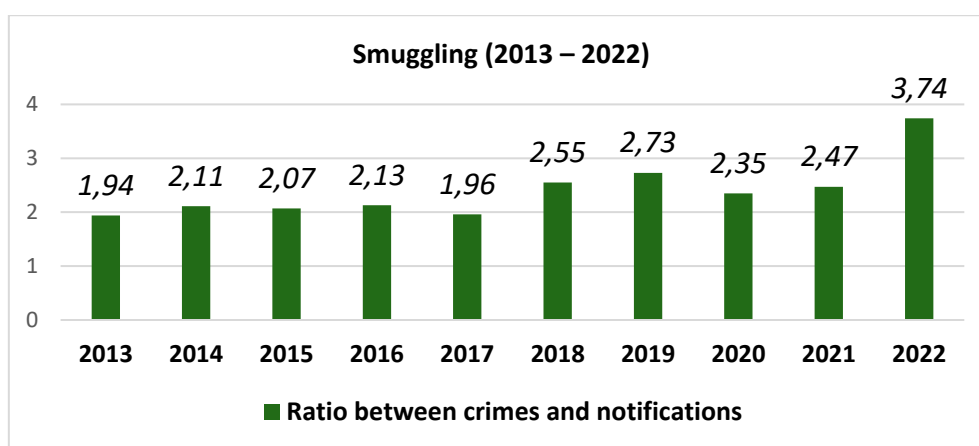

Fig. 99. Smuggling: ratio between crimes and notifications

Here, we would also like to analyse crimes of *smuggling of drugs*.

Drug-related offences have already been analysed in a separate chapter of this paper. Nevertheless, here, a focus is made not on drugs but mostly on *smuggling*. Therefore, both crimes – smuggling and smuggling of drugs – are discussed together in a broader context of *immovability of the state borders of Ukraine* in the wartime period.

The first conclusion that could be drawn from statistics is that the number of detected crimes of smuggling of drugs decreased (183 criminal proceedings in 2021, 115 criminal proceedings in 2022) (Figure 100).

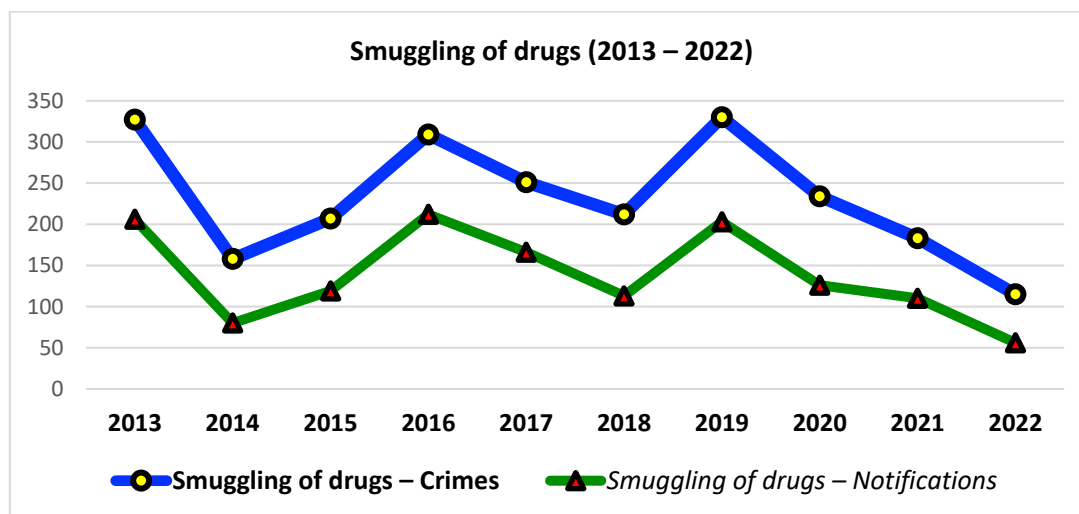

Fig. 100. Smuggling of drugs: crimes and notifications

A comparative analysis of crimes of smuggling of drugs in 2021 and 2022 proves that the number of detected crimes decreased 1,6 times. Correspondingly, the number of suspects in smuggling for the same period decreased 2 times.

As in previous examples, the rapid drop in registered crimes of smuggling in March 2022 was changed with the increase in the mentioned crimes (*Figure 101*).

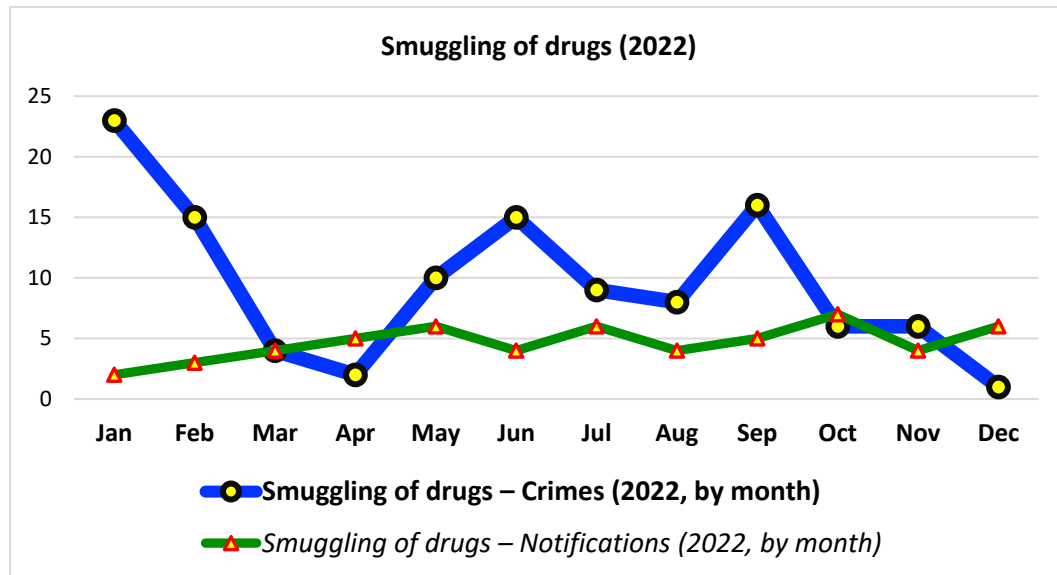

Fig. 101. Smuggling of drugs: crimes and notifications (by month)

As in the previous example with smuggling, in the *period of 2013-2021*, the average ratio between detected crimes (so called ‘*factual*’) and criminal proceedings with concrete suspects was 1,55 (*Figure 102*). In 2022, the same indicator increased to 2,05 (*Figure 102*).

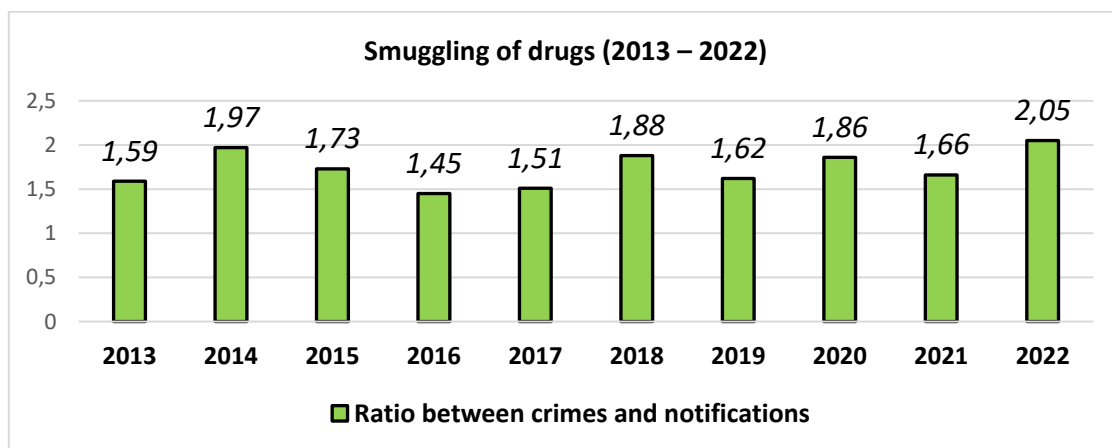

Fig. 102. Smuggling of drugs: ratio between crimes and notifications

Human Trafficking: “New Markets, New Perspectives”

According to general stereotypes, which are *not* far from reality, Ukraine has traditionally been used as a *transit country* for the aims of human trafficking. In its recent judgment of 16 February 2021 in «*V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom*» (*applications nos. 77587/12 and 74603/12*), the European Court of Human Rights pointed at the similarities in the route to the United Kingdom taken by the victims of human trafficking where *Ukraine* was defined as a *transit country* to Poland, the Czech Republic, Germany and France.

What is stressed in declarations of many political leaders from the EU, Ukraine and other Europeans states that the 2022 Moscovian invasion of Ukraine has handed the future of many Ukrainian women and children over to criminal elements because of the chaos in Ukraine that took place in the first period of the 2022 War.

The author's personal sources prove that some humanistic initiatives of several NGOs and individuals on bringing Ukrainian refugees to new homes or at least safe places in the states of the EU were halted because new 'opportunities' of sheltering were proposed by persons who can be arguably suspected in human trafficking and forced labour.

On the other hand, in academic sources, the authors rightly assert that shaped in mass-media imagination about '*an innocent victim*' of human trafficking, in fact, does not meet the reality (Haverkamp, Rita (2019). *Victims of Human Trafficking: Consideration from a Crime Prevention Perspective*, in 'What is Wrong with Human Trafficking? Critical Perspectives on the Law', R. Haverkamp, E. Herlin-Karnell and C. Lernestedt (Eds.). London: Hart, 280pp.).

Accordingly, the 2022 Moscovian invasion of Ukraine has moved the concept of '*innocent victim*' of human trafficking more far from the reality.

It is generally accepted that human trafficking is mostly a *well-organized criminal activity* which demands different forms of criminal '*cooperation*' among perpetrators in *different border states*. At the same time, with the beginning of the 2022 War, trying to control the wave of refugees, the Ukrainian Government severely restricted border crossing for *males* while *males* were mostly involved in this criminal activity.

On the other hand, a new slave market was opened in occupied Eastern and Southern regions of Ukraine, obviously under informal authorization and control of the Moscovian regime. There is mass evidence of arbitrary arrests of not only military men but also civilians, with further putting them into a state of forced military service. Moreover, there were further informal demands of a large sum of money for each person (up to 30,000 US dollars) with corresponding formal letters from Russian officials that "*N. resisted the Special Military Operation conducted by the Military Forces of the Russian Federation in Ukraine. Therefore, N. will be deprived of freedom for an unpredictable period until the Special Military Operation ends*".

As far as Ukraine is concerned, crime statistics show that a period of 2013-2016 was stable in the aspect of numbers of registered crimes of human trafficking as well as of numbers of suspects in related criminal proceedings.

In 2017, there was a rapid increase in human trafficking crimes, which slowly ended in 2021. Nevertheless, as Ukrainian crime statistics say, even for twelve months of 2022, the number of crimes was almost the same as it was in 2013 – 2016 (Figure 103).

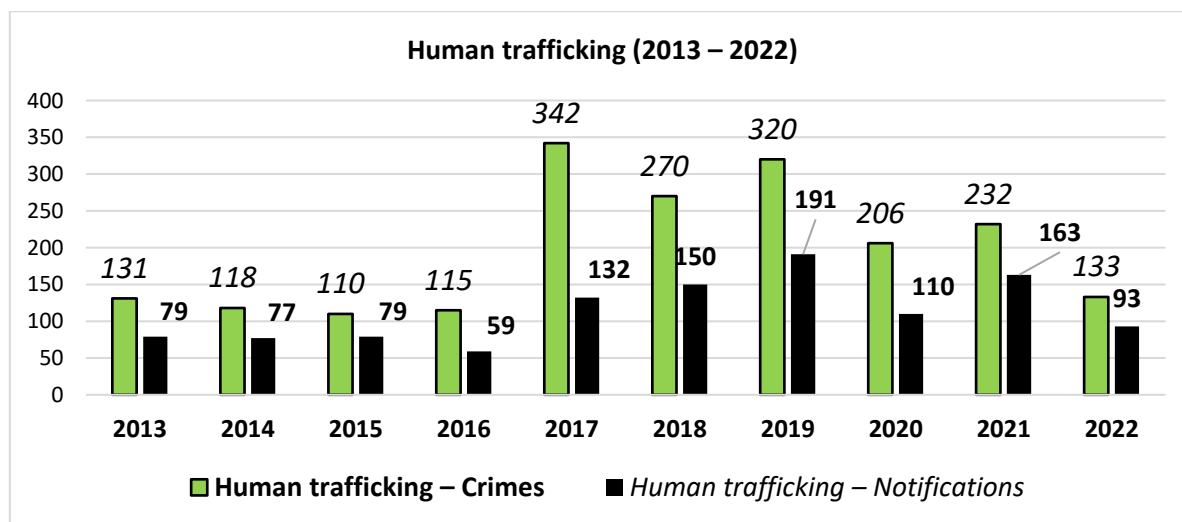

Fig. 103. Human trafficking: crimes and notifications

For example, if in 2016 there were 59 suspects in human trafficking, 2022 has already shown 93 suspects. Moreover, we can argue concerning a factual *increase* in THB cases considering the fact that 6,5 million Ukrainians left the country and '*created*' new '*opportunities*' for human traffickers.

At the moment, it is difficult to say how human trafficking was affected by the 2022 Moscovian invasion. On one hand, the number of registered THB crimes decreased to *zero* immediately after the Russian military forces crossed the Ukrainian border (Figure 75). On the other hand, serious concerns arise around the fact that THB cases continue to be registered in the light of closed borders, police checks, curfews and hundreds of military and police roadblocks.

At the same time, it should be pointed that 133 THB crimes in 2022 are more than insufficient in light of 6,5 million Ukrainian refugees, which could lead to the conclusion that something is obviously *wrong* with the police intelligence in the sphere of THB prevention as well as with intelligence of the Ukrainian border service.

Numerous official statements by the EU leaders stressed that *human traffickers from many EU states are waiting for new victims from Ukraine* due to the victims' vulnerable position, and such official statements should be taken for granted. Therefore, it could be said that THB crimes are *more latent* ones than the LEA officials declare (*Figure 104*).

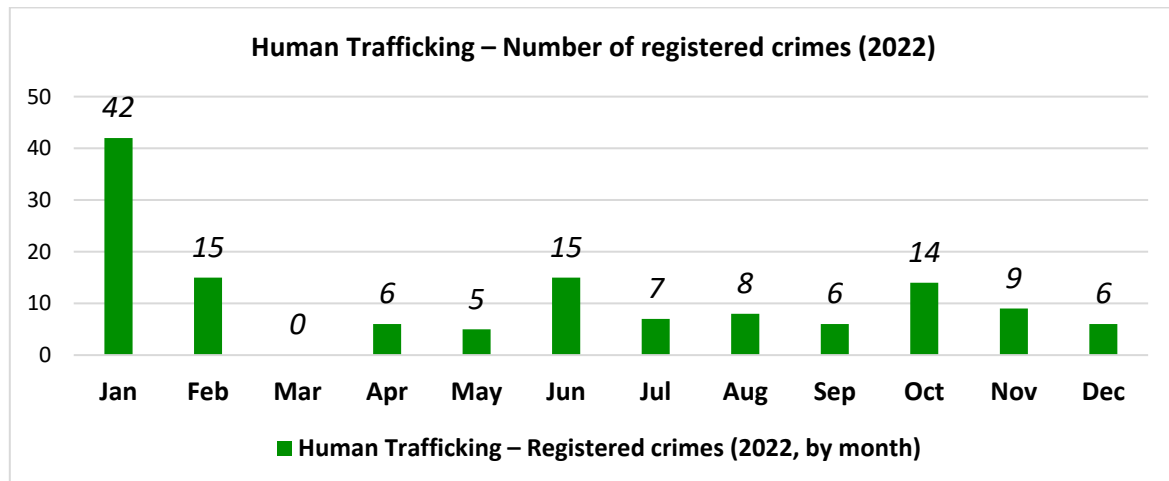

Fig. 104. Human trafficking: number of registered crimes (by month)

The factor of *corruption* should also be considered – both in the police and border service. There were many reports in numerous mass media that a ‘*price*’ for illegally crossing the Ukrainian border varies from 2000 to 5000 US dollars.

The situation with ‘*satellite crimes*’ is different.

Firstly, let us demonstrate the official statistics of a crime of *creating or running brothels and procuring*.

The period of 2013-2021 could be described as a permanent decrease in the mentioned crimes where the 2022 War ‘*cut*’ corresponding crime trends (*Figure 105*).

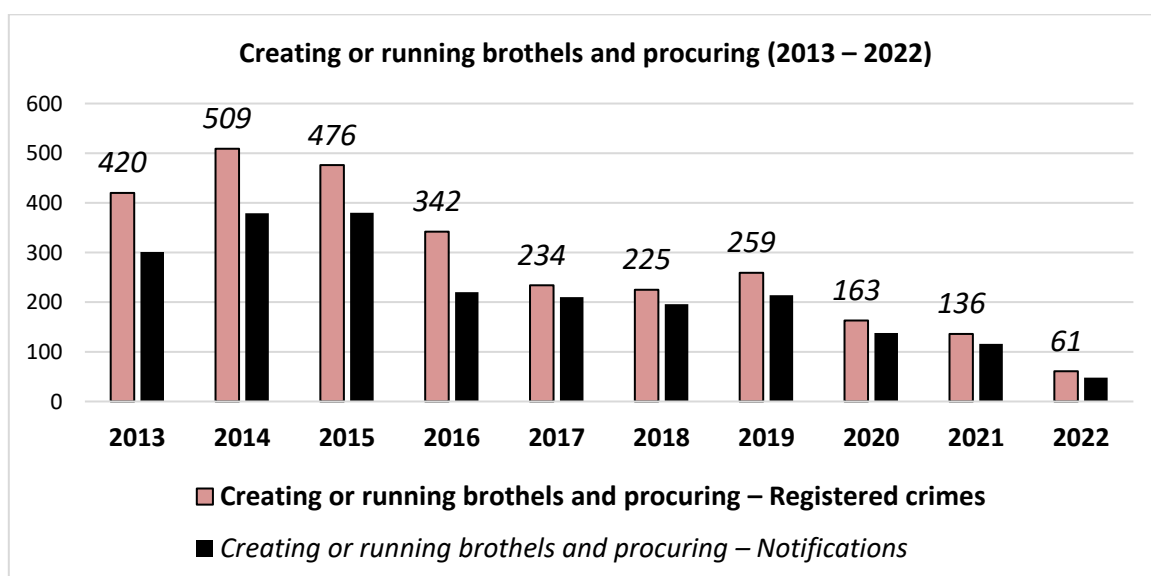

Fig. 105. Creating or running brothels and procuring

Comparative analysis of the above crime statistics for 2021 and 2022 proves the trend of decreasing numbers of crimes of running brothels, which are traditionally considered as ‘*shadow crimes*’ or ‘*satellite crimes*’ in relation to THB crimes.

The same could also be said about a crime of *pimping or engaging the person in prostitution*.

Trends of this type of crime are not the same as trends in crimes of creating or running brothels and procuring. Nevertheless, after 2018, there has been a decrease in numbers of this type of crime that was finally confirmed with the 2022 data (*Figure 106, Figure 107, Figure 108, Figure 109, Figure 110*).

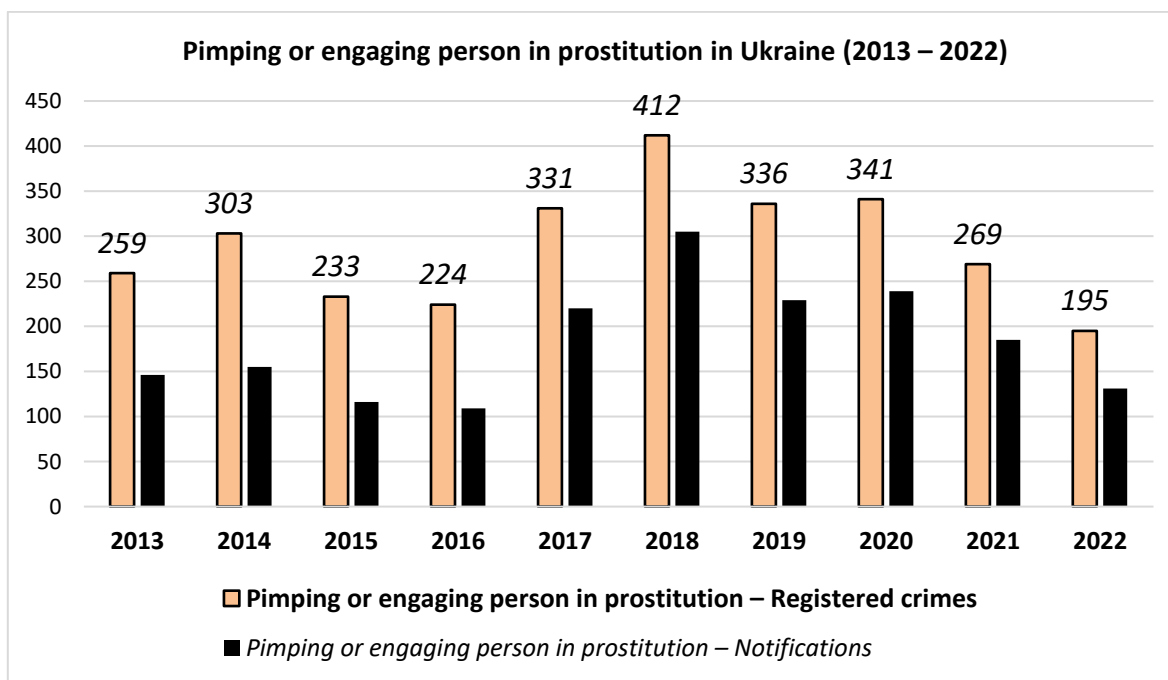

Fig. 106. Pimping or engaging person in prostitution

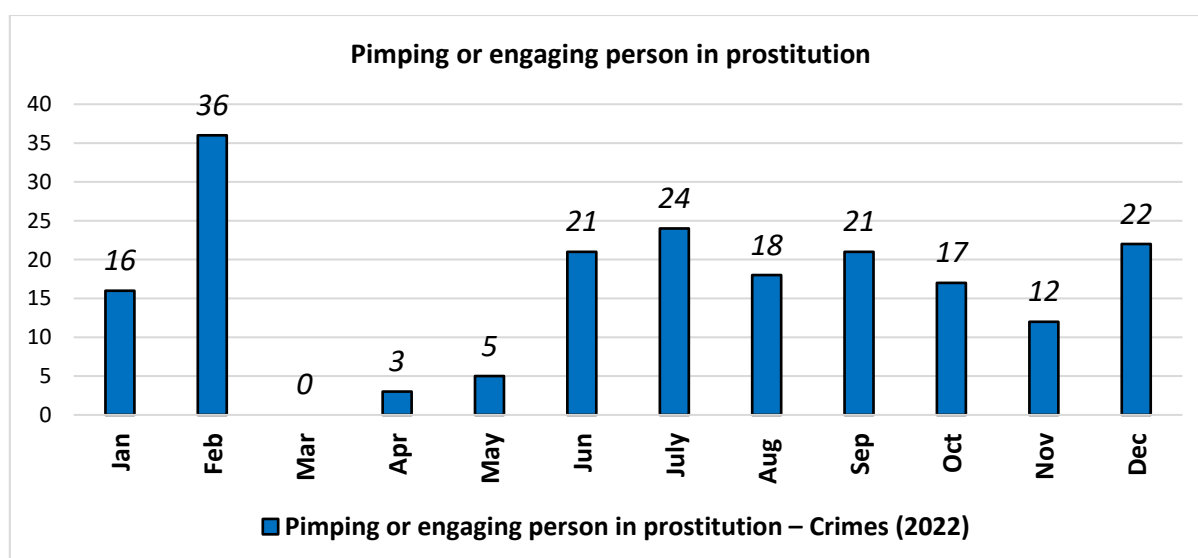

Fig. 107. Pimping or engaging person in prostitution (by month)

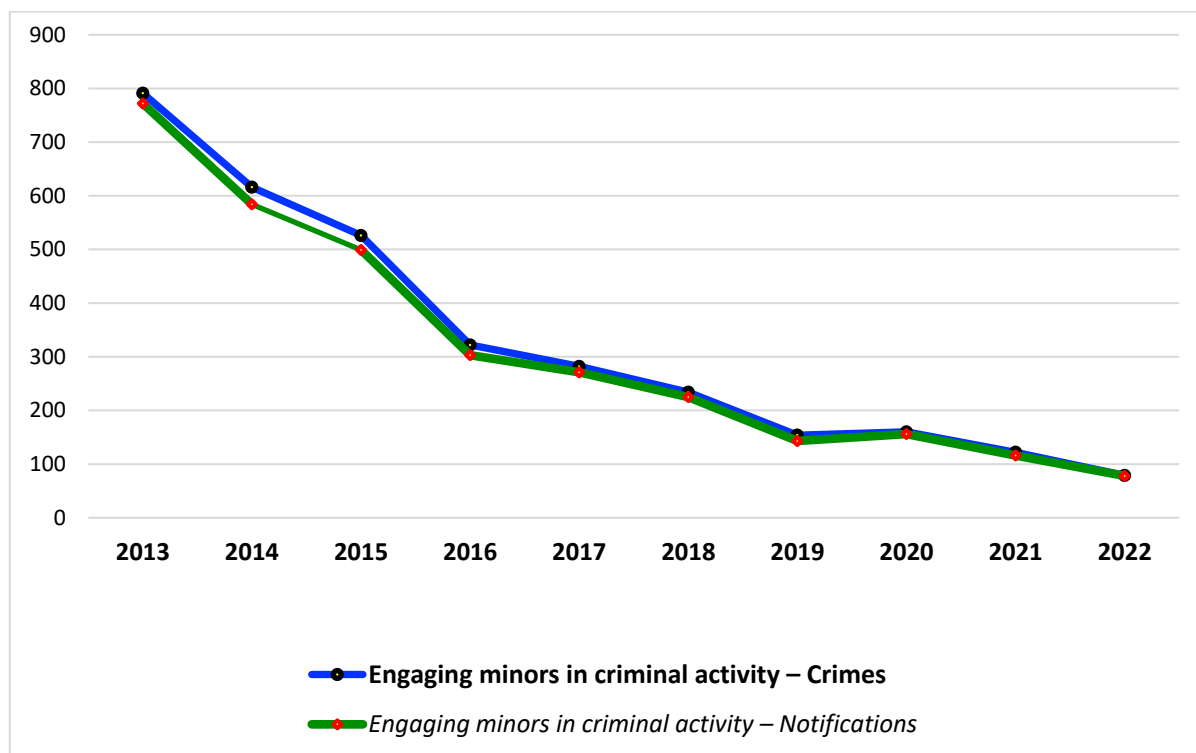

Fig. 108. Engaging minors in criminal activity (Art. 304)

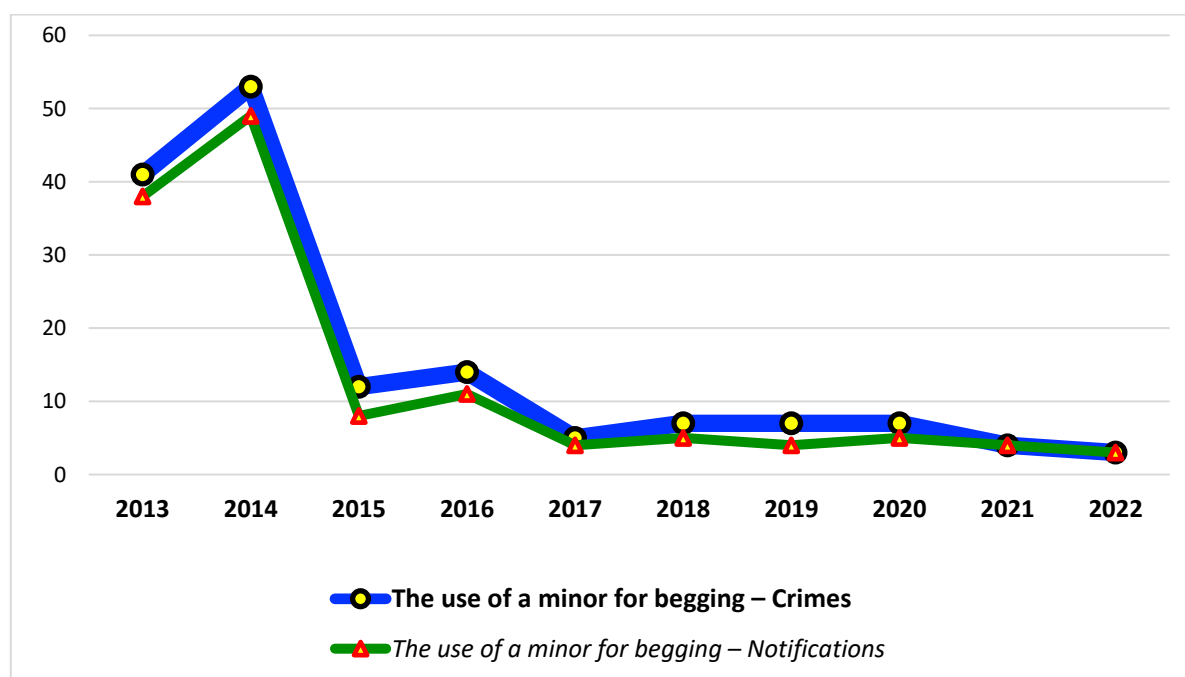

Fig. 109. The use of a minor for begging (Art. 150-1)

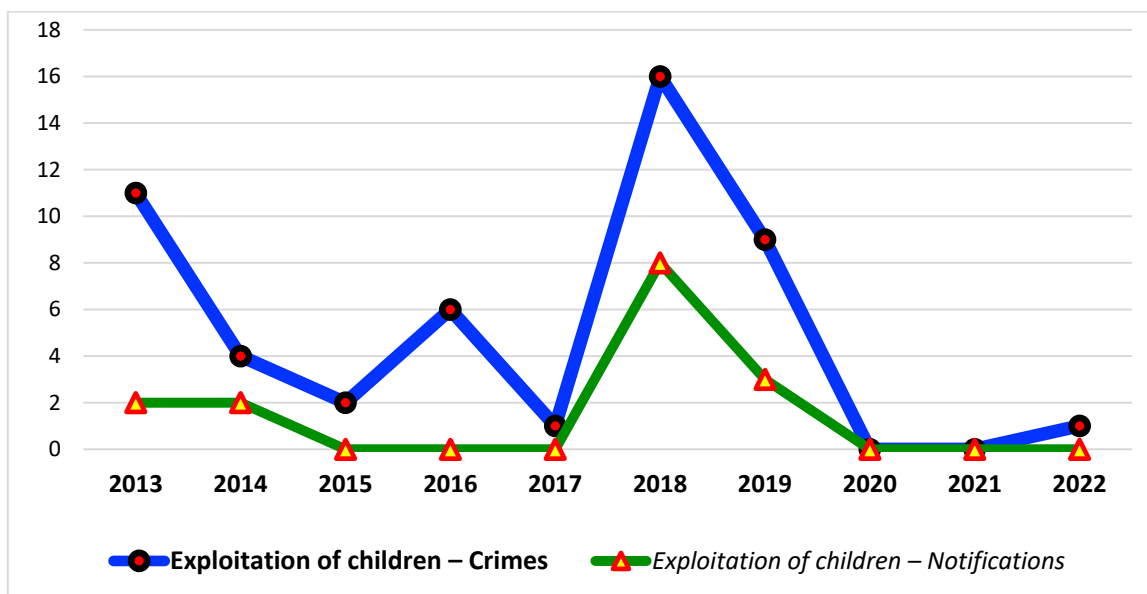

Fig. 110. Exploitation of children (Art. 150)

Crime trends in Ukraine for the last ten years are a good example to prove the common social nature of THB crimes and ‘satellite (‘shadow’) crimes’ discussed above. The common feature of all the mentioned crime trends is the fact that they are changing almost the same way (*Figure 111, Figure 112, Figure 113, Figure 114, Figure 115*).

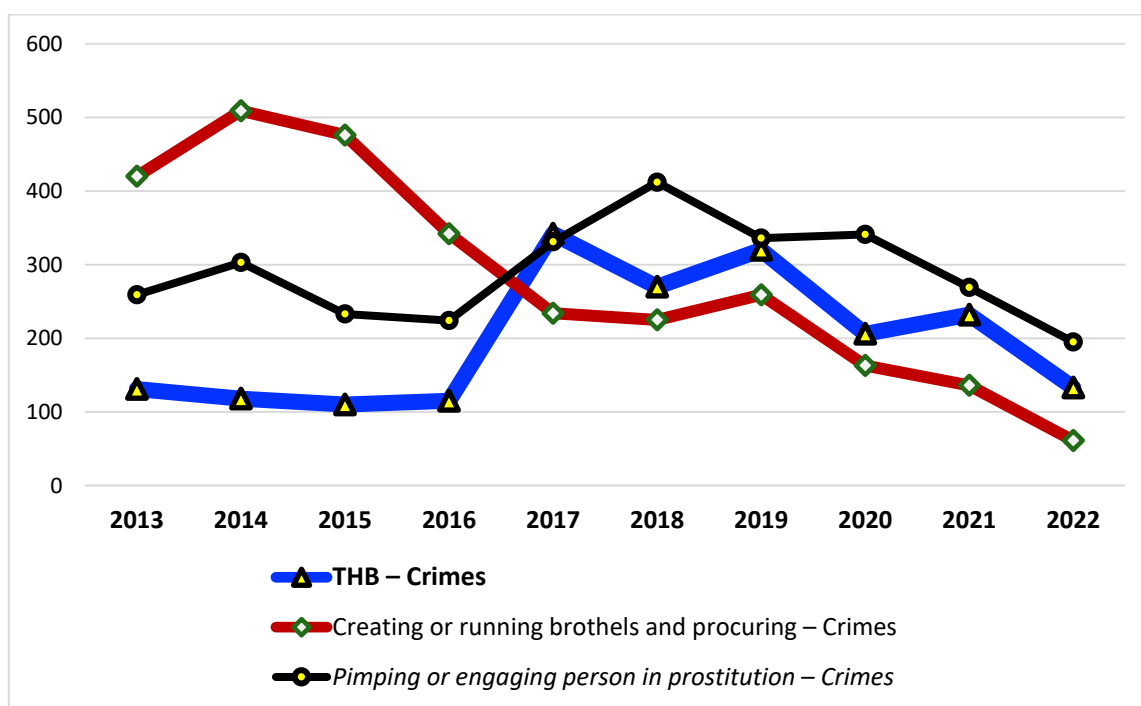

Fig. 111. THB crimes and “satellite” crimes

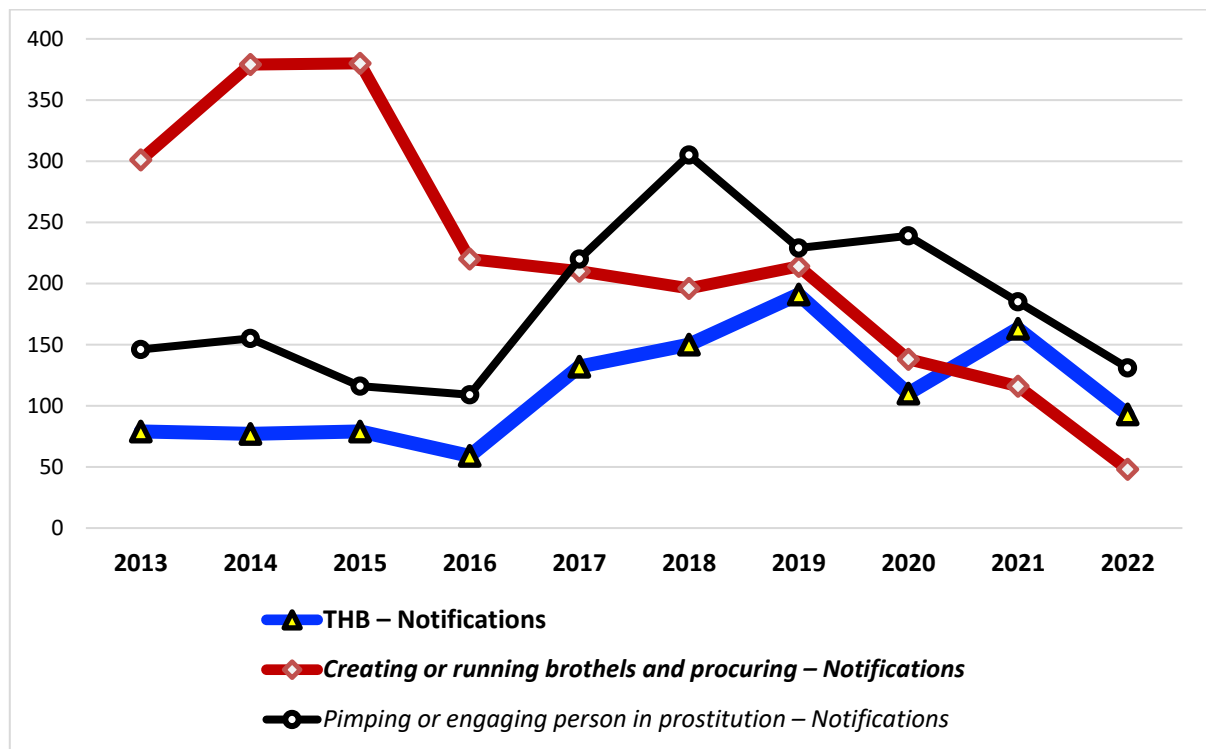

Fig. 112. Suspects in THB crimes and “satellite” crimes

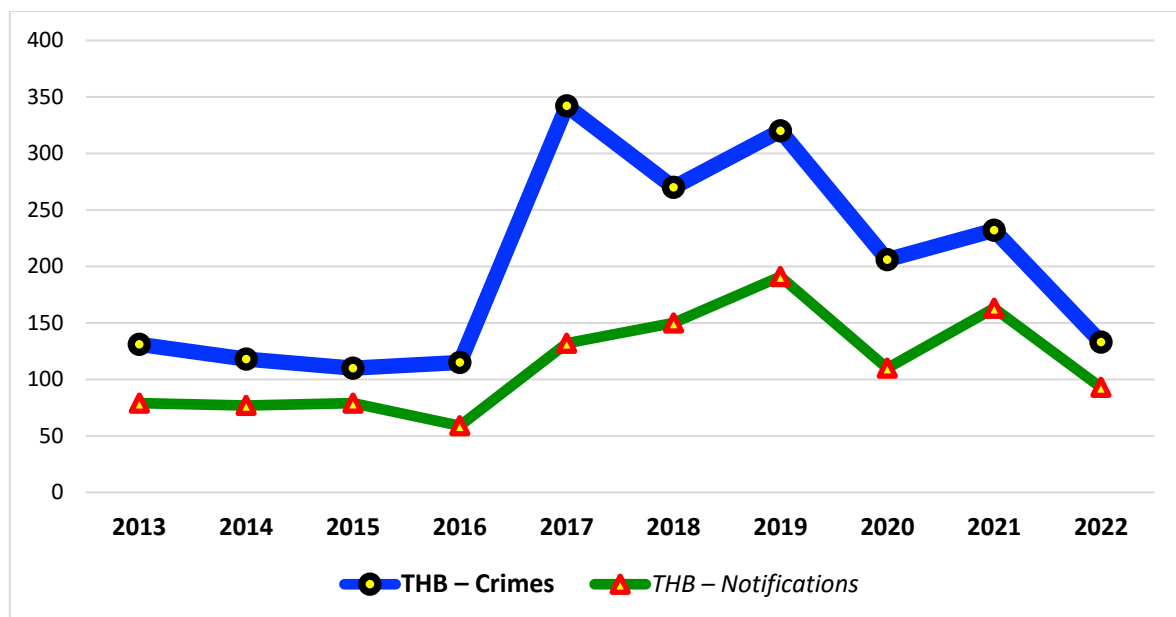

Fig. 113. THB crimes and notifications in THB crimes

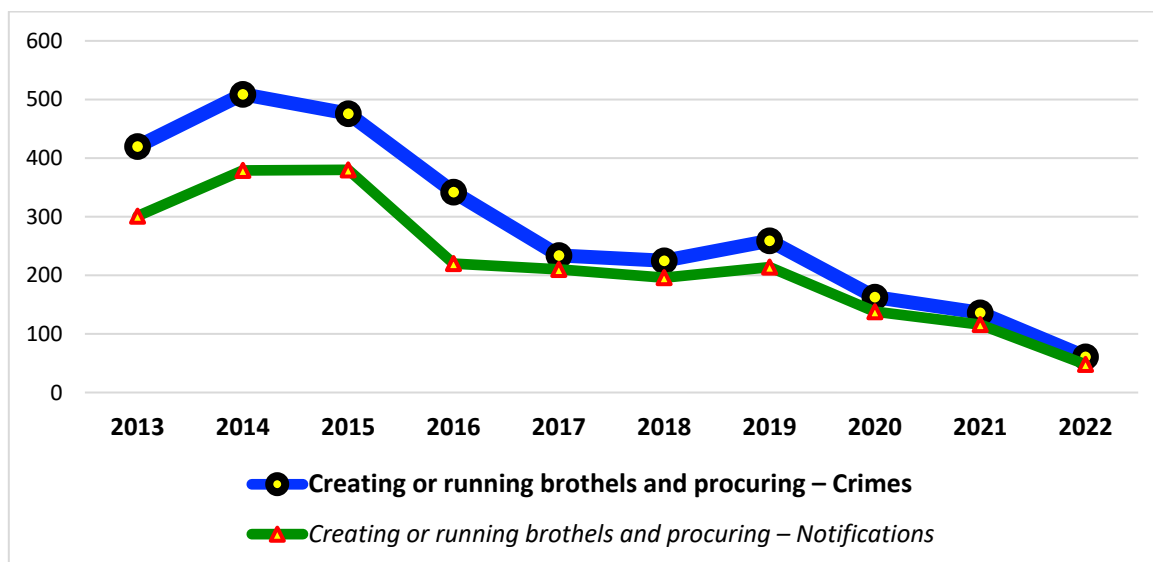

Fig. 114. Creating or running brothels and procuring: crimes and notifications

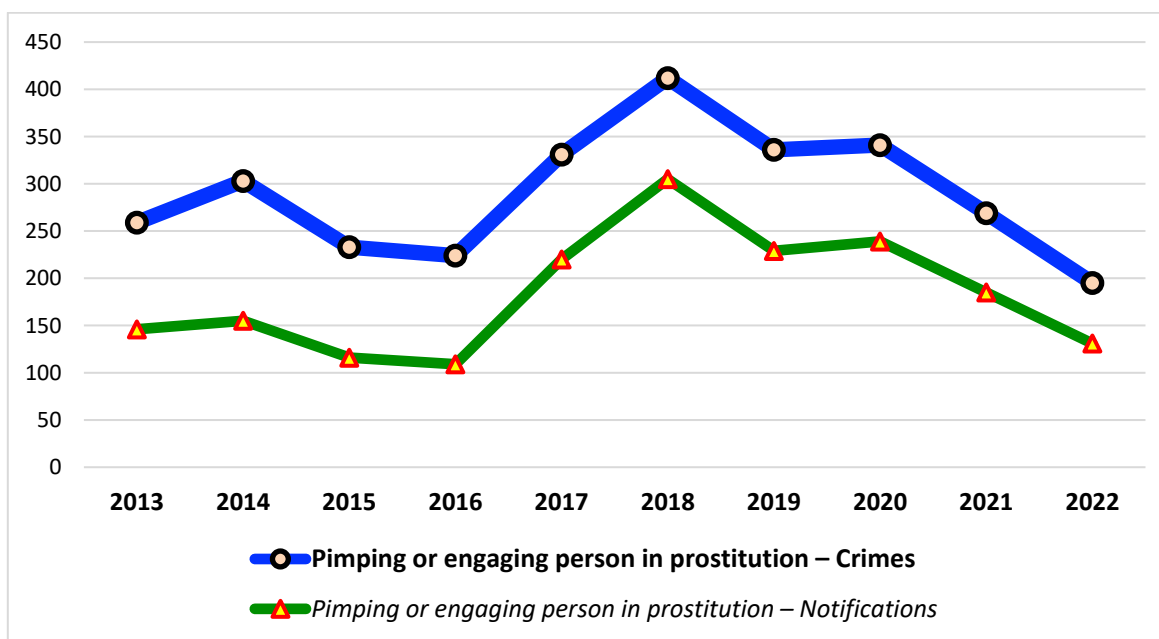

Fig. 115. Pimping or engaging person in prostitution: crimes and notifications

Law-enforcement agencies in the light of crime statistics

Here are presented the numbers of criminal proceedings opened by different law-enforcement agencies, with corresponding analysis.

In 2022, prosecution offices registered 9586 criminal proceedings (7870 criminal proceedings in 2021).

At the same time, the police registered fewer criminal proceedings (2022 criminal proceedings in 2022, 44027 criminal proceedings in 2021) (*Figure 116*).

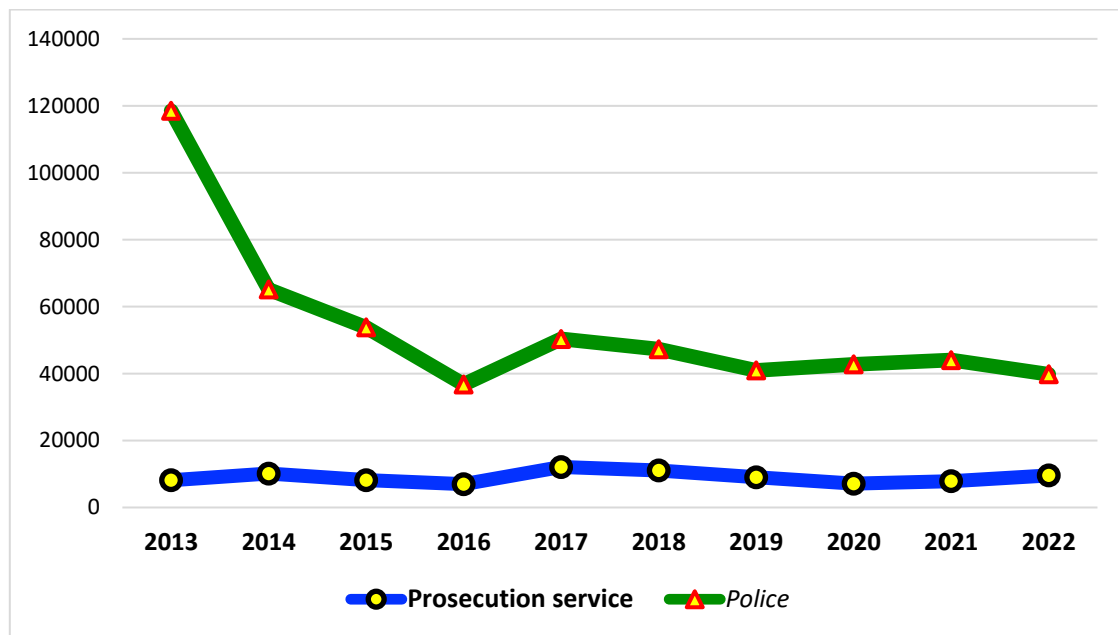

Fig. 116. Criminal proceedings opened by Prosecution Service and the Police

Investigators of the Security Service of Ukraine (SBU) registered many more criminal proceedings in 2022 (11841 criminal proceedings) as compared with 2021 (5035 criminal proceedings) (*Figure 117*).

In contrast, investigators of the tax police registered much fewer criminal proceedings in 2022 (218 criminal proceedings) as compared with 2021 (1324 criminal proceedings) (*Figure 117*).

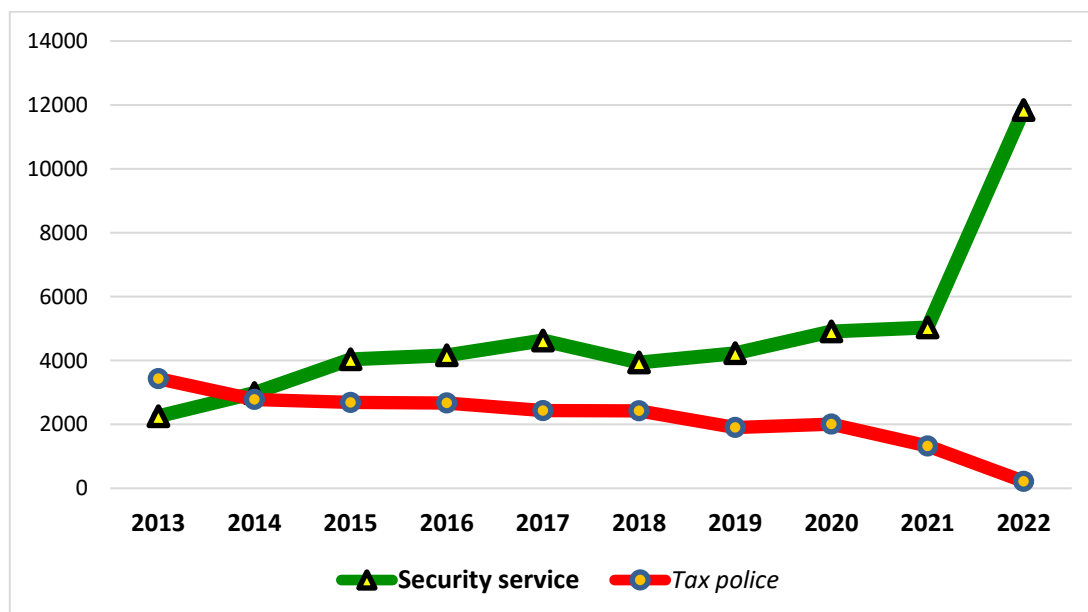

Fig. 117. Criminal proceedings opened by the Security Service and the Tax Police

In 2022, Investigators of the State Investigation Bureau (DBR) and detectives of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) registered approximately the same number of criminal proceedings as in 2021 (*Figure 118*).

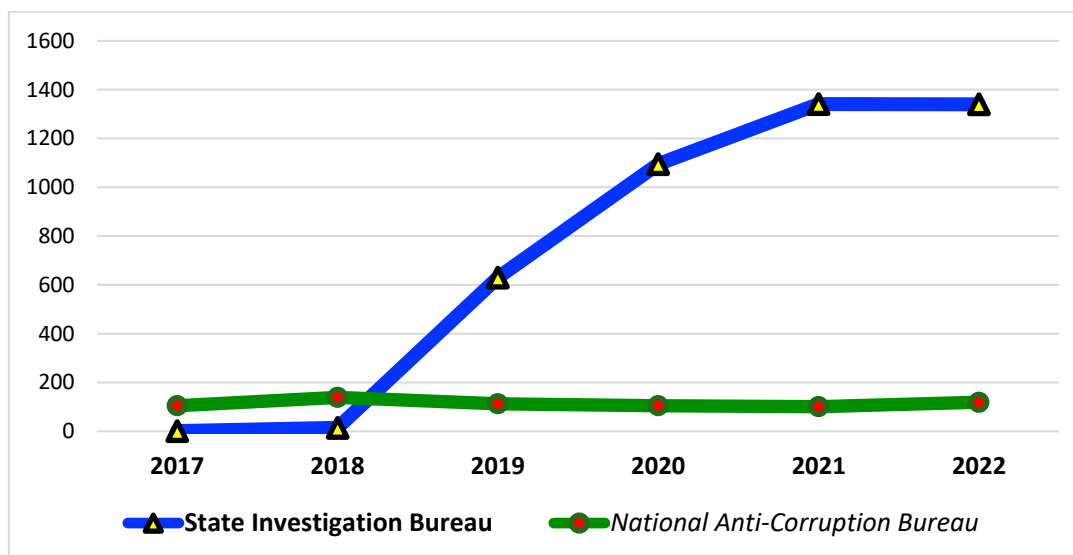

Fig. 118. Criminal proceedings opened by the DBR and the NABU

As far as the situation with notifications of suspicions given to suspects in criminal proceedings, official crime statistics provide us with the following results.

Police investigators decreased the number of notes of suspicion (28633 notifications in 2022, 36562 notifications in 2021) (*Figure 119*).

The number of notifications of suspicion given in criminal proceedings opened by prosecutors in 2022 was mostly the same as in 2021 (*Figure 119*).

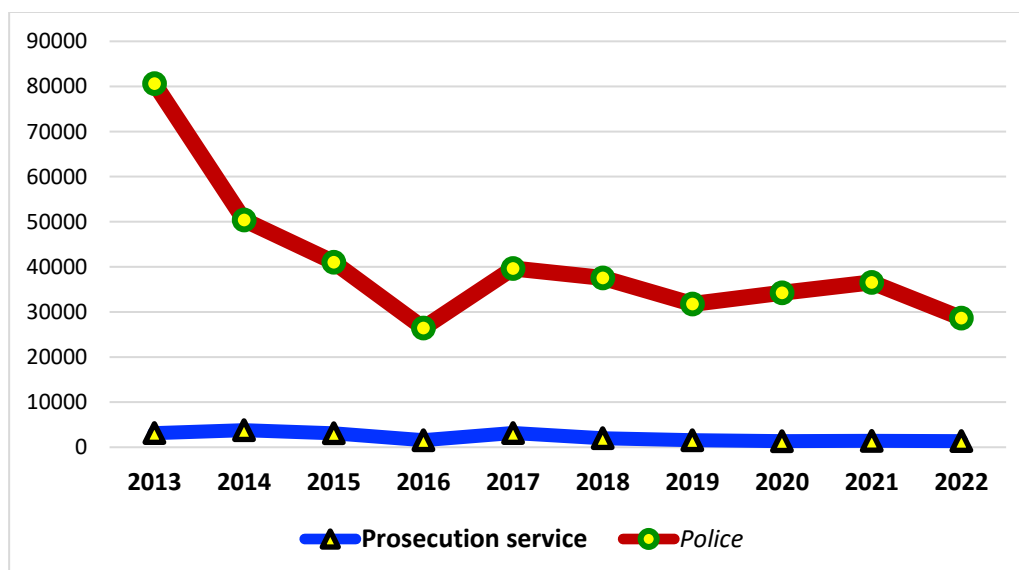

Fig. 119. Criminal proceedings opened by the Prosecution Service and the Police where concrete suspects were given notes of suspicion

The number of notifications of suspicion given in criminal proceedings opened by investigators by the tax police and the Security Service of Ukraine is very controversial in the context of its transformation.

In 2013, both LEAs started with the same numbers of criminal proceedings with given notifications of suspicions (*Figure 122*).

In 2022, the differences between them have reached a historical point.

The indicators of the tax police almost reached zero level. At the same time, the indicators of the security service (SBU) reached its historical maximum (*Figure 120*).

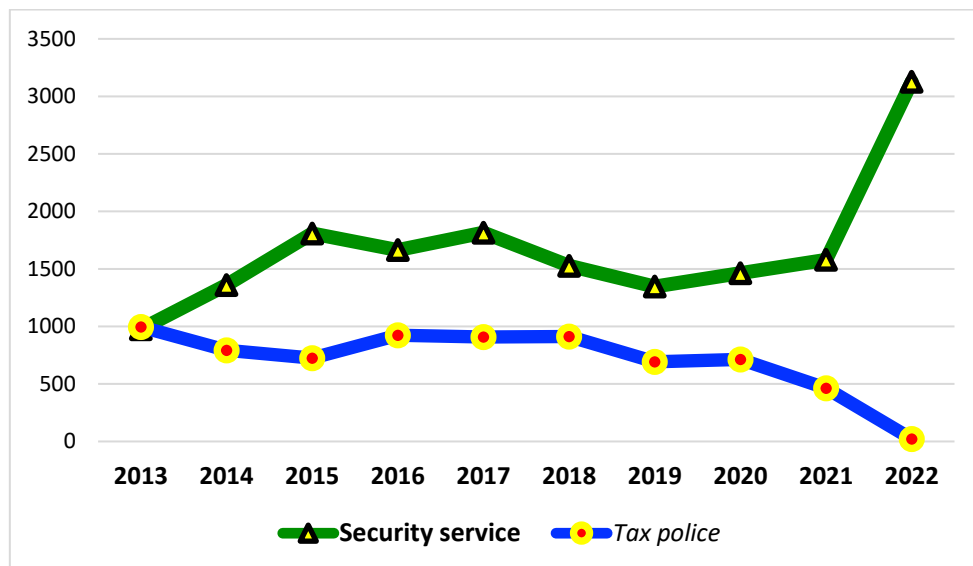

Fig. 120. Criminal proceedings opened by the Security Service and by the Tax Police where concrete suspects were given notes of suspicion

Indicators of the State Investigation Bureau (DBR) and detectives of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU), as statistics demonstrate, were not significantly impacted by the War (Figure 121).

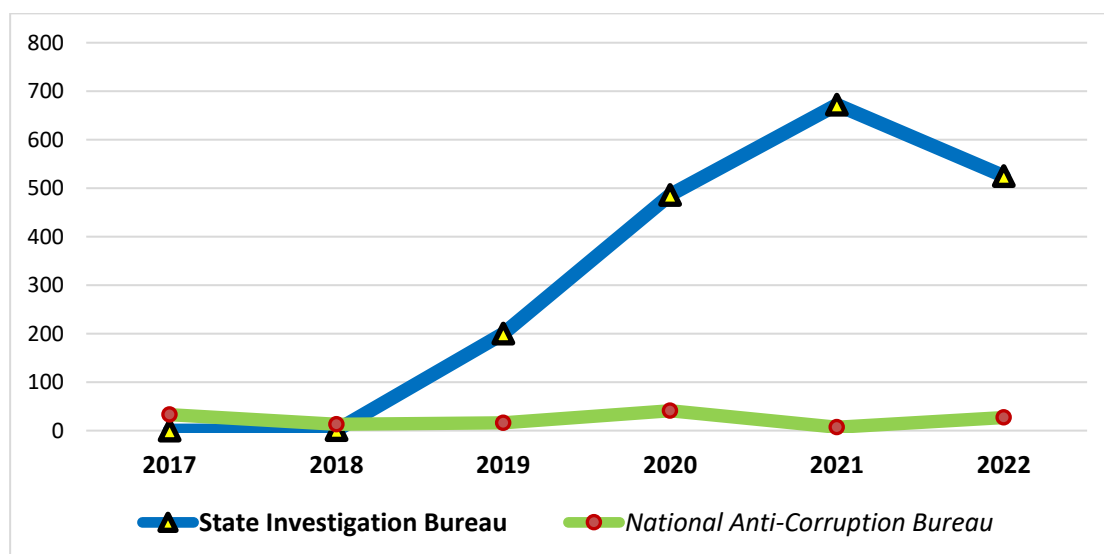

Fig. 121. Criminal proceedings opened by the DBR and by the NABU where concrete suspects were given notes of suspicion

Quality and Quantity of Criminal Investigation after the 2022 Moscovian Military Invasion

No less interesting is the issue of researching the impact of the War on the indicators of the work of Ukrainian law enforcement agencies, where, according to statistical forms, we take as a basis two indicators – the total number of criminal proceedings opened by one or another law enforcement agency (prosecutor's office, the police, security service, tax police, the State Bureau of Investigation, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine), and the number of criminal proceedings with concrete suspects opened by the relevant law enforcement agency.

It can be concluded that during the year of the Moscovian military invasion, the prosecutor's office opened significantly more criminal proceedings (9586 criminal proceedings in 2022, as compared to 7870 criminal proceedings in 2021).

However, the number of criminal proceedings in which suspicion was reported decreased (1420 criminal proceedings in 2021, 1354 criminal proceedings in 2022) (*Figure 122*).

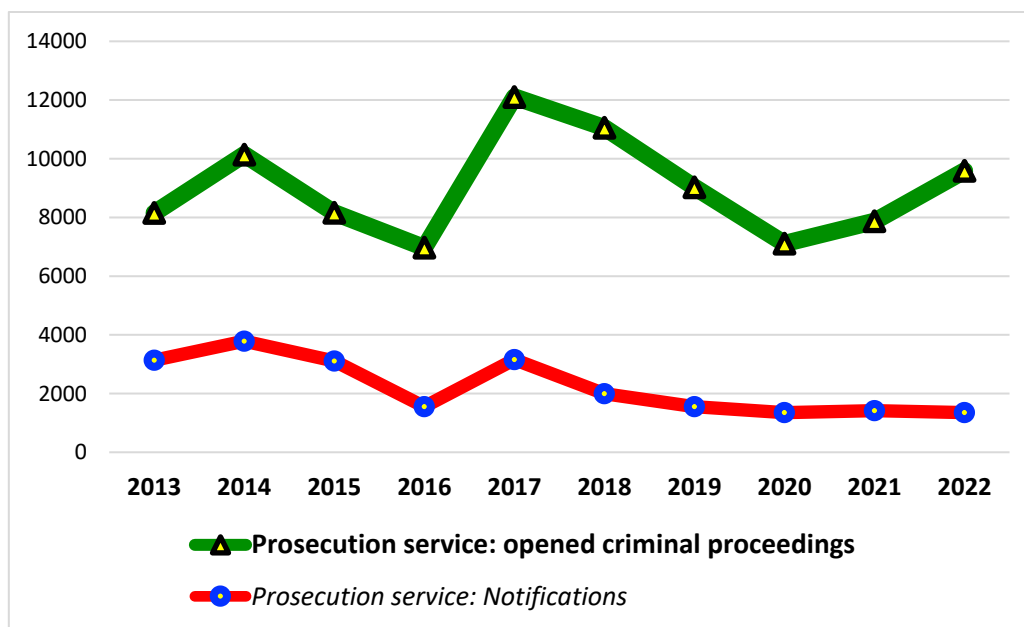

Fig. 122. Criminal proceedings opened by Prosecution Service: general numbers and proceedings with suspects

In 2022, the police registered 39800 criminal proceedings (28633 criminal proceedings with concrete suspects), which is less than in 2021 (44027 criminal proceedings, of which there were 36562 criminal proceedings with suspects) (*Figure 123*).

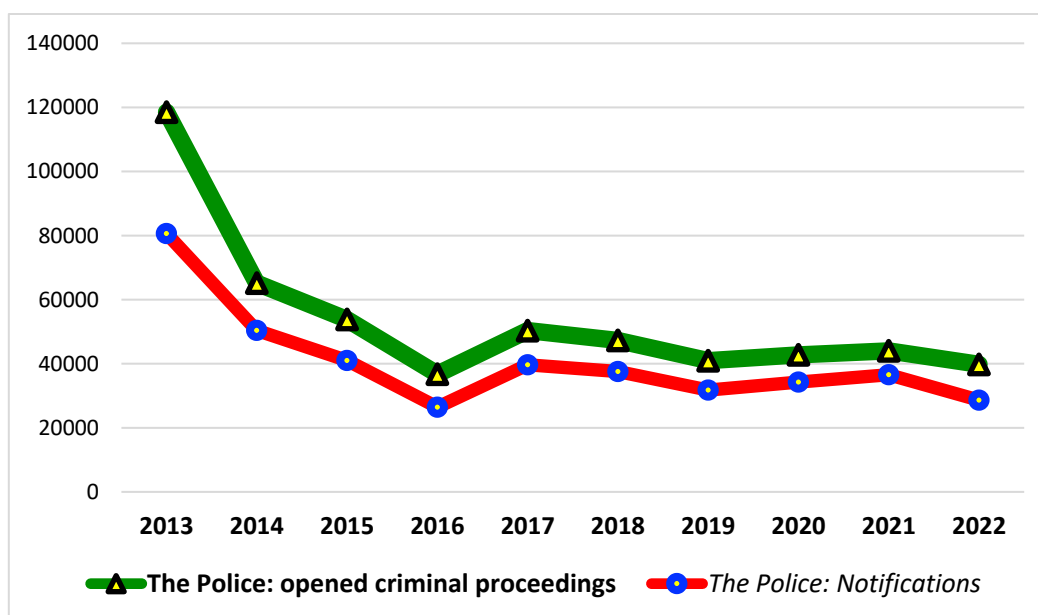

Fig. 123. Criminal proceedings opened by the Police: general numbers and proceedings with suspects

At the same time, for very clear reasons, the Security Service of Ukraine (SBU) registered 11841 criminal proceedings in 2022, while only 5035 criminal proceedings were registered in 2021 (*Figure 124*).

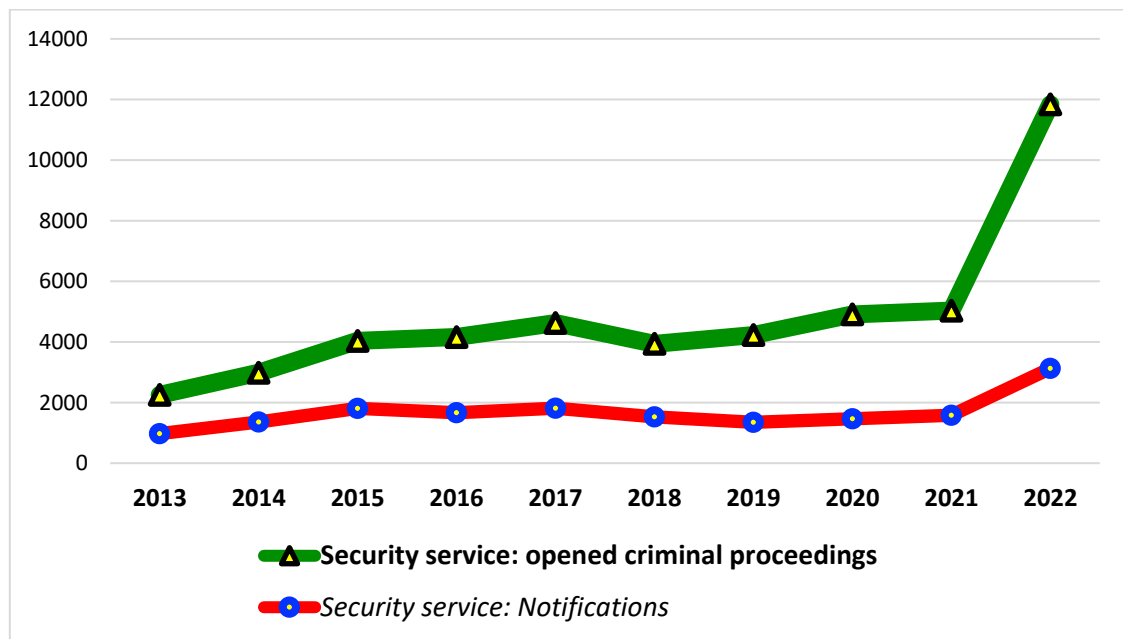

Fig. 124. Criminal proceedings opened by Security Service: general numbers and proceedings with suspects

If we talk about the performance indicators of the tax police, then, for objective reasons, the indicators have reached almost zero level (especially criminal proceedings with suspects) (*Figure 125*).

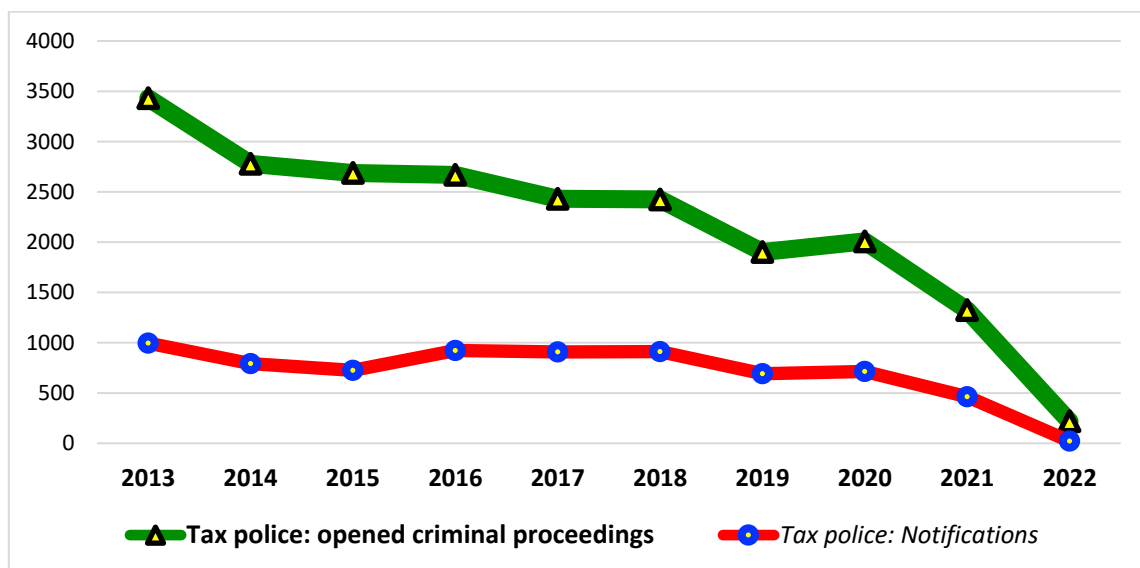

Fig. 125. Criminal proceedings opened by the Tax Police: general numbers and proceedings with suspects

Since 2017, statistics on the results of crime investigations by investigators of the State Bureau of Investigation (DBR) have begun to be published, which show quite indicative results. Thus, despite the annual increase in the number of registered criminal proceedings, the ratio between the total number of cases and cases with suspects increased every year, which proves the thesis of the transformation of the State Bureau of Investigation into a body investigating mainly "factual" cases. At the same time, the War actually left the indicators at the same level as last year (1341 criminal proceedings in 2021, 1130 criminal proceedings in 2022). At the same time, the beginning of the War further increased the distance between actual criminal proceedings and criminal proceedings with specific suspects (2021 – 672 criminal proceedings with suspects, 2022 – 525 criminal proceedings with suspects) (*Figure 126*).

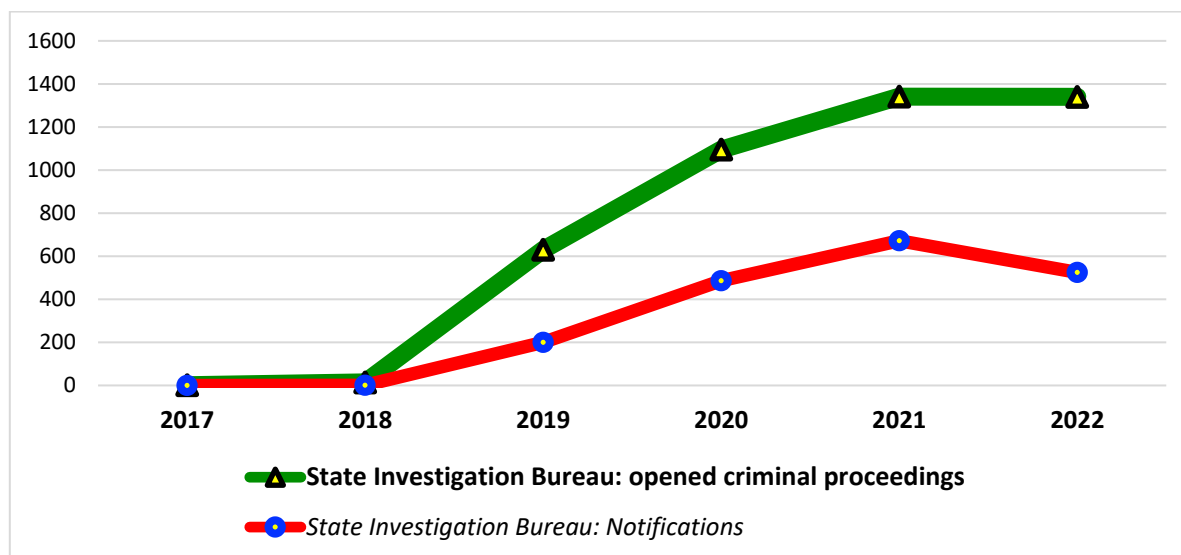

Fig. 126. Criminal proceedings opened by the DBR: general numbers and proceedings with suspects

The National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, on the contrary, demonstrated an increase in both the total number of criminal proceedings and the number of criminal proceedings involving suspects. In general, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine has demonstrated stability in both indicators since its establishment, which the war does not seem to have affected (*Figure 127*).

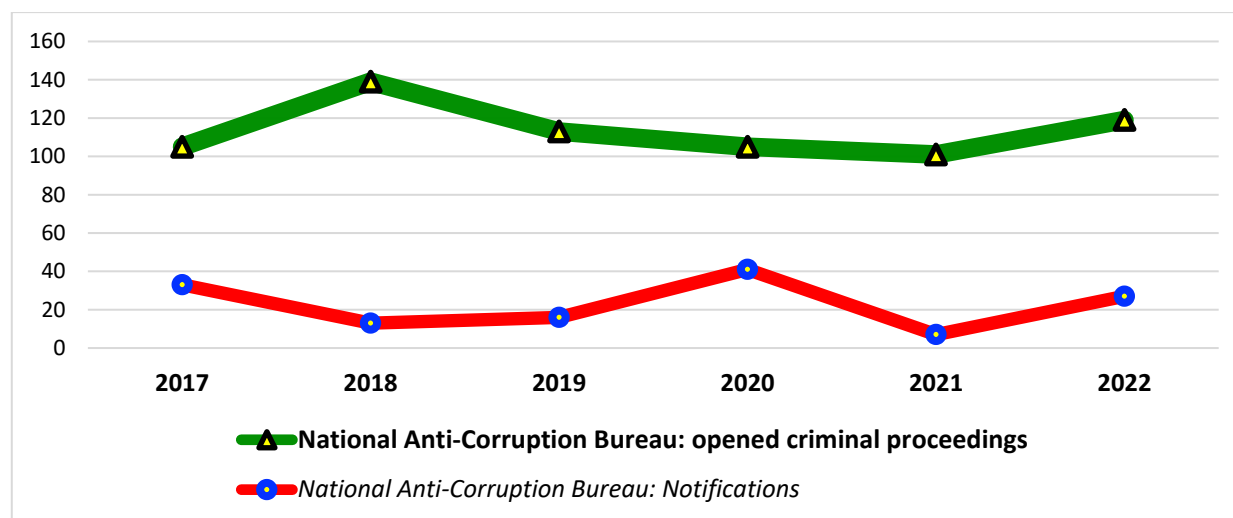

Fig. 127. Criminal proceedings opened by the NABU: general numbers and proceedings with suspects

Conclusions

Having summarized the above developments presented, we have come to the following conclusions that reflect the 2022 crime trends in Ukraine.

Following up on our conclusions shaped in previously published papers, we have to stress again that the 2022 Moscovian military invasion of Ukraine became *the first full-scale war* in the centre of the European continent after World War II with direct and open participation of the biggest European states which has become an absolutely new broad field for criminological research *on the impacts of a contemporary war on contemporary digital and technological societies*.

The crime trends in wartime Ukraine have become a much more interesting criminological phenomenon for researchers due to the *dualistic nature* of such trends.

On one hand, the number of crimes committed in Ukraine in 2022 exceeded the number of crimes committed in 2021 (321443 crimes) and crimes committed in 2020 (360662 crimes).

On the other hand, the number of criminal proceedings *with concrete suspects (with given notification of suspicion)* dropped almost 1,5 times as compared with 2021 which can serve as an indicator of the *decreasing effectiveness* of the national criminal justice system.

At the same time, a traditional view of wartime society as a *more criminogenic* one is *partly* refuted by the official crime statistics.

Even considering partial inaccuracies of official Ukrainian crime statistics, it is possible to define general crime trends in wartime Ukraine as those which prove that, in the light of traditional views on wartime society, we *could have* expected more crimes. Nevertheless, official crime statistics demonstrate a significant increase only in the numbers of those crimes which are *directly concerned with military service and military defence*.

The 2022 War made criminality in Ukraine *more rural*, although the difference is *not* so sufficient.

The percentage of crimes committed by persons at the age of 18-59 years had *not* changed at all since 2021. At the same time, the percentage of crimes committed by offenders over 60 has *increased* to a large extent, which can be partly explained by involvement of such persons in collaboration with Moscovian occupiers before and during the 2022 War.

The percentage of offenders with *professional (technical) education* for the period of twelve months of 2022 is the same as compared with 2021, while the percentage of offenders with *university degrees* increased. In general, for the period of 2016-2022, there was a trend of increasing the proportion of offenders with *university degrees*. In contrast, for the period of 2016-2022, there was a trend in the decrease in the proportion of offenders with *no education*.

In 2022, there was a rapid increase in crimes of *intentional homicide*. At the same time, in 2021, every 3rd offender was detected having committed this grave crime. In contrast, only the 20th criminal was identified in 2022, which indicates an operational weakness of the national criminal justice system in wartime.

After the 2022 Moscovian military invasion, the average level of *crimes against will, honour and dignity of a person* has doubled as compared with any year for the period of 2016-2021.

Expectedly, the number of *offenses against military service (military crimes)* increased significantly in 2022.

In contrast, *property crimes* demonstrated a rapid *decrease*, although one could have expected that a lot of citizens *would* commit *more* property crimes in the light of the deep ruin of traditional social and economic relations caused by the War. The statistics of 2022 demonstrated: 1) a significant decrease in thefts; 2) a sharp decline in real estate fraud.

The 2022 War 'bared' the *real social and political nature* of *drug-related crimes* in Ukraine. The criminal drug market is *strictly controlled by the police*, where the police use potential drug offenders as a permanent source of *illegal (corruptive) income*. Being deprived of *other* traditional corruptive incomes, the police have reacted to the challenges caused by the War with a '*deeper attention*' to drug offenders.

A special place in the structure of Ukrainian criminality is occupied with *crimes committed with the use of firearms and explosives*. According to crime statistics, only in ten months of 2022, more crimes with the use of firearms had been committed as compared with the whole period 2018-2021.

The number of *economic criminal offences* has decreased. At the same time, the ratio between the general number of criminal proceedings in economic crimes and notifications of suspicions appeared mostly the same as in previous years.

In contrast, the number of *crimes of legalisation (laundering) of property proceeding from crime* increased in 2022.

As far as *war crimes* are concerned, 854 war crimes were registered for the whole period of 2013-2021. In 2022, 62128 war crimes were registered, which clearly demonstrate the difference between pre-war Ukraine and wartime Ukraine.

The number of *sex crimes* decreased significantly, as could be expected from wartime society.

Official statistics of *crimes against national security* for 2013-2022 provide us with evidence of the anti-state orientation of the political regime in Ukraine, overthrown in 2014. Moreover, 3376 crimes against national security were registered in the period 2013-2021. In 2022, 14422 crimes of such category were registered. At the same time, the ratio between the total number of criminal proceedings and criminal proceedings with notifications of suspicions remains the highest in 10 years.

The 2022 Moscovian military invasion has brought a serious increase in numbers of *crimes in the sphere of protection of state secrets, inviolability of state borders, provision of conscription and mobilization* (the number of the above crimes in 2021 is 2,5 times bigger as compared with 2021).

Crimes against justice have mostly gone into the shadows. Official crime statistics demonstrate a rapid decrease of crimes against justice (more than two times as compared with 2021) although we tend to analyse such a decrease in the light of factual sabotage of the LEA in registering such crimes.

A significant decrease in *crimes against public services* points to the fact that most of such crimes have also gone into the shadows. Crimes of receiving a bribe have also gone into the shadows (1566 registered crimes in 2021, 988 registered crimes in 2022). A crime of bribery reflects a dualistic trend – a decrease in registered ‘white-collar’ crimes and an increase in the ratio between registered crimes and the suspects in related criminal proceedings (2,62 in the period of 2013-2021 and 4,08 in 2022).

Reduction in *family violence* could be explained by different factors, like the mass migration of many *potential* victims to other European countries and participation of many *potential* perpetrators in military actions. In any case, the *traditional social basis* for family violence was minimised to a large extent with the 2022 War. At the same time, as far as family violence is concerned, two facts could be drawn from the analysis of official crime statistics: 1) the number of family violence crimes in 2022 decreased 1,42 times as compared with 2021; 2) the number of family violence crimes in 2022 is 1,7 times higher as compared with an average number of the same crimes in the period of 2012-2021.

The crime of *smuggling* has occupied a permanent segment in the general structure of the Ukrainian crime statistics until 2022. In the period of 2016-2021, there has been an increase of detected crimes of *smuggling*, with its highest point of 151 crimes in 2021. In 2022, the number of crimes of smuggling dropped significantly in February – March 2022 with further increase to the pre-war indicators. The number of detected crimes decreased 2,5 times as compared with the same period of 2021. Correspondingly, the number of suspects in smuggling for the same period decreased more than 3,8 times.

The number of crimes of *smuggling of drugs* decreased from 183 criminal proceedings in 2021 to 115 criminal proceedings in 2022. Correspondingly, the number of suspects in smuggling for the same period decreased 2 times.

It is difficult to say how human trafficking was affected by the 2022 Moscovian aggression. On one hand, the number of registered THB crimes decreased to zero point immediately after the Russian military forces crossed the Ukrainian border. On the other one, serious concerns arise around the fact that THB cases continue to be registered in the light of closed borders, police checks, curfews and hundreds of military and police roadblocks. At the same time, it should be pointed out that 133 THB crimes in 2022 are more than insufficient in light of 6,5 million Ukrainian refugees, which could lead to the conclusion that something is obviously *wrong* with the police intelligence in the sphere of THB prevention as well as with intelligence of the Ukrainian border service.

Crime trends in Ukraine for the last ten years are a good example to prove the common social nature of THB crimes and ‘*satellite* (*shadow*) *crimes*’. Trends of all the mentioned crimes have been changing almost the same way.

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.3

Nataliia Kovalko, ScD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5550-9267>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

CIVIL SOCIETY AS A CATALYST OF DEMOCRATIC CHANGES: THE EXPERIENCE OF THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD GROUP AND UKRAINE

Наталія Ковалко, д. ю. н.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК КАТАЛІЗАТОР ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗМІН: ДОСВІД КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ТА УКРАЇНИ

The article discusses various theoretical approaches and concepts for defining the concept of "civil society," as well as its formation and distinguishing characteristics. Special attention in the study is devoted to the relationship between civil society and national society, as a group of citizens of a particular state.

The utility of viewing civil society as a subsystem of society in general has been demonstrated, given that it is not the formal presence of citizenship that is important for civil society, but the direct realization of citizens' rights and interests through self-organization and unity. Also, the author emphasizes the incorrectness of identifying civil society with public organizations, because such a position leads to a replacement of concepts and a narrowing of the essential content of the institution of civil society.

On the basis of the Visegrad Group's experience, the formation of civil society in Central and Eastern Europe is considered, as are the differences in the fight against authoritarian tendencies and the success of democratic transformations. In particular, the characteristic features and specifics of the civil society of Poland, the Czech Republic, Hungary, and Slovakia were identified, the key stages of the activation of the public sector in these countries were considered, and the problems that occurred during the consolidation of political forces and the establishment of interaction between civil society and the government were characterized.

Within the framework of the article, the author also researched the formation and development of Ukrainian civil society, the phenomenality of which is explained by its impact on the planetary scale on the future of Europe and humanity as a whole. The importance of having a strong and developed civil society in the context of developing a legal democratic state was concluded.

Keywords: civil society, political regime, democracy, the rule of law, public organizations, state power.

Вступ. Визначення місця та ролі інститутів громадянського суспільства, їх співвідношення з державною владою в контексті здійснюваного впливу на розроблення та реалізацію державної політики завжди було особливо гострою темою політичних та наукових дискусій. Водночас на тлі існуючих у світі авторитарних тенденцій, що створили загрозу подальшому демократичному розвитку окремих незалежних суверенних країн, набуває нового значення актуальність дослідження феномену громадянського суспільства та різних аспектів його взаємодії з інститутами державної влади.

Виклад основного матеріалу. Перші згадки про поняття громадянського суспільства відомі ще за часів античності. Зокрема, давньогрецький мислитель Арістотель відзначав, що держава є сукупністю громадян, громадянським співтовариством¹. Водночас класичне розуміння ідеї громадянського суспільства було закладено, починаючи з XVII ст.

¹ Арістотель (2000). *Політика*. Київ: Основи, 67.

Закріплення терміну «громадянське суспільство» в політичній науці відбулось завдяки англійському мислителю Т. Гоббсу. На його думку, в основі виникнення держави, яку він ототожнював з громадянським суспільством, лежав «суспільний договір», що передбачав делегування громадянами частини своїх прав главі держави (або державним органам) задля виконання ним функції охорони миру та забезпечення добробуту громадян¹.

Так само мислитель Ж. Руссо відзначав, що громадянське суспільство виникло в результаті появи приватної власності, якою на рівні держави було закріплено матеріальну нерівність. Разом з тим, мислитель уважав, що громадяни користуються своїми правами не через представницькі інституції, а безпосередньо².

Починаючи з кінця XVIII ст. у науковому полі відбувся відхід від концепції, за якої громадянське суспільство ототожнювалось з державою. На противагу цьому громадянське суспільство починає розглядатися як відокремлене, не ототожнюване з державою. Зокрема, Г. В. Ф. Гегель визначав громадянське суспільство як проміжну ланку між сім'єю та державою, як форму людської спільноти, що забезпечує життєдіяльність суспільства і реалізацію громадянських прав³.

Сутність громадянського суспільства в більш сучасному концепті є нерозривно пов'язаною з такими категоріями, як демократія та правова держава. Зокрема, як відзначає О. Є. Постол, ступінь розвиненості громадянського суспільства є відображенням успішності розквіту демократизму та піднесення політичної культури соціуму. На державні органи та інститути управління покладається функція втілення політики спрямованої на забезпечення реалізації прав і свобод людини, задоволення життєвих потреб усіх груп населення, створення умов для реалізації суспільних інтересів, самореалізації особистості, забезпечення умов для досягнення в суспільстві соціальної справедливості. Тобто громадянське суспільство не може існувати без правової держави, а правова держава реалізується тільки завдяки розвиненому громадянському суспільству⁴.

Окремої уваги потребує питання співвідношення громадянського суспільства з суспільством загалом як сукупності громадян певної держави. М. Беззуб'як вважає, що вирішення цього питання лежить у площині пріоритетності, первинності національного або громадянського суспільства. Зокрема, науковець зазначає, що для переселенських країн, які нині належать до панівних держав, пріоритетом буде суспільство громадянське, натомість для нових незалежних держав вибір паде на користь суспільства національного⁵. Водночас, на нашу думку, більш доцільною у світлі цього є позиція О. Є. Постол, яка пропонує розглядати громадянське суспільство як підсистему суспільства загалом⁶. Пояснюється це тим, що однією з базових категорій громадянського суспільства є громадянство. Водночас ізольовано від громадянської активності, спрямованої на реалізацію прав, свобод та інтересів громадянина, воно залишається формальною характеристикою. Таким чином, для суспільства національного (або «загального») характерним є наявність формального громадянства, проте для громадянського – безпосередня реалізація громадянами своїх прав та інтересів на засадах самоорганізації та єдності.

Не менш важливим є порівняння громадянського суспільства з громадськими організаціями. Зокрема, у науковій літературі можна зустріти ототожнення вище зазначених категорій, прирівнювання громадянського суспільства до сукупності громадських організацій. Проте за такої позиції відбувається підміна понять, звуження сутнісного змісту інституту громадянського суспільства. Наприклад, у Радянському Союзі були громадські організації, проте такого феномену

¹ Гоббс, Т. (2000). *Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та світської*. Київ: Дух і Літера, 202.

² Кирилюк, Ф. М. (ред.) (2004). *Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник*. Київ: Центр навчальної літератури, 264-265.

³ Постол, О. Є. (2017). Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи публічного управління. Ін: Чернов, В., Воронкова, В., Банах, В. та інші (ред.) *Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія*. Запоріжжя: ЗДІА, 211-249.

⁴ Там само.

⁵ Беззуб'як, М. (2013). Громадянське суспільство: аналітичний концепт чи реальність? *Політичний менеджмент*, 59, 107-115.

⁶ Постол, О. Є. (2017). Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи публічного управління. Ін: Чернов, В., Воронкова, В., Банах, В. та інші (ред.) *Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія*. Запоріжжя: ЗДІА, 211-249.

як громадянське суспільство в ньому не існувало. Обґрунтування вищезазначеного найбільш повно простежується в ознаках громадянського суспільства, які дають змогу сформулювати повне розуміння цього явища та його закономірну сутність.

Так, Р. Дарендорф виділяє декілька параметрів характеристики природи громадянського суспільства:

- політичний аспект – передбачається існування громадянського суспільства у формі демократії, що відображається в наявності загальних і рівних виборів, розподілу функцій влади та верховенства права;
- економічний аспект – убачається розгляд громадянського суспільства як системи ринкового типу, в основі якої лежить приватна власність;
- соціальний аспект – соціальна структура громадянського суспільства характеризується багатоманітністю соціальних груп та прошарків;
- духовний аспект – обумовлюється існуванням у громадянському суспільстві плюралізму ідей та думок, толерантності, критичного ставлення до дійсності, раціоналізму та гуманізму¹.

Таким чином, громадянське суспільство являє собою певний тип соціуму, що є основою демократії та відображенням рівня розвитку політичної культури громадян, система суспільних інститутів та стосунків, покликаних сприяти реалізації прав, свобод та інтересів громадян, з дотриманням умов соціальної справедливості та рівності.

Становлення та розвиток громадянського суспільства відбувається під впливом національних традицій та специфічних особливостей кожної держави. У світлі цього особливий інтерес викликає досвід становлення громадянських суспільств у країнах Вишеградської групи. Попри наявність спільного як минулого, так і бачення майбутнього політичного розвитку в контексті інтеграції до НАТО та Європейського Союзу, боротьба з авторитарними тенденціями в кожній з країн Вишеградської групи відбувалась по-різному. На прикладі цього союзу простежується також відмінність й в успішності демократичних перетворень, що відбувалися в цих країнах.

Перш за все, варто відзначити, що історія формування громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи має певні етапи свого розвитку. Зокрема, професор Дж. Патрік виокремлює три міжнародні хвилі демократичного розвитку століття:

- Перша хвиля (1828-1926 рр.): бере свій початок в американській і французькій революціях.
- Друга хвиля (1943-1962 рр.): охоплює часи *Другої світової війни та післявоєнний період* глобального збройного конфлікту.
- Третя хвиля (1980-1990 рр.): період масового повалення тоталітарних режимів та початку розбудови демократичних суспільств².

Однією з країн Вишеградської групи, якої безпосередньо торкнувся процес інституалізації громадянського суспільства, була Польща. Специфікою польського досвіду було довготривале протистояння між суспільством та владною верхівкою. Починаючи з 1980 року вирішальну роль у цьому відігравала діяльність незалежного профспілкового руху «Солідарність». Саме цією організацією, що охоплювала всі верстви суспільства, було зроблено вагомий внесок у повалення комуністичного режиму в Польщі. Як відзначає Л. Д. Чекаленко, нелегітимний статус «Солідарності» анітрохи не перешкодив їй стати ядром усього незалежного загалу, усенародною формою громадянського суспільства, що стане підґрунтям майбутньої демократичної держави. У 1989 році рух, ставши легалізованим, здобув перемогу на перших вільних виборах, тим самим зробивши Польщу першою країною зі східного блоку, що сформувала некомуністичний уряд на чолі з прем'єр-міністром Т. Мазовецьким³.

У подальшому в Польщі почали відбуватися масові соціальні, політичні, економічні перетворення, головною метою яких була демократизація та розбудова вільного ринку. Разом з тим у країні продовжували існувати антиурядові погляди, сформовані ще за часів протистояння

¹ Dahrendorf, R. (1990). Road to Freedom: Democratization and Its Problems in East-Central Europe. In: Volten, P. (ed.) *Uncertain Futures: Eastern Europe and Democracy*. New York: Institute for East-West Security Studies, 5-18.

² Patrick, J. (1996). Civil Society in Democracy's Third Wave: Implications for Civic Education. *The Education Resources Information Center* <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED406297.pdf>> (2023, січень, 13).

³ Чекаленко, Л. Д. (2012). Специфіка формування громадянського суспільства в Республіці Польща.

Ін: Кудряченко, В. А. (ред.) *Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: збірник наукових праць*. Київ: Фоліант, 261-272.

комуністичній владі, через що налагодження співпраці з конституційною демократією відбувалося вкрай важко та повільно. На думку Л. Д. Чекаленко, прірва між державою та польським суспільством як протистояння між «чужим» і «власним» стала підґрунтям розвитку специфічної школи громадянства, поєднаної з органічною діяльністю на користь ідеальної, віртуальної спільноти¹.

Щодо характеристики сучасного громадянського суспільства Польщі, то до його ознак відносять:

- кількісне зростання неурядових організацій, що обумовлене значними матеріальними заохоченнями з боку зарубіжних країн та поширенням професіоналізації неурядових організацій;
- заперечення ліберальних економічних реформ;
- прихильність соціал-демократичним засадам економічного поступу провідних європейських країн;
- надання більшої переваги польським цінностям, ніж європейським;
- політична і соціальна пасивність, що гальмує механізми формування реальних інтересів групи;
- конфлікт інтересів, обумовлений переходом до ринкової економіки та виникненням загрози інтересам найпотужніших соціальних груп (робітників великих підприємств, фермерів, працівників державного сектора тощо)².

Іншим прикладом формування громадянського суспільства є досвід Чехії, у якій утвердження демократії стало результатом кілька столітньої еволюції громадянських ініціатив. Зокрема, на думку чеського дослідника П. Кірілі, чеське суспільство було найпередовішим у Центрально-Східній Європі як перед приходом до влади комуністів, так і після. У порівнянні з іншими країнами для Чехії перехід до ринкових відносин та імплементація демократичних цінностей відбувалися набагато легше, оскільки соціалістичний лад для чехів був глибоко неприйнятним. Як відзначає П. Кірілі, у цій країні не стояло питання щодо заснування громадянської культури, потрібно було лише реставрувати її³.

До характерних особливостей розвитку чеського громадянського суспільства Г. Зеленько відносить:

- швидкий темп руйнування соціалістичної системи;
- культурні традиції та ступінь суспільної самоорганізації;
- високий рівень соціально-економічного розвитку⁴.

Ще однією особливістю громадянського суспільства Чехії було існування двох полярних концепцій його формування. За першої концепції, упровадження якої відбувалося за часів президенства В. Гавела, пріоритет у політиці надавався неурядовим організаціям. Водночас за другої, що припадає на часи президенства В. Клауса, основою політичної системи були партії. Урешті-решт після вступу до *Європейського Союзу* Чехії, на відміну від інших країн, довелося консолідувати політичні сили та налагодити взаємодію громадянського суспільства з владою. І хоча, як відзначає Н. Марадик, процес консолідації громадянського суспільства в Чеській Республіці ще не завершився, ефективність діяльності цього інституту не викликає сумнівів, оскільки йому вдається артикулювати інтереси громадян і залучатися їх підтримкою⁵.

Третьою країною, що входить до складу Вишеградської групи, є Угорщина. Досвід цієї країни у формуванні громадянського суспільства викликає найбільші занепокоєння. Зокрема, угорське громадянське суспільство після зміни політичного режиму в 1989 році, як і в інших країнах, переживало період свого динамічного розвитку. Однак зниження політичної активності угорського соціуму, особливо після вступу до *Європейського Союзу*, обернулося для цієї країни системними антидемократичними перетвореннями, які, посилюючись з кожним роком, викликали масову критику з боку міжнародної спільноти.

¹ Чекаленко, Л. Д. (2012). Специфіка формування громадянського суспільства в Республіці Польща.

Ін: Кудряченко, В. А. (ред.) *Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: збірник наукових праць*. Київ: Фоліант, 261-272.

² Там само.

³ Марадик, Н. (2009). Тенденції та перспективи розвитку громадянського суспільства в Чеській Республіці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія, соціологія, філософія»*, 12, 164-168.

⁴ Зеленько, Г. (2007). Взаємозалежність фаз демократизації і становлення громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*, 10, 86-100.

⁵ Марадик, Н. (2009). Особливості процесу переходу до демократії в Чеській республіці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія, соціологія, філософія»*, 13, 125-128.

Зокрема, у 2013 році було ухвалено Резолюцію Європейського Парламенту від 03 липня 2013 року про ситуацію з основними правами: стандарти та практика в Угорщині (згідно з Резолюцією Європейського Парламенту від 16 лютого 2012 р.)¹, у якій наголошувалося про існування ризиків для незалежності угорської судової системи, свободи ЗМІ, виборчої системи, свободи віросповідання та прав меншин. Згодом від прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана почали лунати офіційні заяви про наміри будувати в Угорщині «неліберальну демократію», за якої керівна партія, маючи мандат народної довіри, не зобов'язана дотримуватися принципу розподілу влади, забезпечувати права опозиції та меншин, гарантувати діяльність незалежних ЗМІ.

У 2018 році Європарламентом було затверджено резолюцію із закликом до Ради Європейського Союзу застосувати проти Угорщини ст. 7 Договору про Євросоюз, яка передбачає обмеження члена союзу в деяких правах, зокрема, права голосу в Раді Європейського Союзу. Резолюцією також були визначені сфери, за якими Будапешт не відповідає європейським цінностям та нормам, а саме:

- функціонування конституційної та виборчої систем;
- незалежність судочинства;
- корупція і конфлікт інтересів;
- захист персональних даних;
- свобода висловлювань;
- свобода вищих освітніх закладів;
- свобода релігій;
- свобода об'єднань;
- право на рівну поведінку;
- права меншин, включно з ромами і євреями;
- фундаментальні права мігрантів, шукачів притулку та біженців;
- соціально-економічні права².

Заклики *Євросоюзу не отримали належної уваги з боку угорського уряду, і вже у вересні 2022 року депутати Європарламенту виступили із доповіддю про порушення Угорщиною європейських цінностей та норм і закликали Раду Європейського Союзу запровадити санкції проти Будапешта. Зокрема, євродепутатами було відзначено, що відсутність рішучих дій з боку Євросоюзу сприяла руйнуванню демократії, верховенства права та основних свобод в Угорщині, перетворивши країну на гібридний режим виборчої автократії*³.

Отже, досвід Угорщини є прикладом того, як домінування авторитарних традицій в минулому може негативно вплинути на розвиток громадянського суспільства та утвердження демократії в сучасній країні. Цілком погоджуємося з думкою дослідниці Є. Кіш, що причинами такого стану розвитку угорської політичної культури є слабкість громадянського суспільства та представницьких інституцій, загальна політична апатія, низький рівень політичної та виборчої активності⁴. І попри наявність в угорського соціуму розчарування діяльністю політиків та партій, стабільність демократії в їх країні буде неможлива без участі громадянського суспільства та його щоденних зусиль в розбудові державності у європейському контексті.

Останньою країною зі складу Вишеградської групи є Словаччина, досвід розвитку громадянського суспільства якої також викликає неабиякий інтерес, оскільки має доволі схожі з сусідніми країнами труднощі й перепони. У науковій літературі виокремлюють 4 етапи формування словацького соціуму після 1989 року:

- формування незалежного громадського сектора в 1990-1992 рр.;

¹ *European Parliament resolution on the situation of fundamental rights: standards and practices in Hungary (pursuant to the European Parliament resolution of 16 February 2012, 2013 (European Parliament). The official website of the European Parliament* <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0315_EN.html> (2023, January, 13).

² *Rule of law in Hungary: Parliament calls on the EU to act, 2018 (European Parliament). The official website of the European Parliament.* <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act>> (2023, January, 13).

³ *News European Parliament (2022). MEPs: Hungary can no longer be considered a full democracy* <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220909IPR40137/meps-hungary-can-no-longer-be-considered-a-full-democracy>> (2023, January, 13).

⁴ Кіш, Є. Б. (2014). Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 4-5, 362-376.

- оборона демократії та конституційності в 1993-1998 рр.;
- диверсифікація діяльності неурядових організацій у період реформ 1999-2004 рр.;
- початок боротьби за збереження громадянських традицій (із 2004 р.)¹.

Найскладнішими та водночас вирішальними для громадянського суспільства Словаччини були часи за правління правлячої парламентсько-урядової коаліції на чолі з прем'єр-міністром В. Мечіаром (1994-1998 рр.). У цей період у Словаччині прогресували авторитарні тенденції, які були обумовлені взятим В. Мечіаром курсом на концентрацію влади: ослаблення механізмів контролю уряду з боку суспільства, наступ на критиків та опозицію в різних сферах суспільно-політичного життя, що включало також поступове обмеження простору для діяльності громадських організацій².

У результаті тиску з боку влади на неурядові організації було створено Гремійум третього сектора, метою діяльності якого був захист та представництво інтересів організацій різних сфер діяльності. Завдяки діяльності цього «центру координації дій» у другій половині 1990-х рр. відбулися численні протестні кампанії, які продемонстрували неоліберальному режиму В. Мечіара та засвідчили рішучість словацького громадянського суспільства у відстоюванні цінностей демократії.

Надалі громадському сектору доводилося ще неодноразово доводити свою силу, особливо на тлі трансформаційних перетворень Словаччини, пов'язаних з інтеграцією до європейських та трансатлантичних структур. Водночас вступ Словаччини в 2004 році в НАТО та Європейський Союз став підтвердженням успішної демократичної модернізації країни.

Варто також відзначити, що в Словаччині, як і в Угорщині, і після набуття членства в Європейському Союзі відбувалися певні тривожні тенденції перетворення демократичної держави на «європейську автократію, підконтрольну олігархату». Зокрема, у 2018 році, у період перебування на посаді прем'єр-міністра Р. Фіцо, якого дуже часто порівнювали з угорським прем'єр-міністром В. Орбаном, відбулися масові акції протесту через вбивство журналіста Я. Куцяка. Протестуючі вимагали зупинити вплив мафії в країні та проведення дострокових виборів уряду. Урешті-решт тиск громадянського суспільства зумовив відставку міністра внутрішніх справ Р. Каліняка, а за кілька днів – і прем'єр-міністра Р. Фіцо³, тим самим знову довівши непорушність словацького демократичного вибору.

В умовах сьогодення, коли територіальна цілісність і суверенітет демократичної держави може зазнати напад з боку сусідньої країни-агресора, потребує окремої уваги й дослідження становлення громадянського суспільства в Україні.

Окрім географічної близькості, Україну та Вишеградську четвірку поєднує спільне історичне минуле, пов'язане з розпадом комуністичної системи та відродженням незалежності держави. На думку В. Степаненко, однією з яскравих політичних маніфестацій українського громадянського суспільства того часу була студентська «революція на граніті», яка стала каталізатором громадської політичної мобілізації та державної незалежності і розпочала традицію протестних майданів в Україні⁴. У подальшому становлення громадянського суспільства вже в незалежній Україні Т. В. Мелешенко пропонує розглядати в чотири етапи:

- Перший етап (1991-1996 рр.) обумовлений проголошенням Акта незалежності України та паралельним відродженням громадського життя й політичного плюралізму. На цьому етапі відбувається формування багатопартійності та створення мережі недержавних, громадських організацій.
- Другий етап (1996-2005 рр.) характеризується становленням громадянського суспільства, демократизацією суспільно-політичних процесів, залученням громадян до активної участі в процесах управління державою та в громадському житті.
- Третій етап (2005-2013 рр.) бере свій початок після «Помаранчевої революції», яка зумовила перехід України до парламентсько-президентської республіки, зростання ролі громадських інституцій, створення різних концептуальних підходів до визначення стратегій суспільного розвитку,

¹ Ключкович, А. (2018). Роль третього сектора в демократизації Словаччини. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 19, 138-144.

² Там само.

³ Кабанцева, І. А. (2018). Громадянське суспільство Словаччини: корупція як чинник активізації. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 23, 51-56.

⁴ Степаненко, В. П. (2015). *Громадянське суспільство: дискурси і практики*. Київ: Інститут соціології НАН України, 246.

бачення діяльності владних структур та економічних засад в Україні. Водночас з приходом до влади В. Януковича та Партії регіонів розпочався процес згортання демократичних напрямів розвитку держави. Зокрема, у цей період відбувається узурпація та авторитаризація влади, повертається президентська республіка, посилюється державно-адміністративний примус.

– Четвертий етап (з 2013 року) зумовлений революційним вибухом на тлі політико-адміністративного авторитаризму, що отримав назву Євромайдан, або українська Революція гідності¹.

Саме починаючи з Революції гідності, в Україні розпочалися безповоротні трансформаційні процеси, пріоритетом яких були інтеграція українського суспільства до європейського простору та утвердження цінностей демократичної та правової держави. Як відзначає Я. Поліщук, у ціннісному відношенні Євромайдан був підтвердженням зрілості українського суспільства, оприявлення в ньому основи громадянської самоврядності².

Водночас на відміну від Помаранчевої революції 2004 року Євромайдан став не лише подією, що зумовила всебічну внутрішню консолідацію громадянського суспільства України, але і явищем, що здійснило вплив планетарного масштабу як на майбутнє Європи, так і людства в цілому. Намір українського суспільства реформувати державу та слідувати обраному шляху інтеграції з європейською спільнотою зіштовхнувся з безпрецедентним спротивом з боку сусідньої країни-агресора, який призвів спочатку в 2014 році до війни на сході України, а згодом вже в 2022 році до широкомасштабного вторгнення російських військ на українські землі. У світлі цих подій відбулася найбільша активізація та мобілізація українського громадянського суспільства, яка виявилась у діяльності, пов'язаній із подоланням наслідків війни, евакуацією цивільних із зон бойових дій, розміщенням переселенців, наданням гуманітарної допомоги, закупівлею форми, зброї та іншого необхідного обладнання для армії тощо. Проте, окрім соціальної направленості, залучення громадянського суспільства відбувалося й у політичному контексті, зокрема в здійсненні впливу на державну політику. Так, представників громадянського суспільства почали залучати до різних процесів з підготовки та написання законів, а також до діяльності, пов'язаної з впровадженням в Україні системних реформ, що наблизитимуть євроінтеграцію та забезпечуватимуть сталість усіх важливих інститутів правової демократичної держави.

У липні 2022 року близько сотні громадських організацій України долучилися до процесу написання та узгодження Маніфесту громадянського суспільства (Луганська декларація), яким визначено принципи, завдання та червоні лінії для майбутньої України. Зокрема, Маніфест містить критерії прийняття будь-яких рішень щодо майбутнього устрою та відбудови України, відповідно до яких:

– Україна є державою з європейською ідентичністю, яка поділяє спільні цінності та історію з іншими європейськими націями та вважає себе частиною європейської родини.

– Україна є представницькою демократією зі змагальним політичним процесом, змінюваними у правовий спосіб політичними елітами, чесними та вільними виборами, свободою слова та незалежними медіа, захищеними правами людини, спроможним місцевим самоврядуванням.

– Україна є відкритою ринковою економікою з рівними правилами гри та мінімальним, обмеженим законом втручанням держави.

– Україна є захищеним простором для розвитку української та кримськотатарської культур та присутнього розмаїття різних культур та ідентичностей.

– Українці включені до процесу прийняття рішень щодо свого майбутнього на всіх рівнях. Будь-який процес ухвалення рішень є прозорим та партисипативним. Рішення обговорюються та ухвалюються з урахуванням довготермінових наслідків.

– Ніхто не має монополії на рішення, що стосуються усіх. Громадянське суспільство є важливим способом участі громадян у суспільному житті. Держава та місцеве самоврядування відкриті до взаємодії з громадянським суспільством³.

Важливість прийняття Маніфесту обумовлена необхідністю посилення державних інституцій,

¹ Мелешенко, Т. В. (2019). Становлення громадянського суспільства в незалежній Україні: проблеми та перспективи. *Правничо-політологічні та історичні студії проблем українського державотворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 січня 2019 р., Київ)*, 256-260.

² Поліщук, Я. (2019). Ціннісні орієнтири Євромайдану. *Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 березня 2019 р., Львів)*, 2, 221-230.

³ Маніфесто (2022). *Маніфест громадянського суспільства 2022 (Луганська декларація)*. <<https://manifesto.org.ua/>> (2023, січень, 13).

особливо в критичні моменти, включеністю громадянського суспільства, мережових ініціатив, волонтерських груп, приватної ініціативи. Кожен громадянин має відійти від позиції «за мене все зроблять» та взяти на себе особисту відповідальність за розбудову своєї держави. Водночас і представники державної влади мають відповідати очікуванням суспільства та не переходити червоні лінії обраного країною курсу.

У контексті дослідження українського громадянського суспільства слушним є звернути увагу й на здобутки соціологічного опитування, що проводилося Фондом «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва із соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 12 серпня 2022 року за грантової підтримки Університету Бремена та Міжнародного фонду «Відродження». За його результатами було виявлено, що з початку російського повномасштабного вторгнення запит на демократію та її пріоритетність зріс значно більше, аніж на «сильну руку». Так, до 2014 року пріоритетність демократії підтримували менше ніж 50 %, після Революції Гідності цей показник виріс до 54%, а вже з початком великої війни він досяг 64 %. Майже 88 % опитаних проголосували б «за» незалежність України, якби референдум відбувався зараз, та понад 90% вірять у перемогу України в цій найбільш жорстокій війні 21 століття¹.

Таким чином, сучасне українське громадянське суспільство попри тернистий шлях свого становлення продовжує слідувати обраному курсу демократичного розвитку, долаючи складні виклики та захищаючи можливість мати свободу, незалежність та право жити на своїй рідній землі.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що найважливішою передумовою існування правової демократичної держави є наявність громадянського суспільства, здатного впливати на політичні, соціальні та економічні умови життя країни. Досвід становлення громадянського суспільства в країнах Вишеградської групи та в Україні засвідчує, що чим сильніше та розвинутіше є громадянське суспільство, тим більш демократичною є держава.

Водночас інститути громадянського суспільства не мають поглинати державу, підмінюючи здійснення її основних функцій. Саме завдяки існуванню налагодженого механізму взаємодії таких інститутів, як правова держава та громадський сектор, можна досягти більшої ефективності в реалізації різних сфер суспільного життя – від соціальної політики до державного управління. Тому громадянське суспільство як суспільство зрілих громадян з високим рівнем економічної, соціальної, духовної та політичної культури має спільно з державою утворювати розвинені правові відносини заради загального блага – забезпечення законних прав та інтересів людини.

Дослідження здійснено авторкою в рамках стипендіальної програми у Варшавському університеті за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду.

References:

1. Aristotel (2000). *Polityka* [Policy]. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].
2. Hobbs, T. (2000). *Leviafan, abo Sut, budova i povnovazhennia derzhavy tserkovnoi ta svitskoi* [Leviathan, or the Essence, structure and powers of the ecclesiastical and secular state]. Kyiv: Dukh i Litera. [in Ukrainian].
3. Kuryliuk, F. M. (ed.) (2004). *Politolohiia. Navchalno-metodychnyi kompleks: Pidruchnyk* [Politology. Educational and methodological complex: Textbook]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
4. Postol, O. Ye. (2017). *Hromadianske suspilstvo yak subiekt formuvannia systemy publichnoho upravlinnia* [Civil society as a subject of formation of the public administration system]. In: Chernov, V., Voronkova, V., Banakh, V. and others (ed.) *Publichne upravlinnia ta administruvannia v umovakh informatsiinoho suspilstva: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid: monohrafiia* [Public management and administration in the conditions of the information society: domestic and foreign experience: monograph]. Zaporizhzhia: ZDIA, 211-249. [in Ukrainian].
5. Bezzubiak, M. (2013). *Hromadianske suspilstvo: analitychnyi kontsept chy realnist?* [Civil society: analytical concept or reality?] *Politychnyi menedzhment* [Political management], 59, 107-115. [in Ukrainian].
6. Dahrendorf, R. (1990). *Road to Freedom: Democratization and Its Problems in East-Central Europe*. In: Volten, P. (ed.) *Uncertain Futures: Eastern Europe and Democracy*. New York: Institute for East-West Security Studies, 5-18.
7. Patrick, J. (1996). Civil Society in Democracy's Third Wave: Implications for Civic Education. *The Education Resources Information Center* <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED406297.pdf>> (2023, January, 13).
8. Chekalenko, L. D. (2012). *Spetsyfika formuvannia hromadianskoho suspilstva v Respublitsi Polshcha* [The specifics of civil society formation in the Republic of Poland]. In: Kudriachenko, V. A. (ed.) *Istorychnyi dosvid stanovlennia instytutiv hromadianskoho suspilstva v krainakh Yevropy: zbirnyk naukovykh prats* [Historical

¹ Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» (2022). *День Незалежності України: що об'єднує українців і як ми бачимо перемогу на шостому місяці війни* <<https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shcho-obednue-ukraintsiv-i-yak-mi-bachimo-peremogu-na-shostomu-misyatsi-viyni>> (2023, січень, 13).

- experience of the formation of civil society institutions in European countries: a collection of scientific works]. Kyiv: Foliant, 261-272. [in Ukrainian].
9. Maradyk, N. (2009). Tendentsii ta perspektyvy rozvytku hromadianskoho suspilstva v Cheskii Respublitsi [Trends and prospects of civil society development in the Czech Republic]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Politolohiia, sotsiolohiia, filosofiiia»* [Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series «Political science, sociology, philosophy»], 12, 164-168. [in Ukrainian].
 10. Zelenko, H. (2007). Vzaïmozalezhnist faz demokratyzatsii i stanovlennia hromadianskoho suspilstva u postsotsialistychnykh krainakh [Interdependence of phases of democratization and formation of civil society in post-socialist countries]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei* [Modern Ukrainian politics. Politicians and political scientists talk about it], 10, 86-100. [in Ukrainian].
 11. Maradyk, N. (2009). Osoblyvosti protsesu perekhodu do demokratii v Cheskii respublitsi [Peculiarities of the process of transition to democracy in the Czech Republic]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Politolohiia, sotsiolohiia, filosofiiia»* [Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series «Political science, sociology, philosophy»], 13, 125-128. [in Ukrainian].
 12. *European Parliament resolution on the situation of fundamental rights: standards and practices in Hungary (pursuant to the European Parliament resolution of 16 February 2012)*, 2013 (European Parliament). *The official website of the European Parliament* <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0315_EN.html> (2023, January, 13).
 13. The official website of the European Parliament (2018). *Rule of law in Hungary: Parliament calls on the EU to act* <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act>> (2023, January, 13).
 14. The official website of the European Parliament (2022). MEPs: Hungary can no longer be considered a full democracy <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220909IPR40137/meps-hungary-can-no-longer-be-considered-a-full-democracy>> [in English]. (2023, January, 13).
 15. Kish, Ye. B. (2014). Politychni tsinnosti hromadianskoho suspilstva Uhorschchyny [Political values of Hungarian civil society]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named I. F. Kuras NAS of Ukraine], 4-5, 362-376. [in Ukrainian].
 16. Kliuchkovych, A. (2018). Rol tretoho sektora v demokratyzatsii Slovachchyny [The role of the third sector in the democratization of Slovakia]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politolohichni studii* [Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies], 19, 138-144. [in Ukrainian].
 17. Kabantseva, I. A. (2018). Hromadianske suspilstvo Slovachchyny: koruptsiia yak chynnnyk aktyvizatsii [Slovak civil society: corruption as a factor of activation]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin* [Scientific journal of the National Pedagogical University named M. P. Drahomanov. Series 22. Political science and teaching methods of socio-political disciplines], 23, 51-56. [in Ukrainian].
 18. Stepanenko, V. P. (2015). *Hromadianske suspilstvo: dyskursy i praktyky* [Civil society: discourses and practices]. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
 19. Meleshchenko, T. V. (2019). Stanovlennia hromadianskoho suspilstva v nezalezhnii Ukraini: problemy ta perspektyvy [Formation of civil society in independent Ukraine: problems and prospects]. *Pravnycho-politolohichni ta istorychni studii problem ukrainskoho derzhavotvorennia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (16 sichnia 2019 r., Kyiv)* [Legal, political and historical studies of the problems of Ukrainian state formation: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (January 16, 2019, Kyiv)], 256-260. [in Ukrainian].
 20. Polishchuk, Ya. (2019). Tsinnisni oriiientyry Yevromaidanu [Value guidelines of Euromaidan]. *Ukraina – Yevropeyskyi Soiuz: vid partnerstva do asotsiatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (20 bereznia 2019 r., Lviv)* [Ukraine – European Union: from partnership to association: materials of the International Scientific and Practical Conference (March 20, 2019, Lviv)], 2, 221-230. [in Ukrainian].
 21. Manifesto (2022). *Manifest hromadianskoho suspilstva 2022 (Luhanska deklaratsiia)* [Manifesto of Civil Society 2022 (Luhansk Declaration)] <<https://manifesto.org.ua/>> (2023, January, 13). [in Ukrainian].
 22. *Fond «Demokratychni initsiatyvy im. Ilka Kucheriva»* [Fund «Democratic Initiatives named Ilka Kucheriva»] (2022). Den Nezalezhnosti Ukrainy: shcho obiednuie ukraintsiv i yak my bachymo peremohu na shostomu misiatsi viiny [Independence Day of Ukraine: what unites Ukrainians and how we see victory in the sixth month of the war] <<https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shcho-obiednuie-ukraintsiv-i-yak-mi-bachymo-peremogu-na-shostomu-misiatsi-viiny>> [in Ukrainian]. (2023, January, 13).

PROBLEMS OF NATIONAL PUBLIC AND PRIVATE LAW

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.4

Maryna Deineha, ScD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4785-7509>

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

APPROXIMATION OF NATURAL RESOURCE LEGISLATION OF UKRAINE TO EUROPEAN LEGISLATION AND ENVIRONMENTAL LAW

Марина Дейнега, д. ю. н.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

НАБЛИЖЕННЯ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

The article is devoted to the analysis of the current state of approximation of natural resource legislation of Ukraine with European legislation and environmental law. It was determined that the law of the European Union is a significant achievement in world legal science, which embodied the centuries-old legal experience of the most developed countries of Europe. Ukraine's choice of a European course is conditioned by the fact that our state belongs to the community of European nations. Integration processes in all spheres of the European space are a strategic reference point and a system-forming factor in the development of Ukraine. It is concluded that for Ukraine, the successful implementation of integration into the pan-European space is not only an economic but also a general social and political interest, based not only on pragmatic interests but also on pan-European identity and culture. Harmonization of legislation is necessary on this path and inevitable, due to the importance of law itself in the life of society, as well as its interrelationships with other spheres of social life. The desire to bring the legal regulation of natural resource relations of Ukraine closer to the legal regulation in the European Union is not just a requirement of the time, but also a necessary regularity of the development of the internal and external functions of Ukraine's environmental policy. The issue of the approximation of the natural resource legislation of Ukraine to the legislation and law of the European Union is now particularly relevant due to the fact that the problem of adaptation is not only in creating new normative legal acts of national legislation that take into account the experience of the European Union but also in streamlining and harmonizing existing and in the elimination of contradictions and legal gaps that have arisen already at the latest stage. The purpose of approximation of legislation is to bring it into full compliance with the requirements of European Union law, both «on paper» and in practice.

Keywords: natural resource legislation, European legislation, European environmental law, adaptation, approximation, harmonization.

Вступ. Право Європейського Союзу є значним досягненням у світовій юридичній науці, що втілило у собі багатовіковий правовий досвід найбільш розвинених країн Європи. Європейський вибір України був розроблений у період формування основ зовнішньої політики нашої держави і базувався на її життєво важливих інтересах. Вибір європейського курсу зумовлений фактом цивілізаційної приналежності України до спільноти європейських народів. Інтеграційні процеси в усі сфери європейського простору є стратегічним орієнтиром і системоутворюючим чинником розвитку нашої держави.

У рамках системи права Європейського Союзу склалась стійка, цілісна сукупність норм у сфері навколишнього середовища – європейське право навколишнього середовища. Правовий досвід Європейського Союзу у сфері навколишнього середовища й актуальність екологічної складової з-поміж пріоритетних засад євроінтеграційної політики нашої держави має стати цільовою стратегією для України, й зокрема у частині удосконалення природоресурсного законодавства.

У зв'язку з цим, метою статті є визначення сучасного сану наближення природоресурсного законодавства України до європейського законодавства і права навколишнього середовища

Виклад основного матеріалу. Вибір Україною інтеграційного курсу на вступ до Європейського Союзу був обраний ще з моменту проголошення незалежності України. Вже у постанові Верховної Ради УРСР «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин» від 25 грудня 1990 р.¹ Уряду було доручено спрямувати зусилля на забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі та європейської структури, а у 1993 р. Верховна Рада України прийняла постанову «Про Основні напрями зовнішньої політики України»², яка наразі втратила чинність на підставі Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року. У вказаній вище постанові визначилася перспективна мета зовнішньої політики нашої держави – членство в європейських співтовариствах.

Партнерство між Україною, з одного боку, і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з іншого боку, започатковано Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р.³ (набрала чинності у 1998 р.). Згідно зі ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у 16 пріоритетних сферах, зокрема й у сфері «навколишнє середовище». Крім того, ст. 63 Угоди про партнерство і співробітництво передбачала, що сторони розвивають та зміцнюють співробітництво між ними у галузі навколишнього середовища, зокрема шляхом удосконалення законодавства у напрямі стандартів Співтовариства.

Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво Указом Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р.⁴ (втратив чинність на підставі Указу Президента України від 7 липня 2015 р. № 398/2015) було визначено основні напрями інтеграційного процесу: а) адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, забезпечення прав людини; б) економічна інтеграція і розвиток торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом; в) інтеграція України до Європейського Союзу у контексті загальноєвропейської безпеки; г) політична консолідація та зміцнення демократії; д) адаптація соціальної політики України до стандартів Європейського Союзу; є) культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; е) галузева співпраця; ж) співробітництво у сфері охорони довкілля.

На основі Угоди про партнерство і співробітництво у лютому 2005 р. було прийнято План дій «Україна – ЄС»⁵, в якому питанням навколишнього середовища присвячено окремий розділ і три групи заходів: забезпечення створення умов якісного управління у сфері навколишнього середовища та започаткування їхнього впровадження; запобігання погіршенню стану навколишнього середовища, захист здоров'я людей, досягнення раціонального використання природних ресурсів; розширення співробітництва у сфері навколишнього середовища.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої

¹ *Постанова про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин, 1990* (Верховна Рада УРСР). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-12#Text>> (2022, грудень, 25).

² *Постанова про Основні напрями зовнішньої політики, 1993* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>> (2022, грудень, 25)

³ *Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, 1994* (Верховна Рада України і ЄС). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text> (2022, грудень, 25).

⁴ *Указ про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, 1998* (Президент України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>> (2022, грудень, 26).

⁵ *План дій «Україна – ЄС»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text> (2022, грудень, 26).

сторони¹ (політична частина підписана 21 березня 2014 р., економічна – 27 червня 2014 р.), яка ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р.² (далі – Угода про асоціацію), передбачено створення асоціації між Україною, з однієї сторони, та Союзом і його державами-членами, з іншої сторони.

Цілями асоціації визначено: 1) сприяння поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою Європейського Союзу та її участь у програмах і агентствах; 2) забезпечення необхідних рамок для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; 3) сприяння, збереження й зміцнення миру та стабільності у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р., а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 р.; 4) запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, підтримка зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* Європейського Союзу; 5) посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод; 6) запровадження умов для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Основи двостороннього співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері навколишнього середовища визначені у главі 6 «Навколишнє середовище» Угоди про асоціацію. Відповідно до ст. 361 Угоди про асоціацію визначено, що співробітництво між Україною та Європейським Союзом має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів і заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, *inter alia*, у таких сферах: зміна клімату; екологічне управління та аналогічні питання, зокрема освіта й навчальна підготовка, доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень; якість атмосферного повітря; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; управління відходами та ресурсами; охорона природи, зокрема збереження й захист біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі); промислове забруднення і промислові загрози; хімічні речовини; генетично модифіковані організми, в тому числі у сільському господарстві; шумове забруднення; цивільний захист, зокрема стихійні лиха і антропогенні загрози; міське середовище; екологічні збори.

Поступове наближення законодавства України до права та політики Європейського Союзу у сфері навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка XXX до Угоди про асоціацію. Згідно із зазначеним Додатком Україна має адаптувати своє законодавство до 26 директив та 3 регламентів Європейського Союзу у таких секторах, як: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики, якість атмосферного повітря, управління відходами та ресурсами, якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище, охорона природи, промислове забруднення та техногенні загрози, зміна клімату та захист озонового шару, генетично модифіковані організми.

З метою практичного виконання завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в нашій країні було прийнято цілу низку нормативно-правових актів, спрямованих на організаційно-правове забезпечення цього процесу. Основним нормативно-правовим

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 (Верховна Рада України і ЄС). Офіційний сайт Верховної Ради України < https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011# > (2022, грудень, 28).

² Закон про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони, 2014 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України < <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> > (2022, грудень, 28).

актом у цій сфері є Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р.¹ Загальнодержавна програма адаптації законодавства визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначається пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Невід’ємною частиною Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації. До таких пріоритетних сфер адаптації віднесено і довкілля (розділ 11).

Адаптація законодавства України у сфері навколишнього середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу передбачена як стратегічна ціль і Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 р., які були затверджені Законом України від 28 лютого 2019 р.² З цією метою визначено основні вимоги до законодавства України: його відповідність Конституції України, наближення до директив Європейського Союзу, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Крім того, передбачена необхідність затвердження базового плану адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Для забезпечення виконання положень Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р схвалено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р.³, якою визначено соціально-економічні сектори, що є вразливими до наслідків зміни клімату: біорізноманіття; водні ресурси; ліси; прибережні території; ґрунти тощо.

Наприкінці 2012 р. наказом Міністерством екології та природних ресурсів України від 17 грудня 2012 р. № 659 було затверджено «Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)»⁴. Він передбачав перелік директив Європейського Союзу у сфері навколишнього середовища, до яких повинно адаптуватися українське законодавство.

Крім того, на виконання положень ст. 363 Глави 6 «Навколишнє середовище» і Додатку XXX до Угоди про асоціацію у 2015 р. Міністерством екології та природних ресурсів України представлено Національну стратегію наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля⁵. Стратегія передбачає наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу за трьома напрямками: загальний напрям «Навколишнє середовище» (найвищий рівень), сектори («Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики», «Якість атмосферного повітря», «Управління відходами та ресурсами», «Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище», «Охорона природи», «Промислове забруднення та техногенні загрози», «Зміна клімату та захист озонового

¹ Закон про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, 2004 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>> (2023, січень, 08).

² Закон про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р., 2019 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>> (2023, січень, 08).

³ Розпорядження про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р., 2021 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>> (2023, січень, 08).

⁴ Наказ щодо затвердження Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), 2012 (Міністерство екології та природних ресурсів України). Ліга Закон <<https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968?an=>>> (2023, січень, 09).

⁵ Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля. <https://mepr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf> (2023, січень, 09).

шару» і «Генетично модифіковані організми») та окремі джерела права Європейського Союзу, наведені у Додатку XXX до Угоди про асоціацію.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443-р затверджено Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 р.¹, яким визначено п'ять основних цілей: 1) формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; 2) забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; 3) забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України; 4) зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення; 5) удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Основними напрямками досягнення цілі «Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України» визначено: підготовку та впровадження Основних засад (стратегії) державної екологічної політики у збалансоване лісоуправління; упровадження інструментів сталого споживання і виробництва; удосконалення системи кадастрів природних ресурсів, державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища; створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів; зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом удосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів; збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни; протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори, у тому числі введення заборони використання диких тварин у цирках, а також у будь-якій іншій комерційній діяльності публічного характеру; збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду; зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст; забезпечення сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом; забезпечення сталого використання та охорони земель, покращення стану уражених екосистем та сприяння досягненню нейтрального рівня деградації земель; перетворення сфери надрокористування в максимально прозору та інвестиційно привабливу галузь, що відповідає кращим міжнародним стандартам; стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами та інші.

Ухвалення Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 р. – це стратегічний крок до впровадження європейських екологічних норм і стандартів, доброго стану довкілля та зменшення рівня забруднення природних ресурсів.

Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію з 2014 р. збільшився до 63% станом на початок 2022 р., у тому числі у сфері навколишнього природного середовища – 61%².

Питання зміни клімату залишається пріоритетним на порядку денному світової спільноти та визнане одним із найбільш гострих світових викликів, осторонь яких Україна не може залишатися. Як було зазначено, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363 схвалено Стратегію екобезпеки і адаптації до зміни клімату на період до 2030 року разом з операційним планом щодо її виконання із терміном до 2024 року. З метою комплексного та повноцінного запуску системи моніторингу викидів парникових газів Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України прийнято низку наказів.

Кабінетом Міністрів України схвалено Державну стратегію управління лісами України до 2035 року (розпорядження від 29 грудня 2021 р. № 1777-р)³, в якій, зокрема, передбачено: запровадження ефективного управління лісами шляхом реформування діючої системи; забезпечення стійкості лісів до зміни клімату; проведення цифровізації галузі; розвиток рекреації; розвиток наукового потенціалу та створення належної системи підготовки фахівців. У Верховній Раді України

¹ Розпорядження про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 р., 2021 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>> (2023, січень, 09).

² Євроінтеграційний Портал (2022). *Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2021 рік* <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf> (2023, січень, 11).

³ Розпорядження про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 р., 2021 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>> (2023, січень, 12).

zareєстровано проект Закону України «Про території Смарагдової мережі» (реєстр. № 4461 від 4 грудня 2020 р.)

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1240-р схвалено Морську природоохоронну стратегію України¹, основними завданнями якої є підготовка та впровадження морських національних планів дій для досягнення та підтримки «доброго» екологічного стану Азовського і Чорного морів; реалізація програми державного екологічного моніторингу морів України; розроблення та впровадження планів інтегрованого управління прибережними територіями Азовського і Чорного морів. Розробляється проект Стратегії розвитку водної політики України – Водна стратегія України. Верховною Радою України 12 січня 2023 р. прийнято Закон України «Про водовідведення стічних вод населених пунктів»², метою прийняття якого є в тому числі зменшення негативного впливу стічних вод на навколишнє природне середовище.

20 червня 2022 р. Верховною Радою України також прийнято Закон України «Про управління відходами»³, норми якого спрямовані на вирішення таких проблем, як безконтрольне захоронення відходів на звалищах, що не відповідають екологічним нормам; фіктивна переробка відходів, коли фактично вони переробляються лише за документами; здійснення різних операцій з відходами без дозвільної документації

І це лише частина заходів, вжитих нашою державою протягом 2021–2023 рр. у напрямі адаптації природоресурсного законодавства до європейських стандартів.

Висновки. Для України успішне здійснення інтеграції в загальноєвропейський простір представляє собою не тільки економічний, а й загально соціальний і політичний інтерес, заснований не тільки на прагматичних інтересах, а й на загальноєвропейській ідентичності та культурі. Гармонізація законодавства є необхідною на цьому шляху і неминучою, в силу як значущості самого права у житті суспільства, так і його взаємозв'язків з іншими сферами суспільного життя. Бажання зближувати правове регулювання природоресурсних відносин України з правовим регулюванням в Європейському Союзі – не просто вимога часу, а й необхідна закономірність розвитку внутрішньої і зовнішньої функцій екологічної політики України.

Питання наближення природоресурсного законодавства України до законодавства і права Європейського Союзу набуває нині особливої актуальності у силу того, що проблема адаптації полягає вже не тільки у створенні нових нормативно-правових актів національного законодавства, які враховують досвід Європейського Союзу, а й в упорядкуванні та гармонізації існуючих та в усуненні протиріч і правових прогалин, що виникли вже на новітньому етапі. Метою наближення законодавства є приведення його у повну відповідність до вимог права Європейського Союзу як «на папері», так і у практиці застосування.

Наукове дослідження виконане завдяки іменній стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2022 рік.

References:

1. *Nakaz shchodo zatverdzhennia Bazovoho planu adaptatsii ekolohichnoho zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu (Bazovyi plan aproksymatsii), 2012* (Ministerstvo ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy) [Order on the approval of the Basic Plan for the adaptation of environmental legislation of Ukraine to the legislation of the European Union (Basic Plan of Approximation), 2012 (Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine)]. *Liha Zakon* [Law League] <<https://ips.ligazakon.net/document/FIN81968?an=>>> (2023, January, 09). [in Ukrainian].
2. *Natsionalna stratehiia nablyzhennia (aproksymatsii) zakonodavstva Ukrainy do prava Yevropeiskoho Soiuzu u sferi okhorony dokillia* [National strategy of approximation of the legislation of Ukraine to the law of the European Union in the field of environmental protection]. <https://mepr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf> (2023, January, 09). [in Ukrainian].

¹ *Розпорядження про схвалення Морської природоохоронної стратегії України, 2021* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-%D1%80#Text>> (2023, січень, 12).

² *Закон про водовідведення стічних вод населених пунктів, 2023* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=6478&conv=>>> (2023, січень, 15).

³ *Закон про управління відходами, 2022* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>> (2023, січень, 15).

3. *Plan dii «Ukraina-YeS», 2005* (Yevropeyskyy Soyuz-Ukrayina) [Action Plan «Ukraine-EU», 2005 (European Union-Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text> (2022, December, 26). [in Ukrainian].
4. *Postanova pro Osnovni napriamy zovnishnoi polityky, 1993* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Resolution on the Main Directions of Foreign Policy, 1993 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>> (2022, December, 25). [in Ukrainian].
5. *Postanova pro realizatsiiu Deklaratsii pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy u sferi zovnishnikh vidnosyn, 1990* (Verkhovna Rada URSR) [Resolution on the Implementation of the Declaration on the State Sovereignty of Ukraine in the Field of Foreign Relations, 1990 (Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-12#Text>> (2022, December, 25). [in Ukrainian].
6. *Rozporiadzhennia pro skhvalennia Derzhavnoi stratehii upravlinnia lisamy Ukrainy do 2035, 2021* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Decree on the approval of the State Forest Management Strategy of Ukraine until 2035, 2021. (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>> (2023, January, 12). [in Ukrainian].
7. *Rozporiadzhennia pro skhvalennia Derzhavnoi stratehii upravlinnia lisamy Ukrainy do 2035, 2021* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Decree on the approval of the Marine Environmental Protection Strategy of Ukraine, 2021 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-%D1%80#Text>> (2023, January, 12). [in Ukrainian].
8. *Rozporiadzhennia pro skhvalennia Stratehii ekolohichnoi bezpeky ta adaptatsii do zminy klimatu na period do 2030, 2021* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Decree on the approval of the Strategy for Environmental Security and Adaptation to Climate Change for the period up to 2030, 2021 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>> (2023, January, 08). [in Ukrainian].
9. *Rozporiadzhennia pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha na period do 2025, 2021* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Decree on the approval of the National Action Plan for Environmental Protection for the period until 2025, 2021 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>> (2023, January, 09). [in Ukrainian].
10. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony, 2014* (Verkhovna Rada Ukrainy i YeS) [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, 2014 (Verkhovna Rada of Ukraine and the EU)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#> (2022, December, 28). [in Ukrainian].
11. *Uhoda pro partnerstvo i spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu i Yevropeiskym Spivtovarystvamy ta yikh derzhavamy-chlenamy, 1994* (Verkhovna Rada Ukrainy i YeS) [Agreement on partnership and cooperation between Ukraine and the European Communities and their member states, 1994 (Supreme Council of Ukraine and the EU)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text> (2022, December, 25). [in Ukrainian].
12. *Ukaz pro zatverdzhennia Stratehii intehtatsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu, 1998* (Prezydent Ukrainy) [Decree on approving the Strategy of Ukraine's Integration into the European Union, 1998 (President of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>> (2022, December, 26). [in Ukrainian].
13. *Zakon pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030, 2019* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law on the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030, 2019. (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>> (2023, January, 08). [in Ukrainian].
14. *Zakon pro ratyfikatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy z inshoi storony, 2014* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law on Ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, 2014. (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>> (2022, December, 28). [in Ukrainian].
15. *Zakon pro upravlinnia vidkhodamy, 2022* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law on waste management, 2022. (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>> (2023, January, 15). [in Ukrainian].

16. *Zakon pro vodovidvedennia stichnykh vod naselenykh punktiv, 2023* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law on Wastewater Drainage of Settlements, 2023 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine].
<<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=6478&conv=>> (2023, January, 15). [in Ukrainian].
17. *Zakon pro Zahalnodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu, 2004* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law on the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union, 2004 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]
<<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>> (2023, January, 08). [in Ukrainian].
18. Yevrointehratsiynyy Portal [European Integration Portal] (2022). *Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS za 2021* [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU for 2021]. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf> (2023, January, 11). [in Ukrainian].

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.5

Ilna Mishchenko, PhD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-5057>

National University "Odesa Law Academy", Ukraine

PROBLEMATIC ASPECTS OF CUSTOMS VALUE ADJUSTMENT BY THE CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE: PREREQUISITES, CAUSES, SOLUTIONS

Ілона Міщенко, к. ю. н.

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОРИГУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ МИТНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ: ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ, ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

The article is dedicated to the problematic aspects of interaction between customs officials and importers, declarants, and other stakeholders in determining the customs value of goods imported to Ukraine. The author emphasizes that these problems are not related to the drawbacks of legal regulation of the relevant legal relations, but to poor law enforcement due to the formal approach of the customs authorities to the application of certain provisions of the Customs Code of Ukraine. Without denying the fact that customs value is often underestimated by declarants, the author concludes that customs officials often abuse their right to adjust customs value. Numerous case law examples confirm this conclusion. It is argued that the main problem in this regard is the lack of substantiation by the customs authorities of doubts that the customs value of the goods determined by the declarant is correct and corresponds to the price actually paid or payable for the goods. Among the possible ways to solve the problems above, the author suggests the introduction of real liability for those officials who really abuse the right to reject the declared customs value. In addition, it is proposed to extend the right to be heard, which currently applies only to decisions initiated by interested parties, and not by customs authorities, to relations regarding customs value adjustment. This is likely to reduce the number of appeals against customs authorities' decisions in connection with the pre-trial settlement of disputes. Finally, a completely new measure, even for EU legislation, aimed at settling and minimising disputes between declarants and customs authorities was proposed – a decision on bidding information on customs value. This algorithm has been successful in determining the country of origin and classifying goods for customs purposes.

Keywords: customs, customs value, customs authority, bidding valuation information, right to be heard.

Вступ. Митна оцінка товарів, що імпортуються в Україну, є однією з найскладніших стадій зовнішньоторговельної операції, передусім імпорту. Як відомо, вона є базою для оподаткування імпортованих товарів митом, впливає на їхнє оподаткування податком на додану вартість, має визначальну роль при встановленні суми адміністративного стягнення у вигляді штрафу за деякі види порушень митних правил. Така значимість митної вартості підвищує ризики протиправних маніпуляцій з нею, зокрема її заниження, що негативно відображається на виконанні фіскальної функції митних органів, а значить призводить скорочення бюджетних надходжень. Водночас, існує і протилежна проблема, яка проявляється у зловживанні митними органами своїм правом коригувати митну вартість, заявлену декларантом. Вже тривалий час не вдається досягти балансу у взаємодії між підприємствами та митними органами з питань митної вартості, що безумовно заважає ефективній роботі митниці, а так само призводить до затримок в митному оформленні, додаткових витрат з боку суб'єктів господарювання.

Метою цієї статті є аналіз стану правового регулювання, причин та передумов, які призводять до численних проблем при визначення митної вартості імпортованих товарів в умовах

євроінтеграції та гармонізації законодавства України з питань митної справи з митним законодавством Європейського Союзу.

Основний зміст. Митна вартість врегульована Розділом III Митного кодексу (далі – МК) України. Оскільки Україна є членом Світової Організації Торгівлі (далі – СОТ) всі угоди, укладені під егідою СОТ, є для неї обов’язковими, в тому числі Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Стаття VII ГАТТ встановлює основоположні принципи, на яких має базуватися законодавство країн-учасниць щодо митної вартості. І Україна сумлінно виконала свої зобов’язання, заклавши у Розділ III МК України всі ці принципи. Може скластися враження, що якщо із законодавством все гаразд, воно гармонізовано з міжнародними стандартами, близьке до законодавств провідних країн світу, то шанс на виникнення проблем у відповідній області, врегульованій таким законодавством, мінімальний. Саме таку ситуацію маємо в Україні. МК України, наскільки це можливо, детально регулює відносини щодо визначення митної вартості декларантом, передбачивши для цього шість методів (Глава 9), як і МК Європейського Союзу (далі – ЄС), механізм контролю (стаття 55) та коригування (стаття 55) митної вартості митними органами¹. Разом із тим, митна вартість – один з найпроблемніших напрямів взаємодії суб’єктів господарювання та митної адміністрації. Суть проблеми полягає не у самому визначенні митної вартості імпортованих у країну товарів, а у тому, як переконати митницю в тому, що така вартість є реальною, відповідною ціною, фактично сплаченою або такою, що підлягає сплаті, за товари. Іншими словами, у переважній більшості випадків (в т.ч. тих, коли митна вартість визначена правильно), митний орган не погоджується з митною вартістю, розрахованою декларантом, і виносить рішення її коригування на значно вищу суму. Звідси – велика кількість оскаржень у судах рішень митниць щодо коригування митної вартості, заявленої декларантом. Адже іншого способу імпортувати товар за митною вартістю, що ґрунтується на контрактній ціні імпортованих товарів, немає можливості.

Статистика судових розглядів у таких справах свідчить не на користь митних органів. Так, спори про оскарження рішень митниць про коригування митної вартості складають 72.6 % від загальної кількості справ у судах за позовами до митних органів. Загалом у справах за участю українських митниць прийнято 78% (2106 із 2697 розглянутих за 11 місяців 2022 року) рішень судів на користь позивачів (імпортерів, декларантів тощо). У справах щодо оскарження рішень про коригування митної вартості ця цифра ще більша – 88,7% (1555 з 1753) рішень винесено на користь імпортерів². Якщо порівнювати з попереднім роком, тобто з 2021, то показники змінилися не суттєво – 91 % справ про оскарження рішень про коригування митної вартості були винесені на користь підприємств.

Логічно постає питання, у чому причина такої недовіри з боку митних органів до імпортерів та здійсненої ними митної оцінки товарів? Чому так часто митниця ставить під сумнів визначену декларантами митну вартість, тоді як судова статистика свідчить, що в переважній більшості випадків вони визначають митну вартість правильно? Спробуємо знайти відповіді ці запитання, озирнувшись у недалеке минуле.

Українська митна система з початку її новітньої історії формувалася без належної історичної основи, спираючись на спадщину колишнього СРСР із його адміністративно-командною, плановою економічною системою. Миттєво перебудуватися на умови ринкової економіки було дуже складно. Скасування державної монополії на зовнішню торгівлю, відкриття кордонів та інші невідомі на той час обставини поставили перед законодавцем нові виклики та завдання. Способи їх досягнення часто шукали «навпомацки». Тому митне законодавство формувалося безсистемно, фрагментарно, регулюючи окремі правовідносини. Очевидно, що в умовах гострої необхідності у наповненні державного бюджету головна увага приділялася ставкам мита, іншим податкам та зборам, які стягувалися під час перетину митного кордону. Процедурні аспекти, зокрема порядок визначення митної вартості, були далеко не першочерговим питанням. Митні органи були наділені повноваженнями самостійно визначати митну вартість, якщо сумнівалися у правильності митної оцінки імпортером. Цим правом вони користувались дуже активно. І така ситуація спостерігалася протягом тривалого часу, і сформувалася певна звичка, модель поведінки та взаємовідносин

¹ Митний кодекс України, 2012 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>> (2023, січень, 10).

² Державна Митна Служба (2022). Звіт щодо стану розгляду судами справ за участі митниць Держмитслужби протягом 11 місяців 2022 року <<https://customs.gov.ua/en/rozgliad-sporiv-u-sudovomu-poriadku>> (2023, січень, 10).

між митницею та бізнесом. Перша має широкі, майже необмежені права, друга має численні обов'язки, які не надто чітко детерміновані законодавством. На жаль, така модель подекуди залишилася навіть після суттєвої зміни митно-правової бази.

Чинний Митний кодекс України у 2012 році усунув прогалини, які були у процедурі митної оцінки, та мав ліквідувати непорозуміння між імпортерами та митницею з цього приводу. Адже норми МК України про митну вартість базуються на міжнародних стандартах (статті VII ГАТТ) та Угоди щодо застосування статті VII ГАТТ. Однак і сьогодні посадові особи митних органів шукають будь-який привід для того, щоб не прийняти заявлену декларантом митну вартість.

При цьому в переважній більшості випадків посадові особи митного органу не можуть належним чином обґрунтувати сумніви щодо правильності визначення митної вартості декларантом.

Наприклад, поширеним є зловживання митниці правом вимагати від декларанта додаткові документи (передбачено ст. 53 МК України) нібито через те, що основні мають суперечності чи розбіжності та не містять усіх відомостей, що підтверджують числові значення елементів митної вартості. Так, наприклад, митниця з цієї причини не прийняла митну вартість, визначену декларантом на підставі контрактної вартості імпортованих товарів, поставлених в Україну на умовах DDU (Incoterms 2000), затребувала додаткові документи. Суди всіх інстанцій справедливо відхилили аргументи митниці¹. Остання, на думку судів, не обґрунтувала того, які саме розбіжності містили подані декларантом документи і які складові митної вартості потрібно було додатково підтвердити, незважаючи на те, що за умовами поставки DDU митна вартість імпортованих товарів дорівнювала їх контрактній вартості.

Така ситуація повторюється систематично, незважаючи на неодноразові висновки Верховного Суду України² про те, що наявність у митного органу *обґрунтованого* сумніву щодо правильності визначення митної вартості є обов'язковою. Саме з цією обставиною закон пов'язує можливість витребування додаткових документів у декларанта та надає митниці право здійснювати наступні дії, спрямовані на визначення дійсної митної вартості товарів.

Ще однією поширеною проблемою у взаємовідносинах між митницею та імпортерами щодо митної оцінки товарів є недоведеність митницею неможливості визначення митної вартості товарів за основним методом – за ціною договору щодо товарів, які імпортуються. МК України чітко передбачає підстави, що унеможливають застосування основного методу. Зокрема, якщо контракт укладено між пов'язаними особами, та їх відносини вплинули на ціну товарів, здійснення митної оцінки на основі ціни такого контракту неможливе. Проте українські митниці досить часто сам факт пов'язаності контрагентів кладуть в основу невизнання заявленої митної вартості, не обґрунтовуючи при цьому сумнівів, що такі відносини вплинули на ціну³.

Досить часто фактичною підставою коригування митним органом митної вартості, заявленої декларантом, є інформація про більш високу ціну на аналогічний або ідентичний товар, який був імпортований в Україну раніше, в базі даних митного органу. На це Верховний Суд України також неодноразово звертав увагу та наголошував, що рішення про коригування митної вартості товару не може базуватись виключно на інформації бази даних щодо митної вартості. Порядок формування, ведення такої бази даних, отримання інформації з неї, а також порядок використання її даних суб'єктами господарювання під час здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності МК України не передбачено. Також слід врахувати, що у зазначеній базі даних немає інформації про коригування заявленої митної вартості товарів, а також інформації про судові рішення з питань визначення митної вартості товарів та методів її визначення. Отже, вона не містить усіх об'єктивних даних про імпортовані в Україну товари, що підтверджуються документально та підлягають обчисленню.

Незважаючи на значну кількість прецедентів скасування рішень митниць щодо коригування митної вартості, такі рішення продовжують виносити без належного обґрунтування. І це не може бути помилками, які властиві будь-якій людині, в т.ч. посадовим особам митниці. Це цілеспрямована систематична діяльність, кінцевою метою якої є збільшення податкового навантаження на імпортера. Це, у свою чергу, дає можливість посадовим особам митних органів виконувати / перевиконувати

¹ Постанова у справі №825/1972/17, 31.07.2018 (Верховний Суд України). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75645241>> (2023, січень, 11).

² Рішення у справі № 420/8409/20, 05.11.2020 (Одеський окружний адміністративний суд). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92685121>> (2023, січень, 11).

³ Постанова у справі № 826/27733/15, 28.04.2021 (Верховний Суд України). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96592303>> (2023, січень, 11).

план (місячний, квартальний, річний) надходжень митних платежів до бюджету, звітувати про це на офіційному сайті та створити враження ефективної роботи. Водночас способами збільшення бюджетних надходжень від митниці мають бути створення сприятливих умов для здійснення зовнішньої торгівлі, збільшення транскордонного товарообігу, стимулювання законослухняної діяльності імпортерів та експортерів. А це, на жаль, не завжди спостерігається в українських економічних реаліях.

Наведені вище приклади свідчать про наявність проблеми не у правовому регулюванні, а у застосуванні законодавства, зокрема, окремих статей МК України. Отже змінами до кодексу цю проблему не вирішити. Зміни потрібні зсередини митної системи та у її підходах до взаємодії зі суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності взагалі та в питаннях митної вартості, зокрема. Якщо законодавство вимагає наявності обґрунтованих сумнівів для можливості не погодитися із задекларованою митною вартістю, то тягар доведення такої обґрунтованості має реально покладатися на митні органи. На сьогодні ж посадові особи митниць констатують наявність у них сумнівів і змушують декларантів їх «розвіювати», не переймаючись питанням «а чи обґрунтовані вони?»

Можливим кроком на шляху до вирішення цієї системної проблеми стане реальна відповідальність (передусім дисциплінарна) посадових осіб митних органів, рішення про коригування митної вартості яких систематично оскаржуються та скасовуються судом. На наш погляд, це може стимулювати прийняття більш виважених та обґрунтованих рішень про коригування митної вартості.

Крім того, на наш погляд, одним із способів мінімізації оскаржень рішень про коригування митної вартості, заявленої декларантом, могло би стати розповсюдження на відносини щодо митної вартості досить нового для митного законодавства України права бути почутим. Наразі це право є у зацікавлених осіб, які з власної ініціативи звертаються до митних органів за певним рішенням з питань митної справи (наприклад, рішенням про надання статусу Авторизованого економічного оператора, дозволу на провадження митної брокерської діяльності тощо). Його сутність полягає в тому, що перед тим, як прийняти несприятливе рішення (наприклад, відмовити у наданні дозволу чи статусу) митний орган надає особі можливість виправити ситуацію, яка призвела до такого несприятливого рішення, надати додаткові аргументи, документи, докази, які можуть сприяти прийняттю позитивного рішення. З одного боку, МК України передбачає можливість регулювання суперечностей в ході консультацій між митним органом та декларантом щодо визначення митної вартості, в ході яких сторони наводять аргументи в обґрунтування своєї позиції. Однак процедура таких консультацій в законодавстві не передбачена, отже є висока вірогідність формального проходження цього етапу комунікації. З іншого боку, право бути почутим та його реалізація деталізовано в у статтях 19-9 та 19-10 МК України, і цей факт, за умови поширення цих норм і на відносини щодо коригування митної вартості, на нашу думку, сприяв би покращенню взаємодії та порозуміння між митним органом та декларантом в питаннях визначення митної вартості та знижував в кінцевому рахунку кількість скарг на рішення митних органів саме з цих, найпроблемніших, питань.

Ще одним, гіпотетичним способом, якщо не вирішення, то мінімізації, проблеми недовіри митних органів до митної вартості, визначеної декларантами, могло б стати запровадження можливості виносити рішення щодо зобов'язуючої інформації не тільки щодо класифікації та походження товарів (вони вже давно успішно функціонують в Україні та передбачені ст. 23 МК України), а і щодо митної вартості, або хоча би методу її визначення. Так, могли би бути попередні рішення митниці щодо певного суб'єкта, який, наприклад, систематично імпортує однаковий товар на однакових умовах, і при кожній операції змушений доводити митниці одні й ті самі факти, обґрунтовувати метод визначення, подавати одні й ті самі документи тощо. Наявність такого попереднього рішення, яке б на три роки передбачало б метод визначення митної вартості певних товарів, могло б сприяти економії часу, коштів, зусиль та уникненню численних спорів щодо вибору методу оцінювання. Звичайно, числове значення митної вартості не може бути визначено подібними рішеннями через динамічні ринкові умови, курси валют та інші чинники. Однак навіть визначеність з методом оцінювання вже сама по собі є значним кроком у вирішенні проблеми. На даний момент в ЄС обговорюється та готується до затвердження Європейською Комісією проєкт Регламенту¹, яким такі рішення щодо зобов'язуючої інформації стосовно митної вартості плануються

¹ An official website of the European Union (2023). *Binding valuation information (BVI) decisions – inclusion in EU legislation and simplifications to customs formalities*

<https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13262-Binding-valuation-information-BVI-decisions-inclusion-in-EU-legislation-and-simplifications-to-customs-formalities_en> (2023, січень, 19).

впровадити у митну практику ЄС. Вважається, що основна перевага застосування попередніх рішень щодо митної вартості полягає в тому, щоб заздалегідь визначити правильний режим таких імпортерських операцій для законослухняних трейдерів, таким чином підтримуючи управління ризиками та сприяючи загальній відповідності та гармонізації митних операцій у всіх країнах-членах ЄС¹. Разом із тим, серед недоліків цієї схеми є надто довгий процес отримання такого попереднього рішення (5-6 місяців), який може поставити під сумнів доцільність його отримання, адже не кожна зовнішньоекономічна операція планується пів року. Все ж вважаємо, що впровадження таких рішень має відбутися і в Україні. Переваги цієї системи очевидні, а прийнятність чи неприйнятність недоліків кожен імпортер вирішить для себе самостійно.

Висновки.

Цією публікацією ми вчергове підкреслили наявність серйозних проблем в царині визначення митної вартості та її прийняття митними органами, які обумовленні не недоліками у правовому регулюванні, а саме порушеннями у правозастосуванні, а можливо інколи і неправильною інтерпретацією правових норм на рівні посадових осіб митних органів. Разом із тим ми не робимо помилкових висновків про те, що всі імпортери є сумлінними та законослухняними, і проблеми з митною вартістю виникають лише з вини митних органів. Останні мають широкий арсенал можливостей для протидії незаконним проявам з боку всіх суб'єктів, які переміщують товари через митний кордон, у тому числі для боротьби із заниженням митної вартості. Варто лише не витрачати даремно зусилля та бюджетні кошти на спірні випадки, коли сумніви посадовців митниці у правильності митної оцінки базуються лише на припущеннях, передчуттях та здогадах. І коли увага буде зосереджена на реальних випадках заниження митної вартості, що підлягають доведенню, виграють усі – митні органи, імпортери, суди.

References:

1. *Mytnyi kodeks Ukrainy, 2012* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Customs Code of Ukraine, 2012 (Verkhovna rada of Ukraine)]. *Ofitsiyniy sait Verkhovnoi rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>> (2023, January, 11). [in Ukrainian].
2. Derzhavna Mytna Sluzhba [State Customs Service] (2022). *Zvit shchodo stanu roz'hlyadu sudamy sprav za uchasti mytnyts' Derzhmyt-sluzhby protyhom 11 misyatsiv 2022 roku* [Report on the state of court consideration of cases with the participation of the customs of the State Customs Service during 11 months of 2022] <<https://customs.gov.ua/en/rozgliad-sporiv-u-sudovomu-poriadku>> (2023, January, 10). [in Ukrainian].
3. *Postanova u spravi №825/1972/17, 31.07.2018* (Verkhovnyy Sud Ukrayiny) [Resolution in case No. 825/1972/17, 31.07.2018 (Supreme Court of Ukraine)]. *Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75645241>> (2023, January, 11). [in Ukrainian].
4. *Rishennya u spravi № 420/8409/20, 05.11.2020* (Odeskyi okruzhnyy administratyvnyy sud) [Decision in the case № 420/8409/20, 05.11.2020 (Odesa District Administrative Court)]. *Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92685121>> (2023, January, 11). [in Ukrainian].
5. *Postanova u spravi № 826/27733/15, 28.04.2021* (Verkhovnyy Sud Ukrayiny) [Resolution in case No. № 826/27733/15, 28.04.2021 (Supreme Court of Ukraine)]. *Yedyny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96592303>> (2023, January, 11). [in Ukrainian].
6. An official website of the European Union (2023). *Binding valuation information (BVI) decisions – inclusion in EU legislation and simplifications to customs formalities* <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13262-Binding-valuation-information-BVI-decisions-inclusion-in-EU-legislation-and-simplifications-to-customs-formalities_en> (2023, January, 19).
7. Goranov G. (2023), Binding Valuation Information (BVI) decisions in the EU: the pros and cons. *CCRM Journal for Practitioners in Europe*, Issue 19, February / March 2023. <<https://www.customsclearance.net/en/articles/binding-valuation-information-bvi-decisions-in-the-eu-the-pros-and-cons?authenticated=1>> (2023, February, 05).

¹ Goranov, G. (2023). Binding Valuation Information (BVI) decisions in the EU: the pros and cons. *CCRM Journal for Practitioners in Europe*, 19 (February/March) <<https://www.customsclearance.net/en/articles/binding-valuation-information-bvi-decisions-in-the-eu-the-pros-and-cons?authenticated=1>> (2023, лютий, 05).

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.1.6

Andrii Pravdiuk, PhD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5248-8111>

Vinnitsia National Agrarian University, Ukraine

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: INFORMATION INFLUENCE AND INFORMATION WARS

The article is devoted to the current problem of information security of Ukraine and the protection of the national information space from negative propaganda and manipulative informational and psychological influences. It is emphasized that the problem is actualized in the conditions of the Ukrainian-Russian conflict, when the provision of information security turns into a factor of preserving the national identity of Ukraine and its functioning as a sovereign independent state. The transition to the information society, the processes of globalization, the development of the latest technologies and the new challenges of modernity have led to the emergence of new ways of waging war and have radically changed the international security system. The principles, resources and means of warfare have changed significantly. Modern challenges and threats to the system of global information security have led to a rethinking of the conceptual and practical foundations of international cooperation in the field of information security. In order to maintain security and stability in the modern world, uniform rules, principles and standards of responsibility must be adopted. The article attempts to analyze theoretical approaches to defining the essence of such concepts as information security and threats to information security. The manifestation of socio-legal nature in such a recent globalization phenomenon as information war is considered. It has been proven that manipulation of information through psychological influence on the opponent has long been a means of waging war. It is indicated that the peculiarity of the information war is not only that the influence is carried out using the latest means, but also that it is an uncontrolled resource that is very weakly amenable to legal regulation, therefore it actively uses false, distorted information as a means of manipulating consciousness. The approaches of scientists who researched certain aspects of the information struggle were analyzed, appropriate conclusions were drawn based on their work, and the conceptual basis of the article was formed.

Keywords: information besiege, information war, means of warfare, information resources, information influence.

Formulation of the problem. In the conditions of modern global and regional information confrontations, destructive communicative influences, the clash of multi-vector national information interests, the spread of information expansion and aggression, the protection of the national information space and the guarantee of information security become the priority strategic tasks of modern states in the system of global information relations. Preservation of information sovereignty, formation of an effective security system in the information sphere is an urgent problem for Ukraine, which is often the object of external information expansion, manipulative propaganda technologies, and destructive information invasion.

After February 24, 2022, the civilized world has changed, security is no longer provided by rational agreements and inviolable state institutions. Unfortunately, modern realities have shown that modern international institutions are not capable of creating obligations for states by virtue of the powers granted to them by statutory documents, even with the direct consent of the state to the obligation of such an obligation, as an example of which can be the resolutions of the UN Security Council, to which states must obey due to their membership in the UN, but the Russian Federation demonstrated all its legal nihilism by its example. The UN is called to promote international cooperation, the purpose of which is to limit threats in the field of international information security and to form an international legal framework to prevent the threat of information wars; creation of an international monitoring system to track threats that appear in the information sphere; creation of a mechanism for monitoring compliance with the conditions

of the international information security regime; creation of a mechanism for resolving conflict situations in the field of information security.

In the conditions of the Russian-Ukrainian conflict, the protection of the national information space from negative information and psychological influences, operations and wars, the guarantee of information security and information sovereignty acquire special importance and become factors in the preservation of the national identity of Ukraine and its functioning as a sovereign and independent state¹.

In fact, the unlimited potential of the information space is used by the world's leading states in military conflicts both to optimize the functional capabilities of their own security and defense structures, and to create new means of realizing their own geopolitical interests, including information weapons.

The information security strategy, adopted by the National Security and Defense Council of Ukraine in December 2021, defines the priorities of information security, in particular, defines the current challenges and threats to the national security of Ukraine in the information sphere. The strategy also defines strategic goals and objectives aimed at countering such threats. Russia's unprovoked full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022 shows that the information space is becoming a battlefield in the realities of war. The conflict is fueled by the Russian federal propaganda machine, as well as a high level of support for the brutal actions of the country's President Putin (according to various data, from 51% to 71% of Russians support the war in Ukraine)².

Analysis of recent research and publications. Information security, problems of protecting the national information space have been studied by many scientists. In particular, the problem is reflected in the works of U. Ilnytska, V. Pocheptsov, Yu. Lisovska, O. Oleinyk, T. Perun, V. Gurkovsky, K. Zakharenko, V. Zhogov, G. Foros, V. Trinyak, Yu. Muravska, A. Marushchak, A. Pravdiuk and other specialists.

The purpose of the article there is a study of theoretical aspects of information security, information wars, generalization of proposals for countering information wars.

Presentation of materials. The right to information is a fundamental right that ensures the comprehensive development of the individual, the full functioning of the rule of law and democracy, and the formation of civil society. In the modern world, the presence or absence of this right in a person is an indicator of the level of democracy of the state, civility of society, observance and protection of universally recognized rights and freedoms of man and citizen³.

If the 19th century was called the century of production, the 20th – the century of management, then the 21st century, notes I. V. Aristova, is really the century of information, and information processes become the subject of conscious, purposeful and scientifically based activity. At the same time, law plays an important role in the conscious design of information processes, which not only regulates existing relationships, but also expands the sphere of information activity, which is determined by social needs. Thus, the law affects the implementation of information processes, defining and supporting those directions that form the information society⁴.

The Universal Declaration of Human Rights is the main universally recognized document for the declaration of human rights, binding on all participating states as a document belonging to the jurisprudence of international law. Article 19 of the Declaration of Human Rights guarantees not only the right to freedom of expression, but also the right to access information; this provision is set out in the following version: "... Every person has the right to freedom of beliefs and their expression; this right includes the right to freedom of expression and the right to collect, receive and impart information and opinion through the media, regardless of national boundaries ". These freedoms may be limited in the cases specified in Article 29 of the General Declaration, when "it is established by law in order to ensure due recognition and respect for the rights and freedoms of others, to meet the just demands of morality, public order and general welfare in a democratic society." The International Covenant on Civil and Political Rights, ratified by Ukraine

¹ Ільницька, У. (2016) Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Humanitarian vision*, 2(1), 27-32.

² Radiosvoboda (2022). *Незалежні соціологи: 71% росіян відчуває гордість через війну з Україною* <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsiology-rosiyany-viyna-gordist/31757775.html>> (2022, December, 03).

³ Holubieva, V., Pravdiuk, A., Oliinyk, S. and others (2022). Constitutional and legal provision of the right to access information in Ukraine and the countries of the European Union. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 156-159.

⁴ Арістова, І. (2011) Наука «інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства. *Правова інформатика*, 1(29), 3-11.

in 1973, guarantees access to information similar to the Universal Declaration of Human Rights, namely: "...Everyone shall have the right to freedom of thought and expression: this right includes the freedom to collect, receive and to disseminate information and opinions of various kinds in oral, written or printed form regardless of borders..."¹.

The international legal basis for the development of the information society in Ukraine is the Okinawa Charter of the Global Information Society of 2000, the Memorandum of Understanding signed between the General Directorate for the Information Society of the European Commission and the State Committee for Communication and Informatization of Ukraine regarding the development of the information society, the Geneva Declaration "Principles building an information society" in 2003 and the Tunisian commitment "Second stage of the World Summit on Information Society" in 2005, Declaration on European policy in the field of new information technologies, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe in 1999, Directive of the European Parliament "On system of electronic signatures used within the Community" 1999, UNICITRAL Model Law "On Electronic Signatures", adopted by the UN Commission in 2001, the Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe (2004) on e-government, adopted in 2014, and international agreements in the field of cooperation, for example, the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Latvia on cooperation in the field of informatization².

The idea of ensuring international information security was first implemented in UN General Assembly Resolution A/RES/53/70 "Achievements in the field of informatization and telecommunications in the context of international security" dated December 4, 1998. This document initiated a joint discussion of the issues of creating a completely new international legal regime, the structural element of which in the future will be information, information technology and methods of its use³.

The resolution of the UN General Assembly A/RES/54/49 "Achievements in the field of informatization and telecommunications in the context of international security" dated December 1, 1999, for the first time indicated threats to the international security of the information space in relation not only to the civil, but also to the military sphere⁴.

In fulfillment of this Resolution, in 2000, the UN Secretariat presented the "Principles relating to international information security", which were published in the report of the UN Secretary General dated June 10, 2000 for their further joint discussion. The principles determine the rules of behavior of states in the information space, creating corresponding moral obligations for them, and also lay the foundation for international negotiations under the auspices of the UN and other international organizations on information security issues. For the first time, such definitions of the conceptual apparatus of the international information security system as: "information space", "information resource", "information war", "information weapon", "information security", "threat to information security", "international information security" were given⁵.

Modern man, his everyday life turned out to be dependent on mass communication. The spread of network computer technologies, mobile communication and the Internet, information resources of modern society can bring not only good, but also be exposed to a growing number of threats that can harm the interests of an individual, society, state, lead to economic losses and endanger security of national information security. In this connection, the issue of society's demand for information security acquires extraordinary importance. The use of the Internet and information technologies not only opens up unlimited opportunities for humanity, but also creates new serious threats. More and more information is moving online, and according to the latest estimates, there are already more than 20 billion devices connected to the Internet in the world, which is

¹ Holubieva, V., Pravdiuk, A., Oliynyk, S. and others (2022). Constitutional and legal provision of the right to access information in Ukraine and the countries of the European Union. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 156-159.

² Ромащенко, В. (2016). Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні. *Підприємництво, господарство і право*, 9, 100-104.

³ Undocs (1999). Резолюция A/RES/53/70 ГА ООН «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникации в контексте международной безопасности» <<https://undocs.org/ru/A/RES/53/70>> (2022, December, 03).

⁴ Undocs (1999). Резолюция A/RES/54/49 ГА ООН «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникации в контексте международной безопасности» *Undocs* <<https://undocs.org/ru/A/RES/54/49>> (2022, December, 03).

⁵ Фролова, О. (2018). Роль ООН в системі міжнародної інформаційної безпеки. *Електронне видання Інституту міжнародних відносин «Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки»*, 18 <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140>. (2022, December, 03).

several times more than the population of the Earth. Also, billions of gigabytes of various information are collected on the servers. The world is becoming open, and such rapid growth requires the formation of "rules of the game." Today, cyberspace has become a very important part of life. With its help, many social problems are solved, it has a great impact on the economy and innovative activities, etc. Because of this, cyberspace is very promising for development, as well as a prime target for attackers. Cyber attacks on information infrastructure have become a real threat, and countering these attacks is one of the main challenges for risk management¹.

A day before the military invasion, operators associated with the GRU and Russian military intelligence carried out destructive attacks on hundreds of systems of the Ukrainian government, IT sector, energy and financial organizations. The activity observed by Microsoft included attempts by attackers to destroy, disrupt, or penetrate the networks of government agencies and critical infrastructure facilities, some of which were subjected to simultaneous ground attacks and missile strikes by the Russian military. These network operations were supposed not only to impair the functions of the institutions to which they were directed, but also to prevent citizens' access to reliable information and vital services, to shake the confidence in the country's leadership².

Noting the generally positive role of the transition to the information society (in particular, the Okinawa Charter of the Global Information Society particularly emphasized the potential advantages of information-communication technologies that stimulate competition, contribute to the expansion of production, create and support economic growth and ensure employment of the population), which consists primarily in the transition to new principles of processing and transmission of information in order to increase the efficiency of the functioning of many spheres of activity, it is also necessary to state that the positive properties of information and information technologies can be used not only for the purposes of sustainable development of society, but also for selfish and criminal purposes. The wave of technical progress has also made significant changes in the methods of solving geopolitical, military, economic, trade and other conflicts, so force methods are currently giving way to information methods³.

If we follow the evolution, then the history of the development of information wars is the history of the development of humanity, the history of the struggle of civilizations. There are many examples of victory and defeat in specific battles, when the situation changed dramatically thanks to some military tricks, purposeful dissemination of disinformation. Bringing information to a certain person or group of persons and receiving "profit" from it is an information operation that is an element of information warfare⁴.

With the development of information technologies, the worldwide information network, such a type of warfare as information war is emerging. We are at a historical crossroads, at which the latest technologies can carry both a positive, constructive trend and a destructive one. "The industrial age brought the struggle between states to the fore, and in the 20th century – ideological and political systems. Component victories began to be formed from a complex of economic, moral-political and technological factors. The emergence of microelectronics, which opened up opportunities for mass communication, in combination with information technologies gave rise to network information structures, and with them the concept of information and network wars".⁵

Psychological influence on the opponent is an ancient mechanism of influence on the opponent. After the Second World War, such a field of international law as international humanitarian law began to develop actively. The means and methods of waging war receive legal regulation. However, the war is not always won on the battlefield, it is also won thanks to psychological and informational means. Information warfare is a type of military operations, the weapons of which are information processing equipment and methods, which allow to purposefully, quickly and covertly influence the military and civilian information systems

¹ Pravdiuk, A. (2022) The state and current issues of legal regulation of cyber security in Ukraine. *European Political and Law Discourse*, 9(3), 19-28. DOI: 10.46340/eppd.2022.9.3.3.

² Бондар, Г. (2022). Кібервійна в Україні та виклики національної безпеки: кібернапади на цифрову інфраструктуру (державні установи, об'єкти критичної інфраструктури та організації третього сектору). *Публічне управління та регіональний розвиток*, 30-37.

³ *Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, 2000* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163> (2022, December, 03).

⁴ Черватюк, В., Бойко, О. (2021). Інформаційні війни (конфлікти): теоретико-правовий аспект. *Юридичний вісник*, 2 (59), 62-69.

⁵ Шумка, А. В. Черник, П. П. (2013). Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протистояння початку ХХІ ст. *Військово-науковий вісник*, 19, 243-255.

of the enemy with the aim of undermining his politics, economy, military capabilities, and ultimately – national security¹.

In today's context, it is worth recalling the words of Napoleon Bonaparte: "Four newspapers can do more harm than an army of a hundred thousand." The press, Napoleon believed, should write only what it is ordered to do, and keep silent about what it should not say. It is worth noting that Napoleon used the mass media not only during military campaigns, but also to consolidate and maintain power. In particular, the military operations of Napoleon's army were usually preceded by the spread of rumors about the greatly exaggerated number of Napoleon's troops, followed by the distribution of pamphlets and leaflets². In turn, as J. Goebbels determined, "it is not what is written about in the newspapers that is important, but what is not written about in them." According to the materials of R. Herzenstein, one of the main methods of such propaganda was silencing. Similar approaches are widely used today, especially in the Russian mass media³.

On June 21, 2022, D. Cohen, the chairman of Jigsaw, which is part of Google, delivered a speech at the UN Security Council meeting dedicated to Ukraine. He noted that when the Security Council was created, no one could imagine that almost 65% of the world's population would be connected by such a complex entity as the modern Internet. "For the war in Ukraine, YouTube, TikTok and other platforms have uploaded more hours of video than minutes of the conflict⁴.

In turn, we believe that society itself is one of the key elements that consciously or unconsciously performs the function of transmitting information, as users in the process of militarization of networks.

But I would like to emphasize that every war, whether it is mass aggression or information war, has its own rules. The aggressor country violated all possible of them without declaring war, being wary of breaking all relations from economic to political and the rules of information warfare, turning so-called patriotism into racism in cyberspace. The propaganda of the enemy uses all kinds of expressions that spread, incite, encourage or promote racial hatred, xenophobia, anti-Semitism, or other forms of hatred that incite intolerance, that, in particular, manifests itself as warlike nationalism and ethnocentrism, discrimination and oppression of minorities, migrants and other persons of foreign origin. All this leads and has already led to tragedies in the cities of Ukraine (Bucha, Irpin, Borodyanka, Mariupol and many others).

The specifics of armed conflict, as well as the place and role of the military argument in politics, are naturally determined by the level of development of society and technology. The process of the complication of weapons and methods of warfare occurs in a wave-like manner and synchronously with the process of evolution of social organization and consciousness. Competitiveness in the era of industrial society was determined by the state's ability to produce heavy weapons, transport them to the theater of operations, and withstand economic pressure. In the information age, military competitiveness is associated with the ability to process information and integrate it into military operations, thus ensuring their success⁵.

In turn, we can draw an analogy about the so-called second army of the world. In our opinion, this is nothing more than a myth and psychological intimidation of the military and the civilian population of Ukraine.

It is worth taking into account the conclusions made by N.F. Semen in the course of researching the problems of Russia's information war against Ukraine and Ukraine's opposition to such actions. The researcher notes that countering military aggression will be effective only when Ukraine creates the necessary legal basis for countering Russian propaganda. Moreover, the author believes that propaganda should be understood as the whole set of information messages from Russia, Russian media, even Ukrainian Russian-language media, which have a negative context for Ukraine. "In order to effectively resist

¹ Гриняев, С.Н.(2004). *Поле битвы – киберпространство. Теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны*. Москва.

² Макаров, В. Е., Ступин, С. А. (2015). *Политические и социальные аспекты информационной безопасности: монография*. Москва, Таганрог.

³ Ходошко, В., Хохлачова, Ю. (2016). Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Частина 1. *Безпека інформації*, 22(3), 283-288.

⁴ Cohen, J. (2022). Warning incitement of racial, religious hatred can trigger atrocity crimes, Special Adviser stresses states' legal obligation to prevent genocide. Russian Federation's Disinformation Campaign Aimed to Justify Invasion of Ukraine, Several Speakers Stress. Security Council. June 21, 2022. *Reliefweb.int*.

<<https://reliefweb.int/report/ukraine/warning-incitement-racial-religious-hatred-can-trigger-atrocity-crimes-special-adviser-stresses-states-legal-obligation-prevent-genocide>> (2022, December, 03).

⁵ Магда, Є. (2014). Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини Серія "Політичні науки"*, 4 < http://journals.iir.riev.ua/index.php/pol_n/article/wiev/2489>. (2022, December, 03).

the information war and respond adequately to the Russian side, it is necessary to clearly understand that the format of the information war has long gone beyond the scope of violence"¹.

In turn, we can note that the improvement of legal norms will not be able to counteract information aggression, because the information vacuum formed over years and decades, starting from the times of the Soviet Union until now, when information was provided in a limited and, in most cases, fictitious manner, the population of the country perceived any information as reliable. , and such that it is not amenable to criticism or, much less, analysis.

The war in Ukraine is the largest military conflict since the end of the Second World War, but it is also the first war in detail, every soldier and civilian has the opportunity to record on any gadget the everyday life or even every second of the war. Each video will forever remain on the Internet, each war criminal will not be able to escape punishment and will be brought to justice in accordance with the norms of international law. We understand that it is necessary to record war crimes, but the military insists that posting pictures on the Internet of the movement of military units, their location or damaged infrastructure in real time can lead to the loss of an entire unit or to a repeated missile attack on the infrastructure. Unfortunately, regardless of criminal liability, certain citizens.

The theater of information warfare is comprehensive: from the office to the home personal computer. The means of conducting such a war are any means of information transmission that allow purposefully changing (destroying, distorting), copying, blocking information, neutralizing protection systems, limiting access, disinforming, disrupting the functioning of information carriers, disorganizing the operation of technical means, computer systems and information and computing networks of the enemy. Methods of influence determine the peculiarities of the spheres in which the information struggle is conducted. Therefore, the risk of disorganization of society due to artificially created information-organized controlled chaos, due to an excess or deficit of information, misinformation, and, as a result, the general controllability of large social groups is quite achievable².

False information is the basis of such a war. Quite often, under the guise of a great goal – patriotism, the protection of indigenous peoples, the protection of human rights and freedoms, the fight against terrorism, etc., military aggression takes place, that is, an undeclared armed conflict, which causes not only the seizure of territories, but also significant human casualties³.

The term "information war" appeared in the mid-1970s. It was proposed by physicist Thomas Rohn, who was not only the first to understand, but also scientifically substantiated the fact that information is the weakest link in any army⁴. According to the definition of Professor B. Yuskiv, information warfare or "informational and psychological influence is the purposeful production and distribution of special information that directly affects the functioning of the informational and psychological environment of society"⁵.

Modern scientists point out that information war (from the English information war) is a term that has two meanings: first, influence on the civilian population and/or military personnel of another state through the dissemination of certain information⁶. Today there are many definitions of information warfare. The definition of information warfare can be found in the works of M. Libiki, in particular, in which the author identified seven types of information warfare: command-and-control, hacking, economic, psychological, intelligence, electronic and cyber warfare. M. Libiki, in turn, noted that attempts to fully understand all aspects of the concept of information war are similar to the efforts of blind people to learn about the world around them⁷.

Ensuring the information security of Ukraine and the security of state interests in the information space will be facilitated by the priority development of an appropriate regulatory system for countering threats

¹ Семен, Н.(2018). Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів «Правда.Ру» та «Российский диалог»): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з соціальної комунікації. Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

² Баглікова, М.(2010). Інформаційні війни і Україна. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*, 14, 158-161.

³ Жаровська, І., Ортинська, Н. (2020). Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"*, 7(2), 56-61.

⁴ Короход, Я. (2013). Інформаційно-психологічні війни – зброя ХХІ. *Актуальні проблеми політики*, 50, 299-307.

⁵ Юськів, Б.(2003). *Опорний конспект лекцій з дисципліни "Інформаційні війни"*. Рівне: РІС КСУ.

⁶ Манойло, А.(2003). Информационно-психологическая война как средство достижения политических целей. *Azerilove* <<http://www.azerilove.net/articles/85/1/>> (2022, December, 03).

⁷ Libicki, M. (2007). *Conquest in cyberspace. National security and information warfare*. Cambridge.

to these interests and streamlining the law-making process in the field of analysis, generalization, use and dissemination of information¹.

The need for such development of the system of regulatory and legal support is determined by certain factors. First, in the conditions of the functioning of the legal state and civil society, the main functions of state authorities, which are entrusted with the main responsibility for national security, should be regulated by certain legal norms aimed at ensuring civil constitutional rights and freedoms. Law-making in this context is aimed at the normative consolidation of the tasks of countering threats to the national security of Ukraine, the means and methods of their implementation, ensuring the conciliatory policy of the authorities. Secondly, Ukraine's course towards integration into the international community significantly expands the possibilities of consolidating the conceptual foundations of state information security by participating in the development of international legal norms in this area, formation of an international system for ensuring information security on a global scale and within the framework of each individual country. Thirdly, the implementation of guarantees of civil rights and freedoms, protection of state interests of our country involves a significant increase in the role of authorities in regulating relevant social relations, the presence of a transparent and understandable state policy².

The peculiarities of the state's implementation of information security functions are that the activities of each state body are carried out by using the information infrastructure of society, forming and consuming information resources, and establishing relations with citizens. In view of this, state bodies as the owners of such resources and representatives of the relevant infrastructure must apply a range of measures aimed at ensuring the preservation of resources and the security of information, telecommunications, management and communication systems³.

However, the reality is the opposite. As O. Belorus ironically observes, researching globalization and the national strategy of Ukraine: "Our legislative field is exemplary, thanks to it, anyone can work in the information field as they wish. We actually lost informational sovereignty, because we have only 10% of the state share, while France, Poland, Germany have up to 40%, and some of our neighbors have 60%. They each have 3-5 state radio channels, 2-3 TV channels, and in our country, especially in cable networks, another state actually sits"⁴. However, as is known, the problem of ensuring information security as an integral component of the general national system of state security and protection of the fundamentals of the constitutional order must be directly resolved by state structures whose duties include ensuring, observing and protecting the Constitution of Ukraine. Of course, this is logical, because from a state-legal point of view, the protection of the Constitution and ensuring the stability of the constitutional system of Ukraine should occupy a special place in the national security system. It is no accident that Prof. Yu. M. Todyka considered the indicated problem as a complex political and legal one, which acquires special importance in the period of the formation of statehood, economic, political and social instability, the formation of the legal system of the state on a conceptually new basis⁵.

In every information war, there is a subject, that is, the one or those who control the information flows. The subjects of activity in the information space of society implementing the state information policy include:

1) bodies of state power and management that have stable interests in the information space; form and control the national information space; create structural units whose functions and tasks include conducting information warfare;

2) international organizations that have stable interests in the information space and participate in the formation of the information space; use national structures integrated into international organizations; create their own scientific and technical potential and use the potential of countries;

3) non-governmental organizations that have interests in the information space; create their own segment of the information space; create units within their structures whose functions and tasks include information warfare; create and use their own scientific and technical potential and use the potential of allies,

¹ Черниш, Р., Ігнатюк, М., Заріцький, Ю. (2022). Протидія деструктивному інформаційному впливу в Україні: правові та організаційні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*, 1, 213-216.

² Почепцов, Г. (2015). *Сучасні інформаційні війни*. Київ: ВД Києво-Могилянська академія.

³ Політанський, В.С. (2017). Світові моделі та фундаментальні принципи інформаційного суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*, 43(1), 34-39.

⁴ Мануйлов, Є.М., Калиновський, Ю.Ю. (2016). Роль і місце інформаційної безпеки у розбудові сучасної української держави. *Вісник Національного юридичного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*, Серія: Політологія, 2 (29), 144-153.

⁵ Дзьобаня, О.П. (ред.) (2021). *Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія*. Харків: Право.

as well as supporting countries, which in one way or another are related to the activities of this subject; develop and consolidate certain values and ideals at the level of their official ideology;

4) media corporations, the main function of which is the dissemination of knowledge, ideas and values, the formation of certain views, ideas and emotional states of people and, through them, influencing their behavior¹.

Undoubtedly, the state, even if it uses the experience of foreign countries, will not be able to cope with the information influx of the enemy on its own, in our opinion, this is possible only if the government, business, army, society, self-government and religious organizations consolidate.

Formation of public consciousness with the help of subjects of information war using methods of psychological influence becomes the most effective way of control and manipulation both inside the state and outside it. It all depends on who actually determines the information content. Thus, our attitude to problems and phenomena, even the very approach to what is considered a problem or phenomenon, is largely determined by those who control the world of communications².

Media researcher J. Bryce published a book in which he revealed the mechanisms of influence on public opinion.

First, a "plurality of opinion" is constructed with the help of "facts or stories" in order to disrupt the feeling in the human soul, which flows out of the mouth by itself, creating the impression that everyone is talking about the chosen fact.

At the second stage, newspapers (morning and evening) express a more certain opinion about the events, providing it with "expected results" and, thus, "the opinions of ordinary citizens begin to condense into a solid mass".

At the third stage – in debates and discussions – unnecessary arguments are rejected in favor of one definite and unchanging decision.

The fourth stage is the introduction of a fact or an assessment of an event, which is passed off as a "conviction that has developed" in the form of "the tendency of people to "unanimity"" in the interests of ordinary citizens.

The whole process of processing public opinion was compared to the action of a roller on a road, when "clumsiness is suppressed, and the road becomes smooth and even takes on a uniform appearance"³.

The goal of information warfare is to influence the decisions of an adversary or competitor, and as a result, his behavior in such a way that he does not know that he is being influenced⁴. Such informational influences are able to fully or partially cause destabilization processes in the information space of sovereign states, provoke unrest and internal confrontation.

The variety of possible tools leads to the fact that the aggressor state surrounds the enemy with a swarm of seemingly unrelated actions: provocations, disinformation, diplomatic demarches, actions of various foundations, committees, authoritative leaders, movements, TV channels, Internet sites, etc. But in reality, these actions are well coordinated among themselves based on a single strategic concept. This not only increases the power of influences due to coordination, but also contributes to ensuring their suddenness and the complexity of countermeasures, since only an intellectually well-prepared state elite can resist complex systemic influences from all sides⁵.

The most dangerous manifestations of such influences can be informational influences, the object of which is a direct attack on the constitutional system and the rights and freedoms of a person and a citizen, since one of the main tasks of the state in the information sphere is to observe the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen when receiving information and using it, preserving and strengthening the moral values of society⁶.

¹ Богуш, В., Юдін, О. (2005). *Інформаційна безпека держави*. Київ: МК-Прес.

² Brzhevska, Z., Dovzhenko, N., Kyrychok, R. and others (2019). Інформаційні війни, загрози та протидія. *Електронне фахове наукове видання "Кібербезпека: освіта, наука, техніка"*, 3(3), 88-96. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2019.3.8896>.

³ Ходошко, В., Хохлачова, Ю. (2016). Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Частина 1. *Безпека інформації*, 22 (3), 283-288.

⁴ Szafranski, R. (2020). A theory of information warfare. Preparing for 2020. *Cryptome* <<https://cryptome.org/jya/af-infowar.htm>> (2022, December, 03).

⁵ Бочарніков, В., Свешніков, С. (2017). Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. *Наука і оборона*, 1, 3-8. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2017-0-1-3-8>.

⁶ Савин, Л. (2011). *Сетецентричная и сетевая война. Введение в концепцию*. Москва: Евразийское движение.

In our opinion, the information policy of Ukraine needs to be adapted to new conditions, to act in advance and continuously monitor the impact on the domestic media market. In turn, the concept of information war involves the use of information weapons by conducting information operations, they can be of both an information-technical and information-psychological nature, covering all directions of information conflict, it is also necessary to state the fact that modern international law does not determine the relationship between cross-border the nature of information networks and the principle of state sovereignty.

Most of the countries of the world have a clear understanding that information security is an integral component of national security, which necessitates the development and improvement of national legislation, the creation of appropriate specialized structures, the main task of which is to ensure the information security of the state. Today's realities have shown that only joint and well-coordinated actions give the opportunity to oppose the military and information war on the part of the Russian Federation and its satellites. The society must understand that this is our joint responsibility – both the state, media and civil society.

In conflicts where the decisive action may be the opening of a virus-infected e-mail, the retweeting of a message from a software agent mistaken for a human, or the invisible contribution of a hijacked computer (or digitized refrigerator) to a large botnet, we are in the realm of Marx's "they do it, but they do not know it." "Even if you don't see the war, the war sees you" is the logic of the blind gaze of cyber war, a regime in which, although "the subject does not see where this regime leads, he follows it"¹.

Conclusions. Information protection or, better said, ensuring security is no longer just a technological problem. Issues related to information, its protection, information security and confidentiality become one of the measures to protect state sovereignty. Information has become the most important asset needed by a person, the state and society in general. Ensuring information security and protection of information sovereignty, forming one's own protected information space is one of the main tasks of the country.

In order to solve these problems in a timely manner, Ukraine still has a lot to do in terms of legal, organizational, and organizational and technical aspects. In particular, in order to protect the information space, it is necessary to create systems for managing national information resources, reliable protection of state administration channels, and countering information threats. In the conditions of war, the problem of guaranteeing information security due to the spread of cyber threats of various types becomes a matter of state security, a matter of every citizen and society as a whole, therefore it is a strategic problem of the state, which requires the creation of a comprehensive system for ensuring cyber security and information sovereignty, establishing strategic communications of national subjects cyber security systems, building capabilities to counter cyber threats, formation of the appropriate infrastructure of the domestic information space.

The legislator is obliged to carry out a policy of anticipation and to immediately respond to dynamic changes occurring in cyberspace, to develop and implement effective means and tools for a possible response to aggression in cyberspace, which can be used as a means of deterring military conflicts and threats in cyberspace. In our opinion, the adoption of the law on media, which received generally positive conclusions from the European Commission, was an important step to ensure information security. There are quite a lot of comments, but the media norms are clearly outdated and do not fully meet the requirements of modern times.

References:

1. Aristova, I. (2011). Nauka «informatsiine pravo» na novomu etapi rozvytku informatsiinoho suspilstva [The science of "information law" at a new stage of development of the information society]. *Pravova informatyka* [Legal informatics], 1(29), 3-11. [in Ukrainian].
2. Bahlikova, M. (2010) Informatsiini viiny i Ukraina. [Information wars and Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriya: Politolohiia. Sotsiolohiia. Filosofiia* [Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Series: Political Science. Sociology. Philosophy], 14, 158-161. [in Ukrainian].
3. Bocharnikov, V., Sviesnikov, S. (2017). Pohliady na kharakter suchasnykh voiennykh konfliktiv [Views on the nature of modern military conflicts]. *Nauka i oborona* [Science and defense], 1, 3-8 [in Ukrainian].
4. Bohush, V., Yudin, O. (2005). Informatsiina bezpeka derzhavy [State information security]. Kyiv: MK-Pres. [in Ukrainian].
5. Bondar, H. (2022). Kiberviina v Ukraini ta vyklyky natsionalnii bezpetsi: kibernapady na tsyfrovu infrastrukturu (derzhavni ustanovy, obiekty krytychnoi infrastruktury ta orhanizatsii tretoho sektoru) [Cyber warfare in Ukraine and challenges to national security: cyber attacks on digital infrastructure (state institutions, critical infrastructure

¹ Dyer-Witthford, N., Matvienko, S. (2019). *Cyberwar and Revolution: Digital Subterfuge in Global Capitalism*. Minneapolis-London: University of Minnesota Press.

- objects and third sector organizations)]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok* [Public administration and regional development], 15, 30-67. [in Ukrainian].
6. Brzhevska, Z., Dovzhenko, N., Kyrychok, R. and others (2019). Informatsiini viiny, zahrozy ta protydiia. [Information wars, threats and countermeasures]. *Elektronne fakhove naukove vydannia "Kiberbezpeka: osvita, nauka, tekhnika"* [Electronic professional scientific publication "Cybersecurity: education, science, technology"], 3(3), 88-96. [in Ukrainian].
 7. Chernysh, R., Ihnatiuk, M., Zaritskyi, Yu (2022). Protydiia destruktyvnomu informatsiinomu vplyvu v Ukraini: pravovi ta orhanizatsiini aspekty [Countering destructive information influence in Ukraine: legal and organizational aspects]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal* [Legal scientific electronic journal], 1, 213-216. [in Ukrainian].
 8. Chervatiuk, V., Boiko, O. (2021). Informatsiini viiny (konflikty): teoretyko-pravovyi aspekt [Information wars (conflicts): theoretical and legal aspect]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], 2(59), 62-69. [in Ukrainian].
 9. Cohen, J. (2022). Warning incitement of racial, religious hatred can trigger atrocity crimes, Special Adviser stresses states' legal obligation to prevent genocide. Russian Federation's Disinformation Campaign Aimed to Justify Invasion of Ukraine, Several Speakers Stress. Security Council. June 21, 2022. *Reliefweb* <<https://reliefweb.int/report/ukraine/warning-incitement-racial-religious-hatred-can-trigger-atrocity-crimes-special-adviser-stresses-states-legal-obligation-prevent-genocide>> (2022, December, 03).
 10. Dyer-Witthford, N., Matvienko, S. (2019). *Cyberwar and Revolution: Digital Subterfuge in Global Capitalism*. Minneapolis-London: University of Minnesota Press.
 11. Frolova, O. (2018). Rol OON v systemi mizhnarodnoi informatsiinoi bezpeky [The role of the UN in the system of international information security]. *Elektronne vydannia Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn «Mizhnarodni vidnosyny. Seriya: Politychni nauky»* [Electronic edition of the Institute of International Relations "International relations. Series: Political science"] <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140> (2022, December, 03). [in Ukrainian].
 12. Grinjaev, S.N. (2004). *Pole bitvy – kiberprostranstvo. Teorija, priemy, sredstva, metody i sistemy vedenija informacionnoj vojny* [The battlefield is cyberspace. Theory, techniques, means, methods and systems of information warfare]. Moscow. [in Russian].
 13. Holubieva, V., Pravdiuk, A., Oliinyk, S. and others (2022). Constitutional and legal provision of the right to access information in Ukraine and the countries of the European Union. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 156-159.
 14. Ilytska, U. (2016). Informatsiina bezpeka Ukrainy: suchasni vyklyky, zahrozy ta mekhanizmy protydii nehatyvnyim informatsiino-psykholohichnym vplyvam [Information security of Ukraine: modern challenges, threats and countermeasures against negative informational and psychological influences] *Humanitarni viziii* [Humanitarian vision], 2(1), 27-32. [in Ukrainian].
 15. Khodoshko, V., Khokhlachova, Yu (2016). Informatsiina viina. ZMI yak instrument informatsiinoho vplyvu na suspilstvo. Chastyna 1 [Information war. Mass media as a tool of information influence on society. Part 1.] *Bezpeka informatsii* [Information security], 22(3), 283-288. [in Ukrainian].
 16. Korokhod, Ya. (2013). Informatsiino-psykholohichni viiny – zbroia XXI [Informational and psychological warfare is a weapon of the 21st century.] *Aktualni problemy polityky* [Actual problems of politics], 50, 299-307. [in Ukrainian].
 17. Libicki, M. (2007). *Conquest in cyberspace. National security and information warfare*. Cambridge.
 18. Mahda, Ye. (2014). Hibrydna viina: sutnist ta struktura fenomenu [Hybrid war: the essence and structure of the phenomenon]. *Mizhnarodni vidnosyny Seriya "Politychni nauky"* [International relations Series "Political sciences"], 4 <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220> (2022, December, 03). [in Ukrainian].
 19. Makarov, V. E., Stupin, S. A. (2015). *Politicheskie i social'nye aspekty informacionnoj bezopasnosti: monografija*. [Political and social aspects of information security: monograph]. Moscow: Taganrog. [in Russian].
 20. Manojlo, A. (2003). Informacionno-psiologicheskaja vojna kak sredstvo dostizhenija politicheskikh celej [Information and psychological warfare as a means of achieving political goals]. *Azerilove* <<http://www.azerilove.net/articles/85/1/>> (2022, December, 03). [in Russian].
 21. Manuilov, Ye, Kalynovskyi, Yu.Iu. (2016). Rol i mistse informatsiinoi bezpeky u rozbudovi suchasnoi ukrainskoi derzhavy [The role and place of information security in the development of the modern Ukrainian state]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu «Iurydychna akademiia imeni Yaroslava Mudroho», Seriya: Politolohiia* [Bulletin of the Yaroslav the Wise National Law University, Series: Political Science], 2(29), 144-153. [in Ukrainian].
 22. Dzobania, O.P.(ed.) (2021). *Natsionalna bezpeka: svitohliadni ta teoretyko-metodolohichni zasady: monohrafiia* [National security: worldview and theoretical and methodological foundations: monograph]. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
 23. Okinavska Khartiia hlobalnoho informatsiinoho suspilstva, 2000 (Verkhovna Rada Ukrayiny). [Okinawan Charter of the Global Information Society, 2000] (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] < http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163> (2022, December, 03). [in Ukrainian].

24. Pocheptsov, H. (2015). *Suchasni informatsiini viiny* [Modern information wars]. Kyiv: VD Kyievo-Mohylianska akademiia. [in Ukrainian].
25. Politsanskyi, V.S. (2017). Svitovi modeli ta fundamentalni pryntsyipy informatsiinoho suspilstva. [World models and fundamental principles of the information society]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pravo»* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series], 43(1), 34-39. [in Ukrainian].
26. Pravdiuk, A. (2022). The state and current issues of legal regulation of cyber security in Ukraine. *European Political and Law Discourse*, 9(3), 19-28. DOI: 10.46340/eppd.2022.9.3.3.
27. Radiosvoboda [Radio Freedom] (2022). *Nezalezhni sotsiologhy: 71% rosiyan vidchuvaye hordist' cherez viynu z Ukrayinoyu* [Independent sociologists: 71% of Russians feel proud because of the war with Ukraine] <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsiology-rosiyan-viyna-gordist/31757775.html>> (2022, December, 03) [in Ukrainian].
28. *Rezolucija A/RES/53/70 GA OON Dostizhenija v sfere informatizacii i telekommunikacii v kontekste mezhdunarodnoj bezopasnosti, 1999* (Organizatsiya Obyedinennykh Natsiy) [Resolution A/RES/53/70 UNGA Advances in the field of informatization and telecommunications in the context of international security (United Nations)]. *Undocs* <<https://undocs.org/ru/A/RES/53/70>> (2022, December, 03). [in Russian].
29. *Rezolucija A/RES/54/49 GA OON Dostizhenija v sfere informatizacii i telekommunikacii v kontekste mezhdunarodnoj bezopasnosti, 1999* (Organizatsiya Obyedinennykh Natsiy) [Resolution A/RES/54/49 UNGA Advances in the field of informatization and telecommunications in the context of international security (United Nations)] *Undocs* <<https://undocs.org/ru/A/RES/54/49>> (2022, December, 03). [in Russian].
30. Romashchenko, V. (2016). Pravove rehuliuвання informatsiinoho suspilstva v Ukraini [Legal regulation of the information society in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo* [Entrepreneurship, economy and law], 9, 100-104. [in Ukrainian].
31. Savin, L. (2011). *Setecentrichnaja i setevaja vojna. Vvedenie v koncepciju* [Network-centric and network warfare. Introduction to the concept]. Moscow: Evrazijskoe dvizhenie. [in Russian].
32. Semen, N. (2018). Rosiiski internet-resursy yak chynnyk informatsiinoi viiny proty Ukrainy (na prykladi saitiv «Pravda.Ru» ta «Rossyiskyi dyaloh») [Russian Internet resources as a factor in the information war against Ukraine (on the example of the websites "Pravda.Ru" and "Russian Dialogue")]: *avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata nauk z sotsial'noyi komunikatsiyi* [thesis abstract for obtaining the scientific degree of candidate of sciences in social communication]. Dnipro: Dniprovskiy natsionalnyi universytet imeni Olesia Honchara. [in Ukrainian].
33. Shumka, A. V. Chernyk, P. P. (2013). Informatsiino-merezheva viina – nova forma mizhderzhavnoho protyborstva pochatku XXI st st [Information and network warfare is a new form of interstate confrontation at the beginning of the 21st century]. *Viiskovo-naukovyi visnyk* [Military-scientific bulletin], 19, 243-255. [in Ukrainian].
34. Szafranski, R. (2020). A theory of information warfare. Preparing for 2020. *Cryptome* <<https://cryptome.org/jya/af-infowar.htm>> (2022, December, 03).
35. Yuskiv, B. (2003). Oporny konspekt lektsii z dystsypliny "Informatsiini viiny" [Reference synopsis of lectures on the discipline "Information Wars"]. Rivne: RIS KSU. [in Ukrainian].
36. Zharovska, I., Ortynska, N. (2020). Informatsiina viina yak suchasne hlobalizatsiine yavyshe [Information warfare as a modern globalization phenomenon]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: "Iurydychni nauky"* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: "Legal Sciences"], 7(2), 56-61. [in Ukrainian].

Zveme vás k účasti v časopise!**EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ**

Časopis vychází šestkrát ročně.

Články pro zveřejnění v **prvním (únor)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 28. ledna a musí být publikovány do dne 28. února.

Články pro zveřejnění v **druhém (duben)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 28. března a musí být publikovány do dne 30. dubna.

Články pro zveřejnění v **třetím (červen)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 28. května a musí být publikovány do dne 30. června.

Články pro zveřejnění v **čtvrtém (srpen)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 1. srpna a musí být publikovány do dne 31. srpna.

Články pro zveřejnění v **pátém (říjen)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 28. září a musí být publikovány do dne 31. října.

Články pro zveřejnění v **šestém (prosinec)** dílu časopisu jsou přijímány do dne 28. listopada a musí být publikovány do dne 31. prosince.

Požadávky k rukopisům:

Objem - 10 - 30 stranek.

Jazyk článků – česky, ukrajinský, angličtina, francouzština, němčina.

U článků podávaných v libovolném jazyce, nezbytně v angličtině musí být uvedeno :

Anotace objemem 1800-1900 znaků, název článku a úplná informace o autorovi: jméno a příjmení, titul, akademický titul, pracovní funkce, postavení, zaměstnání.

Poznámky pod čarou – na každé stránce.

Odkazy na zdroje na konci článku - volitelný.

Bibliografické popisy zdrojů a odkazy by měly být poskytovány na základě norem APA (American Psychological Association).

Ilustrace k článkům (grafické a výkresy) musí být uvedený ve formátu

TIFF nebo JPEG (každá postava v samostatném souboru/dokumentu).

Všimněte si, prosíme, při zpracování ilustrací že v časopisu není použit barevný tisk.

Rukopisy které nesplňují tyto technické požadavky redakční kolégie neregistruje a nebude probírat s účelem tisku a zveřejnění.

Adresa pro korespondenci:

E-mail: admedit@eppd13.cz

eppd13@gmail.com

ediskurs@gmail.com

Web: <http://eppd13.cz>

Adresa:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

PŘÍKLADY ÚPRAVY BIBLIOGRAFICKÉHO POPISU ZDROJŮ A LITERATURY DLE POŽADAVKŮ APA-STYLE

Všeobecná pravidla:

Bibliografický popis zdrojů a literatury v odkazech na každé stránce a v transliterovaném seznamu literatury (references) musí být zpracován na základě norem APA-Style, v souladu s požadavky APA (American Psychological Association). Níže jsou uvedeny příklady zpracování nejběžnějších bibliografických zdrojů. Více informace dostanete na stránce <http://www.apastyle.org>.

Při úpravě bibliografických popisů zdrojů a literatury dejte si pozor na způsob psaní: rovně a kurzivou (*Italic*) a také na postupnost umístění prvků odkazu.

Paginální odkazy na zdroje a literaturu se uvádí v původním jazyce (v jazyce originálů), totiž nepřekládají se a netransliterují se. Citace jsou také uváděny v původním jazyce článku.

Seznam literatury (references) na konci článku se uvádí latinkou. Pokud se musí uvést odkaz na články v písmu cyrilici (včetně článků v ukrajinštině nebo v ruštině) otištěné dříve v časopisech a sbírkách, doporučujeme tuto variantu struktury bibliografických odkazů v sekci References:

- Jméno a příjmení autora/-ů (transliterace);
- Transliterovaný název článku a jeho překlad v angličtině, který má být umístěn v hranatých závorkách: [];
- Název zdroje (transliterace) a překlad jeho názvy v jazyce anglickém: [];
- Výchozí údaje s anglickým zápisem.

V seznamu literatury (references) místo vydání pro zdroje v jazyce anglickém a ukrajinském se uvádí v angličtině, a název nakladatelství se transliteruje.

Pro automatickou transliteraci názvů zdrojů v písmu cyrilici dá se použít další stránky:

- pro zdroje v ruštině: <http://www.translit.ru>,
- pro zdroje v ukrajinštině: <http://www.slovyk.ua/services/translit.php>.

Odkaz na web-zdroje se má sestavit dalším způsobem: jméno autora web-stránky, název stránky, název web-stránky (píše se kurzivou (*Italic*)), adresu web-stránky oddělenou znaky < >: <URL> a pokud je možné datum poslední návštěvy/ náhledu web-stránky v zaoblených závorkách: () . Název měsíce nahlédnutí do web-stránky se uvádí v jazyce článku.

Pro vaše pohodlí jsou následující příklady uvádění zdrojů a literatury rozděleny podle typu zdroje, a každý se uvádí ve dvou variantách po sobě: první je příklad odkazu na každé stránce, druhý je příklad odkazu na stejný zdroj, jenže jak se má uvádět v seznamu literatury (references).

Monografie:

Denning, D.E. (1998). *Information Warfare and Security*. Boston: Addison-Wesley Pub. Co, 99-100.

Denning, D.E. (1998). *Information Warfare and Security*. Boston: Addison-Wesley Pub. Co. [in English].

Somit, A., Peterson, S. (2005). *The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution*. New York: Palgrave Macmillan, 5.

Somit, A., Peterson, S. (2005). *The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution*. New York: Palgrave Macmillan. [in English].

Тарасов, В. (1997). *Советская дипломатия в период Корейской войны (1950-1953)*. Москва: Научная книга, 134-150.

Tarasov, V. (1997). *Sovetskaya diplomatiya v period Koreyskoy voynyi (1950-1953)* [Soviet diplomacy during the Korean War (1950-1953)]. Moskva: Nauchnaya kniga. [in Russian].

Калюжнова, Н.Я. Лидина, К.Л. Якобсона, А.Я. (2003). *Регион на перекрестке Востока и Запада: глобализация и конкурентоспособность*. Москва: ТЕИС, 14-21.

Kaljuzhnova, N.Ja., Lidina, K.L., Jakobsona, A.Ja. (2003). *Region na perekrestke Vostoka i Zapada: globalizacija i konkurentosposobnost* [The region at the crossroads of the East and West: globalization and competitiveness]. Moscow: TEIS. [in Russian].

Článek v časopise:

Bakircioglu, O. (2007). The Application of the Margin of Appreciation Doctrine in Freedom of Expression and Public Morality Cases. *German Law Journal*, 8, 07, 713-714.

Bakircioglu, O. (2007). The Application of the Margin of Appreciation Doctrine in Freedom of Expression and Public Morality Cases. *German Law Journal*, 8, 07, 713-714. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substátních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75.

doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55>

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmaterialního shtepeni na substatnih urovnih. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55> [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Задорожний, О., Медведєва, М. (2006). Імплементация міжнародних стандартів захисту прав людини в сфері боротьби з інфекційними хворобами в національному праві України. *Український часопис міжнародного права*, 1, 64-76.

Zadorozhnii, O., Medvedieva, M. (2006). Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv zakhystu prav liudyny v sferi borotby z infektsiinymy khvorobamy v natsionalnomu pravi Ukrainy [Implementation of international human rights standards to combat infection disease in domestic law Ukraine]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava* [Ukrainian Journal of International Law], no. 1, 64-76. [in Ukrainian].

Teze a myšlenky konference:

Григор'єва, Х.А. (2016). Правові аспекти приватного інвестування у створення сільськогосподарських кооперативів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса)*, 1, 557-559.

Grigorieva, H.A. (2016). Pravovi aspekti privatnogo investuvannya u stvorennia silskogospodarskikh kooperativiv. [Legal aspects of private investment in the creation of agricultural cooperatives]. *Pravovi ta institucijni mekhanizmi zabezpechennia rozvitku derzhavi ta prava v umovah evrointegracii: materiali Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (20 travnya 2016 r., m. Odesa)*. [Legal and institutional mechanisms the development of state and law in the conditions of European integration: materials of the International Scientific and Practical Conference (May 20, 2016, Odesa)], 1. 557-559. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminal'nogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhyttya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Odkazy na web-stránky:

Salway, S. Contributions and challenges of cross-national comparative research in migration, ethnicity and health: insights from a preliminary study of maternal health in Germany, Canada and the UK. *US National Library of Medicine National Institutes of Health*. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3146864>> (2017, лютий, 01).

Salway, S. Contributions and challenges of cross-national comparative research in migration, ethnicity and health: insights from a preliminary study of maternal health in Germany, Canada and the UK. *US National Library of Medicine National Institutes of Health*. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3146864>> [in English]. (2017, February, 01).

Hadiz, V.R., Chrysosgelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, сентябрь, 18).

Hadiz, V.R., Chrysosgelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

Документы, на основании которых власти РФ запрещают деятельность Меджлиса 2016. *15 минут*. <<http://15minut.org/article/dokumenty-na-osnovanii-kotoryh-vlasti-rf-zapreshhayut-deyatelnost-medzhlisha-foto-2016-02-15-19-18-31>> (2017, ию).

Dokumenty, na osnovanii kotoryh vlasti RF zapreshhayut dejatel'nost' Medzhlisha 2016. [Documents on the basis of which the authorities of the Russian Federation prohibit the activities of the Mejlis]. *15 minut*. [15 minutes]. <<http://15minut.org/article/dokumenty-na-osnovanii-kotoryh-vlasti-rf-zapreshhayut-deyatelnost-medzhlisha-foto-2016-02-15-19-18-31>> [in Russian]. (2017, June, 22).

Odkazy na právní předpisy a právní dokumentaci:

Закони а нарізєні:

Закон про виконавче провадження ст. 24. 1999 (Верховна Рада України). *Офіційний вісник України*, 19, 194.

Zakon pro vykonavche provadzhennya 1999 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Enforcement 1999 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsijnyj visnik Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 19, 194. [in Ukrainian].

Цивільний кодекс, ст. 56, гл. 6. 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5>> (2013, листопад, 21).

Tsyvil'nyy kodeks 2003 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Civil Code 2003 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5>> [in Ukrainian]. (2013, листопад, 21).

Директива о развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой 2015 (Президент Республики Беларусь). *Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь*. <http://www.pravo.by/upload/docs/op/P01500005_1441141200.pdf> (05 мая 2017). *Direktiva o razvitii dvustoronnih otnoshenij Respubliki Belarus' s Kitajskoj Narodnoj Respublikoj 2015* (Prezident Respubliki Belarus'). [The Directive of the bilateral relations development of the Republic of Belarus with People's Republic of China 2015 (The President of the Republic of Belarus)]. *Nacional'nyj pravovoj Internet-portal Respubliki Belarus'*. [National legal Internet-portal of the Republic of Belarus]. <http://www.pravo.by/upload/docs/op/P01500005_1441141200.pdf> [in Russian]. (2017, May, 05).

Проект Закону про виставкову діяльність в Україні 2005 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25190> (01 грудня 2005).

Proekt Zakonu pro vystavkovu dijal'nist' v Ukraini 2005 (Verkhovna Rada Ukrainy). [The Draft Law on Exhibition Activity in Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsijnyj sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25190> [in Ukrainian]. (2005, December, 01).

Dohody, konvence, doporučení

International Covenant on Civil and Political Rights 1966 art 2. (General Assembly of the United Nations) <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>> (21 листопада 2016).

International Covenant on Civil and Political Rights 1966 art 2. (General Assembly of the United Nations) <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>> [in English]. (2016, November, 21).

Рекомендация о развитии людских ресурсов: образование, подготовка кадров и непрерывное обучение 2004 (Международная организация труда). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_532> (21 листопада 2013).

Rekomendacija o razvitii ljudskih resursov: obrazovanie, podgotovka kadrov i nepreryvnoe obuchenie 2004 (Mezhdunarodnaja organizacija truda) [Recommendation on human resources development: education, training and continuing education 2004 (International Labor Organization)]. *Ofitsiynyj sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_532> [in English]. (2013, November, 21)

Dvoustranné dohody

Угода про співробітництво в галузі авіаційного пошуку і рятування 2012 (Кабінет Міністрів України та Уряд Російської Федерації) *Офіційний вісник України*, 29, 130.

Ugoda pro spivrobitytstvo v galuzi aviatsiynogo poshuku i ryatuvannya 2012 (Kabinet Ministriv Ukrainy ta Uryad Rosiys'koyi Federatsiyi) [Agreement on cooperation in the field of aviation search and rescue 2012 (Cabinet of Ministers of Ukraine and Government of the Russian Federation)]. *Oficijnyj visnik Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 29, 130. [in Ukrainian].

Soudní dokumentace

Dokumentace Mezinárodního soudu

Case concerning pulp mills on the river Uruguay. Argentina v. Uruguay [2007]. ICJ <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/135/15427.pdf>> (12 вересня 2017)

Case concerning pulp mills on the river Uruguay. Argentina v. Uruguay [2007]. ICJ <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/135/15427.pdf>> [in English]. (2017, September 12)

The Vienna Convention on Consular Relations. Germany v. USA. (Request for the Indication of Provisional Measures: Order) General List No 104 [1999] ICJ 1.

The Vienna Convention on Consular Relations. Germany v. USA. (Request for the Indication of Provisional Measures: Order) General List No 104 [1999] ICJ 1. [in English].

Kauzy [soudní jednání] ECHR (do 31. října 1998)

Delta v. France (Article 50), 30 January 1990, § 38, Series A no. 191-A.

Delta v. France (Article 50), 30 January 1990, § 38, Series A no. 191-A. [in English].

Kauzy [soudní jednání] ECHR (od 1. listopadu 1998)

Campbell v. Ireland, no. 45678/98, § 24, ECHR 1999-II.

Campbell v. Ireland, no. 45678/98, § 24, ECHR 1999-II. [in English].

Soudní rozhodnutí soukromých zemí

Постановление по делу № 16-II [2013] KC РФ. <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148711/> (21 июня 2016).

Postanovlenie po delu № 16-P [2013] KS RF. [Resolution in the case No. 16-P [2013] of the Constitutional Court of the Russian Federation]. <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148711/> [in Russian] (2016, June 21).

Become a Contributor for the Journal

EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE

The Journal is issued 6 times per year.

Articles for publication in the first (February) issue of the journal are accepted until January, 28 and will be published until February, 28.

Articles for publication in the second (April) issue of the journal are accepted until March, 28 and will be published until April, 30.

Articles for publication in the third (June) issue of the journal are accepted until May, 28 and will be published until June, 30.

Articles for publication in the fourth (August) issue of the journal are accepted until August, 1 and will be published until August, 31.

Articles for publication in the fifth (October) issue of the journal are accepted until September, 28 and will be published until October, 31.

Articles for publication in the sixth (December) issue of the journal are accepted until November, 28 and will be published until December, 31.

Deadlines for acceptance of articles to the relevant journal issues are approximate. The editorial board may arbitrarily change these dates because of the large number of articles in the editorial portfolio. The dates of journal's publishing are unchangeable: the end of each pair of months.

Requirements to manuscripts

Page Limit is 10 – 30 pages.

The language of articles is Czech, Ukrainian, English, Polish, French and German.

For an article in any language, the following is required in English:

an abstract (1800-1900 characters),

a title of the article and complete data of an author – full first and last name,

academic title, academic degree, position, and place of employment.

Footnotes are allowed, no endnotes.

Bibliography after the article is optional.

Bibliography should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA).

Illustrations to articles (graphics and images) should be submitted in the TIFF or JPEG format (each image in a separate file). While preparing illustrations authors should take into account that colour printing is not available in the Journal.

The editorial board do not register and do not review for publication manuscripts that do not comply with the aforementioned requirements.

Address for service:

E-mail: admedit@eppd13.cz

eppd13@gmail.com

ediskurs@gmail.com

Web: <http://eppd13.cz>

Mailing Address:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

RULES AND EXAMPLES OF REFERENCING ACCORDING TO APA-STYLE REQUIREMENTS

General rules:

Bibliographic descriptions of sources and literature in footnotes and transliterated list of sources (references) should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA). Below are examples of how to arrange the most common bibliographic sources. For more information see: <http://www.apastyle.org>

When arranging bibliographic descriptions of sources and literature it is necessary to consider regular and cursive (*Italic*) text fonts, as well as the sequence of elements in a reference.

Footnotes should be provided in the original language of a source to which you refer, that is, they are not translated or transliterated. Quotes within the article should be provided in the language of the article.

References at the end of the article should be Latinized. When making bibliographic references to Cyrillic (including Ukrainian and Russian) articles, published in journals and almanacs, we strongly recommend the following structure of references:

- Name of author/authors (transliterated);
- original title of the article transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [];
- original title of the source transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [];
- publisher's imprint information in English.

In References, when indicating a city of publication both in English and Cyrillic sources, the name of the city should be given in English, while the name of the publishing house should be transliterated.

For automatic transliteration of Cyrillic sources, you can use the following resources <http://www.translit.ru> – for sources in Russian; and <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> – for sources in Ukrainian.

When arranging references on website materials, a reference should include author's name, title of the page, name of the site (*typed in Italic font*), site address <URL>, marked by <> symbols, and, if possible, the date when this page was last browsed (in round brackets). The month is provided in the language of the article.

For your convenience, below you can see examples of arranging bibliographic descriptions of sources and literature organized by source type; each one is given in two formats sequentially: the first one is the footnote example; the second is the example of arranging the same source in References.

Monograph:

Denning, D.E. (1998). *Information Warfare and Security*. Boston: Addison-Wesley Pub. Co, 99-100.

Denning, D.E. (1998). *Information Warfare and Security*. Boston: Addison-Wesley Pub. Co. [in English]

Somit, A., Peterson, S. (2005). *The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution*. New York: Palgrave Macmillan, 5.

Somit, A., Peterson, S. (2005). *The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution*. New York: Palgrave Macmillan. [in English]

Тарасов, В. (1997). *Советская дипломатия в период Корейской войны (1950-1953)*. Москва: Научная книга, 134-150.

Tarasov, V. (1997). *Sovetskaya diplomatiya v period Koreyskoy voynyi (1950-1953)* [Soviet diplomacy during the Korean War (1950-1953)]. Moskva: Nauchnaya kniga. [in Russian]

Калюжнова, Н.Я. Лидина, К.Л. Якобсона, А.Я. (2003). *Регион на перекрестке Востока и Запада: глобализация и конкурентоспособность*. Москва: ТЕИС, 14-21.

Kaljuzhnova, N.Ja., Lidina, K.L., Jakobsona, A.Ja. (2003). *Region na perekrestke Vostoka i Zapada: globalizacija i konkurentosposobnost* [The region at the crossroads of the East and West: globalization and competitiveness]. Moscow: TEIS. [in Russian].

Journal article:

Bakircioglu, O. (2007). The Application of the Margin of Appreciation Doctrine in Freedom of Expression and Public Morality Cases. *German Law Journal*, 8, 07, 713-714.

Bakircioglu, O. (2007). The Application of the Margin of Appreciation Doctrine in Freedom of Expression and Public Morality Cases. *German Law Journal*, 8, 07, 713-714. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substátních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55>

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substátních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55> [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Задорожній, О., Медведєва, М. (2006). Імплементация міжнародних стандартів захисту прав людини в сфері боротьби з інфекційними хворобами в національному праві України. *Український часопис міжнародного права*, 1, 64-76.

Zadorozhnii, O., Medvedieva, M. (2006). Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv zakhystu prav liudyny v sferi borotby z infektsiynymy khvorobamy v natsionalnomu pravi Ukrainy [Implementation of international human rights standards to combat infection disease in domestic law Ukraine]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava* [Ukrainian Journal of International Law], no. 1, 64-76. [in Ukrainian].

Conference paper:

Григор'єва, Х.А. (2016). Правові аспекти приватного інвестування у створення сільськогосподарських кооперативів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса)*, 1, 557-559.

Grigorieva, H.A. (2016). Pravovi aspekti privatnogo investuvannya u stvorennia silskogospodarskikh kooperativiv. [Legal aspects of private investment in the creation of agricultural cooperatives]. *Pravovi ta instituciyni mekhanizmi zabezpechennia rozvitku derzhavi ta prava v umovah evrointegracii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (20 travnya 2016 r., m. Odesa)*. [Legal and institutional mechanisms the development of state and law in the conditions of European integration: materials of the International Scientific and Practical Conference (May 20, 2016, Odesa)], 1. 557-559. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminal'nogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhittya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Web-link:

Salway, S. Contributions and challenges of cross-national comparative research in migration, ethnicity and health: insights from a preliminary study of maternal health in Germany, Canada and the UK. *US National Library of Medicine National Institutes of Health*. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3146864>> (2017, лютий, 01).

Salway, S. Contributions and challenges of cross-national comparative research in migration, ethnicity and health: insights from a preliminary study of maternal health in Germany, Canada and the UK. *US National Library of Medicine National Institutes of Health*. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3146864>> [in English]. (2017, February, 01).

Hadiz, V.R., Chrysosgelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, сентябрь, 18).

Hadiz, V.R., Chrysosgelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

Документы, на основании которых власти РФ запрещают деятельность Меджлиса 2016. *15 минут*. <<http://15minut.org/article/dokumenty-na-osnovanii-kotoryh-vlasti-rf-zapreshhayut-deyatelnost-medzhnisa-foto-2016-02-15-19-18-31>> (2017, ию).

Dokumenty, na osnovanii kotoryh vlasti RF zapreshhayut dejatel'nost' Medzhnisa 2016. [Documents on the basis of which the authorities of the Russian Federation prohibit the activities of the Mejlis]. *15 minut*. [15 minutes]. <<http://15minut.org/article/dokumenty-na-osnovanii-kotoryh-vlasti-rf-zapreshhayut-deyatelnost-medzhnisa-foto-2016-02-15-19-18-31>> [in Russian]. (2017, June, 22).

References to legislative acts and legal documents

Laws and regulations

Закон про виконавче провадження ст. 24. 1999 (Верховна Рада України). *Офіційний вісник України*, 19, 194.

Zakon pro vykonavche provadzhennya 1999 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law on Enforcement 1999 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsijnyj visnik Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 19, 194. [in Ukrainian].

Цивільний кодекс, ст. 56, гл. 6. 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5>> (2013, листопад, 21)

Tsyvil'nyy kodeks 2003 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Civil Code 2003 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsijnyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page5>> [in Ukrainian]. (2013, листопад, 21).

Директива о развитии двусторонних отношений Республики Беларусь с Китайской Народной Республикой 2015 (Президент Республики Беларусь). *Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь*. <http://www.pravo.by/upload/docs/op/P01500005_1441141200.pdf> (05 мая 2017). *Direktiva o razvitii dvustoronnih otnoshenij Respubliki Belarus' s Kitajskoj Narodnoj Respublikoj 2015* (Prezident Respubliki Belarus'). [The Directive of the bilateral relations development of the Republic of Belarus with People's Republic of China 2015 (The President of the Republic of Belarus)]. *Natsional'nyy pravovoj Internet-portal Respubliki Belarus'*. [National legal Internet-portal of the Republic of Belarus]. <http://www.pravo.by/upload/docs/op/P01500005_1441141200.pdf> [in Russian]. (2017, May, 05).

Проект Закону про виставкову діяльність в Україні 2005 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25190> (01 грудня 2005).

Proekt Zakonu pro vystavkovu dijal'nist' v Ukraini 2005 (Verkhovna Rada Ukrainy). [The Draft Law on Exhibition Activity in Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsijnyj sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25190> [in Ukrainian]. (2005, December, 01).

Agreements, conventions, recommendations

International Covenant on Civil and Political Rights 1966 art 2. (General Assembly of the United Nations) <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>> (21 листопада 2016).

International Covenant on Civil and Political Rights 1966 art 2. (General Assembly of the United Nations) <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>> [in English]. (2016, November, 21).

Рекомендация о развитии людских ресурсов: образование, подготовка кадров и непрерывное обучение 2004 (Международная организация труда). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_532> (21 листопада 2013).

Rekomendacija o razvitii ljudskih resursov: obrazovanie, podgotovka kadrov i nepreryvnoe obuchenie 2004 (Mezhdunarodnaja organizacija truda) [Recommendation on human resources development: education, training and continuing education 2004 (International Labor Organization)]. *Ofitsiynyj sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_532> [in English]. (2013, November, 21).

Bilateral agreements

Угода про співробітництво в галузі авіаційного пошуку і рятування 2012 (Кабінет Міністрів України та Уряд Російської Федерації) *Офіційний вісник України*, 29, 130.

Ugoda pro spivrobitnytstvo v galuzi aviatsiynogo poshuku i ryatuvannya 2012 (Kabinet Ministriv Ukrainy ta Uryad Rosiys'koyi Federatsiyi) [Agreement on cooperation in the field of aviation search and rescue 2012 (Cabinet of Ministers of Ukraine and Government of the Russian Federation)]. *Ofitsijnyj visnik Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 29, 130. [in Ukrainian].

Judicial documents

Documents of the International Court of Justice

Case concerning pulp mills on the river Uruguay. Argentina v. Uruguay [2007]. ICJ <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/135/15427.pdf>> (12 вересня 2017)

Case concerning pulp mills on the river Uruguay. Argentina v. Uruguay [2007]. ICJ <<http://www.icj-cij.org/files/case-related/135/15427.pdf>> [in English]. (2017, September 12)

The Vienna Convention on Consular Relations. Germany v. USA. (Request for the Indication of Provisional Measures: Order) General List No 104 [1999] ICJ 1.

The Vienna Convention on Consular Relations. Germany v. USA. (Request for the Indication of Provisional Measures: Order) General List No 104 [1999] ICJ 1. [in English].

ECHR cases (until October 31, 1998)

Delta v. France (Article 50), 30 January 1990, § 38, Series A no. 191-A.

Delta v. France (Article 50), 30 January 1990, § 38, Series A no. 191-A. [in English].

ECHR cases (after November 1, 1998)

Campbell v. Ireland, no. 45678/98, § 24, ECHR 1999-II.

Campbell v. Ireland, no. 45678/98, § 24, ECHR 1999-II. [in English].

Judicial decisions of individual countries

Постановление по делу № 16-П [2013] КС РФ. <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148711/> (21 июня 2016).

Postanovlenie po delu № 16-P [2013] KS RF. [Resolution in the case No. 16-P [2013] of the Constitutional Court of the Russian Federation]. <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148711/> [in Russian] (2016, June 21).